

MOST K PARTNERSTVÍ

V Š P
J

konference

ZÁSAH 2011

1. června 2011 | Jihlava

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

Vysoká škola
polytechnická
Jihlava

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Vysoká škola polytechnická Jihlava
Katedra veřejné správy a regionálního rozvoje

pořádá

**1. konferenci záchranných a bezpečnostních složek
a managementu územně samosprávných celků ČR**

**konference
ZÁSAH 2011
Jihlava**
řešení mimořádných
událostí

ZÁSAH 2011

na téma:

**„Aktuální problémy řešení mimořádných událostí
na teritoriu územně samosprávných celků“.**

Jihlava
1. června 2011

Sborník příspěvků z konference
V rámci projektu **Most k partnerství – VŠP Jihlava tvoří síť**
Registrační číslo: CZ.1.07/2.4.00/12.0115

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

Vysoká škola
polytechnická
Jihlava

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Konference – Zásah

*Sborník příspěvků z konference v rámci projektu **Most k partnerství – VŠP Jihlava tvoří síť**, registrační číslo: **CZ.1.07/2.4.00/12.0115***

Editor: Mgr. Hana Vojáčková

Vydavatel: Vysoká škola polytechnická Jihlava

Vydání: První

Tato publikace neprošla redakční ani jazykovou úpravou.

© Autoři příspěvků – Jihlava 2011

ISBN 978-80-87035-38-2

Programový výbor a odborní garanti konference:

doc. Ing. Pavel Zahradníček, CSc., akademický pracovník VŠP Jihlava
Ing. Libuše Měrtlová, Ph.D., akademický pracovník VŠP Jihlava
RNDr. Miloš Vystrčil, akademický pracovník VŠP Jihlava, senátor Parlamentu ČR
PaedDr. Ladislav Jirků, akademický pracovník VŠP Jihlava, poslanec Parlamentu ČR
doc. Ing. Josef Kellner, CSc., akademický pracovník OU Brno
Ing. Otakar Mika, CSc., akademický pracovník VUT Brno
Ing. Bc. Zdeněk Kadlec, ředitel Krajského úřadu kraje Vysočina
Ing. Jan Murárik, vedoucí Oddělení krizového řízení a bezpečnosti kraje Vysočina
Dr. Ing. Lubomír Dohnal, tajemník Magistrátu města Jihlavy
plk. Ing. Drahoslav Ryba, ředitel HZS kraje Vysočina
plk. Mgr. Miloš Trojánek, ředitel Krajského ředitelství policie kraje Vysočina
Ing. Vladislava Filová, ředitelka ZZS kraje Vysočina
plk. gšt. Ing. Milan Solík, ředitel Krajského vojenského velitelství Jihlava

Organizační výbor konference:

Vedoucí:

Ing. Věra Nečadová, akademický pracovník VŠPJ
tel: 567 141 149
es-mail: necadova@vspj.cz

Členové:

Ing. Vladimír Křest'an, akademický pracovník VŠPJ
tel: 567 141 112
e-mail: krestan@vspj.cz

Bc. Lukáš Lojda, manager projektu „Most k partnerství – VŠP Jihlava tvoří síť“
tel: 567 141 219
e-mail: lojda@vspj.cz

Jarmila Šprinclová, kancelář rektora
tel.: 567 141 187
e-mail.: sprinclo@vspj.cz

Obsah:

Filová Vladislava

Aktivace traumatologického plánu ZZS kraje Vysočina..... 7

Fröhlich Tomáš

SW podpora krizového řízení – možnosti spolupráce s VŠJP..... 13

Hadravová Alena

Prevence ekologických havárií v ČR 21

Halaška Jiří

Možné cesty zvýšení efektivity a atraktivity při vzdělávání studentů
bezpečnostních a krizových oborů 31

Horčíčka Aleš

Importance of Communication in Ensuring Area Safety..... 44

Jamborová Kateřina

Extremistická shromáždění a shromažďovací zákon..... 52

Kadlec Zdeněk

Organizace krizového řízení v kraji Vysočina 63

Kettner Lukáš

Problematika krizové připravenosti zdravotnických zařízení 75

Koco Zdeněk

System odborné přípravy jednotek sborů dobrovolných hasičů obcí
v Karlovarském kraji jako základ pro úspěšné zvládnání rozsáhlých
mimořádných událostí 82

Krulík Ondřej

Potřebujeme „Metropolitní policii“? 91

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

Vysoká škola
polytechnická
Jihlava

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Kučera Michal

Hromadné porušování zákonnosti a masový vigilantismus..... 104

Mika Otakar J.

**Modelování havarijních dopadů nebezpečných chemických látek pomocí
ALOHA..... 118**

Murárik Jan

**Poznatky kraje Vysočina z účasti na mezinárodním havarijním cvičení INEX 4
..... 129**

Němec Jiří

**„Jednotná úroveň informačních systémů operačního řízení a modernizace
technologií pro příjem tísňového volání základních složek integrovaného
záchranného systému“ (dále jen „standardizace operačních středisek IZS“)
v podmínkách ČR a kraje Vysočina. 143**

Novák Jaromír

Aktuální rizikové faktory vývoje a možnosti projektování krizového řízení 157

Padrnos Jaroslav

Výchova k odolnosti v extrémně náročných situacích 166

Svoboda Bohuslav

Ochrana před povodněmi 174

Švanda Jan

Simulace zásahů při mimořádných událostech na JE Dukovany 183

Tarčani Ondrej

**Úloha Policejní akademie České republiky v Praze z hlediska vzdělávání
odborníků veřejné správy v oblasti bezpečnostního managementu. 193**

Vičar Dušan

Zranitelná místa kritické infrastruktury společnosti..... 209

Vystrčil Miloš

Největší hromadná havárie na dálnici D1 217

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Zahradníček Pavel

Společnost a její ochrana 232

Zahradníček Pavel

Vysoká škola polytechnická v Jihlavě a její koncept realizace bezpečnostních studií..... 243

Aktivace traumatologického plánu ZZS kraje Vysočina

FILOVÁ VLADISLAVA

Náplní činnosti zdravotnické záchranné služby je poskytování odborné přednemocniční neodkladné péče na území kraje a to jak individuálně, tak v případě hromadného postižení zdraví. V kraji Vysočina tuto službu poskytuje Zdravotnická záchranná služba kraje Vysočina, příspěvková organizace (ZZS KV, p.o.), se sídlem v Jihlavě, Vrchlického 61, s oblastními středisky Jihlava, Havlíčkův Brod, Nové Město na Moravě, Pelhřimov a Třebíč. Jednou ze základních součástí dokumentace zdravotnické záchranné služby je dle platné legislativy i traumatologický plán, který je společně s traumatologickými plány ostatních krajských zdravotnických zařízení součástí krizového plánu kraje.

Traumatologický plán ZZS kraje Vysočina je plán zajištění přednemocniční neodkladné péče při řešení a zvládnání mimořádných událostí a hromadných neštěstí ve spolupráci s hlavními a vedlejšími složkami IZS a nemocnicemi.

Hromadné neštěstí je mimořádná událost, v jejímž důsledku došlo k hromadnému poškození osob na zdraví takového rozsahu, že vyžaduje uplatnění zvláštních postupů k urychlenému zajištění dostatečné kapacity zdravotnických zařízení (i mimo území správního celku) pro poskytnutí potřebného rozsahu zdravotní péče.

Ve vztahu ke kapacitě ZZS kraje Vysočina je za hromadné neštěstí považováno více než 15 lehce zraněných nebo 5 těžce zraněných (přepočítáno 3 lehce zranění = 1 těžce zraněný). Traumatologický plán je součástí dokumentace ZZS KV, p.o. a to jak zdravotnického operačního střediska (ZOS) a všech výjezdových stanovišť, tak úseku ekonomického a technického. Musí být kdykoli dostupný všem zaměstnancům ZZS KV, p.o. K jeho aktivaci dochází vždy, když dojde k mimořádné události dle výše uvedených parametrů a to tímto způsobem:

- a) přijetím výzvy o hromadném neštěstí od lékaře nebo zdravotnického záchranáře prvního zasahujícího záchranného týmu,
- b) přijetím výzvy od jiného zdravotnického operačního střediska z území sousedícího kraje
- c) na základě výzvy krajského operačního a informačního střediska HZS (KOPIS)
- d) na základě výzvy krajského operačního střediska PČR

Kapacita ZZS kraje Vysočina, p.o. je 19 výjezdových stanovišť - 11 x posádek lékařských, 2 posádky randes vous, 12 posádek nelékařských a 1 letecká. V případě rozsáhlého hromadného neštěstí je možné svolat a použít dalších cca 14 záložních vozidel a posádek. Je možné využít také posilové prostředky pro přepravu raněných z místa hromadného neštěstí a těmi jsou vozidla dopravy raněných, nemocných a rodiček (DRNR), kterých je v celém kraji součinnostními dohodami smluvně ošetřeno 18.

Činnost při přijetí výzvy o hromadném neštěstí

1. Přijetí výzvy a reakce příjmového místa

Zdravotnické operační středisko je o události informováno tísňovou výzvou na telefonním čísle 155 nebo cestou krajského operačního a informačního střediska Hasičského záchranného sboru (KOPIS) prostřednictvím tísňové linky 112, případně radiovou relací. Operátorka ZOS po přijetí výzvy vyšle na místo potřebné síly a prostředky a vyčká na hlášení lékaře nebo zdravotnického záchranáře prvního týmu rychlé lékařské pomoci (RLP) nebo rychlé zdravotnické pomoci (RZP) z místa neštěstí. O události neprodleně informuje nadřízené, dále 2 operátorky, jejichž bydliště je v blízkosti budovy Zdravotnické záchranné služby a primáře a vrchní sestru oblastního střediska, kde k neštěstí došlo.

Lékař nebo zdravotnický záchranář prvního týmu RLP (RZP) zhodnotí situaci na místě hlášené události a rozhodne, zda rozsah události lze klasifikovat jako hromadné neštěstí. Pokud ano, vyhlásí ho příkazem: „VYHLAŠUJI HROMADNÉ NEŠTĚSTÍ“. Vyhlášením hromadného neštěstí (HN) se všechny posádky zasahující v jeho režimu přeladí v systému Matra na speciální kanál určený ke komunikaci při mimořádné události. Tzv. „civilní provoz“ posádek a operačního střediska ZZS probíhá i nadále na analogové síti Motorola či běžném kanálu v systému Matra.

Všechny posádky ZZS dodržují přísnou radiovou kázeň a při každé komunikaci se zdravotnickým operačním střediskem se vždy hlásí identifikačními znaky.

2. Činnost zdravotnického operačního střediska:

Řídící pracovník zdravotnického operačního střediska organizačně zajišťuje a koordinuje činnost všech operátorek ve službě. Činnost všech operátorek při řešení hromadného neštěstí se řídí jasně definovanými, předem určenými pokyny pro jednotlivá pracoviště. Jedná se o odeslání hromadné SMS zprávy zaměstnancům, informování vedení ZZS KV, p.o., telefonický kontakt zdravotnickým zařízením s předáním avíza (krajských i mimokrajských) a žádostí o zjištění kapacity

volných lůžek pro zraněné (lůžka ARO, JIP a standardní), dále vyžádání spolupráce s dopravními zdravotními službami, případně se sousední ZZS. Zdravotnické operační středisko dále zajistí vyslání potřebných sil a prostředků na místo neštěstí v souladu s požadavky vedoucího zdravotníka na místě, zajistí případné vyslání technických zaměstnanců s vyhrávaným stanem na místo neštěstí a v neposlední řadě zajišťuje standardní provoz pro příjem ostatních tísňových výzev z terénu.

Všechna pracoviště ZOS během akce pracují souběžně, spolupracují, jsou vzájemně zástupná. Nově příchozí operátorky spolupracují s těmi u pultů, sledují a zaznamenávají evidenci raněných, jejich identifikaci, druh zranění, způsob transportu a umístění do zdravotnického zařízení. Vrchní sestra ZOS vypracovává závěrečnou zprávu o činnosti ZOS při řešení hromadného neštěstí, v případě její nepřítomnosti vypracuje zprávu vedoucí směny.

3. Činnost lékaře nebo zdravotnického záchranáře na místě zásahu

Vedoucí první posádky na místě neštěstí (lékař nebo zdravotnický záchranář) informuje operátory zdravotnického operačního střediska ZZS o rozsahu hromadného neštěstí a sdělí předpokládaný počet raněných, rozsah a převažující typ zranění, další potřebné údaje o situaci na místě (terén, přístupové trasy, přítomnost toxických látek apod.) a provede signifikaci speciální vestou „VEDOUcí ZDRAVOTNÍK“. Neprodleně uvědomí velitele zásahu HZS o přítomnosti posádky ZZS a své vedoucí pozici. Požaduje: předpokládaný počet posádek RLP a RZP, počet vrtulníků LZS, spolupráci všech složek IZS, zabezpečení přísunových a odsunových tras vozidel ZZS Policií České republiky a další pomoc podle situace na místě hromadného neštěstí.

Tuto činnost provádí na místě hromadného neštěstí do doby, než se na místo HN dostaví předem rozpisem směn určený lékař a následně primář oblastního střediska, ve kterém k hromadnému neštěstí došlo. Ten se stává vedoucím lékařem zásahu.

Je třeba co nejrychleji provést prvotní odhad rozsahu postižení. Vychází se přitom ze známých skutečností, že v osobním autě jede max. 5 osob, v autobusu max. 50 cestujících, v rodinném domě se nachází 4-8 osob. Vedoucí zdravotník na místě vyhodnotí všechny dostupné prostředky a zdravotnický materiál, které má k dispozici na místě zásahu a pokud nestačí, požádá ZOS o další přísun. Zdravotnický materiál je přivezen jednak z oblastí dle lokality HN (transportní bedny) a jednak ze skladů. Při obtížné dostupnosti místa HN si vedoucí lékař zásahu může vyžádat i příjezd sanitních vozidel se zvýšenou prostupností terénem.

Vedoucí lékař průběžně informuje zdravotnické operační středisko o vývoji situace na místě hromadného neštěstí a od ZOS přijímá informace o počtu lůžek

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

ve zdravotnických zařízeních. Úzce spolupracuje s velitelem zásahu, kterým je nejčastěji příslušník HZS a obrací se na něj se svými požadavky (např. zlepšení technického zajištění). Vedoucí lékař zásahu vyhodnotí všechny dostupné prostředky, které má k dispozici v místě zásahu a pokud nestačí, požádá zdravotnické operační středisko o další síly v rámci sousedské případně až národní výpomoci.

Vždy další příjíždějící posádka se nahlásí vedoucímu lékaři zásahu a vyžádá si pokyny. Vedoucí lékař zásahu ve spolupráci s velitelem zásahu a PČR spolupracuje při vytvoření příjezdové a odsunové trasy, vhodném umístění obvaziště a odsunového stanoviště.

Vedoucí lékař je vedoucím organizačním prvkem celé zdravotnické části akce, deleguje pravomoci na ostatní lékaře a zdravotníky (třídící lékař, vedoucí obvaziště, odsunový zdravotník....). Pro likvidaci následků hromadného neštěstí lze využít speciální stan, o jehož potřebnosti rozhoduje. Využití stanu je doporučeno v případech, jako jsou zvláště nepříznivé klimatické podmínky, extrémně dlouhá doba zásahu a likvidace HN, vysoký počet raněných a omezené možnosti jejich odsunu a nepřístupný terén.

Při ošetření zraněných v rámci mimořádné události platí v porovnání s péčí o individuálního pacienta rozdílná pravidla. Hlavním úkolem ZZS je provést v terénu co nejrychlejší třídění vyhledaných a vyproštěných osob, označit je visačkami a zahájit terapii a následný rychlý zajištěný transport do zdravotnických zařízení těm zraněným, kteří jsou akutně ohrožení na životě a jejichž prodlení na místě neštěstí by mohlo vést k fatálním následkům.

Vedoucí lékař se podílí na vytvoření tzv. obvaziště. Jedná se o výrazně označené místo, kam jsou přinášeni nebo přiváděni nejčastěji příslušníky HZS všichni roztrídění pacienti. Zde jim je poskytnuta péče dle pokynů na visačce. Obvaziště by nemělo být daleko od místa neštěstí (rychlá dostupnost ošetření), současně však dle situace musí být dostatečně daleko (padající zdi, nebezpečí exploze, toxické zplodiny apod.)

Na obvazišti shromažďujeme veškeré zdravotnické vybavení – tzn. vše, co mohou na místě ponechat vozidla zajišťující transport a také „nedotknutelné zásoby“ připravené pro HN - materiál, nástroje, přístroje a pomůcky.

Také ukládání pacientů na obvazišti probíhá do vyznačených sektorů a musí zohledňovat neustálou potřebu dohledu u jedněch, co nejrychlejší odsun (blízko odsunového stanoviště) u druhých, samostatnost ostatních.

Dalším důležitým místem je odsunové stanoviště – místo kde pověřená osoba organizuje odsun pacientů dle naléhavosti a je ve stálé spolupráci se ZOS. Pacienty

je třeba směřovat s ohledem na definitivní řešení (bez nutnosti následných převozů), vhodným prostředkem (vybavení, složení posádky), nezahlit jednotlivá cílová pracoviště a směřování dokumentovat. Odsun je třeba od počátku organizovat, směřovat dle indikace a dle informací ZOS (volné kapacity nemocnic). Situaci je třeba hodnotit i v souvislosti s panujícím počasím. Odsunový zdravotník na místě neštěstí rozhodne podle typu poranění, urgency transportu a informací ZOS o počtu volných lůžek v nemocnicích, do kterého zdravotnického zařízení a jakým typem posádky budou zranění transportováni.

Odsunová trasa musí zohledňovat co nejjednodušší příjezd k odsunovému stanovišti a naprosto plynulý odjezd vozidel do zdravotnických zařízení bez nutnosti couvání, otáčení a jiných manévrů.

Jestliže je činnost příslušníků zdravotnických záchranných týmů spojena s hrozbou poškození jejich zdraví nebo života z důvodů nedostupnosti, nebezpečnosti, kontaminace toxickými nebo otravnými látkami a podobně, vedoucí lékař povolí zdravotnický zásah až po provedení záchranných a vyprošťovacích úkonů silami Hasičského záchranného sboru, případně dalšími speciálními silami, tak aby nebylo ohroženo zdraví a bezpečnost zdravotnických týmů. Dojde-li k zranění nebo napadení příslušníka zdravotnického týmu, je mu poskytnuto ošetření, případně převoz do zdravotnického zařízení v co nejkratší době a rozbor této události uvede vedoucí lékař v písemné zprávě o záchranné akci.

Po ukončení činnosti zdravotnických týmů na místě hromadného neštěstí (včetně ohledání zemřelých) podá vedoucí lékař záchranné akce zprávu ZOS o ukončení hromadného neštěstí a vyhlásí UKONČENÍ HROMADNÉHO NEŠTĚSTÍ a vrací se na stanoviště záchranné služby. Vypracuje písemnou zprávu o záchranné akci a předá ji řediteli ZZS kraje Vysočina, p.o. Informaci o ukončení hromadného neštěstí následně předá i ZOS všem spolupracujícím zdravotnickým zařízením.

Použité zkratky:

ZZS KV, p.o. - Zdravotnická záchranná služba kraje Vysočina, p.o.

ZOS – Zdravotnické operační středisko

HN – hromadné neštěstí

MU – mimořádná událost

IZS – integrovaný záchranný systém

HZS - Hasičský záchranný sbor

PČR - Policie České republiky

DRNR – doprava nemocných, raněných a rodiček

LZS – letecká záchranná služba

RLP – rychlá lékařská pomoc

RZP – rychlá zdravotnická pomoc

Zdroje:

Jaromír Štětina: Medicína katastrof a hromadných neštěstí, Grada 2000

Jiří Pokorný: Urgentní medicína, Galén 2004

Traumatologický plán ZZS KV, p.o

Kontakty na autora

Ing. Vladislava Filová
ředitelka Zdravotnická záchranná služba
kraje Vysočina, p. o.
tel:+420 567 571 244
+420 724 819 580
fax:+420 567 302 414

SW podpora krizového řízení – možnosti spolupráce s VŠPJ

FRÖHLICH TOMÁŠ

Abstrakt

Spolupráce akademické půdy a soukromého sektoru se v dnešní době stává stále častějším a velmi výhodným a především významným jevem v celé řadě oborů lidské činnosti. Nicméně jednou z dosud téměř opomíjených oblastí představuje problematika bezpečnosti se zaměřením na krizové řízení a jeho informační podporu. Využití těchto moderních technologií a nástrojů pro podporu činnosti krizového managementu může být velice přínosná a efektivní nejen pro obě participující strany, ale především pro výchovu a vzdělání budoucích pracovníků v oblasti krizového řízení a celkové zvýšení bezpečnostního povědomí samotné společnosti. Hlavní přínos této vzájemné symbiózy spočívá v obohacení teoreticko-výzkumné univerzitní základny o praktické zkušenosti a poznatky vyplývající přímo z praxe každodenního života.

Cílem příspěvku „SW podpora krizového řízení – možnosti spolupráce s VŠPJ“ je poukázat na zamýšlené a připravované zapojení specializovaných SW nástrojů a technologií do výukového programu na Vysoké škole polytechnické v Jihlavě.

Klíčová slova

Krizové řízení, SW podpora, akademická půda, učebna, RISKAN, TEREX, POSIM, EMOFF a OBNOVA.

Úvod

Mimořádné události a krizové situace představují jev, který provází každého z nás, celým svým životem. Od narození, předškolního věku, povinné školní docházky, přes navazující studia, zapojení jedince do pracovního procesu až po zasloužilý odpočinek v podobě důchodu. Stejně to mu je i z globálního pohledu, v rámci samotného evolučního procesu. Jedná se o fenomén, který může mít desítky různých forem původů a následných projevů v podobě: např. rozsáhlých rozlivů vodních toků, větrných a bouřkových smrští, šíření nakažlivých onemocnění, závažných technických a technologických havárií nebo úmyslných jednáním osob či skupin prostřednictvím teroristických útoků apod. Avšak jednu vlastnost mají všechny tyto aktivity společnou, a tím jsou negativní dopady a následky, vzniklé působením těchto mimořádných událostí / krizových situací, na chráněné hodnoty

a zájmy. Tj. především na zdraví a životy lidí, jejich majetek a životní prostředí. Proč tedy nevyužít k jejich zmírnění či úplně eliminaci všech dostupných prostředků a možností dnešní moderní společnosti? Kdy jindy chceme zapojit a využít v plné míře náš potenciál, když ne za tímto účelem, kdy se může jednat doslova o lidské životy a naši společnou budoucnost? Vždyť pak už může být pozdě. Jednou z možností jak účinně a trvale snižovat toto riziko představuje aplikace systémového a zejména praktického přístupu při přípravě a vzdělávání studentů v oblasti krizového řízení a její informační podpory, která se stává, stejně tak jako v ostatních oborech, neoddělitelnou součástí lidských činností a životů.

Vysoká škola polytechnická Jihlava (dále jen VŠJP) se rozhodla vydat aktivní cestou směřující ke zvýšení bezpečnostního povědomí a připravenosti svých studentů za úzké spolupráce se společností T-SOFT a. s., která na poli krizového managementu a její informační a komunikační podpory působí již více než 20 let. Tento příspěvek se bude snažit stručně poukázat a popsat společně zamýšlené aktivity a její hlavní obsahové body v rámci posílení a zkvalitnění výuky a zvýšení možnosti uplatnění budoucích absolventů VŠJP v reálném životě. Třeba na poli bezpečnostním, se zaměřením na oblast krizového řízení.

Hlavní cíle zamýšleného projektu

Základní vize společného projektu spočívá v efektivním zařazení bezpečnostních předmětů s orientací na krizový management a jeho informační podporu, včetně ICT bezpečnosti do stávající studijních programů a oborů VŠPJ, v souladu s Usnesením bezpečnostní rady státu č. 32 / 2007. V rámci této připravované integrace bude v první fázi kladen důraz na zajištění a vybudování potřebného výukového prostředí pro zamýšlené aktivity a dále bude následovat jejich postupné rozšiřování a zkvalitňování v souladu s odrazem skutečných potřeb a trendů samotné praxe. Cílem celého záměru je vytvořit na VŠJP kompaktní a moderní vzdělávací pracoviště reflektující aktuální problematiku krizového řízení a její informační podpory včetně adekvátní ochrany zajišťující její provoz. V následujících kapitolách jsou charakterizovány základní pilíře, tvořící základy chystaného projektu.

Učebna bezpečnostního managementu

Výchozím krokem v celém procesu inovace a zapojení nové problematiky do stávajících edukačních struktur VŠJP představuje vybudování patřičného pracovního prostředí v podobě specializované učebny bezpečnostního managementu. Jedná se o multifunkční výukový prostor pro potřeby problematiky krizového managementu. V rámci výstavby této učebny poskytuje společnost T-SOFT a. s. celkový servis dodávek veškerých služeb. Lze tedy očekávat vybudování speciálního pracoviště od A do Z. V případě potřeby se učebna může

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

během několika minut proměnit v širokospektrální vzdělávací centrum kombinující a podporující různé způsoby výuky:

- Prezentace, přednášky, jednání, porady
- Výuka práce s jednotlivými softwarovými nástroji
- Školení
- Simulace a modelování
- Panelová diskuze
- E-learning
- Využití multimediálních prvků
- Videokonference

Obrázek č. 1: Ilustrační foto již realizovaných učeben

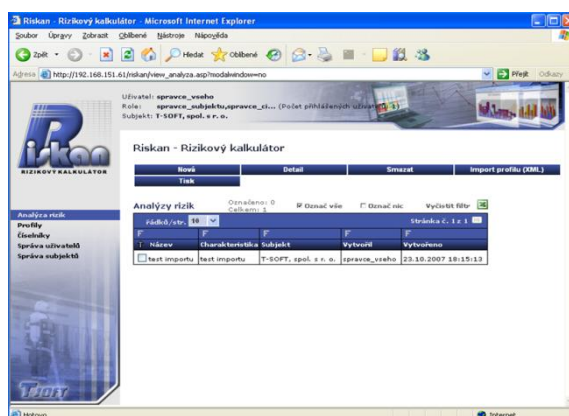
Jak je vidět z uvedeného výčtu, možnosti pro využití takto vybudovaných učeben jsou velmi různorodé a nabízejí dostatek volného prostoru pro vlastní realizaci či potřebu.

Vybrané SW nástroje bezpečnostního management SW RISKAN

Analýza rizik patří k základním předpokladům každého systémového řešení v rámci bezpečnostního managementu. Pravidelné posuzování vlivu potencionálních či již existujících hrozeb na reálná aktiva umožňuje účinně předcházet možným narušením běžného provozu a zároveň vytvářet podmínky pro bezproblémový chod uvažovaného prostředí.

Hlavním cílem provedení analýzy rizik je zpravidla vytvořit základní a komplexní podklad k systémovému řešení bezpečnosti, včetně problematiky krizového řízení.

Tomuto cíli v plném rozsahu vyhovuje provedení analýzy rizik s využitím softwarového nástroje RISKAN. Jeho předností je, že urychluje celý proces, snižuje pracnost a náročnost řešení při opakování analýzy rizik, umožňuje názornou prezentaci výsledků v tabulkové i grafické podobě a uchovává závěry z analýzy rizik pro opakované použití.

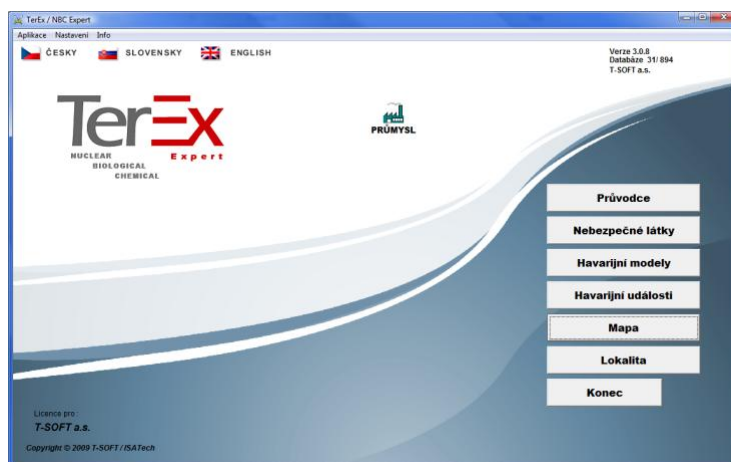
Obrázek č. 2: SW RISKAN

SW TEREX

TEREX (Teroristický expert) je nástroj pro rychlou prognózu dopadů a následků působení nebezpečných chemických látek nebo nástražných výbušných systémů, zejména při jejich teroristickém zneužití. Model je vytvořen jako počítačový program s návazností na geografický informační systém pro přímé zobrazení výsledků v mapách.

Předpověď dopadů a následků je založena na konzervativní prognóze. V praxi to znamená, že výsledky odpovídají takovým podmínkám, při kterých dojde k maximálním možným dopadům a následkům na okolí, tzv. nejhorší varianta.

Výsledky výpočtu SW nástroje TerEx jsou uspořádány velmi jednoduše, srozumitelně a především jednoznačně, takže usnadňují rychlé rozhodování. Přehlednost a srozumitelnost výsledků je docílena soustředěním na důležité veličiny a informace, a dále promítnutím výsledků do mapových podkladů

Obrázek č. 3: SW TEREX

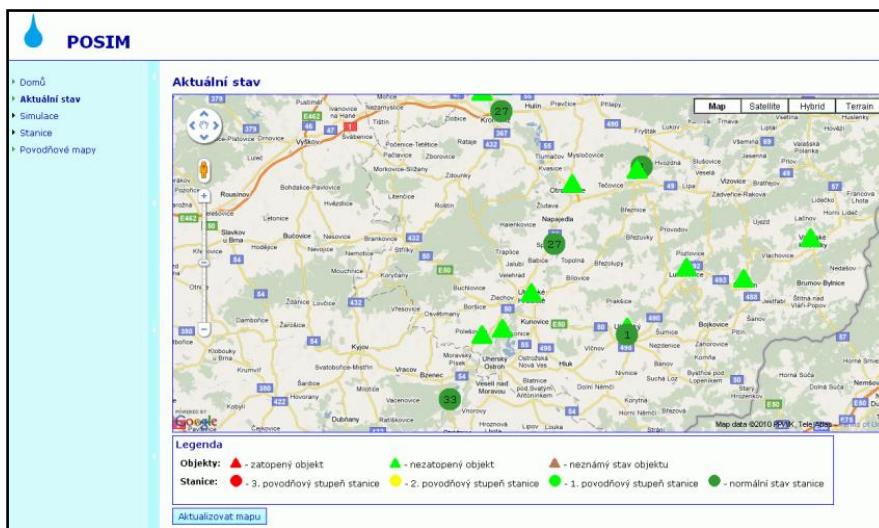
SW POSIM

Aplikace POSIM (POvodňový SIMulátor) slouží pro demonstraci a modelování stavů a důsledků vlekých přirozených povodní.

Aplikace nabízí dva základní režimy provozu resp. funkce:

- Aktuální stav, který zobrazuje situaci na vybraném výřezu mapového podkladu na základě dat (stavů a průtoků na měrných profilech), dostupných na standardním rozhraní pro vybranou oblast potažmo mapu.
- Simulaci, kde je možné nahradit (editovat) skutečná data, a tudíž navodit na daném profilu průtok, odpovídající vyšším stupňům povodňové aktivity nebo víceleté vody. Pak lze sledovat důsledky, které tento stav způsobí. Simulace využívá jednak skutečné mapy rozlivů pro určité oblasti (Simulace – Povodňová mapa) nebo umožňuje pracovat s příslušným parametrem objektu (Simulace – jednotlivé objekty). Znamená to, že součástí databáze objektů je i znalost, při jakém stavu či průtoku na odpovídajícím profilu je objekt ohrožen. V současné době tento nástroj využívá databázi systému Emergency office.

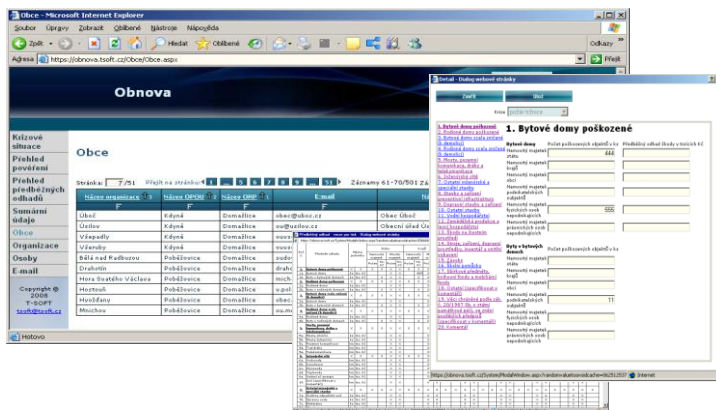
INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Obrázek č. 4: SW POSIM

SW OBNOVA A ŘEŠENÍ ŠKOD

Aplikace Obnova a řešení škod představuje systémový prvek využívající moderní technologie k podpoře vybraných procesů v rámci období obnovy a řešení škod a ztrát po odeznění negativních účinků mimořádné události / krizové situace. Účelem tohoto nástroje je tedy informační podpora určená k hromadnému centralizovanému sběru včetně následné systémové sumarizace zjištěných škod a ztrát na postiženém území majících charakter „veřejného“ majetku sloužícího k zabezpečení základních funkcí státu. Aplikace Obnova a řešení škod je primárně určena pro veřejnou správu, resp. krajskou úroveň řízení včetně všech podřízených subjektů, tj. územně spadajících obcí a zřizovaných organizací postihnutých dopady působení mimořádné události / krizové situace. Principy aplikace vycházejí z potřeb jednotně, centrálně a především rychle získat velké množství strukturovaných dat ze všech postižených lokalit a od všech postižených subjektů s cílem následného získání a poskytnutí státní pomoci nezbytné pro vlastní obnovu zničeného majetku.

Obrázek č. 5: SW OBNOVA

SW EMERGENCY OFFICE

Emergency Office (EMOFF) je systém pro podporu informačních procesů jednotlivých činností krizového managementu, při prevenci a řízení mimořádných událostí a krizových situací. Systém podporuje vzájemnou kooperaci mezi jednotlivými stupni úrovně řízení. Technologicky je postaven jako třívrstvá databázová internetová aplikace, je tedy maximálně dostupný s minimálními klientskými nároky (prohlížeč MSIE). Systém EMOFF podporující především oblast plánování a rozhodování obsahuje následující hlavní kolaborativní vlastnosti a možnosti:

- Kolaborativní vytváření plánovací dokumentace (havarijní, krizové apod.).
- Sdílení informací na horizontální i vertikální linii.
- Vytváření jednotného obrazu situace v případě mimořádné události / krizové situace.
- Efektivní vyrozumění se zpětnou vazbou a svolávání pracovních týmů / orgánů.
- Poskytování, sil a prostředků.
- Součinnost více osob, organizací či orgánů s různou specializací.
- A další.

Obrázek č. 6: Systém EMOFF

SW pro zajištění bezpečnostních technologií

Sada programového a technického vybavení, která primárně zajistí použití základních bezpečnostních technologií přímo pro ochranu celé učebny, včetně jejího SW vybavení a sekundárně umožní využití těchto prostředků a technologií při praktické formě vlastní výuky. Jedná se zejména o implementaci následujících prostředků:

- Tokeny (čipové karty, USB tokeny),

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- Čtečky čipových karet,
- Technické vybavení stanice pro výuku a demonstraci biometrického zabezpečení,
- Programové vybavení pracovních stanic,
- A další.

Podpora výukových a dalších souvisejících činností

Neoddělitelnou součástí realizace celého projektu je přímý kontakt odborníků společnosti

T-SOFT a. s. nejen s akademickými pracovníky v podobě odborných konzultací a spoluprbě na edukačních materiálech, ale rovněž i možnost jejich dílčího zapojení do procesu samotné výuky studentů.

Závěr

Tento projekt představuje první a významný krok vzájemné spolupráce mezi VŠPJ (akademické půdy) a společností T-SOFT a. s. (soukromého sektoru) v oblasti bezpečnostní problematiky se zaměřením na krizový management a jeho informační podporu včetně adekvátního zabezpečení informací vyskytující se v dané oblasti. Cíle této vzájemné kooperace je především snaha o integraci bezpečnostní problematiky do stávajících studijních programů a oborů VŠPJ a současně tak rozšíření portfolia školy včetně zvýšení možnosti uplatnění budoucích absolventů v dalším pracovním životě. Navázání úzké spolupráce se společností T-SOFT a. s. umožňuje VŠPJ získat poznatky přímo z praxe, v souladu s aktuálními trendy a zkušenostmi v dané problematice.

Literatura

- [1] Konzultace se zástupci VŠJP
- [2] Interní materiály společnosti T-SOFT a. s.

Kontaktní údaje na autora

Tomáš Fröhlich
T-SOFT a. s.
Novodvorská 1010/14
142 01 Praha 4 – Lhotka
e-mail: frohlich@tsoft.cz
tel.: +420 261 710 561

Prevence ekologických havárií v ČR

HADRABOVÁ ALENA

DVOŘÁK ANTONÍN

Abstrakt

Riziko ekologických havárií představuje v současné době ve všech zemích významný problém a jejich prevence je nezbytnou součástí povinností jak firem, tak orgánů veřejné správy i veřejnosti. Nejúčinnějším způsobem, jak se s tímto problémem vyrovnat, je prevence havárií tak, aby se minimalizovaly možné následky pro zdraví a život obyvatel, hrozící majetkové škody a především ekologická újma, která by mohla vzniknout v důsledku takovéto havárie. Příspěvek je proto zaměřen na současný stav a vyhodnocení legislativního zabezpečení prevence závažných havárií, jednak podle zákona č.59/2006 Sb., o prevenci závažných havárií, jednak podle vybraných dalších speciálních právních norem, které tuto problematiku upravují.

Klíčová slova

Ekologická havárie, prevence, chemické látky.

Úvod

Ekologické havárie představují v současném světě významný problém. V souvislosti s rozvojem společenských činností (jak v kvantitativním, tak v kvalitativním smyslu), se stále zvyšuje riziko vzniku takovýchto havárií, rozšiřují se možnosti a příležitosti jejich vzniku a roste jejich potenciální nebezpečnost jak pro životní prostředí, tak pro lidské zdraví. V důsledku ekologické havárie, v závislosti na jejím rozsahu, podobě a příčinách, jsou negativně ovlivněny různě velké ekosystémy, od lokálních po velké, složité a rozsáhlé. Škody způsobené ekologickou havárií se dotýkají jak samotných ekosystémů, tak i jejich uživatelů (zejména lidí, kteří v daném místě bydlí, pracují nebo podnikají). Odstraňování následků takovýchto havárií, opět v závislosti na jejich velikosti, představuje vždy finančně i jinak náročný proces, který může trvat i řadu let a v mnoha případech, i přes schopnost ekosystémů k regeneraci, dosažený výsledek nemůže mít podobu původního stavu ekosystému a je třeba se smířit s jeho nevratným poškozením nebo změnami.

Prevence vzniku ekologických havárií proto patří k účinným a nezbytným nástrojům předcházení škod na životním prostředí a na zdraví lidí a je jí věnována stále větší pozornost. K ekologickým haváriím v ČR naštěstí z různých důvodů dochází méně často a pokud ano, jsou to havárie spíše menšího rozsahu, jejichž následky nejsou tak fatální a lze je odstranit bez mimořádně velkých nákladů a s poměrně dobrým výsledkem.¹ Mezi hlavní příčiny, proč tomu tak je, lze uvést:

- dlouhodobě rozvíjený a uplatňovaný důraz na dodržování předpisů a pravidel bezpečnosti v rámci prováděných činností,
- relativně uspokojivá kvalifikační úroveň lidí, tj. nižší riziko selhání lidského faktoru při nakládání s nebezpečnými látkami a při nebezpečných činnostech,
- dlouhodobá a stále rozvíjená prevence možných rizik právními předpisy a ostatními normami, které regulují nakládání s nebezpečnými látkami,
- relativně úspěšný a fungující státní dozor nad dodržováním těchto pravidel,
- určitou výhodou je i geografická poloha České republiky a z toho odvozená skladba environmentálně rizikových činností, které v ní probíhají (např. ČR se bezprostředně netýká lodní přeprava ropy, event. její těžba v moři, která byla ve světě již několikrát příčinou rozsáhlé ekologické havárie).

I tak je ovšem potenciálně rizikových činností relativně dost a hrozba ekologických havárií je trvale přítomná.

Za nejrizikovější činnosti, při kterých může dojít k ekologické havárii, se v současné době považují:

- využívání jaderné energie,
- nakládání s nebezpečnými chemickými látkami a chemickými přípravky,
- nakládání s nebezpečnými odpady,
- nakládání s geneticky modifikovanými organismy (GMO).²

Je možné, že v budoucnosti se objeví ještě další rizikové látky, která si vyžádají obdobnou regulaci a dozor jako výše uvedené oblasti.

Hlavní zásady a současná úprava prevence ekologických havárií v ČR

Veškeré aspekty využívání jaderné energie, nakládání s chemickými látkami a přípravky, s odpady nebo s GMO je v ČR upraveno samostatnými zákony. Ty

¹ Podrobnou a obsáhlou evidenci např. o haváriích na vodních tocích, z níž lze toto tvrzení doložit, vede Česká inspekce životního prostředí. K dispozici jsou údaje od roku 1964, viz www.cizp.cz/havarie-na-vodach.

² Vzhledem k možnostem daným rozsahem příspěvku se budeme podrobněji věnovat pouze problematice chemických látek a přípravků.

nejsou zaměřeny jen na prevenci havárií, k nimž by mohlo dojít při nesprávném nakládání s těmito rizikovými látkami, ale komplexně zabezpečují i ochranu ekosystémů a lidského zdraví před takovým poškozením, ke kterému může docházet i při běžném zacházení a nemá podobu ekologické havárie. Přestože se jednotlivé způsoby ochrany před nebezpečím v jednotlivostech liší, mají některé společné základní rysy, a to zejména:

- **regulace přístupu** k rizikovým látkám. Subjekty, které chtějí při své činnosti s vyjmenovanými rizikovými látkami jakkoliv nakládat, musí projít procesem registrace a získat k takovému nakládání oprávnění. Tento krok znamená, že v první fázi ochrany před možnými riziky by měly být eliminovány takové subjekty, které nejsou dostatečnou zárukou odpovědného a kvalifikovaného nakládání s rizikovými látkami. Zároveň s udělením oprávnění získávají úřady i přehled o objektech, v nichž se s rizikovými látkami manipuluje.
- **registrace** (v tomto případě chemických látek a přípravků, resp. GMO - nebezpečných odpadů a jaderných materiálů se netýká, tam je problematika odlišná). Rizikové látky předtím, než je dovoleno s nimi na území ČR nakládat, procházejí procesem registrace, který je spojený s vyhodnocováním možných rizik při používání. Tento proces by měl eliminovat takové látky a přípravky, které jsou z hlediska ochrany zdraví a života lidí nebo z hlediska ochrany přírodního prostředí nepřijatelné.
- **evidence** – tj. shromažďování informací o tom, které ze sledovaných látek a v jakém množství se kde vyskytly, k jaké manipulaci s nimi došlo, event. kde skončily. Tato evidence, zejména pokud obsahuje úplné a věrohodné údaje (což bohužel není vždy možné zaručit), slouží jako podklad k činnostem úřadů (kontrola, případně zpětné dohledání viníka nehod apod.).
- **pravidla pro nakládání** se týkají subjektů, které získaly právo k nakládání a měla by být dána tak, aby se v maximální míře snížilo riziko plynoucí z užívání nebezpečných látek jak pro lidské zdraví, tak pro životní prostředí.

Přístup ke zmírnění či eliminaci rizik vyplývajících pro ochranu životního prostředí z nakládání s nebezpečnými látkami a přípravky má některé společné základní rysy, které jsou obdobné ve všech relevantních právních normách, které jednotlivé oblasti upravují. Jde o následující pravidla:

- je vyjmenováno, na které nebezpečné látky a přípravky a na které druhy nakládání s nimi se regulace vztahuje. Jde o takové látky a činnosti, které jsou pro životní prostředí nejvíce rizikové a naopak netýká se těch, jejichž rizikovost je nízká a přísná pravidla pro ně by byla zbytečně omezující bez odpovídajícího efektu. Vzhledem k rychlému vývoji poznání, vzniku a rozšiřování dalších nových potenciálně rizikových látek a přípravků, nebo

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

k rozvoji činností, které se s nimi vykonávají, je nutné průběžně na základě nových poznatků tento okruh látek a činností doplňovat a rozšiřovat.

- přecházení riziku vzniku havárie je založeno na přesných a vymahatelných pravidlech pro to, jak s nimi může být nakládáno, jak mají být uskladněny, přepravovány a užívány, kdo může tyto činnosti vykonávat (a kdo naopak nesmí). I zde, stejně jako v předchozím případě platí, že pravidla je nutné průběžně upravovat, doplňovat a rozšiřovat v reakci na vývoj a získávání nových poznatků.
- dodržování těchto pravidel podléhá kontrole státních orgánů, včetně povinnosti úřadů ukládat nápravná opatření v případě zjištěných nedostatků a ukládat pokuty za porušování povinností,
- pro stacionární zařízení nebo pro zařízení mobilní, v nichž se nebezpečné látky nacházejí nebo v nich probíhají nebezpečné činnosti, platí vesměs povinnost zpracovat a předem na příslušných místech projednat dokument, který slouží prevenci závažné havárie (soubor opatření, kterými lze riziko vzniku havárie snižovat),
- pro případ havárie existuje obvykle povinnost mít zpracovaný, předem projednaný havarijní plán, který umožní snižovat a omezovat následky případné havárie, pokud k ní už dojde.

Tato základní pravidla, která by měla zajistit dostatečnou ochranu před vznikem ekologických havárií, jsou integrální součástí jak atomového zákona, tak zákona o chemických látkách a přípravcích, zákona o odpadech a zákona o nakládání s geneticky modifikovanými organismy a produkty.

Jako jediná je samostatně kromě toho upravena oblast prevence vzniku havárií způsobených chemickými látkami a přípravky, a to **zákonem č. 59/2006 Sb., o prevenci závažných havárií způsobených vybranými nebezpečnými chemickými látkami nebo chemickými přípravky (zákon o prevenci závažných havárií)**. Ani předchozí obdobný zákon z roku 1999, ani zákon současný, neupravují prevenci havárií zcela poprvé. Už před přijetím této právní normy existovala dílčí právní úprava zaměřená na vybrané specifické oblasti, které si takovouto regulaci vyžádaly již v období před vznikem komplexního zákona. Jak naložit s touto dřívější zvláštní úpravou, bylo vyřešeno stejně jako v jiných podobných případech – co bylo upraveno dříve samostatně, zůstalo v platnosti a nová komplexní úprava se vztahuje jen na další, dosud neupravené oblasti. V případě zákona o prevenci závažných havárií jde např. samostatnou úpravu jinými zákony pro vojenské objekty a vojenská zařízení, nebezpečí spojená s ionizujícím zářením, silniční, drážní, leteckou a vodní přepravu vybraných nebezpečných chemických látek nebo chemických přípravků mimo objekty a zařízení, včetně dočasného skladování, nakládky a vykládky během

přepravy, přepravu vybraných nebezpečných chemických látek a přípravků v potrubích, dobývání ložisek nerostů v dolech, lomech nebo prostřednictvím vrtů, průzkum a dobývání nerostů na moři (v podmínkách ČR se prakticky nevyskytuje) a skládky odpadů.

Zákon o prevenci závažných havárií stanoví povinnosti v prevenci těm právnickými osobám nebo fyzickým osobám oprávněným k podnikání, které ve svých objektech **nakládají s vyjmenovanými chemickými látkami a přípravky** (viz. příloha č. 1 zákona), a to v množství, které je větší než na tomto místě uvedené.³ Jde o látky jmenovitě vybrané nebo o ostatní nebezpečné látky klasifikované do skupin podle vybraných nebezpečných vlastností (podrobné parametry jsou uvedeny rovněž ve zmíněné příloze zákona). Každé právnické osobě nebo fyzické osobě oprávněné k podnikání, která ve svém objektu takovéto látky má, tedy vyplývají ze zákona povinnosti.⁴

První z těchto povinností je **podat návrh na zařazení** objektu nebo zařízení do skupiny A nebo do skupiny B podle kritérií, která zákon vymezuje. Skupina A je považována za méně rizikovou a platí pro ni poněkud mírnější povinnosti než pro skupinu B. Návrh musí mít předepsané náležitosti (viz příloha č. 2 zákona) a provozovatel objektu či zařízení ho předává krajskému úřadu.⁵ Krajský úřad po posouzení návrhu **rozhodne o zařazení subjektu do skupiny A nebo B**. Povinností krajského úřadu je i vyhodnocení vzájemných souvislostí mezi subjekty ve skupině A a B, včetně těch, které úřadu v souladu se zákonem zaslaly Protokol o nezařazení, protože pravděpodobnost vzniku závažné havárie může být vyšší v důsledku tzv. **domino efektu**. Provozovatelé objektů a zařízení pak musí být o tomto vyhodnocení informováni, aby ho mohli brát v úvahu při vlastním hodnocení rizik a přípravě dokumentů souvisejících s potenciálními haváriemi. Krajským úřadem jim může být uložena i povinnost vzájemné výměny údajů přímo, aby se zkvalitnila připravovaná prevence.

³ Pokud se nakládá s látkami, které pod zákon spadají, ale v menším než uvedeném množství, neberou se v úvahu, pokud jsou v objektu či zařízení umístěny tak, že nemohou být iniciátorem závažné havárie nikde na jiném místě v objektu či zařízení.

⁴ Na ostatní subjekty, tj. zejména jednotlivé občany a jejich domácnosti, se tento zákon nevztahuje, i když i na těchto místech se nebezpečné látky vyjmenované v zákoně mohou nacházet. Předpokládá se však, že toto množství nemůže být –snad až na nějakou extrémní výjimku – příliš velké. Zejména by však bylo velmi obtížné až nemožné zajistit adekvátní kontrolu ze strany úřadů v domácnostech, proto byl tento segment potenciálních rizik z tohoto zákona vpuštěn.

⁵ Pokud provozovatel objektu či zařízení nemá povinnost navrhnout zařazení do skupiny A nebo B, ale co se týče množství a struktury nebezpečných látek, splňuje kritéria vyjmenovaná v § 4 zákona, zpracuje provozovatel tzv. **protokol o nezařazení**, uloží ho pro případnou kontrolu a kopii zašle krajskému úřadu (viz odst. 1), nebo alespoň relevantní skutečnosti protokolárně zaznamená a uloží pro případnou kontrolu (viz odst. 2),

Druhou povinností provozovatelů objektů a zařízení je **provést analýzu a hodnocení rizik závažné havárie**, a to především:

- identifikace zdrojů rizika,
- určení možných scénářů událostí a jejich příčin,
- odhad možných dopadů závažných havárií na zdraví a životy, lidí, hospodářská zvířata, životní prostředí a majetek,
- odhad pravděpodobnosti scénářů závažných havárií,
- stanovení míry rizika,
- hodnocení přijatelnosti rizika vzniku závažných havárií.⁶

Podrobnosti provádění této analýzy stanoví Ministerstvo životního prostředí České republiky zvláštním předpisem. Vzhledem k tomu, že každý potenciálně rizikový objekt nebo zařízení je svým způsobem unikátem (jak umístěním v prostoru, vzájemnou interakcí s ostatními rizikovými objekty, strukturou a množstvím nebezpečných látek, způsobem nakládání s nimi atd.), je tato analýza rizik velmi důležitá a vždy individuální.

Třetí povinností provozovatelů objektů a zařízení je zpracovat a předložit **návrh Bezpečnostního programu** (skupina A), resp. **Bezpečnostní zprávy** (skupina B). Východiskem pro oba dokumenty je výše uvedená analýza a hodnocení rizik a musí obsahovat předepsané body (viz § 8, resp. 9 zákona). Nároky na podrobnost a strukturu údajů jsou u Bezpečnostní zprávy mnohem vyšší, ale v obou případech má tento dokument sloužit především jako soupis předpokládaných opatření, která bude provozovatel objektu či zařízení zajišťovat v zájmu prevenci vzniku havárie.

Návrhy těchto dokumentů krajský úřad posoudí jednak sám, jednak je rozešle k připomínkování ministerstvu, ostatním dotčeným orgánům státní správy a dotčeným obcím.

Na podání připomínek běží lhůta 60 dnů a poté krajský úřad o návrhu Bezpečnostního programu či Bezpečnostní zprávy **vydá rozhodnutí**. Součástí tohoto rozhodnutí, stejně jako u jiných správních rozhodnutí, mohou být i podmínky, které krajský úřad na základě připomínek provozovateli objektu či zařízení ukládá (a je možné se proti tomuto rozhodnutí i odvolat, pokud provozovatel objektu či zařízení s nimi z nějakého důvodu nemůže souhlasit).⁷

⁶ Viz § 7 zákona.

⁷ Stejný postup je uplatňován i v případě aktualizace již daných dokumentů. Tuto aktualizaci je provozovatel objektu či zařízení povinen provést vždy, když v objektu či zařízení dojde ohledně nakládání s vybranými chemickými látkami a přípravky k významnější změně.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Schválený Bezpečnostní program, resp. Bezpečnostní zpráva, pak musí být provozovatelem zařízení respektována, musí s ní být seznámeni zaměstnanci a dodržování podléhá kontrole správními orgány.

Po nabytí právní moci rozhodnutí, jímž krajský úřad výše uvedené dokumenty schválil, jsou provozovatelé zařízení povinni do 100 dnů uzavřít **pojištění odpovědnosti za škody vzniklé v důsledku závažné havárie**. Výše sjednaného plnění musí odpovídat rozsahu možných dopadů závažné havárie, které jsou uvedeny v Bezpečnostní zprávě (Bezpečnostním programem).

Provozovatelé zařízení jsou dále povinni zpracovat **Plán fyzické ochrany objektu nebo zařízení**, zaslat jej na vědomí krajskému úřadu a Policii České republiky, a zajistit bezpečnostní opatření uvedená v tomto Plánu.

Provozovatelé zařízení, která spadají do skupiny B, jsou kromě toho povinni zpracovat **vnitřní havarijní plán**. Ten se rovněž předkládá krajskému úřadu, musí být průběžně aktualizován při změně situace a musí s ním být seznámeni zaměstnanci, kterých se týká.

Významnou roli při prevenci závažných havárií podle tohoto zákona sehrávají **krajské úřady**, a to nejen proto, že projednávají a schvalují Bezpečnostní programy nebo Bezpečnostní zprávy a dohlíží na to, aby je provozovatelé zařízení dodržovali a aktualizovali. Krajský úřad je povinen zpracovat, projednat a přijmout **Vnější havarijní plán** a stanovit **zóny havarijního plánování** tak, aby ve spolupráci s provozovateli rizikových zařízení a s ohledem na připomínky veřejnosti byla zajištěna potřebná opatření pro případ, že k havárii skutečně dojde.

Provozovatelé zařízení poskytují krajskému úřadu údaje potřebné ke zpracování tohoto Vnějšího havarijního plánu a ke stanovení zón havarijního plánování. Pokud zóna havarijního plánování přesahuje do správního obvodu jiného kraje nebo i více jiných krajů, jsou jejich krajské úřady dotčenými orgány a poskytují součinnost při zpracování Vnějšího havarijního plánu.

Důležitou součástí prevence závažných havárií způsobených vybranými nebezpečnými chemickými látkami a přípravky je i **účast veřejnosti**, která se realizuje následujícím způsobem:

- Krajský úřad je povinen zajistit **veřejné projednávání** návrhů Bezpečnostního programu, bezpečnostní zprávy a vnějšího havarijního plánu (včetně aktualizací). Prostředníkem mezi krajským úřadem a veřejností jsou obce, které návrhy obdrží z krajského úřadu a jsou povinny způsobem v obci obvyklým do 15 dnů od obdržení oznámit veřejnosti, kde jsou dokumenty k dispozici a kde do nich lze (po dobu 30 dnů od oznámení) veřejně nahlížet,

činit si výpisy, opisy nebo kopie. V této lhůtě 30 dnů může také kterákoliv fyzická osoba k návrhům vyjádřit písemnou formou své připomínky.

- Krajský úřad je povinen poskytnout veřejnosti informaci v zóně havarijního plánování o nebezpečí závažné havárie, o preventivních bezpečnostních opatřeních, o opatřeních na zmírnění dopadů a o žádoucím chování veřejnosti v případě vzniku závažné havárie.

Pokud k mimořádné situaci (havárii) dojde, pak prvotní iniciativa a povinnosti spočívají na provozovateli zařízení, kteří jsou povinni neprodleně o tom informovat jak příslušné vyjmenované instituce veřejné správy, tak obce, jejichž prostřednictvím je informována veřejnost.

Výsledky a diskuse

Vzhledem k omezenému rozsahu příspěvku nebylo možné podat podrobnější informaci ani o samotné prevenci závažných havárií způsobených vybranými nebezpečnými chemickými látkami a přípravky, a už vůbec ne o dalších souvisejících tématech (nebezpečí vyplývající z nakládání s radioaktivním materiálem, s nebezpečnými odpady nebo s GMO), ani o případné odlišné úpravě pro některé vybrané chemické látky či pro vybrané činnosti, které jsou z působnosti zákona o prevenci závažných havárií vyňaty, protože mají vlastní, dříve přijatá pravidla. Toto srovnání by mohlo ukázat, zda je úprava pro různé skupiny rizikových látek podobná či zda se výrazněji liší. Obtížné je také na základě takto krátkého příspěvku vyhodnotit, zda uzákoněná pravidla jsou dostatečně účinná a zda skutečně přispívají k významnější prevenci havárií. Vyhodnocení vzniklých havárií však vesměs ukazuje, že pokud k havárii dojde, není to proto, že by pravidla nebyla dostatečně přísná, ale téměř vždy proto, že došlo k jejich porušení.

Závěr

Tento přehled, včetně odkazů na jiné právní normy upravující danou problematiku ukazuje, že regulace nakládání s různými nebezpečnými látkami – potenciálními zdroji nebezpečných ekologických havárií v ČR, je značně roztržštěná, nepřehledná a může sama o sobě být příčinou nedostatečné prevence (pokud by tato roztržštěnost znamenala i to, že může být sporné, podle kterého zákona je ten který problém upraven, vyskytly se duplicitní rozdílné úpravy pro tutéž nebezpečnou látku či činnost, případně úprava nepokrývala celé spektrum potenciálních rizik). To, že k mimořádným situacím dochází ve většině případů kvůli selhání lidského faktoru, svědčí však spíše o tom, že regulace je dostatečná. Pokud něco selhává, je to nedostatečná kontrola provozovatelů rizikových činností ze strany státu, případně nedostatečné dodržování předpisů uvnitř objektů, v nichž k nebezpečným činnostem dochází.

Literatura

- [1] HADRABOVÁ, Alena. Možnosti účasti veřejnosti na rozhodování o věcech týkajících se životního prostředí v České republice. *Ekologie a právo*, 2007, roč. III, č. 3, s. 2–9. ISSN 1801-4410.
- [2] HADRABOVÁ, Alena. *Veřejná správa životního prostředí*. 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2008. 178 s. ISBN 978-80-245-1407-9.
- [3] Zákon č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a státní báňské správě
- [4] Zákon č. 62/1988 Sb., o geologických pracích
- [5] Zákon č. 15/1993 Sb., o Armádě České republiky
- [6] Zákon č. 111/1994 Sb., o silniční dopravě
- [7] Zákon č. 266/1994 Sb., o dráhách
- [8] Zákon č. 114/1995 Sb., o vnitrozemské plavbě
- [9] Zákon č. 18/1997 Sb., o mírovém využití jaderné energie a ionizujícího záření (atomový zákon)
- [10] Zákon č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí
- [11] Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému
- [12] Zákon č. Sb., o krizovém řízení (krizový zákon)
- [13] Zákon č. 185/2001 Sb., o odpadech
- [14] Zákon č. 234/2001 Sb., o vodách (vodní zákon)
- [15] Zákon č. 256/2003 Sb., o chemických látkách a chemických přípravcích
- [16] Zákon č. 78/2004 Sb., o nakládání s geneticky modifikovanými organismy a geneticky modifikovanými produkty
- [17] Zákon č. 59/2006 Sb., o prevenci závažných havárií způsobených vybranými chemickými látkami a chemickými produkty (zákon o prevenci závažných havárií)

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Kontaktní údaje na autory

Doc. Ing. Alena Hadrabová, CSc.
Vysoká škola ekonomická v Praze
Fakulta mezinárodních vztahů
Institut pro udržitelné podnikání
Nám. Winstona Churchilla 4
130 67 Praha 3
Email. hadraba@vse.cz
Tel: 224 095 217

Doc. Ing. Antonín Dvořák, CSc.
Vysoká škola polytechnická Jihlava
Tolstého 16
568 01 Jihlava
Email. dvorak@vspj.cz
Tel.: 567 141 111

Možné cesty zvýšení efektivity a atraktivity při vzdělávání studentů bezpečnostních a krizových oborů

HALAŠKA JIŘÍ

HON ZDENĚK

Abstrakt

Současná doba přináší řadu těžko předvídatelných krizových situací, jejichž řešení vyžaduje zkušený a motivovaný krizový management. Důležitá je rychlost a správnost rozhodovacího procesu a také rychlost průchodu informací mezi orgány krizového řízení. Praxe ukazuje výrazně vyšší efektivitu řízení u osob a štábů, které již mají krizovou zkušenost. Specifickou skupinou jsou studenti bezpečnostních a krizových oborů, kteří stojí na začátku cesty sbírání zkušeností. Jejich vzdělávání a výcvik je nutné zefektivnit a více přitáhnout k praxi. Možnou variantou je využití simulační techniky pro nácvik řešení typových situací v různých podmínkách. Článek pojednává o významu a formách provedení počítačem podporovaného krizového cvičení v duchu zkušeností simulačního centra Armády České republiky (AČR). Ukazuje i další možnosti a cesty vyšší efektivity a atraktivity krizového vzdělávání pro studenty bezpečnostních a krizových oborů.

Klíčová slova

Krizové řízení, integrovaný záchranný systém, počítačem podporované cvičení orgánů krizového řízení, formy a metody výcviku

Úvod

Bleskové povodně, které s neobyčejnou silou udeřily v létě 2009 a 2010 na území České republiky předznamenaly relativně nový a velmi nebezpečný druh hrozby, tedy rychlou, mohutnou a těžko předvídatelnou povodňovou vlnu, jejíž účinky jsou zničující. Zároveň si tato situace vyžádala rychlé a věcně správné rozhodování orgánů krizového řízení. Konkrétní situace v povodňových oblastech měla následující společné rysy:

- razantní nárůst vodních hladin jinak nevýrazných toků,
- extrémně rychlé záplavy (v řádech minut) v okolí koryt potoků a řek, s nemožností evakuace osob, majetku, zvířat a zařízení,

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- minimální čas na varování, evakuaci, či pomoc,
- složitá operační, klimatická a psychologická situace pro zasahující síly,
- zpočátku nízký přehled o situaci na místě, ztráty spojení, nízká koordinace, výpadky systému varování,
- zpočátku na vyšších stupních řízení nízká informovanost o reálné situaci a neznalost kam a jaké síly nasadit, včetně záchranných vrtulníků,
- v první, nejsložitější fázi záchranných prací, šlo tedy převážně o svépomoc, sousedskou výpomoc a práci místních jednotek dobrovolných hasičů [3].

Efektivní působení ve výše popsáných situacích vyžaduje kromě odborných a osobnostních vlastností příslušníků krizového managementu také velkou dávku specifických, zprostředkovaných, či reálně nabytých zkušeností, které nelze získat jinak než odbornou a opakovanou praxí. Protože však spektrum hrozeb je širší než pouze povodně a také klasické vzdělávání krizového managementu působí spíše do oblasti legislativy a funkčních povinností, než do forem a metod praktického řízení, výsledkem jsou i nižší praktické dovednosti a návyky v oblasti řízení. Potíž je i v poměrně častém střídání nejnižších článků systému, tedy starostů (osoby v první linii krize) vzhledem k periodám voleb.

Ještě složitější situace je při vzdělávání a výcviku studentů bezpečnostních a krizových oborů. Studentům samotným se zdá vlastní studium opřené o zákony, vyhlášky, organizační struktury a další odborné detaily málo záživné a některé skutečnosti těžko chápou. Velmi složitě se přednáší odborný materiál a technika, která je ve vybavení IZS, pokud k ní není praktický a okamžitý přístup. Přitom právě bakalářské studijní obory by mnohem více měly reflektovat na požadavky regionálního trhu práce a připravovat studenty s určitým reálným zaměřením profesního oboru. Řešení tohoto problému vidím především v užší provázanosti vzdělávání s odbornou praxí, ale hlavně v přenesení části odborného vzdělávání ke konkrétním organizacím a institucím, pro které studenty připravujeme.

Fakulta biomedicínského inženýrství ČVUT na Kladně rozpracovala pro studenty studijního programu Plánování a řízení krizových situací zatím nevelký doprovodný studijní program pro získání praktických znalostí a zkušeností, který se opírá o spolupráci s řadou odborných krizových organizací. Program zahrnuje stáže, exkurze, praktický výcvik a další výcviková opatření, která navyšují efektivitu vzdělávání a jsou také studenty velmi oceňovány. Pokud se však studenti chtějí úspěšně zařadit na trhu práce v bezpečnostních, krizových, státních i nestátních organizacích a agenturách, je zřejmě nutné tuto cestu nastoupit. Mělo by to být i předmětem zájmu a podpory ze strany bezpečnostní komunity, protože tato opatření by měla zvýšit kvalitu praktické připravenosti pracovníků krizového a bezpečnostního managementu.

Co bezesporu přináší největší kvalitu odborné přípravy, je počítačem podporovaný, simulovaný výcvik (Computer Assisted Exercise, CAX), v zátěžovém režimu, na různé krizové situace, s reálnými rozehrami tak, jak ho již několik let provádějí vojenští záchranáři v Centru simulačních a trenažerových technologií AČR (CSTT) v Brně.

Efektivita výcviku měřena zejména množstvím a kvalitou odcvičených situací s řadou rozhodovacích, informačních a koordinačních vstupů, s vizualizací rozhodnutí a s reálnými partnery i protivníky, je relativně vysoká.

Pro studenty bezpečnostních a krizových oborů takové cvičení představuje velmi efektivní a zároveň poučný způsob přípravy na praktické zvládnutí krizových situací. Vzhledem k omezeným zkušenostem studentů nelze do budoucna předpokládat, že by mohli spolupůsobit při řešení reálných krizí, a tak tedy tato forma bude zřejmě hlavní možnou školou výcviku pro krizové situace.

Simulované cvičení krizových situací, jeho podstata a možnosti

Simulovaný výcvik na CSTT, který probíhá již více než 10 let v podmínkách trvalého technologického a odborně tematického rozvoje představuje zřejmě vrchol reálnosti, efektivity a poučnosti krizových cvičení. Přestože byl simulátor původně připraven pro simulaci bojových operací, postupný technologický a odborný vývoj umožnil připravit podmínky pro výcvik specifických vojenských operací (mírové, humanitární a záchranné), ale také záchranných operací IZS.

Na uvedeném pracovišti je možné provádět tzv. **distribuovaná cvičení**. Tato cvičení představují trend modernizace výcviku v armádách USA i dalších vyspělých států. Každé distribuované cvičení je komplexním zaměstnáním specialistů prováděným s cílem připravit jednotlivce, štáby a jednotky k plnění společných úkolů. Taktický simulátor v CSTT využívá simulační systém OTB (OneSAF Testbed Baseline).

Simulátor obsahuje deterministické i stochastické modely s vysokým rozlišením. Patří do skupiny detailních stochastických modelů, což znamená, že v průběhu simulace je řešeno chování jednotek až do jednotlivých vozidel a osob, včetně simulace pohybu všech entit, což je výhodné zejména při simulaci malých operací, kdy můžete operovat konkrétními specialisty (pyrotechnik, lékař, hasič, chemik, služební pes atd.).

OTB je tedy systém, který využívá princip konstruktivní, distribuované simulace a umožňuje simulaci jednotlivých entit syntetického dynamického bojiště (SDB) na poměrně vysoké úrovni detailu [2].

Tyto vlastnosti umožňují použití taktického simulátoru nejen pro výcvik, ale i pro vzdělávání, analytickou činnost v oblasti vývoje zbraňových, či zásahových systémů a také pro výzkum principů použití, organizace a vybavení jednotek.

V neposlední řadě má taktický simulátor své místo při tvorbě zásad taktiky a operačního použití jednotek. Jeho taktické a technické vlastnosti mu umožňují provádět řadu analýz a experimentů, které nelze realizovat v podmínkách mírového života. Takto získané poznatky lze postupně ověřovat i v reálném prostředí a následně zavádět do praktické činnosti.

Taktický simulátor je tedy výcvikový simulační prostředek, který verifikuje práci velitele, štábu a jednotek mnohem efektivněji a komplexněji než to mohou učinit cvičení jednotek v terénu. Taktické zobrazení může být jak z pohledu vlastních sil, tak i z pohledu protivníka, či součinnostních jednotek a je při něm využito uložených dat v databázích. Taktický simulátor umožňuje editaci parametrů terénu, počasí, jednotek, zbraní, cílů a ovládání jednotek stanovenou množinou povelů. Ovládání jednotek umožňuje taktický simulátor formou úkolování jednotek od jednotlivých vozidel přes čety a rotu, vzdušných prostředků až po prostředky logistiky. Totéž se týká informací v podobě hlášení. Každý stupeň velení má své specifické povely a úkoly. Každý úkol je konkretizován a musí obsahovat potřebné údaje pro úspěšné splnění úkolu. Cvičící je prostřednictvím operátora a systému informován o stavu jednotky a stavu plnění úkolu v podobě hlášení, které se mu zobrazuje v tzv. monitoru stavu. Monitor stavu dovoluje uživatelům sledovat aktivity plynoucích jak z vlastního chování, tak ze zadaných úkolů.

Při plánování veškerých aktivit přípravy vojenských i bezpečnostních profesionálů s využitím simulačních technologií je možné realizovat elementární požadavky výcviku:

- vysoká efektivita;
- přiměřené náklady;
- opakovatelnost výcviku (celého, nebo po sekvencích);
- velká reálnost, včetně vizualizace a možnosti zobrazení epizod;
- vysoký stupeň objektivity, v duchu zadaných parametrů;
- absolutní bezpečnost (při speciálních operacích vlastně nelze ani jinak odcvičit);
- ekologie.

Z hlediska technického vybavení je možné využít schopností simulačního systému i pro ověření některých teoretických zásad. Jedná se především o:

- přehled časových a prostorových možností;
- respektování taktických zásad a norem;

- tvorbu taktických a organizačních sestav;
- vlivu prostředí na činnost jednotek;
- ověření nově vytvořených modelů vojenských i nevojenských činností a prostředků;
- rozvoj taktického myšlení velitelů a štábů.

Zvláštnosti přípravy cvičení s krizovou tematikou

Zvláštnosti přípravy cvičení vychází z poslání a úkolů záchranných útvarů AČR. Organizační struktura je doplněna složkami IZS, specializovanými i klasickými silami a prostředky AČR a také prostředky, které jsou na teritoriu (Městská policie, technické služby měst apod.).

Strukturální skladba CAX je závislá zejména na cílech cvičení. Na základě stanovených cílů musí řídicí cvičení sestavit jednotlivé úrovně cvičení, do kterých zařadí všechny skupiny (organizace, subjekty, celky apod.), podílející se na prováděné záchranné operaci (cvičící štáb, jeho podřízené jednotky a složky, prvky rozehry, nadřízené složky, kooperující jednotky a složky, zvláštnosti teritoria a objekty na něm atd.).

Specifikou cvičení je fakt, že jeho průběh a rozehry se důsledně řídí krizovými zákony, tedy prioritní jsou hlavní složky IZS, zejména velitel zásahu IZS a OPIS IZS (operační a informační středisko). Všechny požadavky na výpomoc jdou přísně cestou OPIS a pro praktické rozehry je velmi žádoucí funkce na OPIS a funkci velitele zásahu IZS obsadit zkušenými příslušníky HZS, což velmi pomáhá realnosti řešených situací.

Pro praktickou simulaci je nutné doplnění simulačního systému o nové modely (2D, 3D) tak, aby byly pokryty aktivní činností všechny simulované složky, např.:

- zdravotnická zařízení;
- technika a osoby HZS, PČR;
- humanitární základna;
- sklady materiálu, sklady nebezpečných látek;
- zemina, dřevo, norné stěny, sníh apod.;
- sudy, kontejnery, nádrže, palety;
- železniční vagóny, nádraží, překladiště;
- letiště, heliporty;
- poškozené budovy;
- objekty důležité pro obranu státu, objekty kritické infrastruktury;
- továrny, stadiony, úpravny vody.

Reálné možnosti výcviku orgánů krizového řízení na simulátoru

Výše uvedená teoretická východiska, včetně úvah o nutnosti navýšení efektivity řídicích procesů při řešení krizových situací je možné využít pro koncipování kvalitativně nového modelu výcviku a vzdělávání příslušníků krizového managementu. Je zjevné, že stávající model, který se opírá o tradiční metody výkladu, či objasnění krizové legislativy, souvisejících úkolů a následné přezkoušení nemůže dostatečně rozvinout potřebné řídicí schopnosti vedoucích, či štábů krizových operací jako je rozhodnost, proaktivní jednání flexibilita, trvalá koordinace, sběr a analýza informací apod. Možnou variantou řešení je k výcviku využít volných kapacit CSTT AČR, nebo ještě lépe vybudovat další specializované centrum v gesci Ministerstva vnitra ČR pro specifiku záchranných a bezpečnostních operací. Takové centrum by umožnilo různorodý a specializovaný výcvik pro různé kategorie cvičících, např.:

1. Základní výcvik pro nižší články řízení (starosty obcí) formou velitelského, či štábního nácviku na základní krizové téma (např. neočekávaná povodeň).
2. Pokročilý výcvik pro krizový management krajů a velkých měst, či klíčové osoby tohoto managementu formou štábního cvičení na složitější a komplexní téma.
3. Pokročilý výcvik týmů specialistů na specifická a složitá témata (jaderná havárie, CBRNE terorismus, osvobození rukojmí apod.).
4. Pokročilý komplexní výcvik štábů republikové úrovně na nejsložitější krizová témata s cílem odladit, či ověřit stávající procedury, či operační a časové schopnosti zasahujících sil a prostředků.
5. Další odborná cvičení zaměřená např. na logistiku operací, součinnost, mezinárodní pomoc, variantní řešení situací apod.
6. Přípravné cvičení studentů se zaměřením na výkon typických funkcí krizového managementu s rozhodovací pravomocí.
7. Kombinace výše uvedených cvičení, ve kterých by studenti představovali součinnostní složky IZS a rozehrávali by krizové situace.

Počítačem podporované cvičení by umožnilo provádět výcvik realističtějším způsobem, s rozehrami v reálném čase, s dodržením skutečného operačního tempa a mohlo by být provedeno na širokou škálu krizových a bezpečnostních témat včetně těch nejsložitějších.

Příklad ze studentské odborné praxe

Studenti ČVUT FBMI (Fakulta biomedicínského inženýrství) studijního oboru Plánování a řízení krizových situací se v únoru 2011 zúčastnili třídního cvičení

vojenských záchranářů v Centru simulačních a trenažérových technologií AČR v Brně. Studenti vystupovali v různých rolích představitelů místní správy a krizového managementu města. Ve třech specifických krizových situacích rozehrávali pro zasahující záchranáře aktuální požadavky a reálnou situaci v regionu a tím dotvářeli komplexní rámec krizové situace. Postupně procvičili dopravní nehodu velkého rozsahu, rozsáhlou sněhovou kalamitu v menším městě a teroristický bombový útok na supermarket. Studenti vycházeli z rozehry skutečné situace ve městě, aplikovali krizové zákony a plány a řešili nejdříve nasazení sil a prostředků, které byly v jejich dispozici. V dalším na základě analýz a informačních brífinků vyžadovali nasazení sil a prostředků IZS, pro které zároveň vytvářeli organizační a logistické podmínky. Koordinovali zásahy IZS s příslušnými veliteli, podávali jim informace o situaci, připravovali pro ně další dílčí rozehry situací a informovali veřejnost na tiskových brífincích. Vše probíhalo v reálném čase, s využitím spojovacích prostředků a se zákresy podstatných informací do plánu města. Část studentů působila u operátorů pracovních stanic systému konstruktivní simulace, kteří realizovali rozhodnutí krizového štábu do simulátoru, tedy aktivní síly a prostředky města byly vizualizovány a mohla být hodnocena efektivita jejich činnosti.

Podle závěrečného hodnocení řídicího cvičení studenti při cvičení prokázali velmi dobré odborné znalosti i praktickou aplikaci krizových zákonů, dobré organizační schopnosti a kreativitu. Studenti naopak oceňovali možnost reálně spolurozhodovat o průběhu záchranných operací, koordinovat úsilí s partnery na teritoriu a také fakt, že jejich rozhodnutí v praxi prověřil nejen simulátor, ale i zasahující krizové složky.

Tento příklad cvičení studentů prvního ročníku bez předchozí praxe v krizovém řízení jasně demonstroval efektivitu tohoto cvičení, tedy možnost v relativně krátkém čase 3 dnů získat přiměřené odborné krizové i manažerské zkušenosti. A také jedinečnou možnost testovat pod zátěží skutečné nezbytné manažerské krizové schopnosti, což zejména u klíčového personálu je objektivní nutnost.

Další možné formy odborné přípravy studentů bezpečnostních a krizových oborů

a) Pomoc státní správě a samosprávě při zpracování krizové dokumentace

V listopadu 2010 se studenti krizových oborů tří vysokých škol zúčastnili za řízení odborníků firmy Koordinace, Ing. Jan Papež, zpracování povodňových zpráv v obcích Černousy, Kunratice, Lázně Libverda, Frýdlant, město Nové Město pod Smrkem. Studenti pod odborným vedením firmy a ve spolupráci s krizovým managementem města analyzovali povodňovou situaci, provedli místní průzkum a šetření v terénu, zkontrolovali povodňovou dokumentaci a v závěrečném brífinku navrhli a obhájili

obsah povodňové zprávy. Uvedená odborná praxe přispěla k lepšímu pochopení krizových zákonů a specifík práce krizového managementu. Je to cesta odborného růstu a je třeba v ní pokračovat i jinými formami a metodami, např. posílením krizových štábů obcí při reálných povodních [10].

b) Účast na reálných cvičeních IZS a krizových štábů

Toto je další možný směr spolupráce a rozvoje krizových zkušeností. Je to cesta složitá na přípravu a koordinaci. Studentům by se musely dopředu určit role na cvičení a spolu s učiteli pro tyto role připravit scénáře rozehry tak, aby zapadly do kontextu cvičení. Možná je i účast na ukázkových cvičeních IZS.

c) Odborný zátěžový výcvik připravený složkami IZS s využitím reálného materiálu a výcvikových zařízení

Tato forma závisí na volných kapacitách a dobré vůli složek IZS a také na přípravě a aranžmá tohoto výcviku. Výcvik by neměl složky IZS časově a finančně zatěžovat a měl by vykrývat ty oblasti, které nemohou připravit vysoké školy. Nabízí se využití zejména spojovacích prostředků, nebo existujících výcvikových zařízení se speciálními trenažéry a výcvikovými prostředky (lezecké trenažéry, překážkové dráhy apod.). Je možné využít i dobrovolných organizací např. Červeného kříže, či Aktivních záloh AČR. Výcvik by měl přinést atraktivitu, ale i poukázat na rozsah kvalifikačních předpokladů nutných pro službu u složek IZS.

d) Další možné společné formy a metody spolupráce

Zde je možné uvést exkurze, stáže, společné semináře, přípravu společných odborných projektů, či využití studentských bakalářských a seminárních prací k rozpracování důležitých krizových oblastí pro partnerské organizace.

Diskuze

Výše uvedené návrhy, tedy možnost provádět výcvik krizového managementu novým dynamickým způsobem budou vyžadovat společný koordinovaný postup krizových a bezpečnostních orgánů, institucí a vzdělávacích zařízení, ale také vytvoření potřebných materiálních podmínek např. vybudováním vhodného simulačního centra IZS, jež by přineslo do výcviku krizového managementu zcela novou kvalitu. Tyto myšlenky by se měly stát předmětem úvah a diskusí v rámci bezpečnostní komunity.

Závěr

Výcvik v řešení krizových situací s počítačovou podporou při vhodné organizaci a přípravě by měl:

- rozvíjet taktické a operační dovednosti krizového managementu;
- vytvářet reálnou představu o vlivu časových a prostorových faktorů na průběh akce;
- upevňovat schopnost integrace vlastních i součinnostních sil a prostředků, udržení jejich připravenosti a všestranného zabezpečení;
- přispívat ke zdokonalení podílu jednotlivých cvičících na procesech velení a řízení v podmínkách časové tísně a nedostatků informací;
- podporovat umění práce s mapou, provozu s využitím radiového spojení a zpracování základních dokumentů krizového řízení.

Výše uvedené řídicí schopnosti jsou svým způsobem unikátní a nesdělitelné, tedy lze jich dosáhnout pouze opakovanou praxí. Uvedené formy a metody výcviku umožní i poměrně málo připraveným studentům postupně vytvářet základní návyky a zkušenosti v oblasti praktického krizového řízení. Je to tedy skutečně výrazná možnost, jak dosáhnout vyšší efektivity práce a řídicích činností krizových manažerů a štábů. Simulační technologie totiž umožňují verifikovat výsledky jednotlivých cvičení, postupů a experimentů, čímž se obzvláště v oblasti krizového řízení posouvají doposud získané teoretické závěry do vyšší kvalitativní úrovně a více se přibližují reálným faktům.

Seznam použité literatury:

- [1] Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
- [2] HAVELKA, L. Využití taktického simulátoru pro výzkum, vzdělávání a výcvik v AČR, Disertační práce, Univerzita obrany, Brno, 2006
- [3] HALAŠKA, J. Jak proti bleskovým povodním? Mezinárodní souhrn vědeckých prací, Nové trendy v práci pomáhajících profesí, Praha, 2011, ISBN 978-80-87386-14-9,
- [4] VRÁB, V. Koncepte výcviku důstojníků, štábů a velitelů pomocí počítačové simulace a simulátoru. Brno: VA, 1998.
- [5] Zásady plánování a řízení vojensko-odborné přípravy vedoucích pracovníků, velitelů, štábů a vojsk. [Pomůcka]. Praha: MO, 2004.
- [6] Doktrína AČR v operacích na území ČR pod národním velením, MO Praha, 2007.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- [7] Koncepce zavádění simulační a trenažérové techniky do AČR. MO, Praha: 1998.
- [8] Příprava, provedení a hodnocení vojenských cvičení. [Pomůcka č. j.99046/2004-1618]. Praha: MO, 2005.
- [9] Ministerstvo vnitra-generální ředitelství Hasičského záchranného sboru České republiky, Statistická ročenka 2009, Česká republika, Praha 2010
- [10] Zprávy o povodni 7. 8. – 10. 8. 2010 obce Černousy, Kunratice, Lázně Libverda, Frýdlant, město Nové Město pod Smrkem, zpracovaná studenty ČVUT FBMI Kladno v listopadu 2010,

Kontakt na autory:

Ing. Jiří Halaška, PhD., Mgr. Zdeněk Hon

České vysoké učení technické v Praze, Fakulta biomedicínského inženýrství Kladno,

Katedra lékařských a humanitních oborů

jiří.halaska@fbmi.cvut.cz

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Obrazové přílohy:

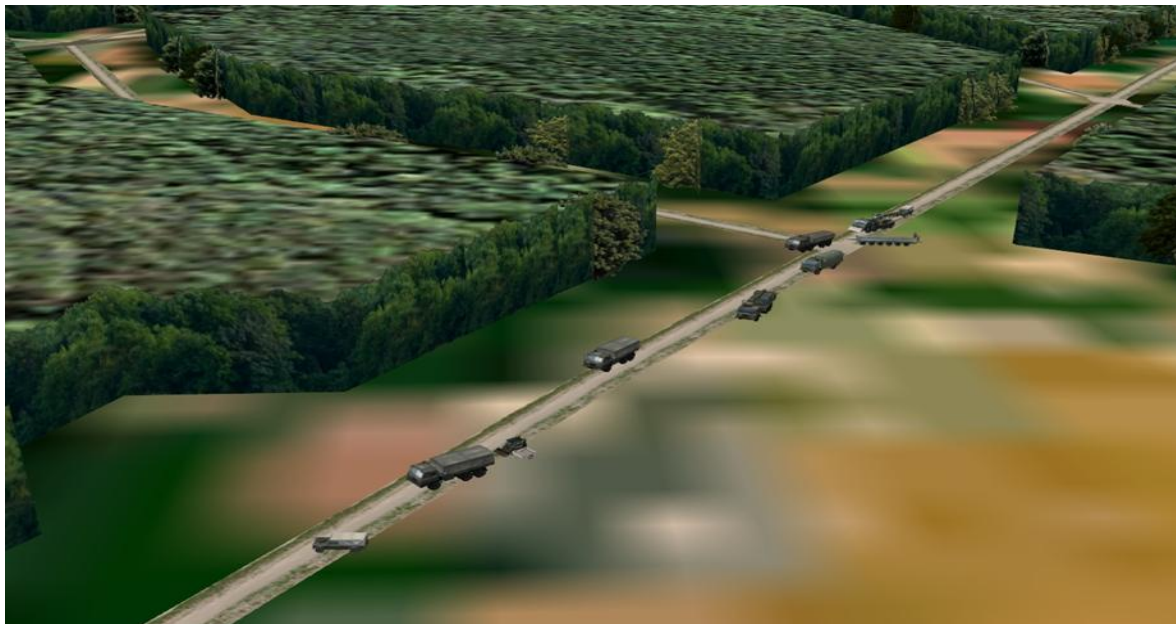

Obr. 1. a 2. Studenti v procesu plánování a řešení krizových situací

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

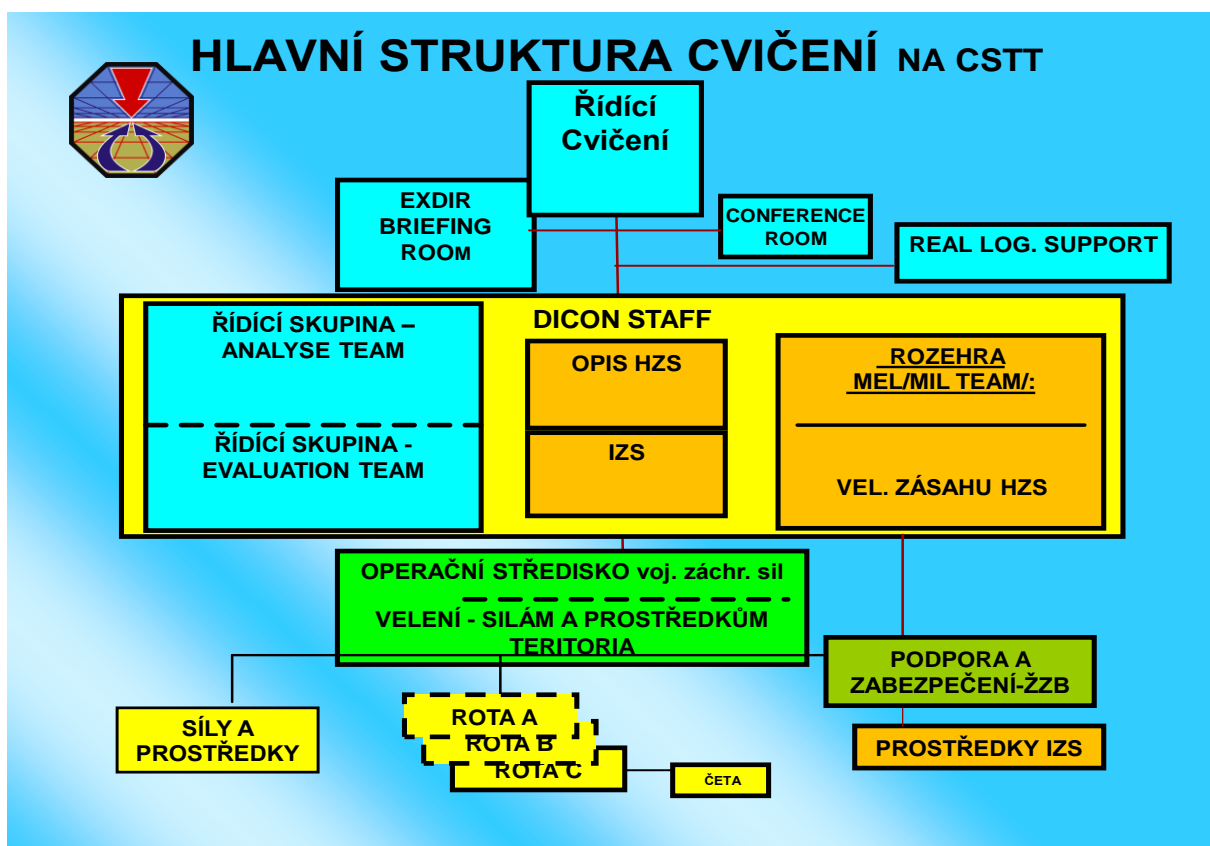
Obr. 3. Řídicí a analytické stanoviště taktického simulátoru

Obr. 4. Vizualizace situace v rámci epizody dopravní nehoda velkého rozsahu

Obr. 5. Vizualizace nasazení záchranných složek při teroristickém útoku na supermarket

Obr. 6. Schéma řízení cvičení vojenských záchranářů na CSTT

Importance of Communication in Ensuring Area Safety

HORČIČKA ALEŠ

Abstract

The article deals with the problems of ensuring area safety and the importance of communication in it. Ensuring area safety seeks to protect health and lives of people, their property and environment. Due to the complexity of these problems, cooperation of all included subjects in the territory is necessary. The basis of successful cooperation is good communication between all subjects.

The aim of the paper is to underline the importance of communication in strategic regional development at the micro-regional level and suggest some recommendations for good communication.

Keywords

Communication, cooperation, safety management, area safety, regions and micro-regions.

Introduction

The paper deals with the problems of ensuring area safety and the importance of communication in it.

Communication between people as providing information has become an indispensable part of everyday life. It is performed with spoken, written and non-spoken and non-written (facial expressions, gestures) means. It is a prerequisite for cooperation, competition and education, creating groups and emotional relationships between people.

Experience has shown the growing importance of area safety management at the beginning of the 21st century. These are the reasons why area safety management is today so important not only at the state and regional level, but also in micro-regions. The Czech Republic as a whole (sovereign state) and all its regions and micro-regions have the duty to care for the welfare of its residents. All democratic tools are used for it. Area safety management, which can be defined as a set of activities carried out especially by territorial units in order to prevent the safety threats or minimize their consequences if the threat is filled [6], is one of the most important activities for states and regions.

Importance of communication is higher in so-called crisis, which are increasingly appearing in connection with the new threats (natural, technological and human origin), which become the social reality in a dynamically changing environment of the early 21st century. Familiarizing the population with potential threats on the one hand, and with possible measures including their implementation on the other hand, forms the basis of readiness to deal with various crisis situations.

Formulation of the Problem

Need for safety system in micro-regions

The problems of providing security and protection of the population is now quite well solved at the level of larger territories (Europe, Czech Republic, administrative regions), but the reserves (even in communication with the public) can be still detected in many micro-regions.

There is no need to doubt that area safety ensuring should always be the systemic matter to be successful. All subjects on the territory must today ensure the safety thanks to effective mutual coordination (e.g. professional support from the external experts). Efforts to ensure safety area must respect the three basic elements:

- there is a direct causal link between the safety and threats from the outsider;
- ensuring the area safety is usually expensive, even though it often may not be immediately visible;
- risk resources - a dangerous entities of world chaos - are poorly visible and interventions against them are difficult.

However, micro-regional safety system has not been defined yet.

General characteristics of the micro-regional safety system

In any case, safety system should reflect not only local traditions and experience, but also the European traditions and experience. The micro-regional safety system must be based on the Czech state safety system, respect the constitutional order and related legislation. It constitutes an institutional tool for creation and implementation of the safety policy in response to the activities of national and European safety institutions.

Basic elements of the micro-regional safety system

Based on similar experience from neighboring micro-regions [7, 8, 9], safety system in micro-regions should be composed of elements having respective competence within the laws.

There are legislative, executive and judiciary elements, as well as legal and individual persons who have responsibility for ensuring area safety in the Czech Republic.

The functional micro-regional safety system should include the following elements, which can be described as “regional safety actors”:

Fig. 1: Basic elements of the micro-regional safety system

Source: adjusted according to [7, 8, 9]

Specifics of communication in crisis situations

Communication in crisis situations is determined by the specific nature of the event, which generally has a psychological impact on all subjects.

In this context, it is necessary to take into account especially two aspects, which should have in mind subjects informing people about crisis situations:

- information needs of people;
- barriers to communication.

Information prepared and transmitted in crisis situations should be [5]:

- information about past and future;
- information about the internal system, its elements and its surroundings;
- desirable information in relation to the population;
- periodically repeated and documented information;
- important and necessary information.

From practical experience it is known that information sent and received are not usually identical in terms of quantitative and qualitative. Information flow is impeded (sometimes even completely blocked) due to so-called barriers of communication.

Regarding the list of barriers, they can be noted [1]:

- misrepresentation of information in mediated communication;
- redundancy of information;
- inappropriate form of reporting;
- use of vague and meaningless words and phrases;
- inability to listen.

Cooperation in providing communication in crisis situations

Communication before the crisis takes place between the state authorities, media and population. It contains many common features with so-called “non-critical” communication on the one hand, but it is unique in many respects on the other hand. In Europe it is seen as a major means of enhancing public safety.

It is clear that communication with the public has become an important tool to solve and reduce the impact of crisis situations by participation of all subjects according to external constraints (e.g. legislation) and their capabilities.

Fig. 2: Actors of cooperation in providing communication in crisis situations

Source: adjusted according to [5]

Solving the Problem

Need for effective communication

The effort of effective crisis communication is declared in the newly adopted Concept of population protection by the year 2013 until the year 2020, approved by Government Resolution No. 165 of 25th February 2008.

Principles of effective communication

To improve communication between the so-called risk subjects and emergency departments, it could significantly contribute a strict respecting for the principles of effective communication in such situations (see Tab. 1).

Tab. 1: Principles of effective communication

Principle	Description
Action	proactive approach to communication ("no waiting")
Speed	speed of information strengthens the confidence of the public
„One language“	exclusion of different interpretations
Negativism	correct perception of negativism (exists even if "nothing happens")
Appealing to the experts	obtaining experts, responsible for dealing with the crisis (the media and general public tend to listen to experts)
"David's" effect	it is necessary to expect to support the weaker side from the public and the media
Moment of surprise	a comprehensive understanding of the crisis ("no understanding out of context")
Clear words	elimination/minimization of misrepresentation of the subjects responsible for managing crises and dealing with the consequences

Source: processed according to [3]

Effective crisis communication differentiates its beneficiaries, i.e. sets “target groups”. The target groups can be described by precisely defined characteristics of the public, which are focused communication activities on, and which are affected by the implementation of the objectives of the institution, corporation, etc. [3]. Media communication dictionary describes "target group" as a part of population, which are assumed about, to be addressed by (or consumer) mediated communication [4]. Applying the most commonly used (but not the only) territory criterion, i.e. the location and impacts of the crisis situation, can be – related to the population – defined the three basic target groups:

- people located in the territory, which is threatened or affected by the crisis situation;
- people having a relationship with the previous target group, resp. with the territory affected or threatened by crisis situation (e.g. having relatives or property there);
- other people.

By identifying the target groups, different communication is implemented by managing crisis situations and dealing with their consequences.

In order to full and acceptable communicate in population protection, there are placed the requirements on the communication with target groups, which must be met:

- when to communicate (immediate messages about the origin of event using all of the time available resources);
- how to communicate (both internal and external communicating, identifying the responsible persons, defining and preparing the material, creating and equipping the press centre, writing the list of relevant media addresses, ensuring the access and data transmission, speed, accuracy, using of the best available communication means).

Increasing the effectiveness of crisis communication

The effectiveness of crisis communication is increased with [2]:

- emphatic listening and statement, that you care about health and safety of the public;
- building trust and credibility;
- establishing long lasting relationships;
- ability to convert technical information into understandable language;
- effective communication and information delivery (Effective Risk Communication).

Conclusion

It is clear that in ensuring area safety must be involved all the subjects from the whole territory. It should be borne in mind that at the beginning of the 21st century there are many serious threats, which may seriously affect life in the region or micro-region.

Communication with the population currently accounts an important tool for all these subjects involved in safety management how to be able to manage the development of crisis situations and eliminate their consequences. General obligations relating to informing the public are enshrined in the given legislation, but especially the prevention of threats, risks and guidelines for behavior during crisis situations contributes significantly to the activation of the public in such situations.

Communication with the population is an activity, which through the media and various communication tools, while respecting the principles of efficiency, leads to the optimal public awareness so that crisis situations and their consequences can be managed with minimal damages to lives, health, property and environment.

In the opinion of the author, attention should be concentrated to communication in micro-regions as soon as possible to begin to work systematically towards the creation of safety systems and safety policies in their territories, which would be compatible with safety systems and strategies in regions, in the Czech Republic and in the European Union, taking into account the specifics of each territory.

References

- [1] FORET, M. *Komunikace s veřejností*. Brno: Masarykova univerzita, 1994
- [2] <http://www.wpi.org/rcpi/PDFS/>
- [3] NĚMEC, P. *Public relations: komunikace v konfliktních a krizových situacích*. Praha: Management Press, 1999
- [4] REIFOVÁ, I. a kol. *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál, 2004
- [5] RICHTER, R. *Komunikace s obyvatelstvem při krizových situacích*. Praha: MV – generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2009
- [6] *Sborník z konference Bezpečnost v podmínkách organizací a institucí ČR*. Praha: Soukromá vysoká škola ekonomických studií, s.r.o., 2005
- [7] *Strategický plán rozvoje a obnovy mikroregionu Holicko*. Pardubice: Regionální rozvojová agentura Pardubického kraje, 2001
- [8] *Strategický plán rozvoje a obnovy mikroregionu Chrudimsko*. Pardubice: Regionální rozvojová agentura Pardubického kraje, 2001

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

[9] *Strategický plán rozvoje a obnovy mikroregionu Vysokomýtsko*. Pardubice: Regionální rozvojová agentura Pardubického kraje, 2001

Contact address

Ing. Aleš Horčíčka
Institute of Economy and Management
Faculty of Economics and Administration
University of Pardubice
Studentská 84
532 10 Pardubice
Email: ales.horcicka@upce.cz
Phone: +420 466 03 6163

Extremistická shromáždění a shromažďovací zákon

JAMBOROVÁ KATEŘINA

SVOBODA IVO

Abstrakt

Tento článek pojednává o problematice spojené s činností veřejné správy v oblasti zajištění bezpečnosti při konzumování shromažďovacího práva dle zákona o právu shromažďovacím. Text článku čerpá jak z platné legislativy a judikatury soudů v České republice, tak ze zkušeností z činnosti soudního znalce a činnosti ústředního orgánu státní správy a odborné literatury.

This article discusses the problems associated with the activities of public administration in the field of security, especially in applying the right of assembly under the Act on the Right of Assembly. Text of the article draws from both existing legislation and case law in the Czech Republic as well as experience of certified expert work and activities of the central state administration body and the literature.

Klíčová slova:

Politický extremismus, rozpuštění shromáždění, shromažďovací právo, vnitřní bezpečnost státu, zákaz shromáždění, zákon o právu shromažďovacím.

Political extremism, dissolution of the assembly, right of assembly, internal security, ban on assembly, the Law on the Right of Assembly.

ÚVOD

V posledním roce vyhlásila vláda České republiky, potažmo Ministerstvo vnitra jako svoji prioritu boj proti extremismu⁸. K formulaci této priority přispěly události předchozích let, zejména pak vzrůstající aktivita pravicových extremistů na veřejnosti, kteří se dokázali široké veřejnosti zviditelnit zejména organizováním veřejných shromáždění⁹. Za ta nejproblémovější, a také nejviditelnější, lze označit

⁸ Premiér Fischer při představování programu vlády uvedl: „Vláda bude pokračovat v tažení proti extrémismu, zejména proti neonacisticky a rasisticky orientovaným organizacím.“ Zdroj: <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/premier/komentar/premier-predstavil-ve-snemovne-priority-sve-vlady--63249/>.

⁹ Strategie boje proti extremismu vydávaná pravidelně Ministestvem vnitra uvádí, že „roce 2008 neonacisté potvrdili svůj návrat z „uzavřených prostor“ na veřejná prostranství řadou akcí, jejichž cílem bylo zviditelnit se. Jednalo se o různá shromáždění, demonstrace, pochody, pietní akty, kdy pravý

shromáždění u příležitosti výročí Křišťálové noci v roce 2007, plzeňská shromáždění organizovaná v den výročí transportu Židů v roce 2008, pochody v litvínovské části Janov v závěru téhož roku a shromáždění v Ústí nad Labem na jaře 2009. Dá se říci, že zejména události, k nimž došlo během regulérní pouliční války v průběhu neoznámeného shromáždění v Janově dne 17. 11. 2008, vedly k velkému aktivismu jak ze strany nevládních organizací a občanské veřejnosti proti pravicovým extremistům¹⁰, tak k uvědomění si nutnosti zintenzívnění činnosti boje proti extremismu na straně represivních orgánů. V březnu 2009 tak byla usnesením vlády ČR schválena Strategie boje proti extremismu, která kromě již tradiční Zprávy o extremismu obsahuje nově i Koncepti boje proti extremismu. Koncepte formuluje pět základních pilířů boje proti extremismu a tvoří komplexní materiál, jehož plnění má zajistit eliminaci extremismu.

Tento příspěvek se však zaměří pouze na způsob, jímž se extremisté nezapomenutelně vrývají do podvědomí běžných občanů, tedy na veřejná shromáždění, která jsou regulována zákonem č. 84/1990 Sb., o právu shromažďovacím, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „shromažďovací zákon“). V úvodu se budu zabývat zejména lidsko-právní dimenzí shromažďovacího práva, v dalších částech příspěvku se pak koncentruji na zákazy shromáždění před jejich konáním z důvodů jejich protidemokratického účelu a rozpouštění shromáždění na místě. Zabývat se budu rovněž možnostmi spolupráce obecních úřadů a Policie České republiky při shromážděních. Za důležité považuji rovněž upozornění na chyby, jichž se obecní úřady jakožto správní orgány dopouštějí při posuzování oznámeného účelu shromáždění.

1 Každý má právo se shromažďovat, ale...

Ze strany veřejnosti se mnohdy v okamžiku, kdy média přinesou informaci o chystaném shromáždění, jehož svolavatelem je známý příznivec krajní pravice, strhne diskuse s jasným výsledkem – jak je možné, že se někdo takový vůbec na veřejnosti ukazuje, je to chyba úřadu, neboť měl shromáždění zakázat a pokud to naše zákony neumožňují, je třeba je změnit. K volání po zpřísnění zákona se uchylují i starostové obcí, pro něž je vidina toho, že se v jejich městě v budoucnu již žádné problematické shromáždění neuskuteční, velmi lákavá. Cílem pak je snaha co nejvíce zpřísnit zákon tak, aby se shromáždění přívrženců extremistní pravice či levice nejlépe vůbec neuskutečňovala. Tento přístup je však naprosto chybný. Úřad

záměr akcí býval skryt pod nevinným názvem.“ Strategie boje proti extremismu, Ministerstvo vnitra 2009, str. 2. Dostupné na <http://www.mvcr.cz/clanek/vyrocní-zpravy-o-extremismu.aspx>.

¹⁰ Např. občanská iniciativa V Ústí nácky nechceme.

nemůže na jednotlivá oznámení nahlížet prizmatem možného zákazu, ale naopak, s uvědoměním si důležitosti svobody projevu, s níž je svoboda shromažďovací úzce spojena, a udělat maximum proto, aby se shromáždění uskutečnit mohlo, nicméně za striktního dodržování všech platných zákonů.

Shromažďovací právo je základním lidským politickým právem zaručené v mnoha mezinárodních smlouvách, jimiž je Česká republika vázána. Za nejvýznamnější lze považovat článek 11 Úmluvy o základních lidských právech a svobodách (dále jen „Evropská úmluva“). Na výklad obsahu shromažďovacího práva pak má zásadní vliv judikatura Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku. Na shromažďovací právo pamatuje rovněž Listina základních práv a svobod, která v čl. 19 stanoví, že *toto právo lze omezit zákonem v případech shromáždění na veřejných místech, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, ochranu veřejného pořádku, zdraví, mravnosti, majetku nebo pro bezpečnost státu. Shromáždění však nesmí být podmíněno povolením orgánu veřejné správy.* Právo na svobodu shromažďování náleží každému, a je důležité, že v demokratické společnosti mohou i osoby vyjádřit názory, s nimiž většina nesouhlasí a které jsou šokující¹¹. **Shromažďovací právo však není bezbřehé**, nejedná se o právo absolutní a lze ho omezit, pokud tak stanoví zákon a pokud omezení sleduje legitimní cíl za současného respektování principu proporcionality. Při výkonu shromažďovacího práva dochází přirozeně ke střetu několik základních lidských práv zároveň, která nelze nijak hierarchizovat – právo na svobodu projevu, právo vyznávat víru podle své volby. Více než jinde zde tedy platí okřídlené „moje svoboda končí tam, kde začíná svoboda jiného.“ Bohužel ze strany extremistů toto není příliš respektováno, z jejich strany je hojně poukazováno na svobodu shromažďovací, přičemž další základní lidská práva a svobody jakoby neexistovaly. Městský soud v Praze se k zakotvení shromažďovacího práva a možnosti jeho omezení vyjádřil následovně¹²: *„Mezi demokratické principy patří nepochybně i zásada, podle níž jsou lidé svobodní a rovni v důstojnosti i v právech, mezi základní principy demokratické společnosti patří nedotknutelnost osoby, právo na zachování lidské důstojnosti, právo na to zvolit si národnost s tím, že příslušnost k jakékoliv národnosti nebo etnické menšině nesmí být nikomu na újmu. Každý, kdo chce realizovat právo shromažďovací, musí respektovat základní principy a svobody dalších subjektů. Proto také zákon č. 84/1990 Sb. stanoví důvody, pro které lze shromáždění zakázat, resp. rozpustit. Rozněcování nenávisti a nesnášenlivosti ve vztahu k menšinám patří mezi důvody, který zákon stanoví pro to, aby shromáždění mohlo být zakázáno, resp. rozpuštěno. Tento důvod je nutno zahrnout pod pojem odmítání demokratických principů. Ve vztahu k odmítání*

¹¹ K tomu se již několikrát v minulosti vyjádřil Evropský soud pro lidská práva, mj. v rozsudku ze dne 2. října 2001 Stankov a Sjedenocná makedonská organizace Ilinden proti Bulharsku.

¹² Z rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 26. 3. 2009, č. j.: 11 Ca 146/2008-65.

demokratických principů Evropský soud pro opatření směřující k omezení shromažďovacího práva připouští.“

2 Jak je to s oznámeným účelem shromáždění

Svolavatel shromáždění je povinen shromáždění oznámit úřadu, přičemž oznámení musí obsahovat náležitosti stanovené zákonem¹³, jako je jméno svolavatele, jeho zástupce, trasu pochodu, počet pořadatelů a jejich označení apod. Jedno z náležitostí oznámení je rovněž účel shromáždění. Účel shromáždění je velmi důležitou náležitostí, neboť shromažďovací zákon dále ve svém ustanovení § 10 stanoví, že **úřad, jemuž bylo shromáždění oznámeno, je zakáže, jestliže by oznámený účel shromáždění směřoval k výzvě:**

- a) *popírat nebo omezovat osobní, politická nebo jiná práva občanů pro jejich národnost, pohlaví, rasu, původ, politické nebo jiné smýšlení, náboženské vyznání a sociální postavení nebo k rozněcování nenávisti a nesnášenlivosti z těchto důvodů;*
- b) *dopouštět se násilí nebo hrubé neslušnosti.*

Ačkoliv zákon uvádí vícero důvodů ospravedlňující zásah do práva na svobodu shromažďování¹⁴, právě toto ustanovení je v souvislosti s extremistickými shromážděními při pokusech o jejich zákaz předmětem velkých diskusí. Bude se tedy podrobně věnovat právě tomuto ustanovení. Některé úřady se toto ustanovení snažily vykládat v tom smyslu, že pod oznámený účel je nutno vztáhnout vše, co o daném shromáždění úřad ví, nikoliv tedy jen svolavatelem deklarovaný účel v oznámení. Obecní úřady si totiž rychle všimly, že svolavatel neoznámí do oznámení skutečný účel shromáždění, pokud by mohl být v rozporu se zákonem a raději uvede jiný, smyšlený a nezávadný účel. Tento přístup, tedy zkoumání nejen účelu oznámeného svolavatelem, ale jeho širší kontext, tedy „skutečný“ účel, byl za strany správních soudů dlouhou dobu jednoznačně odmítán¹⁵. Za přelomovou lze pak v tomto směru považovat judikaturu Nejvyššího správního soudu, a v to v rozsudcích ve věci Křišťálové noci¹⁶ a v souvislosti s pochody židovskými částmi

¹³ Viz § 5 shromažďovacího zákona.

¹⁴ Úřad shromáždění zakáže, hrozí-li účastníkům závažné nebezpečí pro jejich zdraví, shromáždění může být rovněž zakázáno, došlo-li by k ohrožení dopravy a zásobování. Shromáždění lze rovněž zakázat v případě, že ve stejném čase a místě se koná jiné, dříve oznámené shromáždění, a mezi svolavateli nedošlo k dohodě.

¹⁵ Viz rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 19. října 2007, č. j. 8 Ca 323/2007.

¹⁶ Rozsudek NSS ze dne 5. listopadu 2007, č. j. 8 As 51/2007-67. Dostupný na www.nssoud.cz.

Plzně¹⁷. Tyto dva judikáty však obsahovaly určité rozpory, které rozhodovací praxi příliš neusměrnily.

Ke zkoumání oznámeného účelu shromáždění se Nejvyšší správní soud znovu v souvislosti s Křišťálovou nocí znovu vrátil v rozsudku ze dne 31. 8. 2009 v řízení o kasační stížnosti občanského sdružení Mladí národní demokraté proti Magistrátu hl. m. Prahy. Magistrát hl. m. Prahy zakázal konání shromáždění z důvodu směřování účelu shromáždění k výzvě k rozněcování nenávisti a nesnášenlivosti občanů pro jejich národnost, původ a náboženské vyznání. Toto rozhodnutí následně potvrdil i Městský soud v Praze. Nejvyšší správní soud však konstatoval, že Magistrát neměl dostatečné důkazy, které by vedly k závěru, že účel shromáždění je jiný než fiktivní. Nejvyšší správní soud se tak opětovaně musel zabývat možností úřadu zkoumat skutečný účel shromáždění, přičemž se zabýval i důkazy nutnými k prokázání závadného účelu a obecným podmínkám, kdy vůbec úřad může zákaz shromáždění před jeho konáním zvažovat.

Při zvažování toho, zda měl zákonodárce na mysli skutečně pouze účel napsaný, tedy oznámený v oznámení, či zda byly myšleny i širší okolnosti shromáždění, Nejvyšší správní soud konstatoval, že zákonodárce vycházel ze standardní situace, kdy se oznámený účel shoduje s účelem skutečným. Soud rovněž uvedl, že **ochrana základních lidských práv a svobod nemá vést k možnosti vyvíjet činnost směřující k popření dalších z těchto práv a svobod.** V bodě 36 odůvodnění Nejvyšší správní soud uvádí: „*Přípustnost zákazu shromáždění podle § 10 odst. 1 shromažďovacího zákona se odvíjí od směřování účelu shromáždění k výzvě k přímému či nepřímému ohrožení relativně konkrétně vymezených práv (např. osobní, politická nebo jiná práva) relativně konkrétně vymezených osob, resp. sociálních skupin [např. občané určité národnosti, pohlaví, rasy, původu ad. podle písm. a) citovaného ustanovení]. **Zákonodárce zjevně zamýšlel umožnit správnímu orgánu zákaz shromáždění, pokud by jeho účel vedl k tomuto předvídanému následku.** V souladu s principem racionálního zákonodárce přitom lze mít za to, že právní úprava vychází z předpokladu standardního stavu. Tím je situace, kdy se oznámený účel shoduje s účelem skutečným. Nelze nalézt rozumný důvod, proč by měl v případě rozdílného oznámeného a skutečného účelu shromáždění vést k zákazu shromáždění pouze rozpor mezi oznámeným účelem a právy chráněnými v § 10 odst. 1 shromažďovacího zákona, nikoliv však rozpor mezi skutečným účelem shromáždění a těmito právy. **Je-li oznámený účel fingovaný, neohrožuje práva a právem chráněné zájmy, jejichž ochrana legitimizuje zákaz shromáždění - právě proto, že není skutečný. V takovém případě může tyto zájmy ohrozit jen skutečný, reálně existující účel, za kterým je shromáždění svoláno.**“*

¹⁷ Rozsudek NSS ze dne 21. 2. 2008, č. j. 2 As 17/2008-77. Dostupný na www.nssoud.cz.

Soud tedy obecně konstatoval, že skutečný účel shromáždění zkoumat lze a potvrdil tak tedy předchozí rozhodnutí ve věci Křišťálové noci¹⁸. Soud dále konstatoval, že pokud správní orgán dojde k závěru, že byly naplněny zákonem stanovené podmínky pro zákaz shromáždění, je nutné, aby svoje rozhodnutí důkladně odůvodnil. K tomu dochází mnohdy z povahy věci pomocí nepřímých důkazů. **Nepřímé důkazy musí v takovém případě vždy tvořit logickou, uzavřenou a ničím nenarušenou soustavu důkazů, které na sebe navazují a vzájemně se doplňují, nejsou vyvráceny jinými důkazy svědčícími o opaku, a jsou v takovém vztahu k dokazované skutečnosti, že z nich je možno dovodit právě jen jediný závěr.** Správní orgán se nemusí omezovat na prokázání skutečného účelu pouze z charakteristiky svolavatele, specifického místa a času shromáždění. Skutečný účel lze prokázat jakýmkoliv důkazy, které byly získány v souladu se zákonem a které jsou s to tento účel prokázat. Závěr o skutečném účelu shromáždění se musí opírat o důkazy nenechávající pochyb o tomto účelu.

Nejvyšší správní soud potvrdil, že úřad se může zabývat nejen účelem shromáždění, který je uvedený v oznámení, ale i kontextem shromáždění, tedy jeho **skutečným účelem**. Pokud však z důvodů závadného účelu, který je dovozován z osoby svolavatele, pozvánek na webu, prezentováním akce, dnem konání, místem konání a dalších relevantních okolností, je shromáždění zakázáno, nese správní orgán důkazní břemeno. **Důkazy musí být natolik přesvědčivé, že nenechávají prostor pro jakékoliv pochyby, musí tedy tvořit ucelený logický řetězec.**

Je stále potřeba mít na mysli, že shromažďovací právo je základním lidským právem a preventivní zákaz je vždy krajním řešením. Vždy je potřeba vážit, zda argumenty pro zákaz jsou natolik závažné, že zásah do shromažďovacího práva bude legitimní. Nedostatečně a nesprávně odůvodněné zákazy shromáždění jsou následně krajskými soudy oprávněně zrušovány. **Pokud správní orgán nemá pro zákaz shromáždění před jeho konáním dostatek důkazů, je vhodnější shromáždění nezakazovat a připravit se na případné rozpuštění shromáždění na místě.**

3 Odůvodněnost zákazu shromáždění

Ačkoliv obecní úřady jsou si výše uvedeného vědomy, nebo to tak alespoň deklarují, při konkrétních oznámení však mnohdy tápou, snaží se některá shromáždění zakázat bez dostatečných argumentů, v důsledku čehož jsou zákazy krajskými soudy rušeny. Lze pochopit skrytá přání starostů obcí, kteří si takováto shromáždění ve svém městě nepřejí, nicméně neodůvodněný zákaz a jeho následné zrušení

¹⁸ Rozsudek NSS ze dne 5. listopadu 2007, č. j. 8 As 51/2007-67. Dostupný na www.nssoud.cz.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

soudem vyvolá větší publicitu, než kdyby se shromáždění nezakazovalo a odpovědná osoba se důkladně připravila na jeho případný zákaz. Zákaz shromáždění ještě před jeho konáním je vzhledem k důležitosti shromažďovacího práva jako základního lidského práva krajním krokem, k němuž by se správní orgán neměl uchýlovat neodůvodněně, bez dostatečných důkazů, které jsou s to tvrzení správního orgánu prokázat.

K nejčastějším chybám při zákazech shromáždění, kdy má správní orgán za to, že se skutečný účel oznámení liší od oznámeného, a kdy tento skutečný účel by odůvodnil zákaz shromáždění z důvodů uvedených v § 10 odst. 1 shromažďovacího zákona, jsou následující:

1. *svolavatel patří k extremistické skupině, která se v našem městě dopouští výtržností, sprejerství. Svolaatel má extrémistické postoje.* Je třeba zdůraznit, že zákaz shromáždění nelze odůvodnit pouze osobou svolavatele.

Má-li obecní úřad jakožto správní orgán za to, že svolavatel je sympatizantem pravicového či levicového extremismu, doporučuji zkontaktovat se s místně příslušným pracovištěm Policie ČR za účelem získání dalších informací, a to nejen o osobě svolavatele, ale i o obecných otázkách vztahujících se k extremismu (současná trestněprávní judikatura, politologické definice pojmů atd.).

I kdyby však svolavatel byl skutečně představitelem extremistických hnutí nebo byl v minulosti trestně stíhán, nelze bez dalšího shromáždění zakázat, neboť nelze a priori předpokládat, že na shromáždění má docházet k závadovému chování. Je vždy nutné zkoumat i další okolnosti shromáždění. To však neznamená, že by nebylo možné osobou svolavatele v rozhodnutí o zákazu argumentovat. Osoba svolavatele však nemůže být jediným důvodem pro zákaz. Například je třeba doložit, z čeho jsou extremistické názory svolavatele dovozovány, co svolavatel propaguje, jaké byly jeho aktivity v minulosti apod.

2. *pozvánka zveřejněná na internetových stránkách je bez dalšího dána do souvislosti se svolavatelem.* Na webové stránce je málokdy uvedeno přímo jméno svolavatele. Je třeba se zabývat tím, v jakém vztahu je svolavatel s organizací nebo hnutím, které pozvánku na webu zveřejnilo, zda je tedy pozvánka svolavatelů přičitatelná.

3. *pochod za politické vězně (účel uvedený v pozvánce) vs. pochod za nevinné nacionalisty, oběti policejní razie (domnělý skutečný účel).* Nelze dávat rovnítko mezi pozvánkou zveřejněnou na webu a oznámením bez dalšího bližšího odůvodnění. V trestním právu navíc platí zásada presumpce nevinny. Ačkoliv je tedy použita formulace provokativní, nelze jí bez dalšího zákaz odůvodnit.

4. *Není kontaktován svolavatel.* Ačkoliv zákon nestanoví pro svolavatele povinnost uposlechnout návrhu úřadu na změnu trasy případně den shromáždění, úřad by se měl pokusit svolavatele kontaktovat a snažit se navrhnout alternativní možnosti.

Je zřejmé, že zákaz shromáždění před jeho konáním z důvodu závadného účelu není jednoduchý a ani tomu být jinak nemůže. Obecní úřad by k zákazu měl sáhnout opravdu naprosto výjimečně, pokud k tomu má pádné argumenty. **To však neznamená, že by úřad měl rezignovat a shromáždění se mělo nechat volný průběh.** Zákon na situaci, kdy v průběhu samotného shromáždění vyjde najevo jeho skutečný účel, pamatuje a zástupce obecního úřadu by ho v takovém případě měl rozpustit. Úřad by se tedy v případě pochybností měl důkladně připravit na možnost případného rozpuštění shromáždění v jeho průběhu.

4 Rozpuštění shromáždění na místě

Pokud teprve v průběhu samotného shromáždění vyjde najevo jeho skutečné protidemokratické shromáždění, není obecní úřad bezmocný. Kdykoliv v průběhu shromáždění může totiž zástupce obecního úřadu po naplnění zákonem stanovených podmínek přistoupit k rozpuštění shromáždění na místě. Není-li zástupce obecního úřadu přítomen, je shromáždění oprávněn rozpustit zástupce Policie ČR. Ačkoliv ze strany obcí zaznívají hlasy volající po zákazu shromáždění před jeho konání, v případě rozpuštění shromáždění v jejich průběhu již obecní úřady tak aktivní nejsou. Zástupci úřadu se necítí být dostatečnými odborníky na extremismus a navíc se bojí o svoji bezpečnost v případě, že k rozpuštění shromáždění přikročí. Z tohoto důvodu je nutné, aby obecní úřad byl neustále v kontaktu s policií, čemuž se budu více věnovat níže.

Rozpuštění shromáždění na místě není individuální správní akt, jedná se o faktický úkon, a proto není třeba následně vyhotovit rozhodnutí a doručit ho svolavatel. K závěru, že oznámený účel a skutečný účel jsou v rozporu a že tento skutečný účel by odůvodnil zákaz shromáždění, může vést¹⁹ kromě účelu uvedeného v oznámení a projevů na místě i webové pozvánky a celková prezentace akce svolavatelem, kontext místa, obsah tiskovin distribuovaných na místě, tedy další okolnosti se shromážděním bezprostředně související. Vhodné rovněž je, aby si zástupce obecního úřadu dopředu připravil formulaci, kterou shromáždění na místě rozpustí. V nastalé napjaté situaci to zástupci obecního úřadu může zvláště ulehčit práci. Vhodné je rovněž to, aby úředníci byli zřetelně označeni a aby byli na případné rozpouštění shromáždění na místě technicky připraveni, neboť ze zákona plyne, že

¹⁹ Z rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 26. 3. 2009, č. j.: 11 Ca 146/2008-65.

sdělení musí být učiněno tak, aby bylo učiněno takovým způsobem, aby bylo pro účastníky srozumitelné a mohli se s ním seznámit.

5 Spolupráce s Policií ČR

Je nezbytné, aby obecní úřad měl navázanu efektivní spolupráci s Policií ČR. Vhodným nástrojem k úpravě vzájemných vztahů obce a Policie ČR může být tzv. koordinační dohoda uzavřená v souladu s § 16 zákon č. 273/2008 Sb., o Policii ČR, neboť právě koordinační dohody slouží ke zkoordinování plnění úkolů Policie ČR v oblasti veřejného pořádku s plněním působnosti obcí v oblasti místních záležitostí veřejného pořádku.

V souvislosti s konáním veřejných shromáždění je vhodné, aby si obecní úřady zejména určily osobu, které bude za shromažďovací agendu zodpovědná. Rovněž Policie ČR může určit policistu, který bude zodpovědný za výměnu informací o veřejných shromážděních se zástupci obecního úřadu. Velmi důležitá je efektivní a včasná výměna informací mezi úřadem a policií. Zatímco obecní úřad může policii poskytovat informace o oznámených shromážděních, Policie ČR může obecnímu úřadu sdělovat v rámci svých poznatků informace o zjištěných akcích, které by mohly mít charakter shromáždění a nejsou oznámeny. Policie ČR může dále obci poskytovat řadu informací důležitých pro rozhodnutí o zákazu shromáždění, (zejména z důvodu „hrozícího závažného nebezpečí pro zdraví účastníků“, nebo pokud by „omezení dopravy bylo v rozporu se zájmy obyvatelstva), případně o charakteru hnutí podílejících se na organizaci shromáždění, nebo o osobě svolavatele apod. (je však již dále na obecním úřadu, jak si získané informace vyhodnotí). Před konáním shromáždění a v případě očekávaných problémů je vhodné uspořádat koordinační schůzku. Zástupci policie se tak mohou dohodnout se zástupci obecního úřadu na možném vývoji shromáždění, a to i s ohledem na možné rozpuštění shromáždění na místě. V rámci jednání je rovněž vhodné domluvit se na případné technické pomoci, zajištění bezpečnosti úředníka, rozdělení úkolů, způsoby informování ohrožené menšiny a další spolupráce s ní.

Závěrem lze konstatovat, že v posledních letech došlo ze strany extremistů k zřetelnému trendu objevovat se co nejvíce na veřejnosti s cílem zviditelnit se, a to právě formou různých veřejných shromáždění. Na obecní úřady je tak mnohdy v souvislosti s extremistickými shromážděními vyvíjen tlak ze strany veřejnosti, aby bylo takovéto shromáždění zakázáno. Je však nutné zdůraznit, že právo na svobodu shromažďování je základním lidským právem a každé jeho omezení musí být dostatečně odůvodněno, neboť každou restrikcí shromažďovacího práva je nutno posuzovat velmi přísně. Obecní úřady by měly využívat všechny mírnější opatření, které jim zákon dává, než přikročí k případnému zákazu. I během krátké třídenní

Ihůty je možné se svolavatelem telefonicky zkontaktovat, navrhnout alternativní trasu, den pochodu. Svolavatel je dále povinen poskytnout úřadu součinnost, proto by se úřad měl zajímat o krocích, které pořadatel podnikne za účelem zabezpečení pokojného průběhu shromáždění, počet pořadatelů, kteří musí být plnoletí apod. Ačkoliv manévrovací prostor úřadu není nikterak veliký, je třeba ho využít.

ZÁVĚR

Cílem příspěvku bylo nastítnit problémy, s nimiž se obecní úřady mohou setkat v souvislosti se zákazy shromáždění z důvodu, že jejich účel směřuje k popírání nebo omezování osobní, politická nebo jiná práva občanů pro jejich národnost, pohlaví, rasu, původ, politické nebo jiné smýšlení, náboženské vyznání a sociální postavení nebo k rozněcování nenávisti a nesnášenlivosti z těchto důvodů. V první řadě panovaly dlouhou dobu nejasnosti ve vztahu k výkladu pojmu „oznámený účel shromáždění“. Vzhledem k posledním rozhodnutím Nejvyššího správního soudu lze konstatovat, že obecní úřady mohou při posuzování oznámení brát v úvahu i další okolnosti shromáždění. Pro zákaz shromáždění před jeho konáním z tohoto důvodu však musí mít obecní úřady pádné argumenty, které zásah do shromažďovacího práva odůvodní. Není-li tomu tak je vhodnější, aby si obecní úřad připravil dostatek podkladů a v případě naplnění zákonem stanovených podmínek shromáždění rozpustil v jeho průběhu. V příspěvku rovněž zdůrazňuji nezbytnost efektivní spolupráci Policie ČR a obecních úřadů, která je nutnou podmínkou pro zvládnutí extremistických akcí.

Literatura

- [1] <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/premier/komentar/premier-predstavil-ve-snemovne-priority-sve-vlady--63249/>.
- [2] <http://www.mvcr.cz/clanek/vyrocní-zpravy-o-extremismu.aspx>.
- [3] Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 26. 3. 2009, č. j.: 11 Ca 146/2008-65.
- [4] Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 19. října 2007, č. j. 8 Ca 323/2007.
- [5] Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 26. 3. 2009, č. j.: 11 Ca 146/2008-65.
- [6] Rozsudek NSS ze dne 5. listopadu 2007, č. j. 8 As 51/2007-67. Dostupný na www.nssoud.cz.
- [7] Rozsudek NSS ze dne 21. 2. 2008, č. j. 2 As 17/2008-77. Dostupný na www.nssoud.cz.

- [8] Rozsudek NSS ze dne 5. listopadu 2007, č. j. 8 As 51/2007-67. Dostupný na www.nssoud.cz.
- [9] Strategie boje proti extremismu, Ministerstvo vnitra, 2008.
- [10] Strategie boje proti extremismu, Ministerstvo vnitra, 2009.
- [11] SVOBODA, I. a kol. *Politický extremismus a terorismus jako ohrožení vnitřní bezpečnosti státu*. Brno: Univerzita obrany, 2010, 144 s. ISBN 978-80-7231-769-1.

Kontaktní údaje na autory

Mgr. Kateřina JAMBOROVÁ

Ministerstvo vnitra
Oddělení bezpečnostně právní
ředitelka odboru
Nad Štolou 936/3
170 34 Praha
e-mail: jamborova@mvcr.cz

JUDr. PhDr. Ivo SVOBODA, Ph.D.

Univerzita obrany
Fakulta ekonomiky a managementu
katedra řízení lidských zdrojů
vedoucí skupiny právních disciplín
Kounicova 56, 62 10 Brno
e-mail: ivo.svoboda@unob.cz
Soudní znalec v oboru „Kriminalistika“ a v oboru „Sociální vědy“

Organizace krizového řízení v kraji Vysočina

KADLEC ZDENĚK

Abstrakt

System krizového řízení slouží v obecné rovině k přípravě a zvládnutí situací, jejichž výskyt nebývá zcela častý, avšak jejich negativní dopady na životy a zdraví lidí, životní prostředí, infrastrukturu a majetkové hodnoty jsou závažnější a působí ve větším rozsahu, než jak tomu je při "běžných" mimořádných událostech. Kraje a jejich orgány v čele s hejtmany krajů mají v rámci krizového řízení celou řadu úkolů, patří k orgánům krizového řízení s klíčovou odpovědností a kompetencemi při přípravě i při řešení krizových situací na příslušné územní úrovni. Nejinak je tomu v případě kraje Vysočina. K účinné přípravě a zvládnutí těchto situací je naprosto zásadní kvalitní krizové řízení a dále spolupráce všech dotčených složek integrovaného záchranného systému, správních úřadů, obcí i právnických a fyzických osob. Kromě nich se však v této oblasti nesmí zapomínat na komunikaci s veřejností, osvětu a vzdělávání obyvatel.

Klíčová slova

Mimořádná událost, krizová situace, krizový stav, krizové řízení, orgány krizového řízení, krizové plánování, krizový štáb, krizová opatření, ochrana obyvatelstva.

Organizace, vazby a postupy kraje Vysočina v plánovacím období přípravy na mimořádné a krizové situace

Příprava kraje na řešení krizových situací vychází především ze zákona č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon). Ten je nosným zákonem krizové legislativy. S touto základní právní normou úzce souvisí i další dva zákony:

- zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému (IZS) a o změně některých zákonů,
- zákon č. 241/2000 Sb., o hospodářských opatřeních pro krizové stavy a o změně některých souvisejících zákonů.

Zákon o krizovém řízení stanovuje působnost a pravomoc státních orgánů a orgánů územních samosprávných celků a práva a povinnosti právnických a fyzických osob při přípravě na krizové situace, které nesouvisejí se zajišťováním obrany České republiky před vnějším napadením, a při jejich řešení a při ochraně kritické

infrastruktury a odpovědnost za porušení těchto povinností.

Dále zákon určuje orgány krizového řízení a vymezuje jejich úkoly při zajišťování připravenosti na krizové situace.

Mezi orgány krizového řízení na území kraje Vysočina náleží jednak orgány kraje (přímé úkoly plní ze zákona zejména hejtman a krajský úřad) a další orgány s působností na území kraje (v jeho územním obvodu). K těm patří Hasičský záchranný sbor kraje Vysočina a Policie České republiky resp. Krajské ředitelství policie kraje Vysočina. K orgánům krizového řízení se řadí také orgány obcí s rozšířenou působností a orgány obcí.

Důležitou skupinu orgánů podílejících se na krizovém řízení představují ostatní orgány s územní působností. Jedná se o bezpečnostní rady a krizové štáby. Dále pak územní správní úřady, které zabezpečují krizovou připravenost v oblasti své působnosti, např. Krajská hygienická stanice kraje Vysočina se sídlem v Jihlavě, Krajské vojenské velitelství Jihlava a jiné.

Novela krizového zákona účinná od 1. ledna 2011 přinesla určité změny v procesu přípravy na krizové situace i při jejich samotném řešení. Nicméně základní prvky systému krizového řízení na úrovni kraje a jejich vazby se v podstatných částech nezměnily a proces krizového plánování kontinuálně navazuje na dříve dosažený stav. Hlavním výstupem procesu krizového plánování na úrovni kraje je krizový plán kraje.

Krizový plán kraje je poměrně rozsáhlý dokument (obsahuje i jiné relativně samostatné plány), na jehož zpracování se podílí řada orgánů a institucí.

Krizový plán kraje a krizové plány obcí s rozšířenou působností zpracovává na základě § 15 krizového zákona Hasičský záchranný sbor kraje. Při jeho zpracování vyžaduje v nezbytném rozsahu součinnost organizačních složek státu, orgánů územních samosprávných celků, právnických osob a podnikajících fyzických osob.

Krajský úřad přispívá ke zpracování krizového plánu kraje jednak součinností při jeho zpracování (spolupráce na tvorbě a aktualizaci dokumentů jiných zpracovatelů), jednak zpracováním samostatných dokumentů (součástí krizového plánu) podle zvláštních právních předpisů.

Jedná se například o:

- plán nezbytných dodávek, zpracovaný podle zákona č. 241/2000 Sb., který je základním plánovacím dokumentem v systému nouzového hospodářství určený k zajištění výrobků, prací a služeb (věcných zdrojů) k řešení krizových situací,

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- způsob plnění regulačních opatření podle zákona č. 241/2000 Sb. (krajský úřad připravuje zejména regulační opatření na úseku regulace prodávaného zboží v obchodní síti a regulační opatření, kterými se mění způsob řízení a organizace dopravy),
- povodňový plán kraje (povodňový plán správního obvodu kraje zpracovává povodňový orgán kraje) podle zákona č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon),
- plány konkrétních činností, které jsou součástí havarijního plánu kraje (traumatologický plán, plán komunikace s veřejností a hromadnými informačními prostředky, plán odstranění odpadů, plán ochrany kulturních památek),
- dílčí plán obrany zpracovaný na základě nařízení vlády č. 51/2004 Sb., o plánování obrany státu v souladu se zákonem č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky (základní plánovací dokument pro řízení a organizaci zajišťování obrany státu v působnosti krajského úřadu na území vymezeném správním obvodem kraje).

Při zpracování krizového plánu kraje sehrává důležitou roli bezpečnostní rada kraje. Ta je poradním orgánem hejtmána pro přípravu na krizové situace.

Právě bezpečnostní rada ze zákona projednává a posuzuje stav zabezpečení a stav připravenosti na krizové situace na území kraje nebo ve správním obvodu obce s rozšířenou působností.

Na základě nařízení vlády č. 462/2000 Sb. bezpečnostní rada kraje projednává a posuzuje:

- a) přehled možných zdrojů rizik a analýzu ohrožení,
- b) krizový plán kraje,
- c) havarijní plán kraje,
- d) vnější havarijní plán, pokud je schvalován hejtmánem kraje,
- e) finanční zabezpečení připravenosti kraje a složek integrovaného záchranného systému na krizové situace a jejich řešení na území kraje,
- f) návrhy dohod s územními celky sousedního státu o spolupráci při řešení krizových situací s jinými kraji a při poskytování pomoci,
- g) stav připravenosti složek integrovaného záchranného systému v kraji,
- h) závěrečnou zprávu o hodnocení krizové situace v kraji,
- i) návrh ročního plánu kontrol prováděných v rámci prověřování krizové připravenosti kraje u obcí s rozšířenou působností, obcí, právnických osob

a podnikajících fyzických osob a závěrů těchto kontrol,

- j) návrh ročního plánu cvičení složek integrovaného záchranného systému a orgánů krizového řízení v kraji,
- k) další dokumenty a záležitosti související s připraveností kraje na krizové situace a jejich řešení.

Konkrétní způsob zpracování krizového plánu kraje a obce s rozšířenou působností vyplývá z § 16 nařízení vlády č. 462/2000 Sb..

Hasičský záchranný sbor kraje před zpracováním krizového plánu kraje nebo krizového plánu obce s rozšířenou působností předloží k projednání v příslušné bezpečnostní radě:

- a) zaměření a rozsah krizového plánu kraje nebo krizového plánu obce s rozšířenou působností,
- b) určení osoby odpovědné za koordinaci zpracování krizového plánu kraje nebo krizového plánu obce s rozšířenou působností,
- c) návrh rozdělení odpovědnosti za zpracování podkladů pro dílčí části krizového plánu kraje nebo krizového plánu obce s rozšířenou působností a harmonogram jeho zpracování,
- d) rozsah spolupráce s dalšími subjekty, které se na zpracování krizového plánu kraje nebo krizového plánu obce s rozšířenou působností podílejí,
- e) termín projednání krizového plánu kraje nebo krizového plánu obce s rozšířenou působností v příslušné bezpečnostní radě,
- f) pravidla manipulace s krizovým plánem kraje nebo krizovým plánem obce s rozšířenou působností při jeho zpracování,
- g) termíny průběžných kontrol a termín zpracování krizového plánu kraje nebo krizového plánu obce s rozšířenou působností.

Na základě výsledků jednání v bezpečnostní radě pak určený koordinátor zajišťuje vlastní zpracování a součinnost ostatních zpracovatelů tak, aby byl krizový plán jako celek (provázaný dokument) včas, kompletně a kvalitně zpracován.

Zpracovaný krizový plán kraje je v určeném termínu následně projednán bezpečnostní radou kraje.

Jelikož osobou, která řídí a kontroluje přípravná opatření, činnosti k řešení krizových situací a činnosti ke zmírnění jejich následků, je hejtman kraje, je v jeho kompetenci rovněž schválení krizového plánu.

Postup řešení krizových situací, organizace činnosti krizového štábu kraje

Stejně, jako v jiných oblastech řízení, je nutno i při řešení mimořádných událostí nebo krizových situací rozlišovat jednotlivé úrovně řízení, pravomoci a odpovědnosti jednotlivých orgánů krizového řízení a zvolit příslušný druh opatření ke zdolání situace (mimořádné či krizové).

V této souvislosti platí princip priority územní odpovědnosti za řešení vznikajících mimořádných událostí, které mohou eskalovat až do krizových situací.

V praxi to znamená následující:

- při mimořádné události v určité obci zasahují složky IZS a na provádění záchranných a likvidačních prací se nejprve podílí orgány obce,
- nejsou-li orgány obce schopny vlastními možnostmi zajistit překonání mimořádné události, je nezbytné, aby k řešení situaci přistoupily orgány vyššího stupně, tedy orgány obce s rozšířenou působností (dále ORP – v kraji Vysočina jich je celkem 15), do jejichž správních obvodů ty které obce náleží,
- je-li situace natolik závažná a její řízení komplikované, že ani orgány ORP nemohou samostatně řešit danou situaci, přistupují k jejímu řešení orgány kraje.

Nejprve je však zapotřebí k zamezení ohrožení životů, zdraví a majetku osob nebo životního prostředí vyčerpát standardní postupy a činnosti složek IZS, správních úřadů a orgánů odpovědných za řešení mimořádné události. To předpokládá aplikovat opatření k odvrácení nebo eliminaci určitého druhu ohrožení vyplývající z řady speciálních zákonů – tedy využití mimořádných opatření (např. mimořádná opatření k ochraně veřejného zdraví, mimořádná veterinární opatření, opatření povodňových orgánů apod.).

Vyžaduje-li to závažnost a rozsah situace, ujme se koordinace hejtman kraje. Hejtman podle § 11 zákona č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému, koordinuje záchranné a likvidační práce při řešení mimořádné události vzniklé na území kraje, pokud přesahuje území jednoho správního obvodu ORP a velitel zásahu vyhlásil nejvyšší stupeň poplachu nebo jej o to požádal, anebo pokud jej o koordinaci požádal starosta obce s rozšířenou působností. V takovém případě se už může jednat o přechod ke krizové situaci.

Krizovou situaci se rozumí mimořádná událost podle zákona č. 239/2000 Sb., narušení kritické infrastruktury nebo jiné nebezpečí, při nichž je vyhlášen stav nebezpečí, nouzový stav nebo stav ohrožení státu (krizový stav).

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Stav nebezpečí jako bezodkladné opatření vyhlásí hejtman pro území kraje nebo jeho část, jsou-li ohroženy životy, zdraví, majetek, životní prostředí, pokud nedosahuje intenzita ohrožení značného rozsahu, a není možné odvrátit ohrožení běžnou činností správních úřadů, orgánů krajů a obcí, složek integrovaného záchranného systému nebo subjektů kritické infrastruktury.

Právě vyhlášení krizového stavu (stavu nebezpečí) hejtmanem (maximálně na dobu 30 dnů), umožní ke zvládnutí situace využít zákonných oprávnění, která by jinak nemohla být využita, a stanovit tak odpovídající krizová opatření (např. ukládání pracovní povinnosti nebo pracovní výpomoci, povinnosti poskytnout věcné prostředky, bezodkladné provádění staveb nebo odstraňování staveb aj.). Toto řešení lze využít pouze v rozsahu, který je nezbytný pro řešení krizové situace.

Rozhodnutí o vyhlášení stavu nebezpečí musí obsahovat konkrétní krizová opatření a jejich rozsah.

Takže nejen ke koordinaci záchranných a likvidačních prací, ale k celkovému řešení krizových situací využívá hejtman krizový štáb kraje, který je jeho pracovním orgánem. Hejtman je jeho předsedou a krizový štáb svolává pokud:

- a) je vyhlášen krizový stav pro celé území státu nebo pro jeho část patřící do působnosti orgánu krizového řízení,
- b) je vyhlášen stav nebezpečí pro celé území patřící do působnosti orgánu krizového řízení nebo pro jeho část,
- c) jej použije ke koordinaci záchranných a likvidačních prací,
- d) je k tomu vyzván Ministerstvem vnitra při ústřední koordinaci záchranných a likvidačních prací,
- e) jde o úkol prováděný při cvičení orgánů krizového řízení nebo cvičení složek integrovaného záchranného systému,

nebo

- f) je tento postup nezbytný pro řešení mimořádné události a není splněna některá z výše uvedených podmínek.

Krizový štáb kraje Vysočina je složen ze členů bezpečnostní rady kraje a členů stálé pracovní skupiny krizového štábu kraje. Členy stálé pracovní skupiny jsou:

- tajemník krizového štábu,
- pracovníci krajského úřadu,
- zástupci složek integrovaného záchranného systému,
- odborníci s ohledem na druh řešené mimořádné události nebo krizové situace.

Stálá pracovní skupina se člení na jednotlivé odborné skupiny:

- Odborná skupina „S“ - součinnosti a komunikace,
- Odborná skupina „T“ - týlového zabezpečení,
- Odborná skupina „A“ - analýza situace a plánování,
- Odborná skupina „N“ - nasazení sil a prostředků,
- Odborná skupina „O“ - ochrana obyvatelstva.

STANO – ano či ne?

Řada diskuzí krajů je vedena okolo organizace členění struktury krizových štábů na tzv. STANO. V České republice neplatí pro uspořádání krizových štábů striktní pravidla. Ke sjednocení podrobností o organizaci krizového štábu, především jeho stálé pracovní skupiny, byla vydána směrnice Ministerstva vnitra č.j. PO-4536/IZS-2001, která byla v souvislosti s realizací reformy nahrazena směrnicí novou, konkrétně č.j.: PO-365/IZS-2004.

Novela směrnice je značně benevolentní ke konstrukci stálé pracovní skupiny a vedoucí krizového štábu stanoví základní organizační schéma s přihlédnutím k místním podmínkám, specifickým podmínkám, rizikům a hrozbám.

Kraj Vysočina si ponechal organizaci krizového štábu dle původní směrnice. Stěžejními důvody byly především následující:

- krizový štáb kraje využívá k zasedání pracoviště HZS kraje se vším jeho zázemím,
- příslušníci HZS kraje jsou zařazeni asi z jedné třetiny v krizovém štábu kraje a jsou ustanoveni jako vedoucí všech skupin STANO,
- jde o dobrou praxi potvrzenou z řešení mimořádných událostí a krizových situací.

Kromě těchto „všeobecných“ pracovních skupin má Krizový štáb kraje Vysočina ustanoveny ještě specializované skupiny pro řešení konkrétního druhu mimořádné/krizové situace. Jedná se o tyto 2 skupiny:

- pracovní skupina "Doprava",
- pracovní skupina "Radiace".

Vytvoření těchto pracovních skupin vyšlo z praxe. Kraj Vysočina často musel řešit mimořádné události především v zimním období v dopravě (např. hromadná dopravní nehoda na D1 20. 3. 2008).

Pracovní skupina "Radiace" vznikla jako reakce na potřeby vyplývající ze cvičení na mimořádnou událost fiktivní havárie Jaderné elektrárny Dukovany, které proběhly v roce 2004 a 2008.

Stálá pracovní skupina krizového štábu kraje plní zejména následující úkoly:

- analyzuje vývoj krizové situace (KS) nebo mimořádné události (MU) a dokumentuje postup řešení,
- soustřeďuje informace o stavu sil a prostředků, vede celkový přehled jejich nasazení a rozpracovává návrhy jejich využití,
- organizuje spojení s příslušnými krizovými štáby obcí, krajů, ústředním krizovým štábem, popř. krizovými štáby ústředních správních úřadů, prostřednictvím OPIS IZS (operační a informačního střediska IZS),
- podává předsedovi krizového štábu návrh na způsob řešení, postup při ochraně obyvatelstva a na vyhlášení, změnu nebo odvolání krizového stavu; využívá při tom zejména havarijní plán, vnější havarijní plán, krizový plán,
- zabezpečuje realizaci nařízených krizových opatření,
- připravuje technickou a informační podporu nasazeným silám a prostředkům, vede evidenci finančních výdajů a nákladů na opatření při KS nebo MU,
- organizuje ochranu obyvatel postiženého území včetně zajištění zásobování a humanitární pomoci,
- zabezpečuje informování veřejnosti o přijatých opatřeních a postupu řešení KS nebo MU.

Hlavní pracoviště Krizového štábu kraje Vysočina se nachází v budově Krajského ředitelství Hasičského záchranného sboru kraje Vysočina, a to na adrese Ke Skalce 32, Jihlava. Je umístěno v těsné blízkosti krajského operačního a informačního střediska, v budově, která přímo navazuje na areál sídla kraje a tedy i na hlavní objekty využívané krajským úřadem.

Jako záložní pracoviště krizového štábu kraje slouží další objekt Hasičského záchranného sboru kraje Vysočina – Březinovy Sady, tzv. objekt „K9“.

Zkušenosti kraje Vysočina z řešení vybraných mimořádných událostí

V historii kraje Vysočina byl krizový štáb kraje svolán (kromě cvičení) již mnohokrát, většinou k řešení mimořádných událostí, pro něž nebylo nutné vyhlásit stav nebezpečí (2005, 2007 a 2010 – sněhové přívaly; 2006 – povodně; 2008 – hromadná dopravní nehoda na dálnici D1). Nastaly ale také případy, kdy již stav

nebezpečí bylo nezbytné vyhlásit a krizový štáb tak řešil přímo krizovou situací (2002 – povodeň Štěpánov nad Svatkou, 2005 – porucha vodního díla Mostiště).

Zajímavým a svým druhem ojedinělým případem, kdy byl na území kraje vyhlášen stav nebezpečí, bylo řešení krizové situace na vodním díle Mostiště v roce 2005. Jednalo se v podstatě nikoliv pouze o jednu krizovou situaci, ale o souběh dvou zásadních ohrožení.

Na počátku roku 2005 nastala na vodním díle Mostiště (dále též jen VD Mostiště) velmi komplikovaná situace. Bylo jednoznačně zdokumentováno, že dochází k průsaku vody z nádrže přes těsnicí jádro hráze a byla prokázána souvislost mezi narušením jádra a vývěry vody v podhráží a v injekční štole. Postupně získávané informace a vývoj projevů poruchy vedly ke zjištění, že porucha má progresivní povahu.

Vodní dílo je významnou zásobárnou povrchové vody sloužící po úpravě k zásobování cca 70 000 obyvatel okresů Žďár nad Sázavou a Třebíč pitnou vodou. Z bezpečnostních důvodů (ochrana vodního díla a území níže po toku za povodňové situace) musela být razantně snížena hladina vody v nádrži, což nepříznivě ovlivnilo kvalitu surové vody a značně ztížilo výrobu vody pitné.

Pro hodnocení vývoje situace na VD Mostiště, včetně přípravy návrhu na její řešení, ustanovil tehdejší hejtman kraje Vysočina Miloš Vystrčil pracovní skupinu „Mostiště“ sestavenou ze zástupců kraje, krajského úřadu, složek integrovaného záchranného systému a dalších odborníků na vodní díla. Pracovní skupina průběžně hodnotila vývoj situace a informovala hejtmána kraje o stavu hráze, bezpečnosti obyvatelstva a návrzích na řešení havarijní situace.

Skupina, opíraje se o znalecké posudky Povodí Moravy s. p., odborníků technicko-bezpečnostního dohledu, vyjádření projektanta opravy hráze a dalších uznávaných autorit z oblasti vodních děl, dospěla po pečlivém zhodnocení situace k názoru, že hráz VD Mostiště není bezpečná a ve stavu, v kterém se nachází, představuje nebezpečí ohrožení životů, zdraví, majetku a životního prostředí možností vzniku zvláštní povodně v případě porušení hráze. Hejtman kraje byl informován o dalším nárůstu rizik, ke kterému dochází, pokud potřebná opatření nebudou provedena v co nejkratší době.

Hejtman byl rovněž informován, že situaci na VD Mostiště není možné účinně řešit běžnou činností správních úřadů a složek integrovaného záchranného systému. Běžná činnost správních úřadů žádným způsobem nemůže zajistit neprodlené provedení neodkladných zabezpečovacích prací pro odvrácení havarijního stavu na VD Mostiště ještě v roce 2005 před příchodem zimního období.

Na základě těchto skutečností využil hejtman kraje Vysočina své zákonné pravomoci a vyhlásil pro část území kraje, konkrétně pro katastrální území obcí Vídeň a obce Mostiště u Velkého Meziříčí, stav nebezpečí jako neodkladné opatření z důvodu ohrožení životů, zdraví, majetku a životního prostředí. Jeho cílem bylo uvést dílo do bezpečného stavu v souladu s domácími i zahraničními standardy a obnovit co nejdříve jeho plnou provozuschopnost. Stav nebezpečí byl vyhlášen od 20. 6. do 19. 7. a následně byl se souhlasem vlády České republiky prodloužen do 18. 8. 2005.

Samotnému vyhlášení stavu nebezpečí předcházela široká informační kampaň s cílem podat zástupcům samosprávy a občanům v dotčené oblasti skutečné, nijak nezkreslené informace o stavu vodního díla, opatřeních k jejich ochraně a o opatřeních, která se plánují na opravu vodního díla.

Dalším problémem, kterým se orgány krizového řízení kraje zabývaly, bylo naplánování systému nouzového zásobování pitnou vodou obyvatelstva v případě nutnosti. Ve spolupráci s Vodárenskou akciovou společností a. s. Brno byl zpracován plán nouzového zásobování pitnou vodou. Byly stanoveny obce, které jsou výhradně odkázány na vodu z úpravny vody Mostiště. K nim byly poté naplánovány prostředky, kterými by bylo možno zajistit zásobování pitnou vodou. Byly využity zdroje sousedních vodárenských společností, možnosti Armády České republiky i Správy státních hmotných rezerv České republiky.

Opravu hráze vodního díla se nakonec díky spolupráci všech zainteresovaných orgánů a organizací podařilo realizovat před začátkem zimního období roku 2005 a ani připravený systém nouzového zásobování pitnou vodou nebylo třeba „naostro“ aktivovat.

Závěr

Řešení předešlých krizových situací v kraji Vysočina přineslo řadu cenných zkušeností využitelných i pro přípravu na další mimořádné události nebo krize, a to i události jiného druhu. Jednou z těchto zásadních zkušeností se všeobecnou platností je i krizová komunikace s médii a veřejností – vytvoření jednotných zásad komunikační strategie kraje Vysočina a složek IZS. Jejich smyslem je podávání jednotných, srozumitelných, pravdivých a včasných informací o dané situaci a jejím řešení.

K prezentaci dobrých zkušeností v oblasti krizového řízení kraje Vysočina bych alespoň stručně uvedl výčet některých dalších opatření:

- zřízení Bezpečnostní komise rady kraje Vysočina a její pravidelná činnost během roku,

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- využití informačního systému ePUSA k vedení a aktualizaci kontaktních údajů na orgány krizového řízení kraje v sekci „Krizové řízení“,
- připravenost pracoviště pro jednání Krizového štábu kraje Vysočina v režimu 7/24 se záložním zdrojem elektrické energie,
- provádění štábních nácviků pouze se členy krizového štábu kraje bez činnosti IZS.

Literatura

- [1] Bezpečnostní rada kraje Vysočina. *Zápis ze zasedání Bezpečnostní rady kraje Vysočina č. 6/2005: Informace o průběhu opravy VD Mostiště (Ing. Jan Murárik)* [online]. Datum publikování 6. 12. 2005 [cit.2011-04-05]. Dostupné z <<http://www.kr-vysocina.cz/zapis-ze-zasedani-bezpecnostni-rady-kraje-vysocina-c-6-2005/d-1161566/p1=26730>>.
- [2] MURÁRIK, Jan. *Zpravodaj 2/11: Starosta obce odpovídá za krizové řízení*. Datum publikování 8.12.2011 [cit.2011-04-05]. Dostupné z <http://www.kr-vysocina.cz/vismoOnline_ActionScripts/file.aspx?id_org=450008&id_dokumenty=4032487&p2=-1>.
- [3] Nařízení č. 462/2000 Sb., Vlády České republiky k provedení § 27 odst. 8 a § 28 odst. 5 zákona č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon).
- [4] Povodí Moravy, s.p. *VD Mostiště - Zpráva č. 14 ze dne 28. července 2005* [online]. Datum publikování 28. 7. 2005 [cit.2011-04-05]. Dostupné z <http://web.pmo.cz/mostiste_14.asp>.
- [5] Rozhodnutí hejtmána kraje Vysočina o vyhlášení stavu nebezpečí č. KV01/2005.
- [6] Rozhodnutí hejtmána kraje Vysočina o prodloužení doby, na kterou byl vyhlášen stav nebezpečí Rozhodnutím hejtmána kraje Vysočina o vyhlášení stavu nebezpečí ze dne 20.6.2005 č. KV02/2005
- [7] Směrnice Ministerstva vnitra č.j.: PO-4536/IZS-2001, Věstník vlády pro orgány krajů, okresní úřady a orgány obcí, částka 9/2001.
- [8] Směrnice Ministerstva vnitra č.j.: PO-365/IZS-2004, Věstník vlády pro orgány krajů a orgány obcí, částka 4/2001.
- [9] Zákon č. 239/2000 Sb., Parlamentu České republiky, o integrovaném záchranném systému, ve znění pozdější předpisů.
- [10] Zákon č. 240/2000 Sb., Parlamentu České republiky, o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon), ve znění pozdější předpisů.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Kontaktní údaje na autora

Ing. Bc. Zdeněk Kadlec
ředitel Krajského úřadu kraje Vysočina
Žižkova 57, 587 33 Jihlava
tel.: 564 602 250
e-mail: kadlec.z@kr-vysocina.cz

Problematika krizové připravenosti zdravotnických zařízení

KETTNER LUKÁŠ

HALAČKA TOMÁŠ

Úvod

Nezastupitelná role zdravotnictví v bezpečnostním systému státu je v podmínkách České republiky právně podmíněna již Listinou základních práv a svobod. Tímto základním ústavním předpisem ČR je občanům státu založeno právo na zdravotní péči i za situací, jejichž řešení si vynucuje vyhlášení tzv. krizových stavů, kdy jsou uplatňována mimořádná, krizová opatření.

Konkrétní význam a obsah krizovému řízení dávají zejména události posledních let spojené s rozsáhlými mimořádnými událostmi a krizovými stavy:

- rozsáhlá havárie na dálnici v kraji Vysočina v březnu 2008
- pravidelně se opakující rozsáhlé záplavy
- tragická srážka tramvaje v dubnu 2008 v Ostravě
- železniční neštěstí ve Studénce v r. srpnu 2008,

ale i terorismus (USA 11. září 2001, Madrid 11. 3. 2004, současné útoky v metru v Moskvě aj. Velmi podstatný pro dokreslení významu připravenosti zdravotnictví je fakt, že při zajišťování zdravotní péče jsou zdravotničtí pracovníci laicky nenahraditelní, a proto musí být zvládnuta i ochrana zdravotnických pracovníků před důsledky působení krizové situace.

Rámcovým úkolem zdravotnictví je a zůstane zajistit poskytování zdravotní péče obyvatelstvu postiženému krizovou situací. Cílem je přirozeně vždy záchrana životů a zdraví. Vzhledem k předpokládanému negativnímu působení krizové situace i na poskytovatele zdravotnických služeb je přijata za základní úroveň zajištění zdravotní péče za krizových situací taková, kdy je systém schopen **zajistit záchranu života a zabránit vzniku těžké újmy na zdraví**. A to jak u bezprostředně zdravotně postižených, tak i u ostatního obyvatelstva, pokud je v působnosti zdravotnictví v dané situaci objektivně možné zabránit vzniku těžkých zdravotních postižení.

Obecným východiskem pro konstrukci adekvátního systému je čl. 31 Listiny základních práv a svobod (**Každý má právo na ochranu zdraví. Občané mají na základě veřejného (zdravotního) pojištění právo na bezplatnou zdravotní péči a na zdravotní pomůcky**

za podmíněk, které stanoví zákon). Tento komplex právních předpisů upravuje jak vlastní zdravotní péči, tak podmínky za nichž je poskytována. Tedy i tzv. krizová legislativa.

Zásadním faktorem je skutečnost, že připravenost systému zdravotnictví na krizové situace se odvíjí od funkčnosti systému za normálních podmínek a tedy i od preventivních opatření. Z hlediska zdravotnictví sem patří i nepřetržitá pohotovost sítě středisek zdravotnické záchranné služby a na ně navazujících nemocničních zdravotnických zařízení ke zdravotnické záchranně života pro události postihující jednotlivce až po tzv. hromadná neštěstí (neboli připravenost v rámci integrovaného záchranného systému).

Systém zdravotnictví a působnost prvků lze charakterizovat jako navzájem funkčně provázaný systém, který tvoří:

- soustava zařízení léčebně preventivní péče
- soustava orgánů a zařízení ochrany veřejného zdraví
- správní úřady s působností ke zdravotnictví
- občané, poskytovatelé první pomoci

- dále lze využít:

- odborná zdravotnická zařízení na úrovni fakultních nemocnic - za krizových stavů
- neziskové organizace a sdružení občanů - např. Český červený kříž, Horská záchranná služba, Vodní záchranná služba, tyto organizace ale nejsou zdravotnickými zařízeními a jejich činnost nezabezpečují zdravotnickí pracovníci, poskytují tedy v rámci své činnosti sice kvalifikovanou, ale přece jen pouze první pomoc a potřebnou výpomoc

Správní úřady s působností ke zdravotnictví a orgány státního zdravotního dozoru **zajišťují funkci linie organizační a správní. Jsou jimi zejména kraje (zejména krajské úřady jako jeden z orgánů kraje), popřípadě v zákonem vymezeném rozsahu i obce (statutární města) a krajské hygienické stanice apod.**

Právní rámec krizového řízení ve zdravotnictví

Komplex problematiky předcházení krizovým situacím a jejich řešení počínaje mimořádnými událostmi je upraven řadou právních předpisů, odvíjenou od ústavního zákona č. 110/1998 Sb. o bezpečnosti České republiky.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Obecně lze právní předpisy, vstupující do úpravy krizového řízení ve zdravotnictví rozdělit do čtyř základních skupin:

krizová - upravuje působnosti orgánů krizového řízení (OKŘ) a základní pravidla integrovaného záchranného systému (IZS)

- zejména ústavní Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod a č. 110/1998 o bezpečnosti ČR,

- zákon 222/1999 Sb. o zajišťování obrany České republiky a sada zákonů vojenských (např. zákon č. 218/1999 Sb.)

- sada zákonů pro řešení mimořádných událostí a krizových situací v důsledku jiného než vnějšího vojenského ohrožení a o hospodářských opatřeních pro krizové stavy (HOPKS); zákon č. 239/2000 Sb., o IZS, 240/2000 Sb., o krizovém řízení, 241/2000 Sb., o HOPKS ale také část ustanovení zákona č. 258/2000 Sb. o ochraně veřejného zdraví

správní - upravují obecné správní působnosti úřadů mimo krizové řízení a obranu

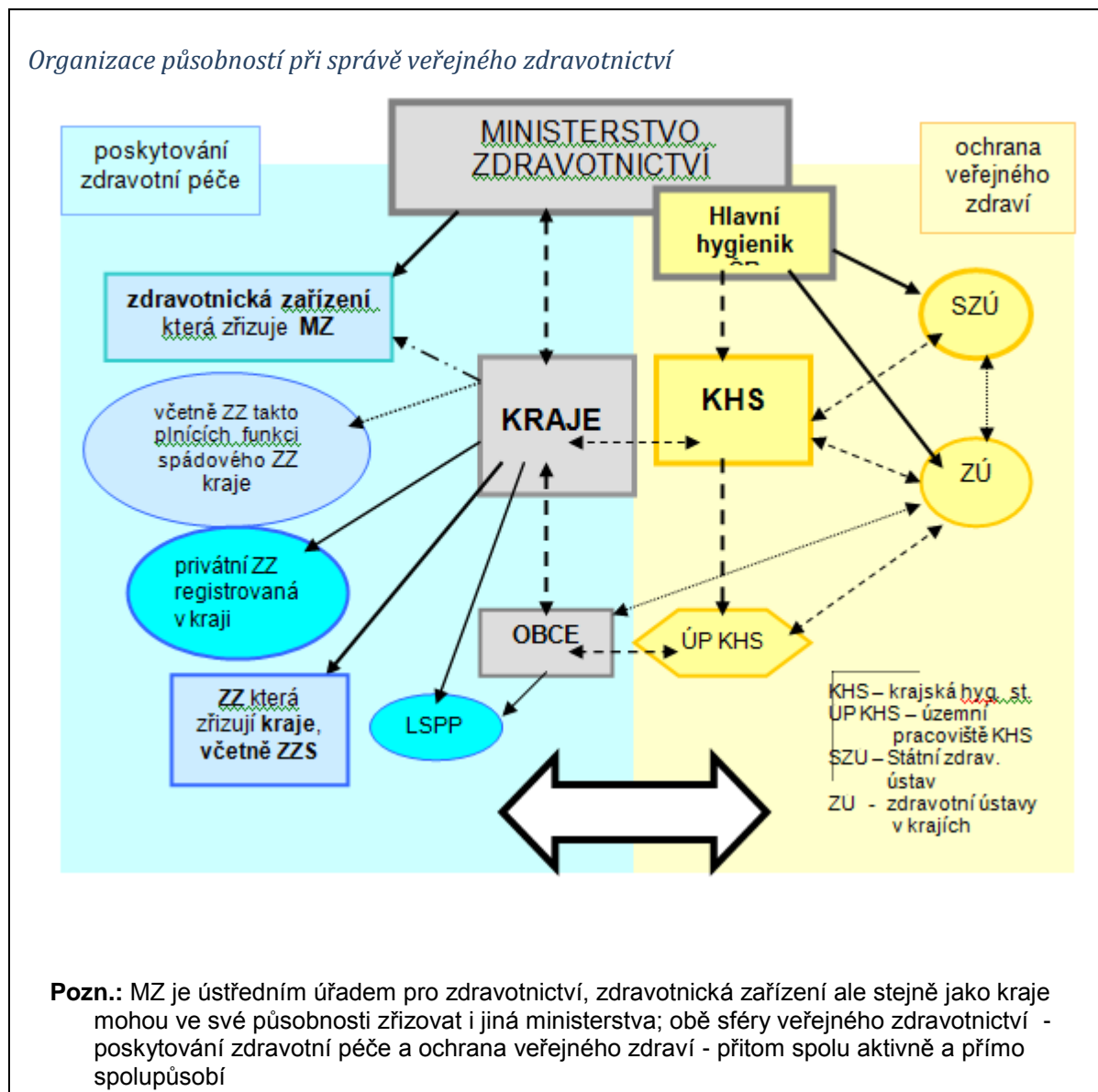
zejména zákon 2/1969 Sb. (o ÚSÚ), zákon 131/2000 Sb. (o Praze), zákon č. 129/2000 Sb. (kraje), zákon 147/2000 Sb. (okres), zákon 128/2000 Sb. (obce) ale také zákon o SSHR, SÚJB, ... a také opět zákon 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví

zdravotnická - definuje způsob poskytování zdravotní péče, činnost zdravotnických zařízení a jejich zřizování, např. zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu; zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a prováděcí vyhlášky

ostatní - obsahující zákony a předpisy pro jiné oblasti činností, na které je nutné brát zřetel

zejména zákon č. 238/2000 (o HZS), č. 283/1991 Sb. (o PČR), VMZ 434/1992 (o ZZS), ale také zákon č. 138/1993 Sb., (vodní), č. 18/1997 (atomový), č. 148/1998 Sb. (o OUS), č. 106/1999 Sb. (o svobodném přístupu k informacím), č. 101/2000 Sb. (o ochraně osobních údajů), č. 353/1999 (prevence závažných havárií), č. 237/2000 Sb. (o požární ochraně), 151/2000 (o telekomunikacích), hospodářské zákony atd.

Schéma řízení resortu v oblasti krizové připravenosti, nástroje řízení

Proces krizového řízení ve zdravotnictví musí sledovat připravenost systému ve čtyřech úrovních:

- mimořádné události ve standardní bezpečnostní situaci
- použití koordinovaného postupu v IZS
- krizové situace
- situace obrany státu.

Důležitá je soustavná metodická podpora a kontrola v prostředí definovaných vztahů – příprava zdravotnických zařízení na mimořádné události a krizové stavy. Součástí je zajištění věcných potřeb zdravotnictví vytvořením logistické základny. Dále je nutné si uvědomit, že k úspěšnému plnění úkolů krizového řízení musí být zajištěna odborná příprava pracovníků v oblasti krizového řízení v souladu se státní koncepcí vzdělávání v oblasti krizového řízení.

Zdravotnický záchranný řetězec

Funkčnost zdravotnického záchranného řetězce je nezbytná pro účinnou pomoc postiženým osobám.

1. článek - laická první pomoc na místě události

- základní život zachraňující úkony, ochota pomoci a kvalita první pomoci
- přivolání zdravotnické záchranné služby, tísňové linky
- edukace obyvatelstva (projekt „První pomoc do škol“ v kraji Vysočina apd.) jako standardní součásti vzdělání
- zranitelnost a odolnost obyvatelstva za mimořádné události a při krizových situacích je významně ovlivněna schopností jednotlivců poskytovat laickou první pomoc

2. článek - odborná přednemocniční neodkladná péče

- v kraji Vysočina jednotná, krajem zřizovaná organizace ZZS
- profesionálové, moderní zdravotnická technika, speciálně vybavená vozidla
- pět oblastních středisek, 19 stanovišť, 25 výjezdových skupin ZZS a jedna vzletová skupina zdravotnické záchranné služby
- jedno centrální zdravotnické operační středisko v Jihlavě = efektivní řízení zásahu

3. článek - nemocniční neodkladná a následná péče

- v kraji Vysočina je pět nemocnic zřizovaných krajem (Jihlava, Havlíčkův Brod, Nové Město na Moravě, Pelhřimov, Třebíč) a soukromá nemocnice sv. Zdislavy v Mostišti, a.s.
- celková kapacita nemocnic je téměř 3 000 lůžek
- okamžitě k dispozici je cca 400 a s nárůstem do 12 hodin až cca 1 500 lůžek pro akutní péči o poraněné
- celková kapacita ARO je 27 lůžek a 98 lůžek JIP chirurgických a interních oborů
- okamžitě je k dispozici cca 30 lůžek pro zraněné vyžadujících intenzivní péči

- specializovaná léčebná péče (popáleniny, speciální chirurgie aj.) je poskytována v Traumatologických centrech nebo jiných specializovaných zdravotnických zařízeních mimo náš kraj

Traumatologické a krizové plánování

Traumatologický plán kraje = zajištění připravenosti zdravotnictví kraje = součást Havarijních plánů kraje.

V kraji Vysočina je od r. 2004 jednotný systém Traumatologických plánů v ZZS a všech lůžkových zdravotnických zařízeních (ZZ). Od r. 2006 přibyly Plány krizové připravenosti (PKP), dokumenty obsahující postupy, činnosti a opatření, kterými je zabezpečena činnost nemocnice za MU a KS. V souvislosti s reakcí na výskyt tzv. „ptačí chřipky“ jsou od roku 2008 nově zpracovány ve zdravotnických zařízeních Pandemické plány.

Taktická a prověřovací cvičení

Cvičení mají za cíl reálně prověřit krizovou připravenost zdravotnictví - schopnost správních úřadů a poskytovatelů zdravotnických služeb zajistit nezbytnou zdravotní péči obyvatelstvu za MU a KS.

Cvičení taktické - připravují složky Integrovaného záchranného systému (IZS) na provedení a koordinaci záchranných a likvidačních prací při MU.

Cvičení prověřovací - provádí se za účelem ověření připravenosti složek integrovaného záchranného systému k provádění záchranných a likvidačních prací, tato cvičení jsou zpravidla neohlášená.

V kraji Vysočina je při krizovém plánování a přípravě silnou stránkou to, že zřizovatelem všech bývalých okresních nemocnic je kraj. I díky tomu proběhne každý rok 8–10 různých zdravotnických cvičení a nácviků zaměřených na reálná rizika a hrozby. Při přípravě a spolupráci u těchto cvičení spolupracujeme s Ministerstvem zdravotnictví a Fakultou vojenského zdravotnictví Hradec Králové. Samozřejmostí je pravidelné projednání plánu a vyhodnocení cvičení v Bezpečnostní radě kraje.

Příprava na mimořádné události a krizové stavy se v kraji Vysočina stala standardní součástí činnosti zdravotnických zařízení.

Závěr

Při hodnocení krizové připravenosti zdravotnictví je nutné reflektovat skutečnost že struktura rizik a hrozeb se mění. Zpráva o stavu zajištění bezpečnosti ČR z r. 2006 a současné poznatky uvádí jako nové tyto hrozby vzniku mimořádných událostí s lokálním až národním dopadem:

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- pandemické onemocnění novým typem chřipkového viru s tím související narušení kritické infrastruktury území
- vysoce virulentní nákazy
- extrémní fundamentalismus
- hrozba terorismu
- sociální nepokoje
- migrační tendence, ekonomické ztráty, „nové“ nemoci
- zranitelnost informačních systémů
- klimatické změny
- narušení činnosti zdravotnického zařízení z důvodu nedostatku strategických surovin a energií (např. „plynová krize“) aj.

Smyslem krizového řízení ve zdravotnictví je zajištění poskytování zdravotní péče při mimořádných událostech a za krizových situací a je tedy nutné se přiměřeně připravovat i na tato nová rizika.

Je třeba si uvědomovat, že zdravotnictví je komplikovaným systémem a dosažení či udržování stavu krizové připravenosti není snadné. Zásadní podmínkou úspěšnosti systému přípravy na plnění základního úkolu zdravotnictví za krizových situací je ale respektování zásad pravdivosti a aktuálnosti veškerých informací a přiměřenosti - ideál lze naplánovat, ale nelze jej zaplatit.

System odborné přípravy jednotek sborů dobrovolných hasičů obcí v Karlovarském kraji jako základ pro úspěšné zvládnání rozsáhlých mimořádných událostí

KOCO ZDENĚK

1. Úvod

Ochrana obyvatelstva je jedním ze základních úkolů jednotek požární ochrany [1]. Její zabezpečení je nutné pro zmírnění následků mimořádných událostí a krizových situací, tedy vedoucí k ochraně zdraví, života, majetku lidí a životního prostředí. K tomu se využívá celý systém odborné přípravy pro profesionální jednotky (HZS krajů, HZS podniků) a jednotky sborů dobrovolných hasičů obcí (dále jen „JSDHo“) upravený do podmínek Karlovarského kraje.

2. Odborná příprava u JSDHo

Odborná příprava je jediná cesta k získání vědomostí a dovedností jak velitelů JSDHo, tak i ve vybraných jednotkách, všech jejích členů. K tomu je nutné položit vědomostní základy zejména velitelům JSDHo a to klasickým „školometským“ způsobem následovaný prozkoušením. Poté musí následovat praktické vyzkoušení jednotlivých činností, aby se tyto činnosti dostaly tzv. pod kůži. Proto jsme odbornou přípravu rozdělili na dvě samostatné části, které se samozřejmě musí prolínat.

2.1. Odborná příprava – teoretická část

V Karlovarském kraji se odborná příprava provádí v souladu platnými právními předpisy a dalšími akty řízení. [1, 2, 3, 4, 5] podle kategorie JSDHo a to pro velitele JPO II a III každoročně a pro velitele JPO V jednou za pět let. Jejím obsahem je i část věnovaná ochraně obyvatelstva. Při této přípravě se základní informace podávají na učebně formou přednášek, promítají se prezentace, videa. Je nutné přednášky „přípeřit“ zkušenostmi, příhodami a případnými problémy a úskalími, protože je velice těžké udržet pozornost posluchačů po dobu osmi hodin. Jedná se o tzv. cyklické vzdělávání velitelů JSDHo a velitelů družstev JSDHo. U nových velitelů činí vstupní příprava čtyřicet hodin výuky.

2.2. Odborná příprava – praktická část (cvičení)

2.2.1. Praktické ukázky v průběhu teoretické části

I během teoretické části je nutné vyzkoušet si některé činnosti prakticky jako např., práce s vysílačkou, činnost při 1. pomoci, vázání uzlů, používání záchranných pomůcek apod. To vše samozřejmě v omezené míře, protože hlavní důraz je kladený na teoretickou přípravu.

2.2.2. Taktické cvičení složek IZS LUXOR 2010 ve dnech 14. a 15. května 2010 a 15. a 16 dubna 2011

Protože teoretická příprava nesplňuje zcela požadavky na dovednosti školených osob, přistoupili jsme k nové formě a to procvičení těchto činností formou taktického cvičení složek

IZS. K tomu jsme připravili a realizovali cvičení IZS LUXOR 2010 a cvičení IZS LUXOR 2011/1. Těchto cvičení se účastní vždy JSDHo ve složení 1+5, tedy velitel i členové jednotky. Jedná se tedy o rozšíření počtu připravených hasičů na tyto činnosti i mimo velitele.

Cvičení IZS LUXOR 2010 dne 14. a 15.5.2010 Velká Hleďsebe

Námětem cvičení byla destrukce hráze na VD Mariánské Lázně s následnou zvláštní povodní, která vedla k nutnosti provedení záchranných a likvidačních prací, zaměřených zejména na ochranu obyvatelstva. Cvičení proběhlo v několika blocích a to

1. Výstavba Materiální základny humanitární pomoci (ubytovací část pro JSDHo)
2. Výuka na jednotlivých stanovištích 1. den,
3. Noční výcvik zaměřený na evakuaci, nouzové přežití a záchranné práce
4. Výuka na jednotlivých stanovištích 2. den
5. Likvidace Materiální základny humanitární pomoci

Ke splnění záměrů cvičení byla vytvořena jednotlivá stanoviště a stanovené cvičební úkoly:

- 1. Protipovodňová ochrana:** Procvičit zvládnutí protipovodňových činností jednotkami nasazenými v místě MU. (Organizace protipovodňové ochrany, organizace a provádění výstavby protipovodňových hrází, odstraňování překážek z vodního toku, zajištění objektu proti vniknutí vody pomocí jednoduchých prostředků, odčerpávání vody ze zatopených objektů)
- 2. Záchranné a likvidační práce:** Procvičit zvládnutí záchranných a likvidačních prací jednotkami v prostoru MU, kde hrozí zřícení budov, procvičit možnosti náhrady střešní krytiny, procvičit záchranu osob ze závalů a výkopů. (Zabezpečení stavebních konstrukcí budov, zajištění ženijních prací při odstraňování závalů, zásady při odstraňování polomů vývratů)
- 3. Zásahy na nebezpečné a neznámé látky:** Procvičit činnosti jednotek při zásahu na nebezpečné a neznámé látky. (Prvotní opatření organizace místa zásahu, ochranné prostředky hasiče, improvizované ochranné prostředky)
- 4. Dekontaminace osob, techniky a obyvatelstva:** Procvičit dekontaminaci osob, obyvatelstva a techniky s využitím běžně dostupných prostředků. (Dekontaminace hasiče - organizace dekontaminačního pracoviště, ochranné prostředky na pracovišti, postup dekontaminace, dekontaminační činidla, svlékání a ukládání kontaminovaných oděvů, evidence vystavení látky, praktická dekontaminace hasiče – návaznost na předcházející stanoviště, dekontaminace obyvatelstva a techniky – organizace místa dekontaminace)

obyvatelstva, příjem, svlečení, mytí, náhradní oděv, ukládání osobních věcí, nouzové podmínky pro dekontaminaci – stan, ohřev vody, dekontaminace techniky u zásahů typu SLAK a aviární influenza)

5. Evakuace a komunikace, varování, vyrozumění, spojení: Procvičit organizaci a zajištění evakuačních opatření plánovaných pro obyvatelstvo postižené MU. (Práva povinnosti občanů ve vztahu k evakuaci, evakuace zvířat, evakuační střediska, (označení, evidence osob, poskytování základních informací), evakuační zavazadlo, varování, vyrozumění, spojení u zásahu)

6. Nouzové přežití: Procvičit úkoly k zajištění nouzového přežití obyvatelstva. (Zajištění nouzového ubytování, hygiena v podmínkách nouzového přežití, zajištění stravování, obecné zásady komunikace s postiženými, výstavba a vybavení stanu, možnosti využití kontejneru nouzového přežití při DN na dálnici, rozsáhlých MU)

7. Poskytování první pomoci: Procvičit úkoly k zajištění poskytování první pomoci. (Zásady první pomoci, resuscitace, stabilizace, třídění raněných metodou START)

8. Práce na vodě, vyhledávání osob: Procvičit práce na vodě a vyhledávání osob v terénu. (Plavidla používaná k záchraně – vybavení člunu, povinnosti posádky člunu, plavba, záchrana tonoucích – záchranné pomůcky, ochranné prostředky, hledání utonulého s pomůckami, možné nebezpečí při záchranných akcích, speciální skupiny)

9. Společné stanoviště: Procvičit rozvinutí základny humanitární pomoci. (Kontejner nouzového přežití – ukázka možností, materiální základna humanitární pomoci – výstavba, provoz a likvidace)

Cvičení IZS LUXOR 2011 15. a 16.4.2011 Velká Hleďsebe

Námětem tohoto cvičení byla silná vichřice, doprovázená přívalovými dešti, která výrazným způsobem omezila funkčnost zasaženého území. Následky jsou škody na budovách, silniční a železniční síti, výpadky dodávek elektrické energie a tepla. pohřešování osob. Hladiny několika vodních toků překročily druhé stupně povodňové aktivity.

Cvičení proběhlo blocích a to

1. Výstavba Materiální základny humanitární pomoci (ubytovací část pro JSDHo)
2. Výuka na jednotlivých stanovištích 1. den,
3. Noční výcvik zaměřený na práci na vodě, pátrání po osobách, stavbu povodňových hrází, evidenci evakuovaných osob, nouzové přežití a záchranné práce

4. Výuka na jednotlivých stanovištích 2. den
5. Likvidace Materiální základny humanitární pomoci

Jednotlivá stanoviště a stanovené cvičební úkoly byly v tomto roce pozměny, jako reakce na zkušenosti z loňského roku, na připomínky školitelů i JSDHo takto:

1. Protipovodňová ochrana

- a) **organizace protipovodňové ochrany** (druhy povodní, SPA, povodňové komise, hlásná povodňová služba)
- b) **organizace a provádění výstavby protipovodňových hrází** (vytipování místa výstavby, zásady při výstavbě hrází, použití pytlů s pískem, použití protipovodňových zábran, bezpečnost práce)
- c) **zajištění objektu proti vniknutí vody pomocí jednoduchých prostředků** (pytle s pískem, fólie, utěsnění dveří, utěsnění kanalizačních vpustí)
- d) **odčerpávání vody ze zatopených objektů** (nasazení čerpadel, zásady čerpání sklepů při povodních, bezpečnost práce)

MTZ: plničky, protipovodňové pytle, písek, informační panely, prostředky na provizorní utěsnění stavebních otvorů, ženijní nářadí,

2. Záchranné a likvidační práce – zabezpečení stavebních konstrukcí střech budov

- a) **zabezpečení stavebních konstrukcí budov** (základní rozdělení staveb, nosné a nenosné konstrukce, překlady ve stavebních otvorech, klínkování, praktické zajištění okna a stropu proti zřícení – roznášecí desky a výztuhy)
- b) **zásady při odstraňování závalů** (pažení, bednění, využití technických prostředků.)
- c) **zásady při odstraňování polomů vývrátů** (manipulace s pilou ve výšce, jištění, způsoby kácení zavěšených větví, nebezpečí při kácení)

MTZ: výdřeva, sada nářadí, výztuhy, pila

3. Záchranné a likvidační práce – zřícení budov a staveb

- a) **zajištění narušené střešní konstrukce** (podpěry, nastavení konstrukce, doplnění krokví)

- b) **zakrytí otevřené části střechy plachtami** (upevnění plachty, doplnění konstrukce)

MTZ: výdřeva, sada nářadí, výztuhy, pila, plachty, nastavovací žebříky

4. **Zásahy na nebezpečné a neznámé látky, dekontaminace**

- a) **prvotní opatření organizace místa zásahu** (rozpoznání NL podle účinků na místě zásahu, základní odstupové vzdálenosti pro NL, zabránění rozšiřování NL, předání informace o NL na KOPIS)
- b) **ochranné prostředky hasiče, improvizované ochranné prostředky** (zásahové oděvy a jejich odolnost proti NL, použití DT a ochranných masek či respirátorů, volba vhodného stupně ochrany, improvizované ochranné prostředky, rouška, rukavice)
- c) **dekontaminace hasiče** (organizace dekontaminačního pracoviště, ochranné prostředky na pracovišti, postup dekontaminace, dekontaminační činidla, svlékání a ukládání kontaminovaných oděvů, evidence vystavení látky, praktická dekontaminace hasiče – návaznost na předcházející stanoviště)
- d) **dekontaminace obyvatelstva a techniky** (organizace místa dekontaminace obyvatelstva, příjem, svlečení, mytí, náhradní oděv, ukládání osobních věcí, nouzové podmínky pro dekontaminaci – stan, ohřev vody, dekontaminace techniky u zásahů typu SLAK a aviární influenza)

MTZ: TA 2 CH, dekontaminační prostředky, plachta, lopatka, smetáček, kýbl, náhradní oděv, igelitové pytle, stahovací pásy, ochranné oděvy jednorázové, ochranné masky vč. filtru, gumáky, gumové rukavice, neutralizační a dekontaminační činidla, popisovače, přepravka.

5. **Evakuace obyvatelstva a zásady komunikace s obyvatelstvem v případě mimořádné události, varování, vyrozumění, spojení (včetně náhradního způsobu)**

- a) **práva a povinnosti občanů** ve vztahu k evakuaci, evakuace zvířat
- b) **evakuační střediska** (označení, evidence osob, poskytování základních informací)
- c) **evakuační zavazadlo**

- d) **varování, vyrozumění, zásady komunikace** (vzory hlášení, komunikační kanály)

MTZ: Mapa s rozmístění prvků varování v Karlovarském kraji, pult s ukázkami signálů varování, radiostanice, megafon, plán města, psací potřeby, evakuační zavazadlo, panely, paravány, tiskopisy, pásky

6. **Nouzové přežití obyvatel**

- a) **zajištění nouzového ubytování** (předurčená zařízení, KNP, MZHP; praktický nácvik zabezpečení ubytovacího zařízení)
- b) **zásady nouzového přežití** (hygiena v nouzových podmínkách, zajištění stravování, zajištění základních potřeb)
- c) **organizace humanitární pomoci** (partneři, zásady, postupy)
- d) **možnosti využití kontejneru nouzového přežití** (DN na dálnici, rozsáhlé MU)

MTZ: materiál nouzového přežití, informační panely

7. **Poskytování první pomoci, psychosociální pomoc**

- a) **zásady poskytování první pomoci** (praktický nácvik resuscitace a stabilizace, algoritmus Guidelines 2010)
- b) **zásady poskytování psychologické pomoci** (první psychická pomoc, komunikace v krizových situacích, psychologická služba u HZS ČR)

MTZ: Ambu man basic torzo, resuscitační rouška, dlahy vakuové

8. **Práce na vodě, záchrana osob z vodní hladiny**

- a) **plavidla používaná k záchraně** (vybavení člunu, povinnosti posádky člunu, plavba)
- b) **záchrana tonoucích** (záchrana z vody a na ledu, záchranné pomůcky, ochranné prostředky)
- c) **možné nebezpečí při záchranných akcích**

MTZ: 1 x člun gumový, prostředky pro záchranu na vodní hladině

9. Vyhledávání osob v terénu, vyhledávání utonulého, technoparty

- nácvik vyhledávání osob v terénu ve spolupráci s PČR (zásady, vytvoření týlové ho prostoru, komunikace, práce s mapou, činnost po nález pohřešované osoby)
- zásady chování při zajišťování úkolů při technoparty
- podpora činnosti speciálních skupin (vrtulník, potápěči)

MTZ: 1 x člun gumový, potápěčská výbava, mapové podklady, GPS

10. Společné stanoviště:

Rozvinutí základny humanitární pomoci. (Kontejner nouzového přežití – ukázka možností, materiální základna humanitární pomoci – výstavba, provoz a likvidace)

Výsledkem obou cvičení bylo vycvičení části vytipovaných jednotek k pomoci při ochraně obyvatelstva jako důležitého nástroje pro starostu postižené obce rozsáhlou mimořádnou událostí.

2.2.3. Cvičení složek IZS THERMI 2010 dne 23.9.2010 Velká Hleďsebe

Námětem dalšího takticko-prověřovacího cvičení byl masivní únik propan – butanu ze zásobníku ve firmě, která plní tlakové lahve. Kromě prvosledových profesionálních jednotek a JSDHo na místě zasahovala i JSDHo Kynžvart připravená na cvičení IZS LUXOR 2010.

Tato vyškolená jednotka zabezpečila evakuaci osob z ohroženého prostoru a dokázala se o evakuované osoby postarat od vyvedení z ohroženého prostoru, zaevidování až po poskytnutí nutného materiálního zabezpečení. Jednalo se o cvičení a na místě byli jako figuranti žáci místní základní školy, kteří v horkém počasí babího léta nevydrželi na slunci a tak se jednotka prozkoušela i z poskytování první pomoci, protože část žáků kolabovala.

3. Zásah – Zimní povodeň na řece Ohři, Teplé a Střele 9. až 15. ledna 2011

V Karlovarském kraji (a nejen v něm) došlo k prudké oblevě a v důsledku vysokých teplot a intenzivního deště se zvedly hladiny všech toků v kraji.

Již dne 6.1.2011 došlo k ledochodu na řece Teplé u obce Teplička, kde byl krami ucpán celý tok a voda se začala rozlévat do obce. Dne 7.1.2011 na místě rozbíjel kry obrněný transportér SDH Záměl (Královéhradecký kraj), který si povolala starostka obce. Situaci řešila povodňová komise ORP Karlovy Vary a Povodí Ohře s.p. Ke škodám nakonec

nedošlo. Již v té době byly připravené vycvičené JSDHo k možnému zásahu (pytlování, evakuace).

Dne 11.1.2011 nastal 1. stupeň povodňové aktivity (dále jen „SPA“) na řece Střele (povodí Vltavy) pod vodním díle Žlutice a průtok stále stoupal.

Dne 12.1.2011 nastal 1. SPA také na řece Ohři (povodí Ohře). Na řece Ohři byl vyhlášen dne 14.1.2011 již 3. SPA a na řece Střele také 14.1.2011 nejdříve 2. SPA a krátce na to i 3. SPA. Tato povodeň byla klasifikována jako maximálně 20-letá.

Od 9.1. do 20.1. bylo 158 zásahů. Těžištěm činnosti bylo:

- 103x čerpání,
- 25x pytlování a stavba protipovodňových hrází,
- 21x čištění propustku,
- 15x monitoring,
- 3x odstranění klády z toku,
- 1x sesuv půdy,
- 2x záchrana osob (a zvířat) z vody

Na těchto činnostech se podílely jak jednotky profesionální (HZS Karlovarského kraje, HZSp ČEZ – Elektrárna Tisová, HZSp Sokolovská uhelná, právní nástupce, a.s., HZSp. Správa železniční dopravní cesty, HZSp Armády ČR Hradiště), tak většina JSDHo. Do záchranných a likvidačních prací byly zapojeny také vycvičené JSDHo, které zejména pytlovaly a stavěly protipovodňové hráze.

Jako správné řešení se ukázalo zřízení pytlovacího centra v Karlových Varech. Z tohoto centra byly pytle s pískem rozváženy do ohrožených míst ve městě.

Další JSDHo byly připravené k výjezdu na evakuaci ohroženého obyvatelstva v obci Královské Poříčí (ORP Sokolov), kde hrozilo přelití ochranné hráze a zatopení dolní části obce. K přelití hráze však nedošlo.

Zde se ukázalo, že odborná příprava těchto celých jednotek jde správným směrem.

4. Závěr

Odborná příprava má nezastupitelnou úlohu při získávání vědomostí a dovedností všech složek IZS. Jako nevhodnější forma je propojení teoretické části s praktickým procvičením, kdy je nutné, aby si každý vyzkoušel, jak se jednotlivé činnosti opravdu vykonávají, kolik času zaberou a jak jsou náročné psychicky i fyzicky. Proto nastavený systém odborné přípravy JSDHo bude pokračovat i v dalších letech a po procvičení všech vytipovaných jednotek bude HZS Karlovarského kraje iniciovat změnu poplachového plánu IZS kraje a předurčí tyto vycvičené jednotky k úkolům při ochraně obyvatelstva obdobně jako jsou předurčené jednotky např. na dopravní nehody.

Navíc se do systému odborné přípravy chtějí zapojit také jednotlivé městské a obecní policie v kraji a v současné době hledáme formu, jak jejich přípravu provést a jak je zapojit do těchto činností.

Literatura:

- [1] zákon č. 133/1985 Sb., o požární ochraně
- [2] vyhláška MV č. 247/2001 Sb. (§ 32 až 40)
- [3] Pokyn č. 36 generálního ředitele Hasičského záchranného sboru ČR a náměstka ministra vnitra ze dne 7.8.2003 k provádění odborné přípravy a odborné způsobilosti členů jednotek SDH obcí a jednotek SDH podniků ve znění Pokynu č. 38 generálního ředitele Hasičského záchranného sboru ČR a náměstka ministra vnitra ze dne 25.10.2005, kterým se mění Pokyn generálního ředitele Hasičského záchranného sboru ČR a náměstka ministra vnitra č. 36/2003 k provádění odborné přípravy a odborné způsobilosti členů jednotek SDH obcí a jednotek SDH podniků.
- [4] Pokyn č. 25 generálního ředitele Hasičského záchranného sboru ČR ze dne 8.6.2009, kterým se stanoví Řád výkonu služby v jednotách HZS podniků, SDH obcí a SDH podniků.
- [5] dokument HZS Karlovarského kraje Ev.č. KŘ-5/2009 „Zajištění plnění úkolů ochrany obyvatelstva jednotkami SDH obcí na území Karlovarského kraje – Analýza potřeb a návrh opatření k dosažení cílového stavu“

Kontaktní údaje na autora

plk. Ing. Zdeněk Koco
ředitel odboru ochrany obyvatelstva a krizového řízení
HZS Karlovarského kraje
Závodní 205
360 06 Karlovy Vary
tel. 950370280, e-mail: zdenek.koco@hzs-kvk.cz

Potřebujeme „Metropolitní policii“?

KRULÍK OLDŘICH

NOVÁKOVÁ JAROSLAVA²⁰

Abstrakt

Mediální prostor České republiky se stále větší intenzitou zaplňují zmínky o konceptu tzv. „Metropolitní policie“. Tento koncept je obsahem i aktuálně platné vládní koaliční smlouvy. Oč přesně by se mělo jednat, jaké hlasy zaznívají na podporu této vize – a o jaké argumenty se opírá její kritika? A je vůbec pravda, že se jedná o koncept, který je úspěšně vyzkoušen v zahraničí? Na tyto otázky se pokusí odpovědět následující článek.

Klíčová slova:

„Metropolitní policie“, Policie České republiky, obecní policie, úkolování a financování bezpečnostních sborů

O co se přesně jedná?

Ačkoli se o konceptu „Metropolitní policie“ v rámci České republiky hovoří relativně často, informací o přesném vyznění toho kterého návrhu do širší veřejnosti ještě neproniklo – nebyly ani oficiálně zveřejněny. Některé prvky tohoto návrhu je však možné získat z otevřených zdrojů, byť se často jedná o informace „bez záruky“ pravdivosti, respektive aktuálnosti.

Kvalitu zabezpečování místních záležitostí veřejného pořádku a dohledu nad bezpečností a plynulostí provozu na pozemních komunikacích v hlavním městě Praze by zvýšilo vytvoření zvláštního policejního celku, speciálně zaměřeného na plnění těchto úkolů. Pracovně je tento policejní celek nazván Metropolitní policie. Specializoval by se na pořádkovou činnost na území města a na zajišťování bezpečnosti a plynulosti provozu na pozemních komunikacích. Byl by v nejvyšší možné míře oproštěn od administrativních činností, jimiž je Policie ČR v současné

²⁰ Tento text vznikl v rámci projektu „Trendy, rizika a scénáře bezpečnostního vývoje ve světě, Evropě a České republice – dopady na bezpečnostní politiku a bezpečnostní systém České republiky“ (VG20102013009) a zároveň v rámci výzkumného projektu "A New Agenda for European Security Economics" (EUSECON, No. SEC-2007-6.4-01).

době značně zatížena, a jeho policisté (strážníci) by působili především v terénu formou hlídkové činnosti. Jejich činnost by měla probíhat v úzké součinnosti na jedné straně s magistrátem, úřady městských částí a orgány městské samosprávy, na druhé straně pak s Policií ČR, která by na území hlavního města dále působila a zajišťovala své úkoly s tím rozdílem, že pořádkovou činnost a dohled nad dopravou by ve vztahu k Metropolitní policii vykonávala pouze subsidiárně značně sníženým počtem pro tuto činnost vyčleněných příslušníků. Metropolitní policie by byla řízena primátorem hlavního města Prahy.

Nový sbor by byl součástí republikové policie. Základem Metropolitní policie by se stala současná Městská policie hlavního města Prahy, která by po výrazném početním posílení a rozšíření jejích pravomocí převzala některé úkoly a působnost od Policie ČR (především v oblastech zajišťování veřejného pořádku, ochrany bezpečnosti osob a majetku, dohledu nad bezpečností a plynulostí provozu na pozemních komunikacích). Jednotku by však z velké části platila města, která by do policejní strategie mohla mluvit. V současné době se pracuje na analýze, která by sladila představy jednotlivých městských politiků, právníků i odborníků.²¹ Trestná činnost v dalších oblastech by zůstala v kompetenci státní policie, takže Praha by nepožadovala široké kompetence newyorské metropolitní policie, protože to je údajně nerealizovatelné.²²

Kdo je autorem návrhu a kdo se k němu vyjadřuje?

U kolébky tohoto návrhu stojí pražský radní (v současnosti náměstek primátora za Občanskou demokratickou stranu) Rudolf Blažek. Ten tuto vizi rozvíjel spolu s vrcholnými představiteli Městské policie Praha (mimo jiné i s Pavlem Vetešníkem, v současnosti vedoucím právního oddělení Městské policie Praha). Jedním z předělů v daném úsilí je usnesení Rady Hlavního města Prahy č. 44 ze dne 22. ledna 2008, představující věcný záměr zákona o Metropolitní policii²³. Text návrhu zákona na dané téma zřejmě v pravém smyslu slova neexistuje (jedná se zřejmě pouze o určité ideové teze).

²¹ Londýnská Met je elita. Říká se jim familiárně bobíci. In.: MFD. [cit. 17. 8. 2010].

²² Sytě modrý koncept. In.: Euro. [cit. 18.12.2006].

²³ Tento návrh, mimo jiné, hovoří o tom, že není třeba se bát perspektivy odlišného výkonu policejní práce v území. Přitom odkazuje na skutečnost, že v období tzv. první republiky zajišťovaly policejní úkoly tři základní bezpečnostní subjekty: 1) státní policie, která v počátku tohoto období byla činná pouze v několika městech; 2) komunální policie; 3) četnictvo, plnící úkoly především na venkově.

V roce 2010 se k vizi pozitivně postavila Česká pirátská strana (komunální volby)²⁴ a strana Věci veřejné. V srpnu 2010 projekt prosadili druzí zmiňovaní do koaliční smlouvy (avšak nikoli, ačkoli o tom panuje z řady stran nesprávné přesvědčení, do programového prohlášení vlády).²⁵ K tématu byli o vyjádření požádáni hejtmani i zástupci Svazu měst a obcí.²⁶

Ministerstvo vnitra má mimo jiné do června 2011 zpracovat analýzu vnitřní bezpečnosti obcí. Její součástí by mělo být rovněž rozhodnutí, zda bude Metropolitní policie zřízena nebo dojde ke zdokonalení stávajících institucí. Do analýzy budou zpracovány informace získané od ekonomických útvarů Ministerstva vnitra a Policie ČR a od obcí.

Koho by se tento projekt mohl týkat?

Jak již bylo v předchozím textu uvedeno, původní vize zacílená na hlavní město Prahu, byla ve druhé polovině roku 2010 oficiálně rozšířena i na všechna statutární města v České republice (nebo alespoň všechna města nad 100 000 obyvatel).²⁷ Celkem se tak může jednat až o 24 měst, z toho.²⁸

- hlavní město státu (s populací vyšší než milion osob), které je zároveň „městem na úrovni kraje“;
- 12 dalších sídel krajských úřadů, které jsou všechny statutárními městy (z nich 5 s populací vyšší než 100 000 obyvatel);
- 10 dalších statutárních měst, která jsou zároveň sídly okresu;
- 1 statutární město, které není sídlem okresu (Havířov).

²⁴ Ostrava pro 21. století: 21 kroků k modernímu, prosperujícímu a přátelskému městu. In.: Pirátská strana Ostrava. Dostupné

na World Wide Web: <<http://pirati-ostrava.cz/index.php>>.

²⁵ Vzhledem k neefektivnímu souběžnému výkonu některých kompetencí v oblasti veřejného pořádku mezi Policií ČR a obecními (městskými) policiemi zpracujeme podrobnou právní, ekonomickou (rozpočtovou), procesní a bezpečnostní analýzu možnosti úpravy jejich vzájemného vztahu a zřízení institutu tzv. Metropolitní policie. V souladu se zákonem o Policii ČR zpracujeme vzorový návrh koordinační dohody mezi Policií ČR a městy umožňující zástupcům měst ve vymezeném rozsahu zadávat úkoly a kontrolovat jejich plnění u pořádkové a dopravní složky PČR. Koaliční smlouva o vytvoření koalice rozpočtové odpovědnosti, vlády práva a boje proti korupci. [cit. 12.7.2010]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.top09.cz/files/soubory/koalicni-smlouva-2.pdf>>.

Začíná ubývat policistů. Zvýší se kriminalita? In.: MFD. [cit. 19.8.2010].

²⁶ Sytě modrý koncept. In.: Euro. [cit. 18.12.2006].

²⁷ Starosta řekne: Chyťte zloděje! "Měšťáci" se spojí s policisty. In.: MFD. [cit. 17.8.2010].

²⁸ Český statistický úřad: Regiony, města, obce: souhrn. Dostupné na World Wide Web: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/regiony_mesta_obce_souhrn>.

V rámci České republiky existují ještě dvě další (sídlá okresu) města, lidnatější než nejméně lidnaté statutární město (Mladá Boleslav), kterých by se tento koncept zřejmě netýkal: Jablonec nad Nisou (45 328 obyvatel) a Prostějov (45 324 obyvatel).

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tabulka a mapa: statutární města v České republice

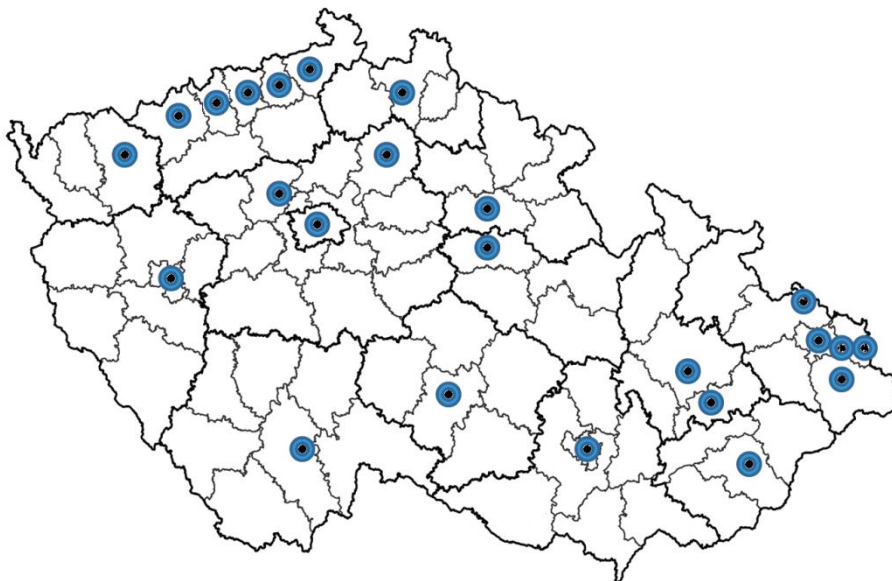
kraj	město	charakteristika	počet obyvatel ²⁹
Hlavní město Praha	Hlavní město Praha	hlavní město s postavením kraje, sídlo jednoho externího kraje a dvou externích okresů	1 254 317
Středočeský kraj	Kladno	statutární město, sídlo okresu	69 938
	Mladá Boleslav	statutární město, sídlo okresu	44 750
Jihočeský kraj	České Budějovice	statutární město, sídlo kraje, sídlo okresu	94 865
Plzeňský kraj	Plzeň	statutární město, sídlo kraje, sídlo jednoho vlastního a dvou externích okresů	169 935
Karlovarský kraj	Karlovy Vary	statutární město, sídlo kraje, sídlo okresu	51 320
Ústecký kraj	Ústí nad Labem	statutární město, sídlo kraje, sídlo okresu	95 477
	Most (město)	statutární město, sídlo okresu	67 518
	Děčín	statutární město, sídlo okresu	52 260
	Teplice	statutární město, sídlo okresu	51 208
	Chomutov	statutární město, sídlo okresu	49 795
Liberecký kraj	Liberec	statutární město, sídlo kraje, sídlo okresu	101 625
Královéhradecký kraj	Hradec Králové	statutární město, sídlo kraje, sídlo okresu	94 493
Pardubický kraj	Pardubice	statutární město, sídlo kraje, sídlo okresu	90 778
Vysočina	Jihlava	statutární město, sídlo kraje, sídlo okresu	51 222
Jihomoravský kraj	Brno	statutární město, sídlo kraje, sídlo jednoho vlastního a jednoho externího okresu	371 399
Olomoucký kraj	Olomouc	statutární město, sídlo kraje, sídlo okresu	100 362
	Přerov	statutární město, sídlo okresu	46 254
Zlínský kraj	Zlín	statutární město, sídlo kraje, sídlo okresu	75 714
Moravskoslezský kraj	Ostrava	statutární město, sídlo kraje, sídlo okresu	306 006
	Havířov	statutární město ³⁰	82 896
	Karviná	statutární město, sídlo okresu	61 948
	Frýdek-Místek	statutární město, sídlo okresu	58 582
	Opava	statutární město, sídlo okresu	58 440
Česká republika	24 měst	-	3 501 102 33,37 % populace státu³¹
Česká republika	6 měst s více než 100 000 obyvateli	-	2 303 644 21,96 % populace státu

Zdroj: zpracování vlastní

²⁹ S výjimkou Prahy, kde je údaj k datu 30. IX. 2010, se jedná o počet obyvatel k 31. XII. 2009.

³⁰ Zřejmě jediný případ, kdy sídlem okresu není jeho nejlidnatější město. Havířov je nejlidnatější „neokresní“ město v České republice, leží v okrese Karviná.

³¹ Český statistický úřad. Obyvatelstvo. Dostupné na World Wide Web: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_hu>.

Zdroj: zpracování vlastní

Statutární městem je město, jehož správa je organizována (nebo může být organizována) podle základní městské vyhlášky nebo zemského zákona, přičemž se oba typy těchto právních norem označují jako statut města. Status statutárního města může znamenat buď právo města vydat statut města, nebo povinnost města vydat statut města.³²

V České republice je statutárním městem město, které má právo si svoji správu organizovat podle základní městské vyhlášky, která se označuje jako statut města. Statutární města v České republice se na rozdíl od ostatních měst, obcí a městysů mohou členit na dílčí samosprávné části, jež jsou vymezeny právě ve statutu dotčeného statutárního města. Ač jím není zákonem stanoveno, je podle zvláštního zákona statutárním městem de facto i Praha, avšak formálně se namísto toho označuje jako hlavní město, což je status zahrnující v případě české metropole i znaky statutárního města.³³

³² V některých státech mají svůj statut (nebo právo vyhlásit statut) všechna města, popřípadě dokonce všechny obce, například na Slovensku, ve Slovinsku a v Itálii. V Rakousku je statutárním městem město, jehož správa je organizována podle zemského zákona, který se rovněž označuje jako statut města.

³³ Statutární města v České republice v současnosti definuje zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů a doplnění. Ten přímo v § 4 uvádí taxativní výčet statutárních měst, který je – spolu s Hlavním městem Prahou – obsahem výše uvedené tabulky. Jejich statut vydává zastupitelstvo příslušného statutárního města ve formě obecně závazné vyhlášky.

Od 24. listopadu 1990 existovalo v České republice 13 statutárních měst (de facto se jím však stala i Praha, třebaže se tak oficiálně neoznačuje). Od 12. listopadu 2000 se jejich počet zvýšil o další 3 města na 16 (+ Praha). Od 1. ledna 2003 do 30. června 2006 existovalo v České republice 19 statutárních měst (+ Praha). Od 1. července 2006 se počet statutárních měst zvýšil o další 4 města. Od 1. ledna 2007 pouze Brno tvoří samostatný okres. Do 31. prosince 2006 tvořila samostatné okresy také města Ostrava a Plzeň, poté došlo od 1. ledna 2007 k rozšíření jejich okresů o ty okolní obce, pro které tato města vykonávají státní správu jako obec s rozšířenou působností. Zvláštním případem je Praha, která tvoří samostatný kraj.³⁴

Jaké jsou argumenty na podporu tohoto projektu?

Nejprve dejme v této souvislosti prostor těm, kdo nastíněnou perspektivu podporují, respektive na ní vidí převážně klady.

- Tento krok pomůže odstranit řadu duplicit mezi „státní“ a obecními policiemi, například co se týče měření rychlosti.³⁵
- Změna bude znamenat minimální nároky na veřejné rozpočty a jejím přínosem bude především zvýšení akceschopnosti jednotlivých složek v rámci pořádkové a dopravní agendy, odbřemenění PČR od této agendy a výrazné snížení finančních nákladů odstraněním duplicity některých činností.
- Projekt může znamenat zvýšený dohled nad bezpečností ve velkých městech a zlepšení dopravy.³⁶
- Projekt představuje příležitost, jak zlepšit pohyb policejních hlídek v problémových lokalitách (s ohledem na bezdomovce a narkomany). Může to prohloubit dosavadní spolupráci a odstranit dublování, například co se týče domlouvání činnosti motorizovaných hlídek v některých lokalitách (primátor Mladé Boleslavi Raduan Nwelati).³⁷
- Může to napomoci sjednocení pravomocí republikové a metropolitní policie.

³⁴ Městský obvod územně členěného statutárního města je spravován zastupitelstvem městského obvodu; dalšími orgány městského obvodu jsou rada městského obvodu, starosta, úřad městského obvodu a zvláštní orgány městského obvodu. V současné době se na městské obvody člení Ostrava, Plzeň, Ústí nad Labem a Pardubice. Zvláštním případem je Liberec, kde byl vytýčen jen jeden městský obvod, Vratislavice nad Nisou, zbytek města je spravován přímo orgány města. Městská část územně členěného statutárního města je spravována zastupitelstvem městské části; dalšími orgány městské části jsou rada městské části, starosta, úřad městské části a zvláštní orgány městské části. V současnosti se na městské části člení Praha a Brno. Zvláštním případem je Opava, kde existuje osm okrajových městských částí, přičemž centrum města je spravováno orgány města přímo.

³⁵ Komunální volby v Praze 2010. Městská policie. Dostupné na World Wide Web: <<http://wiki.aktualne.centrum.cz/komunalni-volby-v-praze-2010/mestska-police/>>.

³⁶ Začíná ubývat policistů. Zvýší se kriminalita? In.: MFD. [cit. 19.8.2010].

³⁷ Tamtéž.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- Více policistů v ulicích a pod jedním velitelem. To by jim mělo pomoci k lepším výsledkům.³⁸
- Existuje názor, že radnice je flexibilnější. Ví, kam posílat lidi, když je to potřeba. To teď policii chybí, protože je řízena centrálně a soustředí se na mnoho úkolů, které třeba pro dané město nejsou důležité. Policisté teď často nedělají celý den nic jiného, než že jezdí po vykradených garážích a sklepích, poté vyplní papíry a po čase případ odloží
V ulicích by zůstalo více policistů. To by zároveň mělo omezit kriminalitu.³⁹
- Sjednocení ... by pomohlo státnímu i obecním rozpočtům.⁴⁰
- Sloučení by pomohlo vyjasnit i vzájemné kompetenční spory mezi oběma sbory.⁴¹
- Největší výhodou společných policejních sborů je přístup do všech databází, rejstříků a evidencí.⁴² Městská policie se od svého založení hodně změnila. Na začátku 90. let strážníci neměli téměř žádné pravomoci. Postupem času jim však zákonodárci přidávali stále více a více pravomocí, jimiž se přiblížili státní policii. Strážníci však nadále nemohou například nahlížet do centrálního registru vozidel nebo evidence hledaných osob. Městská policie nemůže řešit přestupky jinde než přímo na místě - pokud se jí to nepodaří třeba proto, že viník se nedostaví, pak musí přestupek předat správnímu úřadu. Správní úřady jsou pak zahlcené, nestíhají přestupky řešit a obrovské množství se jich promlčí.⁴³
- Ubylo by promlčených přestupků (náměstek primátora Prahy Rudolf Blažek).⁴⁴
- Projekt metropolitní policie, vedle posílení stavů městské policie a dalšího rozšiřování kamerového systému trumfem města pro zvýšení bezpečnosti (někdejší primátor Prahy, Pavel Bém).⁴⁵
- Projekt Metropolitní policie "může bezesporu zvýšit efektivitu policejní práce ve městě, dostat více policistů do ulic a tím přispět k nižší míře zejména pouliční kriminality v Praze" (volební program ODS).⁴⁶

³⁸ Starosta řekne: Chyťte zloděje! "Měšťáci" se spojí s policisty. In.: MFD. [cit. 17.8.2010].

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ Metropolitní policie? Ano, ať zůstane to lepší z obou policií. In.: MFD. [cit. 18. 8. 2010].

⁴¹ Tamtéž.

⁴² Londýnská Met je elita. Říká se jim familiárně bobíci. In.: MFD. [cit. 17. 8. 2010].

⁴³ Starosta řekne: Chyťte zloděje! "Měšťáci" se spojí s policisty. In.: MFD. [cit. 17. 8. 2010].

⁴⁴ Praha, Plzeň i Ostrava chtějí mít jednu policii. Jako Londýn. In.: MFD. [cit. 17. 8. 2010].

⁴⁵ Primátor chce zřídit metropolitní policii. In.: Právo. [cit. 7. 10. 2006].

⁴⁶ Komunální volby v Praze 2010: Městská policie. [cit. 17.8. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <<http://wiki.aktualne.centrum.cz/komunalni-volby-v-praze-2010/mestska-policie>>.

- Cestou k ní je i letos uzavřená Koordinační dohoda o spolupráci Policie ČR a hlavního města Prahy.⁴⁷

Jaké jsou názory kritiků?

Následující pasáž parafrázuje spektrum postojů, které s vizí tzv. „metropolitní policie“ nesouhlasí, respektive v souvislosti s tímto projektem požadují dovysvětlit celou řadu skutečností:

- Metropolitní policie, tak jak je navrhována, nemá v kontinentální Evropě obdoby. Znamenala by neorganickou implantaci anglosaského modelu ingerence samosprávy do záležitostí, které jsou v kontinentální Evropě tradičně vyhrazeny státu, a to dokonce nesystémově pouze v několika vybraných městech republiky.
- Není jasné, kdo uhradí náklady spojené se zřízením (personální a technické vybavení) a provozem Metropolitních policií – obec nebo stát nebo by oba tito aktéři hradili poměrnou část založenou podílem úkolů v samostatné nebo přenesené působnosti. S tím je spojena i nezbytná změna filosofie uvolňování finančních prostředků pro potřebu tohoto orgánu, tedy změna rozpočtových pravidel,
- Pokud vybrané obce budou muset ze zákona zřídit Metropolitní policie, je obtížně představitelné, aby vedle sebe na území jedné obce existovaly současně tři bezpečnostní sbory (Policie České republiky Metropolitní policie, obecní policie). To by znamenalo, že stávající obecní policie budou muset být zřejmě místními zastupitelstvy zrušeny a hmotné prostředky převedeny do Metropolitní policie.
- Není zřejmé, kdo by byl příjemcem vybraných pokut (stát nebo obec, nebo obě instituce).
- Není zřejmé, jak by byla řešena otázka šetření a prověřování méně závažné kriminality, kterou dnes řeší (fáze do zahájení trestního stíhání, tedy sdělení obvinění tzv. „prověřování“) uniformované služby Policie České republiky (pořádková, dopravní policie). Pokud by tuto agendu i s těmito službami převzala Metropolitní policie, vykonávala by státní správu a tyto obce by narozdíl o jiných získaly obrovský vliv nejenom v trestním řízení, včetně nejrůznějších citlivých informací a současně by jí díky tomu nezbyl čas na zabezpečování místních záležitostí veřejného pořádku. Pokud by tato agenda naopak

⁴⁷ BLAŽEK, R.: Město razantně zakročí proti kapsářům a dealerům drog. [cit. 24. 8. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <http://www.rudolf-blazek.cz/cs/media/tiskove_zpravy/971-mesto_razantne_zakroci_proti_kapsarum_a_dealerum_drog>.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

s pořádkovou a dopravní policií na Metropolitní policii nepřešla, došlo by k přetížení prověřováním této méně závažné kriminality služba kriminální policie a vyšetřování, což by vedlo pouze k další potřebě navýšit markantně její početní stavy nebo jejímu kolapsu,

- Není jasné, proč by Metropolitní policie měly být zřizovány pouze v obcích nad 100 000 obyvatel. Je třeba zohlednit bezpečnostní situaci.
- Zdaleka ne všichni strážníci budou zřejmě schopni plnit úkoly metropolitní policie, a to z důvodu, že minimálně řada z nich nemá od 1. ledna 2009 zákonem o obecní policii stanovené povinné středoškolské vzdělání zakončení maturitní zkouškou, které si musí dodělat.
- Metropolitní policie nemusí vznikat v obci, kde existuje fungující koordinační dohoda mezi obcí (obecní policií) a Policií České republiky (tento názor zastává například Roman Onderka, primátor Brna).⁴⁸
- Jestliže by Metropolitní policie odpovídala za veškeré místní záležitosti veřejného pořádku, je třeba se zamyslet nad tím, co jsou vlastně místní záležitosti veřejného pořádku, protože tento pojem zatím není jednoznačně definován.⁴⁹ Tato úvaha může skončit tak, že se tímto pojmem rozumí záležitosti veřejného pořádku na teritoriu obce. *Kdo by ale v tomto případě zakročoval proti narušení veřejného pořádku v souvislosti například s konáním sportovních utkání, nebo kdo by zakročoval proti hromadnému narušení veřejného pořádku v souvislosti s konáním nepovolených shromáždění? Kdo by zřizoval pořádkové jednotky či antikonfliktní týmy, kdo by v rámci těchto opatření využíval operativně pátrací prostředky?*⁵⁰
- Komentován je například názor, že „radnice je flexibilnější a ví, kam posílat lidi, když je to potřeba. To teď policii chybí, protože je řízena centrálně a soustředí se na mnoho úkolů, které třeba pro dané město nejsou důležité“. Z toho logicky plyne, že úkoly policie v jiné oblasti než ochraně veřejného pořádku nemají velké důležitosti a vyšetřování trestné činnosti je za obzorem zájmu daného města.⁵¹
- V desítkách, možná dokonce stovkách velkých evropských měst žádné takovéto uskupení neexistuje.⁵²

⁴⁸ Metropolitní policie? Ano, ať zůstane to lepší z obou policií. In.: MFD. [cit. 18. VIII. 2010].

⁴⁹ BRÁZDA, J.: Je „Metropolitní policie“ řešením pro Prahu? In.: Bezpečnostní teorie a praxe, 3/2008, s. 83-85.

⁵⁰ Primátoři brzy dostanou novou zbraň: metropolitní policii. In.: iDnes. [cit. 17. VIII. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <http://zpravy.idnes.cz/primatori-brzy-dostanou-novou-zbran-metropolitni-policii-po1-/domaci.asp?c=a100817_1434181_domaci_hv>.

⁵¹ ŠTĚPÁNEK, M.: Metropolitní policie – další úlet. [cit. 17. VIII. 2010]. Dostupné na World Wide Web:

<<http://www.specnaz.cz/forum/viewtopic.php?t=3068&start=125&sid=ecbb3dc177c677e69647889aaf99f53d>>.

⁵² BRUNÍK, R.: Fórum čtenářů: Metropolitní policie může být loutkou politiků. In.: MFD. [cit. 19. VIII. 2010].

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- Velké rozdíly mezi jednotlivými obecními policiemi.
- Existují rovněž názory, že dalším důvodem požadavku na zřízení Metropolitní policie je získání nadstavby k politické moci.⁵³
- Již v současné době, na všech stupních řízení, funguje spolupráce mezi samosprávami a policejními útvary. Pokud by však tato spolupráce měla být vyměněna za "úkolování" ze strany města, šlo by jednoznačně o krok zpátky.⁵⁴
- Strážníci neplní jen úlohu pořádkové policie. "Vykonávají i řadu preventivních akcí. Hlídnají i městské objekty. Dělal by to metropolitní policie?" (primátor Kladna, Daniel Jiránek).⁵⁵
- Roli hrají pracovněprávní úpravy, které jsou u policistů a městských strážníků odlišné.⁵⁶ Strážníci jsou v pracovním poměru, ale policisté ve služebním (další příklad jednotnosti). Nová úprava by tedy musela směřovat k zásahům do těchto vztahů a vyvolala by další problémy s destabilizací Policie České republiky (Nezávislé policejní odbory).⁵⁷
- Odlišný způsob ustanovení a řízení obou policií. Vzhledem k tomu, za jakým účelem byla městská policie zřízena, bylo by spíše namíště předat jí kompletní přestupkovou agendu, čímž by se ulehčilo státní policii, která by získala prostor pro činnost v boji proti závažnější kriminalitě.⁵⁸
- *"Vnímám to jako snahu pana Johna na redukci policistů ve služebním poměru a převádění kompetencí ze státu na města. Navíc kdo to bude platit, kdo tomu bude veleť? Náš rozpočet už je tak dost nafouknutý"* (primátor Brna Roman Onderka).⁵⁹
- Jestliže by ředitel Metropolitní policie „spadal“ pod krajského ředitele Policie ČR, kým by tento ředitel a vlastně i příslušníci Metropolitních policií byli? Byli

⁵³ Samé fámy, nebo na každém šprochu pravdy trochu? In.: Policie.cz (diskuse). [cit. 17. VIII. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.policista.cz/komunita/club/2061>>.

⁵⁴ BRUNÍK, R.: Fórum čtenářů: Metropolitní policie může být loutkou politiků. In.: MFD. [cit. 17. VIII. 2010].

⁵⁵ Začíná ubývat policistů. Zvýší se kriminalita? In.: MFD. [cit. 19. VIII. 2010].

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ ŠTĚPÁNEK, M.: Metropolitní policie – další úlet. Dostupné na World Wide Web:

<<http://www.specnaz.cz/forum/viewtopic.php?t=3068&start=125&sid=ecbb3dc177c677e69647889aaf99f53d>>.

⁵⁸ Co navrhuje koaliční smlouva. In.: Haló noviny. [cit. 11. VIII. 2010].

⁵⁹ Johnova metropolitní policie. Budí obavy i očekávání. In.: Parlamentní listy. [cit. 11. VIII. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.parlamentnilisty.cz/vlada/172881.aspx>>.

by příslušníky ozbrojeného bezpečnostního sboru dle zákona o služebním poměru a nebo by byli zaměstnanci města? ⁶⁰

- Jak by se řešilo vzdělávání policistů jak Metropolitní policie tak Policie ČR, kariérní postup – měl by vůbec budoucí příslušník Metropolitní policie možnost následně pracovat například u kriminální policie. ⁶¹
- Pokud orientačně vyjdeme z výše uvedených čísel (cca 3700 strážníků, 2700 příslušníků pořádkové služby a 880 příslušníků služby dopravní policie PČR) vyplývá, že by bylo zřízeno třeba jenom pouhých 6 nových bezpečnostních sborů (metropolitních policií), celkově o cca 7300 lidech. Neboli kvůli 6 největším městům by se systémově narušila koncepce a organizace zajišťování vnitřní bezpečnosti v ČR.
- Autoři návrhu by měli odpovědět na řadu otázek a to např. již zmiňovaný problém se služebním a pracovním poměrem, zda bude "nová" policie zasahovat do trestního řízení, kdo by byl příjemcem blokových pokut, zda by platil zákoník práce či služební zákon, musela by se rovněž vyřešit otázka výsluh (kdo by je hradil).
- Není vyjasněno, kdo by mohl dávat takovému novému celku úkoly. Metropolitní policii by řídil ředitel, který by zřejmě spadal pod krajského policejního ředitele, ale úkolovat by ho mohl také přímo primátor. ⁶²

Závěr

Z předchozího textu je zřejmé, že celý projekt Metropolitní policie vyvolává mnoho vášní – do značné části i proto, že o něm kolují jen velmi nejasné a vzájemně si protiřečící informace. I tento článek klade více otázek, než poskytuje odpovědi. Pokud by došlo k politickému rozhodnutí o zřízení tohoto sboru (sborů), bylo by nezbytné o existujících variantách vést skutečně širokou, věcnou a otevřenou rozpravu, se zapojením nejširší veřejnosti. Jedině tak by bylo možné odbourat možná negativa nastíněného projektu.

⁶⁰ Primátoři brzy dostanou novou zbraň: metropolitní policii In.: iDnes. [cit. 17. VIII. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <http://zpravy.idnes.cz/primatori-brzy-dostanou-novou-zbran-metropolitni-policii-po1-domaci.asp?c=a100817_1434181_domaci_hv>.

⁶¹ Tamtéž.

⁶² Starosta řekne: Chyťte zloděje! "Měšťáci" se spojí s policisty. In.: MFD. [cit. 17. VIII. 2010].

Literatura

- [1] BLAŽEK, R.: Město razantně zakročí proti kapsářům a dealerům drog. [cit. 24. 8. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <http://www.rudolfblazek.cz/cs/media/tiskove_zpravy/971mesto_razantne_zakroci_proti_kapsarum_a_dealerum_drog>
- [2] BRÁZDA, J.: Je „Metropolitní policie“ řešením pro Prahu? In.: Bezpečnostní teorie a praxe, 3/2008, s. 83-85.
- [3] BRUNÍK, R.: Fórum čtenářů: Metropolitní policie může být loutkou politiků. In.: MFD. [cit. 19. VIII. 2010].
- [4] Co navrhuje koaliční smlouva. In.: Haló noviny. [cit. 11. 8. 2010].
- [5] Český statistický úřad: Regiony, města, obce: souhrn. Dostupné na World Wide Web: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/regiony_mesta_obce_souhrn>.
- [6] Johnova metropolitní policie. Budí obavy i očekávání. In.: Parlamentní listy. [cit. 11. 8. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.parlamentnilisty.cz/vlada/172881.aspx>>.
- [7] Koaliční smlouva o vytvoření koalice rozpočtové odpovědnosti, vlády práva a boje proti korupci. [cit. 12.7.2010]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.top09.cz/files/soubory/koalicni-smlouva-2.pdf>>.
- [8] Komunální volby v Praze 2010. Městská policie. Dostupné na World Wide Web: <<http://wiki.aktualne.centrum.cz/komunalni-volby-v-praze-2010/mestska-policie/>>.
- [9] Londýnská Met je elita. Říká se jim familiárně bobíci. In.: MFD. [cit. 17. VIII. 2010].
- [10] Metropolitní policie? Ano, ať zůstane to lepší z obou policií;. In.: MFD. [cit. 18. 8. 2010].
- [11] Ostrava pro 21. století: 21 kroků k modernímu, prosperujícímu a přátelskému městu. In.: Pirátská strana Ostrava. Dostupné na World Wide Web: <<http://pirati-ostava.cz/index.php>>.
- [12] Praha, Plzeň i Ostrava chtějí mít jednu policii. Jako Londýn. In.: MFD. [cit. 17.8.2010].
- [13] Policejní ředitelé zkritizovali návrh vytvoření metropolitní policie. In.: ČT Brno. [cit. 6. 1. 2011]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.ct24.cz/regionalni/brno/111818-policejni-reditele-zkritizovali-navrh-vytvoreni-metropolitni-policie>>.

- [14] Primátor chce zřídit metropolitní policii. In.: Právo. [cit. 7. X. 2006].
- [15] Primátoři brzy dostanou novou zbraň: metropolitní policii. In.: iDnes. [cit. 17. 8. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <http://zpravy.idnes.cz/primatori-brzy-dostanou-novou-zbran-metropolitni-policii-po1-/domaci.asp?c=a100817_1434181_domaci_hv>.
- [16] Starosta řekne: Chyťte zloděje! "Měšťáci" se spojí s policisty. In.: MFD. [cit. 17.8.2010].
- [17] Samé fámy, nebo na každém šprochu pravdy trochu? In.: Policie.cz (diskuse). [cit. 17. 8. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.policista.cz/komunita/club/2061>>.
- [18] Sytě modrý koncept. In.: Euro. [cit. 18.12.2006].
- [19] ŠTĚPÁNEK, M.: Metropolitní policie – další úlet. [cit. 17. VIII. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.specnaz.cz/forum/viewtopic.php?t=3068&start=125&sid=ecbb3dc177c677e69647889aaf99f53d>>.
- [20] „Trendy, rizika a scénáře bezpečnostního vývoje ve světě, Evropě a České republice – dopady na bezpečnostní politiku a bezpečnostní systém České republiky“ (VG20102013009) a zároveň v rámci výzkumného projektu "A New Agenda for European Security Economics" (EUSECON, No. SEC-2007-6.4-01). Začíná ubývat policistů. Zvýší se kriminalita? In.: MFD. [cit. 19.8.2010].
- [21] Začíná ubývat policistů. Zvýší se kriminalita? In.: MFD. [cit. 19. 8. 2010].

Kontaktní údaje na autory

Mgr. Oldřich Krulík, Ph.D.; Mgr. Jaroslava Nováková
Pracovníci katedry krizového řízení Fakulty bezpečnostního managementu
Policejní akademie České republiky v Praze
Kontakt: „kkriz@polac.cz“

Hromadné porušování zákonnosti a masový vigilantismus

KUČERA MICHAL

Abstrakt:

Obsahem příspěvku je představení problematiky vigilantismu a jiných forem informal policing na území krajů. Zohledněna je jak otázka jejich legitimacy a zákonnosti, tak postoj bezpečnostních složek a vedení krajů a obcí k těmto iniciativám. V neposlední řadě je nastíněna predikce možného vývoje vigilantismu a možnosti využití těchto občanských iniciativ v rámci bezpečnostního systému.

1. ÚVOD

Prakticky od počátku devadesátých let minulého století lze na území České republiky pozorovat iniciativy, které jsou médií často mylně označovány jako domobrany. Ve skutečnosti se jedná o různé formy koncepce „informal policing“, do níž patří široká škála občanských aktivit, které vznikají za účelem zajištění vlastní bezpečnosti. Informal policing je nutno dále dělit na tři základní subkategorie, a to na sousedské hlídky, vigilantismus a sebeobránné skupiny (self-defence groups)⁶³. Koncepce sousedských hlídek, jakožto institucionalizované podoby aktivní spolupráce mezi policií a rezidenty určité oblasti, dosud v prostředí ČR chybí. Naproti tomu vigilantismus a sebeobránné skupiny jsou právě oněmi zmiňovanými „domobranami“. V následujícím textu se tedy pokusím stručně přiblížit charakter těchto občanských iniciativ, otázku jejich legality a legitimacy, postoj policie, vedení obcí a krajů, a v neposlední řadě nastíním predikci dalšího možného vývoje.

2. TERMINOLOGICKÉ VYMEZENÍ PROBLEMATIKY

Jak již bylo nastíněno v úvodu, v ČR lze za posledních dvacet let pozorovat projevy vigilantismu a sebeobránných skupin. Oba tyto koncepty lze stručně definovat pomocí šesti charakteristických rysů (viz tabulka).

⁶³ Viz Kučera, M.: *Dobrovolné sdružování osob za účelem ochrany v ČR*.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

vigilantismus ⁶⁴	Sebeobrané skupiny ⁶⁵
obsahuje prvek plánování (jako např. pozorování zamýšlené oběti)	je plánovanou a organizovanou aktivitou
představitelé jsou soukromé osoby, a to jedna nebo celá skupina (nikoliv zástupci státu nebo komerční subjekty), jejichž účast je zcela dobrovolná.	skupina soukromých osob (nikoliv zástupců státu nebo komerční subjekty), jejichž účast je zcela dobrovolná, a jež jsou ochotni být odpovědni státu.
autonomní populistické hnutí, jež je mobilizováno na základě racionálního aktivismu	autonomní hnutí, jedající v souladu s etablovaným řádem, ale bez oficiálního souhlasu a asistence státu.
užití nebo hrozby užití násilí	nepřímá hrozba násilí
příčinou vzniku je porušení zavedených norem, přičemž důvodem vzniku může být i potenciální porušení těchto norem nebo pouze obvinění někoho (i neopodstatněné) z jejich porušování	příčinou vzniku je porušení institucionalizovaných norem a nedůvěra ve schopnost státu zajistit bezpečnost komunity
cílem je kontrola či zamezení kriminality a jiných sociálních deviací prostřednictvím garancí bezpečnosti jak své vlastní, tak ostatních	činnost je vázaná na konkrétní lokalitu, přičemž cílem je kontrola či zamezení kriminality a jiných sociálních deviací prostřednictvím garancí bezpečnosti jak své vlastní, tak ostatních

Na základě výše uvedených charakteristik je patrné, že oba koncepty mají společné především prvky organizovanosti, dobrovolnosti, autonomie, příčin vzniku a zamýšleného cíle. Z tohoto hlediska se takovéto občanské iniciativy často pohybují v jakési šedé zóně mezi legalitou a ilegalitou, přičemž tak snadno může dojít k organizované formě masového porušování zákonnosti.

3. LEGALITA

Z hlediska posouzení legality nelze jinak než posoudit zmíněné institucionalizované normy, tedy zákony, předpisy a jiná právní opatření, která do jisté míry vymezují prostor, v němž se každý občan může pohybovat bez hrozby sankcí.

Protože český právní řád nenabízí žádnou úpravu, která by definovala podobu občanských iniciativ spadajících do kategorie informal policing (dále jen IP), nejsou

⁶⁴ Kučera, M: *Antifašistická akce optikou teorie vigilantismu*, s. 27.

⁶⁵ Kučera, M: *Dobrovolné sdružování osob za účelem ochrany v ČR*, s. 28.

tedy vymezeny ani jejich práva a povinnosti. Posouzení těchto atributů se tak de facto shoduje s posouzením práv a povinností kteréhokoliv občana České republiky.

Nejcitlivějším momentem IP je přímý fyzický kontakt členů IP s domnělým pachatelem. Pokud totiž patroly vzniklé za účelem odhalit pachatele mají v úmyslu danou osobu fyzicky zadržet a až po té kontaktovat orgány činné v trestním řízení, pak se mohou dopustit hned několika trestných činů.

Jako první lze zmínit ustanovení § 171 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní zákoník“), jež upravuje problematiku omezování osobní svobody⁶⁶. Vedle toho, pokud IP začnou pachatele pronásledovat, přičemž ten se před nimi skryje ve svém či cizím obydlí, mohou se členové IP při snaze zadržet tuto osobu dopustit porušení domovní svobody, a to podle § 178 trestního zákoníku, který upravuje problematiku porušování domovní svobody⁶⁷.

Dalším problematickým aspektem je situace, kdy se IP, ve snaze zastrašit pachatele nebo chránit sama sebe, ozbrojí. Za takovéto situace je důležitý zákon č. 119/2002 Sb. o střelných zbraních a střelivu, především pak ustanovení § 29 odst. 6⁶⁸ a § 28 odst. 5⁶⁹. V kontextu IP si lze tato nařízení vysvětlit tak, že pokud by členové hlídek byli ozbrojeni, museli by být držiteli zbrojního průkazu B nebo C (předpokládáme-li, že členové hlídek nejsou příslušníky oficiálních ozbrojených složek státu), přičemž při hlídkové činnosti, např. po obci, by museli mít svoji zbraň dostatečně zajištěnou, tedy neschopnou případného pachatele reálně ohrozit.

Výše zmíněné právní normy definují hranici, kterou IP nemohou, pokud nechtějí být vystaveny sankcím, překročit. Na druhou stranu ale český trestní řád nabízí několik nástrojů, které by za určitých okolností mohly jednání IP zlegalizovat. První takový nástroj je v úzkém vztahu se zmíněným § 171 trestního zákoníku. V určitých situacích totiž toto ustanovení nelze uplatnit. Normou vylučující aplikaci § 171 je tak ustanovení § 76 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, který upravuje problematiku zadržení osoby podezřelé. Konkrétně pak hovoříme o druhém

⁶⁶ „Kdo jinému bez oprávnění brání užívat osobní svobody, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta“, přičemž určitou přitěžující okolností je, je-li čin spáchán členem organizované skupiny.

⁶⁷ „Kdo neoprávněně vnikne do obydlí jiného nebo tam neoprávněně setrvá, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta“, přičemž určitou přitěžující okolností je, je-li čin spáchán násilně, se zbraní nebo s dalšími osobami.

⁶⁸ „Držitel zbrojního průkazu skupiny C je povinen přepravovat držené zbraně na místa, kde je oprávněn je nosit, pouze ve stavu vylučujícím jejich okamžité použití. Držitel zbrojního průkazu skupiny B je povinen přepravovat držené zbraně na místa, kde je oprávněn je nosit, pouze ve stavu vylučujícím jejich okamžité použití a v uzavřeném obalu“.

⁶⁹ „Držitel zbrojního průkazu smí ze zbraně, kterou je oprávněn držet, střílet pouze v místech, kde je k tomu oprávněn podle zvláštního právního předpisu, nebo na střelnici, pokud se nejedná o použití zbraně k ochraně života, zdraví nebo majetku“.

odstavci⁷⁰. Kromě ustanovení § 76, o trestním řízení soudním, je nutno v souvislosti s „legalizací“ aktivit IP zmínit i ustanovení §§ 28 a 29 trestního zákoníku, která upravují problematiku krajní nouze⁷¹ a nutné obrany⁷².

4. LEGITIMITA

Nejdůležitějším aspektem iniciace IP je jejich subjektivně vnímaná legitimita. V demokratické společnosti uzavírají občané se státem „bezpečnostní kontrakt“, tedy jakousi společenskou smlouvu, v níž občané poskytují státu monopol na legitimní užívání fyzického násilí. Jinými slovy, pouze stát má právo prostřednictvím policie vynucovat dodržování zákonů.

V České republice je porušení právě tohoto kontraktu hlavní příčinou vzniku sebeobránných občanských iniciativ. Pokud si totiž někteří občané myslí, že policie není schopna dostatečně zajistit bezpečnost v jejich okolí, pak se tito občané domnívají, že je zcela správné, tedy legitimní, zajistit si bezpečnost vlastními silami. V krajním případě dochází až k doslovnému „braní zákona do vlastních rukou“. I když se ale velká část případů snaží spolupracovat s policií, vždy se pohybují v oné pomyslné šedé zóně mezi legalitou a ilegalitou. Právě proto je postoj Policie ČR většinou k těmto iniciativám zdrženlivý⁷³.

V české republice se od počátku devadesátých let objevilo několik desítek iniciativ, kdy se občané rozhodli vzít zákon do vlastních rukou. Důvodem jejich rozhodnutí byla celá řada příčin. Jako nejčastější příčiny lze zmínit zhoršení bezpečnostní situace zapříčiněné nenadálou přírodní katastrofou, náhlé zhoršení bezpečnostní situace v obci zapříčiněné časovou kumulací trestné činnosti nebo snaha zabránit konkrétnímu pachateli v páchání konkrétní trestné činnosti⁷⁴.

⁷⁰ „Osobní svobodu osoby, která byla přistižena při trestném činu nebo bezprostředně poté, smí omezit kdokoli, pokud je to nutné ke zjištění její totožnosti, k zamezení útěku nebo k zajištění důkazů. Je však povinen tuto osobu předat ihned policejnímu orgánu; příslušníka ozbrojených sil může též předat nejbližšímu útvaru ozbrojených sil nebo správci posádky. Nelze-li takovou osobu ihned předat, je třeba některému z uvedených orgánů omezení osobní svobody bez odkladu oznámit“.

⁷¹ „Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému tímto zákonem, není trestným činem. Nejde o krajní nouzi, jestliže bylo možno toto nebezpečí za daných okolností odvrátit jinak anebo způsobení následků je zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil“

⁷² „Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvajícím útokem na zájem chráněný tímto zákonem, není trestným činem. Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu“.

⁷³ *Policie romskou domobranu ohlídá*, Telegraf, 16. 4. 1997.

Romové chtějí domobranu, Mladá fronta dnes, 18. 7. 2001.

Romové vyrážili hlídkovat do ulic Ostravy, Zemské noviny, 2. 8. 2001.

Magistrát a kraj: Domobrana může vyvolat jen další násilí, Právo, 1. 8. 2001.

⁷⁴ Kučera, M: Dobrovolné sdružování osob za účelem ochrany v ČR, s. 53.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Nejvýznamnější uskutečněné občanské iniciativy

rok	obec	kraj	iniciativa
1996	Ludgeřovice	Moravskoslezský	kriminalita v obci
1997	Ostrava/Nová ves	Moravskoslezský	Povodňové hlídky
1997	Chropyně	Zlínský	Povodňové hlídky
1998	Praha-Nusle	Praha	kriminalita v obci
1999	Kunratice	Liberecký	Žhářské útoky
1999	Prostějov	Olomoucký	Seniorské hlídky proti krádežím
1999	Mělník	Středočeský	Vykrádání chat
2001	Olomouc	Olomoucký	Žhářské útoky
2001	Praha-Olšanské hřbitovy	Praha	Seniorské hlídky proti krádežím
2002	Praha-Žižkov	Praha	Povodňové hlídky
2002	Ústí nad Labem	Ústecký	Povodňové hlídky
2002	Praha 7	Praha	Povodňové hlídky
2004	Němčice	Plzeňský	Žhářské útoky
2005	Úterý	Plzeňský	Žhářské útoky
2009	Šašovice	Vysočina	Žhářské útoky

Ačkoliv iniciativy uvedené v tabulce reprezentují pouze skutečně realizované IP, objevila se i celá řada iniciativ, které nevznikly jen z důvodu aktivního zásahu místních orgánů samosprávy či policie. Na druhou stranu je nutné zmínit, že častými organizátory domobran jsou sami starostové, kteří se takto snaží řešit zajištění bezpečnosti v obci⁷⁵. Obecně lze však konstatovat, že policie bývá těmito iniciativami označována za neschopnou. Nikoliv však z důvodu nedostatku pravomocí, nýbrž z neschopnosti zajistit adekvátní hlídkovou činnost. Negativní hodnocení policie tak úzce souvisí s dojezdovostí od nejbližší policejní stanice⁷⁶. Důkazem může být několik iniciativ, které zanikly nebo vůbec nevznikly z důvodu založení obecní policie

⁷⁵ Kučera, M: Dobrovolné sdružování osob za účelem ochrany v ČR, s. 47-48.

⁷⁶ Viz např. *Místo obecní policie by chtěli Ludgeřovičtí obnovit domobranu*, Zemské noviny, 21. 11. 1996, nebo *Starosta hledá novodobého Pepka Vyskoče*, Mladá fronta dnes, 21. 12. 1996.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

či z důvodu zavedení jiných bezpečnostních opatření jako kamerového systému apod⁷⁷. Nutno také dodat, že podobné občanské iniciativy nelze označit jako jakousi raritu, ale jako bezpečnostní opatření, o kterém uvažuje poměrně značná část populace. Výzkum publikovaný v roce 2007 Institutem pro kriminologii a sociální prevenci uvádí⁷⁸, že celkem 11,6 % dotázaných osob preferuje založení občanských hlídek či domobrany jako jeden z pěti nejefektivnějších programů prevence kriminality⁷⁹. Následující tabulka ukazuje konkrétní složení obyvatel spadajících do této skupiny.

Preferované občanských hlídek a domobrany podle věku a vzdělání v roce (v %)⁸⁰

Typ programu	Respondenti podle věku				Respondenti podle vzdělání				
	15-21	22-40	41-59	60 a více	základní	vyučen	Střední bez mat.	Střední s maturitou	VŠ
Občanské hlídky a domobrana	13,7	10,8	12,1	11,3	11,3	10,0	19,9	8,9	14,3

Zatímco výše zmíněné případy byly organizovány běžnými občany, lze identifikovat i iniciativy, jejichž příslušníci vykazují určité společné charakteristiky. Jedná se zejména o osoby, jež jsou pojeny společnou ideovou či etnickou linií. V prostředí české republiky jsou takovými skupinami některá krajně pravicová uskupení a různé romské iniciativy.

Ze strany krajně pravicových subjektů lze identifikovat celkem tři významné organizace, jež se přibližně od roku 2005 uchýlily k vigilantistickým aktivitám. Jedná se o bývalou dělnickou stranu a její Ochranné sbory, Národní stranu a její projekt Národní gardy, a ojedinělou iniciativu Národního odporu Slezsko. Všechny tyto subjekty zvolily vigilantismus jako určitou taktiku jak získat na svoji stranu veřejnost v lokalitách nejvíce zasažených spory mezi romskou komunitou a majoritní

⁷⁷ Viz např. *Lidé z Matiční chystají domobranu*, Lidové noviny, 17. 1. 2006.

Lidé z Matiční ulice chtějí zřídit domobranu, Mladá fronta dnes, 17. 1. 2006.

Policie: Neozbrojujte se, ochráníme vás i v Matiční, Mladá fronta dnes, 18. 1. 2006

Matiční ulici už hlídají kamery, Mladá fronta dnes, 3. 2. 2006.

⁷⁸ Dotazováno bylo celkem 1100 občanů České republiky starších 15 let.

⁷⁹ Večerka, K. a kolektiv: *Občané o kriminalitě a prevenci*, publikováno Institutem pro kriminologii a sociální prevenci, s. 55.

⁸⁰ Večerka, K. a kolektiv, *Občané o kriminalitě a prevenci*, publikováno Institutem pro kriminologii a sociální prevenci, s. 58.

společností⁸¹. Těmito lokalitami jsou převážně Ústecký a Moravskoslezský kraj, jakožto regiony značně poznamenané sociálními problémy místních obyvatel, které jsou často zapříčiněné vysokou nezaměstnaností a z toho plynoucího nízkého sociálního statutu místních obyvatel.

Nejvýznamnější výskyty krajně pravicových iniciativ

Rok	obec	kraj	iniciativa
2005	Ostrava/Orlová	Moravskoslezský	Národní odpor Slezsko
2008	Terezín	Ústecký	Národní garda
2008	Karlovy vary	Karlovarský	Národní garda
2008	Litvínov/Janov	Ústecký	Ochranné sbory
2009	Postoloprty	Ústecký	Ochranné sbory
2009	Krupka	Ústecký	Ochranné sbory
2009	Bílina	Ústecký	Ochranné sbory

Nebezpečnost vigilantistických iniciativ organizovaných ultrapravicí nespočívá ani tak v organizátorech samotných jako spíše ve faktu, že tyto aktivity často skutečně získávají sympatie občanů nijak za normálních okolností sympatizujících s krajně pravicovými idejemi. Posledních několik let totiž ukazuje, že silná frustrace z neschopnosti státních orgánů řešit romskou otázku může být v určitých lokalitách silným impulzem k aktivní podpoře ultrapravice. Poměrně nedávné události na Janovském sídlišti v Litvínově tento fakt dobře ilustrují⁸². Stejně tak průzkum veřejného mínění zaměřený na zjištění podpory extremismu ze strany veřejnosti⁸³, který byl zadán Ministerstvem vnitra, a jehož výsledky byly zveřejněny na sklonku minulého roku, ukazuje poměrně velké procento osob, jež jsou ochotny aktivně podpořit aktivity ultrapravicových subjektů, a to včetně iniciativ zaměřených na sjednání pořádku v „problémových“ oblastech (viz tabulka). Podstatným rysem této kategorie občanů je, že většina z nich si vysvětluje neúspěšnost čelení problému s Romy strachem policie a úředníků zakročit⁸⁴. Zde se tedy, rovněž jako u občanských iniciativ, setkáváme v bezpečnostních otázkách se silným faktorem nedůvěry ve státní orgány. V tomto případě je ale nedůvěra zakotvena spíše v systémové rovině, než v rovině lokální. Jinými slovy, tito občané nedůvěřují policii

⁸¹ Kučera, M: Dobrovolné sdružování osob za účelem ochrany v ČR, 69-76.

⁸² Kučera, M: Dobrovolné sdružování osob za účelem ochrany v ČR, s. 76.

⁸³ Dotazováno bylo celkem 2056 respondentů.

⁸⁴ Ministerstvo vnitra České republiky: *Zmapování postojů veřejnosti v České republice k pravicově extremistickým, rasistickým a xenofobním myšlenkám a jejich šířitelům s ohledem na integraci menšin a cizinců* s. 23.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

z důvodu její neschopnosti řešit celkovou romskou problematiku. Proto se tito lidé obracejí k alternativním „bezpečnostním agenturám“ ztělesněným v ultrapravicových subjektech.

Zmapování postojů veřejnosti v České republice k pravicově extremistickým, rasistickým a xenofobním myšlenkám a jejich šířitelům s ohledem na integraci menšin a cizinců.⁸⁵

Souhlas s některými jednotlivými prvky ultrapravice	70%	-
Odpor k idejím ultrapravice	20%	-
Kompletní souhlas s idejemi ultrapravice	10%	2% nevěule aktivně podpořit (tz. ani volebním hlasem ani účastí na akcích ultrapravice) 2% ochota podpořit ultrapravici pouze volebním hlasem 6% ochota jak volit ultrapravicové subjekty, tak se aktivně podílet na jejich aktivitách.

Třetím typem iniciativ vzniklých za účelem zajištění vlastní bezpečnosti jsou romské iniciativy, tedy iniciativy založené na etnické příslušnosti. Romské domobrany lze shodně jako občanské IP pozorovat již od počátku devadesátých let, kdy, zejména z důvodu rapidního nárůstu protiromského násilí ze strany příslušníků hnutí skinheads, začaly různé lokální romské komunity hledat alternativní řešení zajištění vlastní bezpečnosti. Na rozdíl od předchozích dvou iniciativ se však z valné většiny nejedná o dobře organizované aktivity, nýbrž spíše o spontánní sebeobrané iniciativy vzniklé na základě impulzivního jednání v reakci na konkrétní atak ze strany příslušníků krajní pravice⁸⁶. Na druhou stranu bylo možné pozorovat i iniciativy, které určitou formu organizace měly. Tyto byly organizovány zejména konkrétními lokálními romskými občanskými sdruženími (viz tabulka). Hlavní příčinou vzniku je pak, podobně jako v předchozím případě, nedůvěra v policii a její schopnost řešit systémový problém. Tentokrát je ale tímto problémem rasistické násilí ze strany pravicových extrémistů.

⁸⁵ Středisko empirického výzkumu: *Jak velkou podporu může v ČR získat pravicový extremismus? Jaka část populace je nejvíce riziková?*, on-line text.

⁸⁶ Kučera, M: Dobrovolné sdružování osob za účelem ochrany v ČR, s. 56-62.

Nejvýznamnější výskyty romských sebeobránných iniciativ

Rok	Obec	kraj	iniciativa
1995	Brno	Jihomoravský	Romové zadržovali a předváděli na policii osoby, které fyzickým vzhledem připomínaly příslušníky hnutí skinheads
1997	Brno	Jihomoravský	Osvobození romského chlapce uneseného příslušníky hnutí skinheads
2001	Ostrava	Moravskoslezský	Vznik romských hlídek v reakci na pobodání tří Romů v místním klubu
2008	Litvínov/Janov	Ústecký	Mobilizace romské komunity v reakci na pochod příznivců ultrapravice
2009	Krupka	Ústecký	Mobilizace romské komunity v reakci na pochod příznivců ultrapravice

Z logiky věci pak vyplývá, že romské a ultrapravicové iniciativy se z hlediska územního vymezení mnohdy zcela kryjí. Často tedy platí následující vzorec – na místě, kde se objeví ultrapravicové vigilantistické skupiny, se objeví i sebeobránná romská iniciativa.

Kromě nebezpečí plynoucího z impulzivního, a tedy neuváženého jednání, které může snadno vést k nezákonným aktivitám, spočívá velké riziko i ve faktu, že se k těmto iniciativám mají tendenci připojovat ultralevicové subjekty (př. AFA), které tak vidí možnost legitimizovat svůj boj proti ultrapravicí.

5. ÚZEMNÍ ROZLOŽENÍ

Z výše uvedených tabulek poměrně jasně vyplývá výskyt všech tří typů IP. Občanské iniciativy nejsou nijak územně omezeny, tedy vyskytují se zcela nahodile v závislosti

na aktuální bezpečnostní situaci. Na druhou stranu, extrémistické a romské iniciativy se téměř výhradně objevují v oblastech s dlouhodobě špatnou ekonomickou situací a s přítomností početné romské komunity. Z tohoto hlediska je do určité míry možné predikovat vznik podobných iniciativ. Z hlediska možného výskytu vigilantistických skupin jsou tak v současnosti nejrizikovější především Ústecký a Moravskoslezský kraj. Vigilantismus, respektive masové porušování zákonnosti, lze však předpokládat ve všech lokalitách, kde obyvatelé začínají aktivně apelovat na zvýšení bezpečnostních opatření v jejich bydlišti.

Kromě toho lze z dlouhodobého hlediska předpokládat výskyt sebeobránných iniciativ i v lokalitách často zužovaných přírodními katastrofami, zejména povodněmi, kde dochází k situacím, kdy policie není na určitou dobu schopna plnit své povinnosti. Vzniká tak s určitou nadsázkou časově omezené bezprávní příhodné např. pro rabování. Těmto deliktům se pak občané pokouší zabránit sami, a to zcela bez kontroly policie. Důležitá je pak především periodicitu těchto iniciativ, které se, jak dokazuje tabulka, objevují při každých povodních.

6. POSTOJ STÁTU A MOŽNÉ ZAPOJENÍ IP DO BEZPEČNOSTNÍHO SYSTÉMU

Podle vyjádření Ministerstva vnitra ČR dává „Ústava ČR i Listina základních práv a svobod každému právo činit vše, co zákon nezakazuje... každý si může zřídit hlídku domobrany a nepotřebuje k tomu žádný zákon. Pokud si někdo zřídí hlídku domobrany, musí ale počítat s tím, že se pohybuje na tenkém ledě...“⁸⁷

V případě hlídek domobrany zřízených pravicovými extremisty však MV dodává, že „je vždy nutné se ptát, zda jsou skutečně zřízeny na pouhou obranu jiných, anebo se v jejich jednání skrývá rasistický podtext...“⁸⁸.

Ve skutečnosti je ale postoj státu ke všem formám IP poměrně odtahitý až odmítavý. Důvodem je zejména ona zmíněná tenká hranice, na které se iniciátoři těchto aktivit pohybují. Ministerstvo vnitra totiž primárně preferuje community policing jakožto prakticky jedinou aktivní formu zapojení občanů do zajištění vlastní bezpečnosti. Tato aktivní forma participace má sice podobu smíšených hlídek policistů a občanů⁸⁹, nicméně zcela samostatné občanské hlídky fungující na principu „Sousedských hlídek“ není v prostředí ČR dosud nijak vážně diskutována natož realizována.

⁸⁷ Odbor tisku a public relations MV ČR: „Je domobrana v souladu se zákonem?“, on-line text.

⁸⁸ tamtéž

⁸⁹ Viz např. Ministerstvo vnitra ČR: *Community policing*, on-line text, nebo Pospíšilová, K. - Veselá, M.: *Community policing: manuál pro uniformovanou policii*.

Na rozdíl od centrální úrovně je situace na úrovni lokální zcela odlišná. Jak již bylo nastíněno výše, celá řada starostů se sama stala iniciátory jakýchsi občanských hlídek. Mnohdy byla představa starostů zajít mnohem dále a vytvořit tak institucionalizovanou podobu hlídek⁹⁰.

I když ostatní iniciativy měly krátké trvání, respektive zanikly ihned po vyřešení problému, tedy aktivnějším zapojením místní policie či pominutím hrozby, případ Morkovic, ale i jiných obcí (poznámka pod čarou), dokazuje, že i v prostředí ČR se samovolně objevují iniciativy, které se svým charakterem blíží koncepci sousedských hlídek. Je tedy namístě položit si otázku, zda by nebylo možné nejen tyto iniciativy aktivně zapojit do Integrovaného záchranného systému. Za předpokladu splnění určitých podmínek, které by musela stanovit upravená legislativa, by tyto iniciativy, v případě náhlého zhoršení bezpečnostní situace, mohly plnit funkci bezprostřední první pomoci⁹¹, a to nejen v situacích přírodních katastrof, kdy často dochází k izolaci celých obcí, přičemž místní obyvatelé jsou jediní, kdo je v danou chvíli schopni aktivně implementovat efektivní opatření k zajištění bezpečnosti, ale i v situacích, kdy např. z důvodu úsporných opatření dochází k rušení policejních stanic, důsledkem čehož se dramaticky snižuje dojezdovost nejbližší policejní hlídky. Vzhledem k tomu, že tyto situace jsou nejčastějšími důvody iniciace, zaslouží si jistě hlubší analýzu⁹¹.

7. DOPORUČENÍ DO BUDOUČNA

Do budoucna by tedy bylo vhodné zabývat se otázkou legalizace, respektive institucionalizace, a systémem organizace těchto občanských iniciativ. Ač mohou být jistým příslibem do budoucna zmíněné společné hlídky v rámci koncepce community policing, v současnosti, alespoň v teoretické rovině, nabízí prostor pro uplatnění zcela samostatných občanských iniciativ např. zákon č. 239/2000 Sb. o integrovaném záchranném systému, podle kterého je hejtman kraje, starosta obce či velitel zásahu oprávněn vyzvat právnické a fyzické osoby k poskytnutí věcné či osobní pomoci, přičemž „*osobní pomocí se rozumí činnost nebo služba při provádění záchranných a likvidačních prací a při cvičení na výzvu velitele zásahu, hejtmána kraje nebo starosty obce. Osobní pomocí se rozumí i pomoc poskytnutá dobrovolně bez výzvy, ale se souhlasem nebo s vědomím velitele zásahu, hejtmána kraje nebo*

⁹⁰ Dosud nejdále zašel případ obce Morkovice. Tamní zastupitelstvo se v roce 2002 rozhodlo založit si vlastní bezpečnostní hlídky, jejichž členové měli mít statut zaměstnanců radnice. Tuto iniciativu podpořili sami občané, přičemž zřízení klasické obecní policie z důvodu finanční náročnosti odmítli. Hlídka nakonec dostala název Pořádková služba. Tato iniciativa byla podpořena i okresním ředitelstvím policie v Kroměříži (Kučera, M: *Dobrovolné sdružování osob za účelem ochrany v ČR*: 36-37).

⁹¹ V současnosti je tato problematika zpracovávána v autorově disertační práci.

*starosty obce*⁹². Po dílčích úpravách by pak definice mohla znít např. takto: ...osobní pomocí se rozumí činnost nebo služba při provádění záchranných a likvidačních prací a při zajišťování bezpečnosti v obci....

Kromě toho, podobně jako funguje systém dobrovolných hasičských sborů, mohl by fungovat i systém dobrovolných bezpečnostních sborů. V praxi je totiž jednotka sboru dobrovolných hasičů obce zřizována většinou jako organizační složka obce bez právní subjektivity podle § 23 zákona 250/2000 Sb⁹³. Organizační složka tak nejedná vlastním jménem, ale jménem obce. Na stejném principu by pak bylo možné organizovat i bezpečnostní sbory obce. Za zvážení by rovněž stála i otázka možné kooperace obou koncepcí či integrace jedné do druhé.

8. ZÁVĚR

Cílem tohoto příspěvku bylo upozornit na problematiku, která je v prostředí České republiky zcela přehlížena. Občanské iniciativy vznikající za účelem vlastní ochrany sice dosud nijak vážně nenarušily vnitřní bezpečnost státu, nicméně do budoucna by, zejména ultrapravicové iniciativy, mohly situaci změnit. Důležitá je především vzrůstající tendence lidí v určitých krajích podporovat krajně pravicové subjekty, které nabízí alternativní způsoby ochrany, a které zároveň plodí jakousi spontánní romskou protimobilizaci. Těmto iniciativám by tedy měla být věnována zvýšená pozornost. Rovněž by se měl klást důraz i na eliminaci příčin veřejných sympatií k těmto vigilantistickým skupinám. Vzhledem k tomu, že občané často své sympatie obhajují nečinností místní samosprávy či policie, mělo by se začít u implementace aktivnějšího přístupu těchto institucí k řešení otázek občanského soužití, např. v rámci community policing, a k celkové romské problematice v konkrétních obcích. Naproti tomu, občanské iniciativy vznikající za účelem potírání zvýšené kriminality či vzniklé za nějakého krizového stavu, si nezasluhují represivní přístup, nýbrž proaktivní. Tyto iniciativy lze totiž, pokud by došlo k nějaké formě jejich institucionalizace, vhodně využít nejen jako jakousi prodlouženou ruku policie, ale i jako součást integrovaného záchranného systému. V zásadě lze tedy konstatovat, že širším negativním dopadům tohoto fenoménu lze předejít jak správným uchopením žádoucích iniciativ, tak potlačením příčin těch nežádoucích.

⁹² Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému.

⁹³ Večerka, K. a kolektiv: *Občané o kriminalitě a prevenci*, publikováno Institutem pro kriminologii a sociální prevenci.

SEZNAM LITERATURY

- [1] Kučera, M.: *Dobrovolné sdružování osob za účelem ochrany v ČR*, Brno, Masarykova univerzita 2010 (diplomová práce).
- [2] Kučera, M: *Antifašistická akce optikou teorie vigilantismu*, In Svoboda I. a kol.: Politický extremismus a terorismus jako ohrožení vnitřní bezpečnosti státu. Brno, Univerzita obrany 2010, s. 26-38.
- [3] Lidé z Matiční chystají domobranu, Lidové noviny, 17. 1. 2006.
- [4] Lidé z Matiční ulice chtějí zřídit domobranu, Mladá fronta dnes, 17. 1. 2006.
- [5] *Magistrát a kraj: Domobrana může vyvolat jen další násilí*, Právo, 1. 8. 2001.
- [6] *Matiční ulici už hlídají kamery*, Mladá fronta dnes, 3. 2. 2006.
- [7] Ministerstvo vnitra České republiky: *Zmapování postojů veřejnosti v České republice k pravicově extremistickým, rasistickým a xenofobním myšlenkám a jejich šířitelům s ohledem na integraci menšin a cizinců*, Praha, Ministerstvo vnitra CR 2010.
- [8] Ministerstvo vnitra ČR: *Community policing*, Praha, Ministerstvo vnitra ČR 2008, on-line text (<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/bezpecnost/community.html>).
- [9] Místo obecní policie by chtěli Ludgeřovičtí obnovit domobranu, Zemské noviny, 21. 11. 1996.
- [10] Odbor tisku a public relations MV CR: *Je domobrana v souladu se zákonem?*, Sondy-týdeník pro sociální otázky, roč. XV, č. 49, 2005, on-line text (<http://www.tydenik-sondy.cz/200549/index.htm>).
- [11] Oficiální stránky města Morkovice-Slížany (<http://www.morkovice-slizany.cz/soubory/mesto/2002/index.html>).
- [12] *Policie romskou domobranu ohlídá*, Telegraf, 16. 4. 1997.
- [13] *Policie: Neozbrojujte se, ochráníme vás i v Matiční*, Mladá fronta dnes, 18. 1. 2006
- [14] Pospíšilová, K. - Veselá, M.: *Community policing: manuál pro uniformovanou policii*, Praha, Společně k bezpečí 2008.
- [15] Rajman, J: *Zřizování jednotky sboru dobrovolných hasičů obce*, 112 Odborný časopis požární ochrany, IZS a ochrany obyvatelstva, č. 7, červenec 2005, s. 21.
- [16] *Romové chtějí domobranu*, Mladá fronta dnes, 18. 7. 2001.
- [17] *Romové vyrazili hlídkovat do ulic Ostravy*, Zemské noviny, 2. 8. 2001.
- [18] *Starosta hledá novodobého Pepka Vyskoče*, Mladá fronta dnes, 21. 12. 1996.
- [19] Středisko empirických výzkumů: *Jak velkou podporu může v ČR získat pravicový extremismus? Jaká část populace je nejvíce riziková?*, on-line text (<http://www.stem.cz/clanek/2074>).

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- [20] Večerka, K. a kolektiv: *Občané o kriminalitě a prevenci, publikováno Institutem pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, Institut pro kriminologii a sociální prevenci 2007.*
- [21] Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním.
- [22] Zákon č. 239/2000 Sb. o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
- [23] Zákon č. 119/2002 Sb., o střelných zbraních a střelivu a o změně zákona č. 156/2000 Sb., o ověřování střelných zbraní, střeliva a pyrotechnických předmětů a o změně zákona č. 288/1995 Sb., o střelných zbraních a střelivu (zákon o zbraních), ve znění zákona č. 13/1998 Sb., a zákona č. 368/1992 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů.
- [24] Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Modelování havarijních dopadů nebezpečných chemických látek pomocí ALOHA

MIKA OTAKAR J.

Abstrakt

Příspěvek zdůrazňuje nutnost modelování havarijních dopadů nebezpečných chemických látek a to především v souvislosti s prevencí závažných chemických havárií v podmínkách České republiky. Jednotlivé hlavní havarijní dopady jsou podrobně diskutovány s uvedením konkrétních příkladů. Článek uvádí řadu moderních modelovacích programů, ale nejvíce se věnuje americkému softwaru ALOHA. Autor poukazuje na možnosti využití tohoto programu především při odborné výuce vysokoškolských studentů. Velká pozornost je dále věnována především vybraným toxickým látkám z průmyslu.

Klíčová slova

Závažná havárie, nebezpečné chemické látky, toxické chemické látky, výbušné chemické látky, hořlavé chemické látky, modelování havarijních dopadů.

Úvod

Současný život člověka je v moderní demokratickou společností doprovázen, kromě jiného, i rozsáhlým využíváním chemických látek a přípravků. Bez „spotřební chemie“ bychom si jen těžko představili současný pohodný život. Sortiment využívání nebezpečných chemických látek se každoročně dále rozšiřuje, ale přitom často nejsou „nové nebezpečné chemické látky a přípravky“ dostatečně důkladně prozkoumány a poctivě testovány.

Průmyslová činnost přináší s pokrokem v uspokojování narůstajících potřeb lidstva i řadu negativních dopadů. Jedním z nich je možnost vzniku závažné havárie, která může být spojena s únikem nebezpečných chemických látek toxického, hořlavého nebo výbušného charakteru. Kromě toho mohou mít nebezpečné chemické látky a přípravky i jiné významné nebezpečné vlastnosti, což je podrobněji uvedeno dále.

Z historie je známá celá řada závažných chemických havárií, které měly nejrůznější negativní dopady na životy a zdraví lidí, životní prostředí a majetek obecně je možno říci, že způsobily vážné škody. Je nesporné, že závažné chemické havárie nastanou i v budoucnosti. Evropská a česká legislativa se snaží společně se systémem různých státních a oborových technických norem, organizačních a technických

bezpečnostních opatření jejich vzniku zamezit, případně u probíhajících závažných chemických havárií maximálně omezit jejich nebezpečné havarijní dopady.

A také k tomu mohou sloužit moderní modelovací programy, kterých je již dnes k dispozici celá řada. Obecně je nutno přiznat, že zatímco české SW modelovací produkty jako ROZEX-Alarm (TPL, s.r.o. Praha) a TEREX (Soft, s.r.o. Praha) jsou cenově celkem přístupné, většina sofistikovaných zahraničních SW nástrojů je velmi drahá a tím pro českého zákazníka relativně špatně dostupná. Proto se autor příspěvku (jako vysokoškolský pedagog) zaměřil na využití amerického SW modelovacího nástroje ALOHA pro výuku vysokoškolských studentů.

Chemické havárie a jejich závažné dopady

Průmyslové zdroje rizika – zvláště pak nebezpečné chemické látky a chemické přípravky – jsou velmi snadno zneužitelné teroristy. Pachatel potřebuje pouze vědět, jak způsobit například únik nebezpečné látky do okolí zdroje rizika, nebo jak ho „účinně“ poškodit a iniciovat tak vznik závažné chemické havárie. Průmyslových zdrojů rizika, které jsou snadno zneužitelné, je v průmyslově vyspělých zemích velké množství a jsou navíc často umístěny v blízkosti lidských sídel, případně přímo ve městech, vesnicích, osadách. To pak ještě více zvýrazňuje jejich nebezpečnost.

Mimořádné události (nehody a havárie, závažné havárie) v chemickém průmyslu a dopravní havárie spojené s únikem, výbuchem nebo požárem nebezpečných chemických látek mají svoji specifikum. Nejčastěji se v technické praxi setkáváme s požáry, za kterými následují exploze a následně výrony toxických plynů, par nebo aerosolů. Přehled typů, pravděpodobností vzniku a dopadů těchto nežádoucích událostí je uveden v tabulce 1.

Tabulka 1: Schéma možných chemických havárií z hlediska pravděpodobnosti vzniku a dopadů

Typ chemické havárie	Pravděpodobnost vzniku chemické havárie	Smrtelné nebezpečí pro osoby v okolí	Ekonomický potenciál ztrát
požár	vysoká	malé	střední
exploze	střední	střední	vysoký
výron toxických plynů, par a aerosolů	malá	vysoké	malý

Seřadíme-li tyto havárie podle počtu smrtelných úrazů, pak je pořadí přesně opačné, neboť **toxicita plyných výronů představuje největší smrtelné nebezpečí**. Tento

fakt bude dále podrobně dokumentován na konkrétních příkladech s využitím SW modelování. Je proto důležité studovat záznamy těchto případů za účelem předvídání jejich výskytu a vytvoření, přijetí a realizaci řady preventivních bezpečnostních opatření.

Ekonomické ztráty jsou odpovídajícím způsobem vyšší pro nehody, při nichž dojde k výbuchu (explozi). Nejhorší typy výbuchů jsou exploze neohrazeného mraku par (UVCE – Unconfined Vapour Cloud Explosion). Velký mrak těkavých a hořlavých par se uvolní z objektu nebo zařízení a disperguje po ploše podniku, případně i mimo něj. Následnou iniciací dojde ve většině případů k výbuchu.

Chemické objekty, zařízení, provozy, technologie a sklady jsou relativně bezpečné, protože mnohé jsou velmi dobře zabezpečené. Na druhé straně je nutné počítat s tím, že v nich existuje vysoký a nebezpečný nahromaděný energetický a toxický potenciál (případně výbušný nebo hořlavý), který může při určité kombinaci různých faktorů způsobit chemickou havárii až s katastrofickými dopady.

Jak již bylo uvedeno výše řada nebezpečných chemických látek má různé havarijní dopady, které jsou způsobeny především jedovatostí, výbušností a hořlavostí nebezpečných chemických látek a přípravků. Havarijní dopady výrazně působí nejen proti lidem, ale také proti hospodářským a jiným zvířatům, případně mohou způsobit závažné zničení nebo poškození majetku nebo životního prostředí. Kromě toho mohou být dopady i politické, sociální, ekonomické, mezinárodní apod. A konečně havarijní dopady mohou mít i neblahý vliv na funkčnost kritické infrastruktury společnosti.

Ochraně kritické infrastruktury společnosti se do nedávné doby nevěnovala zvláštní pozornost, zvláště pak nebyla vydána žádná závazná národní legislativa. Novelizace krizového zákona č. 430/2010 Sb. (na konci roku 2010), si ale vyžádala vydání vládního nařízení č. 432/2010 Sb., o kriteriích pro určení prvku kritické infrastruktury.

Nebezpečné chemické látky a přípravky však mohou mít i řadu dalších nebezpečných vlastností; mohou být výbušné, oxidující, extrémně hořlavé, vysoce hořlavé, vysoce toxické, toxické, výbušné, zdraví škodlivé, žíravé, dráždivé, senzibilující, karcinogenní, mutagenní, toxické pro reprodukci, nebezpečné pro životní prostředí. Některé nebezpečné chemické látky a přípravy mohou také prudce reagovat s vodou nebo při styku s vodou uvolňovat toxický plyn.

Níže je uvedena jednoduchá a přehledná tabulka (tabulka 2) o možných havarijních dopadech závažných chemických havárií. Je z ní celkem jasně patrné, že z hlediska ohrožení osob jsou to toxické (jedovaté) nebezpečné chemické látky a přípravky, které jsou nejvíce nebezpečné. Jako jistý vzor jsou uvedeny základní údaje v následující názorné tabulce pro tři značně rozšířené a nebezpečné chemické látky

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

– jedovatá látka: chlor; výbušná látka: propan – butan; hořlavá látka: automobilní benzín.

Tabulka 2: Základní porovnání dosahů některých hlavních havarijních dopadů

Nebezpečná chemická látka	Havarijní událost	Popis možného havarijního děje	Hlavní havarijní dopad, případně ničivý faktor chemické havárie	Hmotnost látky [t]	Dosah havarijního dopadu z hlediska nebezpečí zasažení osob [m]
zkapalněný chlor	únik	jednorázový únik obsahu zařízení, nebo okamžitý únik obsahu	otrava (jedovatost)	10 50 100	4 330 7 070 9 280
zkapalněný propan - butan	výbuch	jednorázový únik vroucí kapaliny s rychlým odparem do oblaku	tlaková vlna, rozlet fragmentů trosek (výbušnost)	10 50 100	570 1 000 1 280
automobilní benzín	požár	ohrožení nádrže plošným požárem	tepelné záření (hořlavost)	10 50 100	80 190 270

Zatímco působení tepelného záření požárů nebo tlakové vlny (případně rozletů fragmentů trosek) po výbuchu je prostorově omezeno na dosah do desítek až stovek metrů, v případě úniku toxické látky je možno očekávat jak smrtelné, tak i zraňující dopady na osoby, faunu a floru v řádu stovek metrů, případně i několika kilometrů. To závisí na mnoha faktorech, mezi hlavní patří druh, množství a fyzikální forma uniklé nebezpečné toxické látky, způsob úniku a místní povětrnostní situace. Nebezpečné průmyslové toxické chemické látky jsou považovány za nejvíce nebezpečné proto, že jejich jedovatost může způsobit značnou mortalitu nebo i vážná zdravotní poškození především osob nebo zvířat, případně životního prostředí.

Velký význam může mít i molekulová hmotnost vybrané nebezpečné průmyslové toxické chemické látky. Vzduch má molekulovou hmotnost 29 a toxické plyny se mohou rozdělit na těžké a lehké.

Těžké plyny jsou těžší jak okolní vzduch se chovají tak, že „zatékají“ do sklepů, prohlubní, kanálů a drží se při povrchu. Z tohoto pohledu jsou uvedené toxické plyny

velmi nebezpečné. Kromě toho mohou být snadno a „výhodně“ zneužity jako prostředky chemického terorismu.

Tabulka 3: Základní představa o havarijním úniku fosgenu za konzervativních podmínek

Označení scénáře	Celkové uniklé množství [t]	Ohrožení osob toxickou látkou [m]	Doporučený průzkum toxické koncentrace [m]
FOS 01	1	2 220	2 633
FOS 02	2	2 960	3 393
FOS 03	5	4 330	4 742
FOS 04	10	5 800	6 107
FOS 05	20	7 660	7 865
FOS 06	50	11 200	11 417

Havarijní dopady a dosahy úniku lehkých plynů jsou z hlediska jejich molekulové hmotnosti a chování v přízemní vrstvě atmosféry daleko menší než je to u těžkých jedovatých plynů. V žádném případě nelze podcenit tyto jedovaté látky, nebo je dokonce „vyřadit“. V některých specifických podmínkách může být nebezpečí uvedených látek velmi vysoké, např. v uzavřených prostorech (jako jsou velké supermarkety, sportovní haly a koncertní sály, velko-kina, a jiné prostory).

Potřeba modelování havarijních dopadů

Ačkoliv analýzy a hodnocení rizik jsou cenným technickým nástrojem pro vyhodnocení nebezpečnosti jednotlivých látek, je jejich vypovídací schopnost často omezena použitou metodou analýzy a hodnocení rizik. Proto je třeba jednoznačně podpořit požadavek na důkladné a kvalitní modelování havarijních dopadů. Závěry takového modelování a správné vyhodnocení získaných výsledků mohou nejvíce a nejlépe ukázat na celou řadu potřebných organizačních a technických bezpečnostních opatření, která se mají bezodkladně přijímat a realizovat.

Kromě výše uvedeného i tabulka 2 jasně ukazuje, že je nutné provádět modelování (předpověď) různých havarijních dopadů chemických havárií (případně teroristických napadení prostřednictvím nebezpečných chemických látek). Potřeba modelování havarijních dopadů vyplývá ze samotného zákona o prevenci závažných havárií, protože se požaduje modelování havarijních dopadů, které se dostanou především „za hranici podniku“, nebo-li do prostoru tzv. zóny havarijního plánování. Z tohoto pohledu je zóna havarijního plánování prostor v okolí provozovatelů, kde se

očekávají havarijní dopady závažných havárií. Modelování havarijních dopadů musí důkladně provést samotný provozovatel, případně odborný subjekt, který je schopen kvalitně a kvalifikovaně provést analýzu a hodnocení rizik nebezpečných chemických látek a chemických přípravků.

Další povinnost, která vyplývá ze stejného zákona, je modelování havarijních dopadů správnými úřady. Zákonnou povinnost má krajský úřad na základě předepsaných podkladů od jednotlivých provozovatelů. Zcela nezastupitelná role krajských úřadů je v tom, že musí pečlivě a důkladně zvážit možnosti vzniku domino efektů, na které mají možné havarijní dopady zcela zásadní vliv.

V současné době lze výhodně používat moderní modelovací počítačové programy, mezi které patří například český produkt ROZEX-Alarm nebo lze použít volně stažitelný SW nástroj z USA s označením ALOHA (Areal Locations of Hazardous Atmospheres). Případně lze použít odbornou mezinárodní metodiku REpra.

Z praktické potřeby nutnosti modelování havarijních dopadů je možné doporučit k tomuto účelu český SW nástroj ROZEX-Alarm, který relativně snadno modeluje dopady závažných chemických havárií. Zahrnuje jak nebezpečné průmyslové toxické chemické látky, tak i havarijní události spojené s únikem průmyslových chemických látek hořlavého a výbušného charakteru. Uvedený SW nástroj je snadno použitelný s příjemným uživatelským prostředím a navíc poskytované výsledky je možné elektronicky archivovat, případně je tisknout formou výstupního protokolu.

ALOHA je velmi výhodný modelovací nástroj. Ačkoliv jsou v současné době relativně dobře dostupné domácí SW nástroje (a jsou levné a snadno zvládnutelné z hlediska uživatelského) je překvapivé, že nejsou ve výbavě Hasičského záchranného sboru České republiky. Používání amerického SW nástroje ALOHA není v Hasičském záchranném sboru České republiky obvyklé, až na výjimky např. v Moravsko-slezském kraji. Přitom je i tento SW snadno zvládnutelný, jistou nevýhodou je jazyková bariéra (celý SW nástroj je v angličtině).

Tento program je především volně stažitelný z internetu [10] a je možno ho používat i v České republice bez omezení. Program velmi dobře vyhovuje i pro výuku, protože požaduje velké množství vstupních dat. Jeho další nespornou výhodou je skutečnost, že je pravidelně v USA aktualizován a upravován za základě posledních vědeckých poznatků, ale i důležitých zkušeností z technické praxe.

V současné době je například nainstalováno 15 instalací na speciální počítačové učebně na Fakultě chemické, Vysokého učení technického a proto se s tímto modelovacím programem mohou studenti samostatně seznámit a sami namodelovat havarijní dopady svého vlastního fiktivního chemického podniku CHEMO-HRADY, který obsahuje zdroje rizika s látkami toxickými (např. fosgen, chlor, amoniak, apod.), výbušnými (např. propan-butan, zemní plyn, vodík, apod.) a hořlavými (např.

automobilový benzín, motorová nafta, apod.). Záměrně jsou voleny látky velmi rozšířené, které se nacházejí na mnoha místech naší republiky a to většinou v mnohatunových množstvích.

Vlastní ukázky využití programu ALOHA včetně možného vzoru fiktivního chemického podniku CHEMO-HRADY jsou předmětem vystoupení na odborné konferenci Zásah 2011.

Existuje celá řada dalších zahraničních vysoce kvalitních počítačových modelovacích programů jako například: EFFECTS (Nizozemí), DAMAGE (Nizozemí), PHAST (Spojené království), SAVE (Nizozemí), DOW INDEX MODEL FOR TOXIC (USA), CHARM (USA), DEGADIS (USA), HEGADAS (Spojené království), DENZ/CRUNCH (Spojené království), HASTE (USA), SLAB (USA), TRACE (USA), DRIFT (Spojené království), NBC WARNING (Dánsko), NBC ANALYSIS (Dánsko), H-PACK (USA). Dalším programem pro možné využití je dánský SW nástroj s označení ARGOS. Zahraniční modelovací nástroje jsou sice zpravidla vysoce sofistikované, ale na druhé straně velmi drahé.

Obecně je možno říci, že programy pro vyhodnocování havarijních dopadů při chemických haváriích se liší svojí přesností, která je dána jednak přesností rozptylových algoritmů a jednak jejich napojením na další moduly, které zohledňují místní povětrnostní podmínky, vliv pokrytosti a reliéfu terénu nebo demografické charakteristiky v daném prostoru. Využití těchto modelů pro praxi umožnil především rozvoj osobních počítačů a jejich možné propojení s dalšími datovými zdroji.

V další tabulce (tabulka 4) jsou uvedeny hodnoty výsledků modelování havarijních dopadů vybraných toxických látek, aby bylo jasné, jak rozdílná data jednotlivé látky vykazují.

Vyhodnoceno pomocí ROZEX-Alarm jako jednorázový únik obsahu zařízení, nebo okamžitý únik obsahu. Teplota kapaliny v zařízení 20⁰C. Celkové množství uniklé látky: viz tabulka 4. Rychlost větru v přízemní vrstvě atmosféry 1 m/s. Typ atmosférické stálosti: inverze. Typ povrchu ve směru šíření látky: průmyslová plocha. Ohrožení osob toxickou látkou: viz tabulka 4. Látky v tabulce 4 jsou řazeny podle jejich klasifikace.

Tabulka 4: Porovnání havarijních dosahů některých hlavních toxických látek pro „jednotkové množství“ 10 tun pro každou látku

NEBEZPEČNÁ PRŮMYSLOVÁ TOXICKÁ CHEMICKÁ LÁTKA	Chemický vzorec	Klasifikace nebezpečné průmyslové toxické chemické látky	Ohrožení osob toxickou koncentrací [m]
Fosgen	COCl_2	Plyn se zvlášť vysokou toxicitou	5 800
Fosforovodík (fosgen, fosfin)	PH_3	Plyn se zvlášť vysokou toxicitou	6 250
Metylisokyanát	CH_3NCO	Kapalina/plyn se zvlášť vysokou toxicitou	7 170
Chlor	Cl_2	Vysoce toxický plyn	4 330
Chlorovodík	HCl	Vysoce toxický plyn	4 060
Sirovodík (sulfan)	H_2S	Vysoce toxický plyn	1 750
Kyanovodík	HCN	Vysoce toxická kapalina/plyn	6 890
Amoniak / čpavek	NH_3	Středně toxický plyn	1 920
Oxid siřičitý	SO_2	Středně toxický plyn	3 400

Klasifikace nebezpečných průmyslových toxických chemických látek je v této tabulce uvedena dle metodiky Mezinárodní agentury pro atomovou energii ve Vídni, TECDOC-727 (1996). Uváděný literární zdroj představuje vysoce prestižní odborný podklad, zpracovaný mezinárodním týmem expertů OSN.

Pro další „objektivní“ dokreslení nebezpečnosti jednotlivých toxických plynů nebo vysoce těkavých kapalin je uvedena jako poslední tabulka 5. Zde jsou tabelizované hodnoty nejvyšších přípustných koncentrací (NPK) a přípustných expozičních limitů (PEL) podle současné platné národní legislativy, Nařízení vlády č. 111/2007 Sb., kterým se stanoví podmínky ochrany zdraví při práci.

Tabulka 5: Současně platné hodnoty nejvyšších přípustných koncentrací (NPK) a přípustných expozičních limitů (PEL) v mg/m³

NEBEZPEČNÁ PRŮMYSLOVÁ TOXICKÁ CHEMICKÁ LÁTKA	Chemický vzorec	NPK	PEL
Fosgen	COCl ₂	0,4	0,08
Fosforovodík (fosgen, fosfin)	PH ₃	2,5	1,5
Chlor	Cl ₂	1,5	0,5
Chlorovodík	HCl	15	8
Sirovodík (sulfan)	H ₂ S	20	10
Kyanovodík	HCN	10	3
Amoniak / čpavek	NH ₃	36	14
Oxid siřičitý	SO ₂	10	5

Závěrečná shrnutí a doporučení

Již samotná existence velkých hmotností nebezpečných chemických látek vytváří předpoklad pro možné chemické havárie nebo i chemické napadení teroristy. Přitom jsou na mnoha místech České republiky skladovány, manipulovány a přepravovány ohromné hmotnosti nebezpečných chemických látek a přípravků.

Zneužitelných zdrojů rizika je v průmyslově vyspělých zemích velké množství a jsou často umístěny v blízkosti lidského osídlení. Navíc existují mnohé velko-objemové zdroje rizika ve formě mobilních zdrojů (automobilní a železniční cisterny), které lze přímo účelově umístit na vybraném místě chemického napadení.

Ačkoliv existuje řada různých SW nástrojů pro výpočet havarijních dopadů závažných chemických havárií není legislativně stanoveno jejich používání. Přitom je zcela zřejmé, že potřeba modelování havarijních dopadů není dána jen požadavky „*zákona o prevenci závažných havárií*“ a jeho prováděcích vyhlášek, ale využití výsledků modelování je daleko širší a má zcela zásadní vliv na přijímání dalších následných opatření.

Výsledky modelování havarijních dopadů závažných chemických havárií je pak nutno rychle a účinně využít pro přípravu a následnou realizaci různých preventivních, represivních, ochranných, záchranných a likvidačních opatření. A právě správně stanovená výše uvedená různá opatření budou mít zcela zásadní vliv na ochranu životů a zdraví ohrožených, zasažených a poškozených osob. Jinými slovy to

znamená, že výsledky modelování mohou a musí zprostředkovaně zachránit řady lidských životů, případně rychle a účinně ochránit jejich ohrožené zdraví.

Autor tohoto odborného článku se problematikou modelování havarijních dopadů dlouhodobě zabývá. Mimo jiné připravil i řadu „modelových scénářů“, ale také provedl množství výpočtů s konkrétními nebezpečnými chemickými látkami. Je soudním znalcem v oblasti „vyhodnocování příčin a dopadů průmyslových havárií způsobených nebezpečnými chemickými látkami“. Některé autorovy důležité rozsáhlé a komplexní odborné práce z poslední doby jsou stručně uvedeny v části Literatura.

Literatura

- [1] Mika O. J.: *Průmyslové havárie*, TRITON, ISBN 80-7254-455-1, Praha 2003.
- [2] Mika O. J., Melkes V.: *Prevence závažných průmyslových havárií*, Universita obrany v Brně, ISBN 80-7231-038-0, Brno 2005.
- [3] Mašek I., Mika O. J., Zeman M.: *Prevence závažných průmyslových havárií*, Vysoké učení technické v Brně, Fakulta chemická, ISBN 80-214-3336-1, Brno 2006.
- [4] Mika O., Patočka J.: *Ochrana před chemickým terorismem*, Jihočeská universita v Českých Budějovicích, ISBN 978-80-7040-934, České Budějovice 2007.
- [5] Mašek I., Mika O. J., Kapoun M.: *Ochrana před následky chemického terorismu*, Grant FRVŠ, Vysoké učení technické v Brně, Fakulta chemická, Brno 2007.
- [6] Mika O. J., Mašek I.: *Chemické listy 4*, 255 (2008).
- [7] Čapoun T. a kolektiv: *Chemické havárie*, Generální ředitelství hasičského záchranného sboru České republiky, ISBN 978-80-86640-64-8, Praha 2009.
- [8] Mika O. J., Polívka L.: *Radiační a chemické havárie*, Policejní akademie České republiky v Praze, ISBN 978-80-7251-321-5, Praha 2010.
- [9] Mika O. J., Fišerová L.: *Current Crisis Management and Emergency Planning in the Czech Republic*, Vysoké učení technické v Brně, Fakulta chemická, ISBN 978-80-214-4085-2, Brno 2010.
- [10] <http://www.epa.gov/emergencies/content/cameo/request.htm>, United States, Environmental Protection Agency, staženo 25. března 2010 (ALOHA)

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Kontaktní údaje na autora

Ing. Otakar J. Mika, CSc.

Vysoké učení technické v Brně

Fakulta chemická

Purkyňova 118

612 00 Brno

Tel:+420 541 149 438

www.fch.vutbr.cz

e-mail: mika@fch.vutbr.cz

Poznatky kraje Vysočina z účasti na mezinárodním havarijním cvičení INEX 4

MURÁRIK JAN

Abstrakt

Za účelem přípravy a ověření přípravy složek IZS a orgánů krizového řízení jsou prováděna taktická a prověřovací cvičení. Jejich smyslem je připravit a ověřit připravenost a akceschopnost organizace havarijní odezvy na různé pravděpodobné mimořádné události nebo krizové situace. Důraz je přitom kladen především na součinnost záchranářů v místě zásahu a dále na řízení záchranných a likvidačních prací na operační a strategické úrovni.

Klíčová slova

Terorismus, taktické cvičení, prověřovací cvičení, špinavá bomba „dirty bomb“, mimořádná událost, krizová situace, orgány krizového řízení, radiologická zbraň, kontaminace, dekontaminace, Výbor pro civilní nouzové plánování, Bezpečnostní rada státu, radioaktivní látka, záchranné a likvidační práce.

Úvod

Dne 23. 3. 2011 proběhlo v sídle kraje Vysočina štábní taktické cvičení s názvem INEX 4.

Tématem cvičení bylo zkoordinovat činnost orgánů krizového řízení - Státního úřadu pro jadernou bezpečnost (dále jen „SÚJB“), kraje Vysočina a města Pelhřimov – v reakci na mimořádnou událost (dále jen „MU“), vzniklou v případě možného teroristického útoku za použití radiologické zbraně.

Nácvik koordinovaného postupu všech dotčených orgánů krizového řízení a jejich krizových štábů (dále jen „KŠ“) tj. KŠ SÚJB, KŠ kraje Vysočina a KŠ ORP Pelhřimov.

Nácvik činností směřující k ochraně obyvatel, nácvik činností mediální skupiny při mimořádné události, informování veřejnosti a komunikace s médii a spolupráce s orgány krizového řízení.

Terorismus

Terorismus je v současnosti velká hrozba pro celé lidstvo. O terorismu hovoříme jako o propočítaném použití násilí nebo hrozby násilím, obvykle zaměřené proti

nezúčastněným osobám s cílem vyvolat strach, jehož prostřednictvím jsou dosahovány politické, náboženské či ideologické cíle. Terorismus zahrnuje i kriminální zločiny, které jsou ve své podstatě symbolické a jsou jen cestou k dosažení jiných cílů, než na které je kriminální čin zaměřen. Základem slova „terorismus“ je slovo teror, které je odvozeno z latinského slova „terrere“, což v překladu znamená strašný nebo hrozný.

Nejčastějšími formami teroristických útoků jsou v současnosti sebevražedné pumové útoky, které jsou charakteristické vysokými počty obětí a vyvolávají dlouhodobě nepříznivé důsledky pro společenskou strukturu. Jsou zaznamenávány čím dál tím častější a stále nebezpečnější projevy terorismu, které míří k samotné podstatě demokratického zřízení jednotlivých států i mezinárodních organizací.

Specifikace pojmu špinavá bomba

Jedním z možných typů špinavé bomby, v zahraničních zdrojích označována jako „dirty bomb“, je kombinace konveční výbušniny a radioaktivní látky, která je vlivem exploze rozptýlena do okolí. Částičky radioaktivní látky po výbuchu kontaminují okolí a kontaminovaná oblast je nebezpečná výskytem zvýšeného dávkového příkonu ionizujícího záření. Cílem použití špinavé bomby není primárně zabít. Samozřejmě, že je zde předpoklad, že může dojít k obětem na lidských životech již při samotném výbuchu, ale to záleží na lokalitě, ve které je špinavá bomba odpálena a na síle výbuchu. Hlavním účelem je kontaminovat určitý prostor radioaktivní látkou a vyvolat paniku a strach. Jako první z účinků špinavé bomby je samotný výbuch, který může osoby, které se vyskytují v jeho bezprostřední blízkosti usmrtit nebo vážně zranit.

Nebezpečný dopad použití špinavé bomby plyne z tzv. vnitřního ozáření radioaktivní látkou. Je způsobeno inhalací radioaktivních částic, které jsou po výbuchu v ovzduší nebo ingescí po požití kontaminovaných potravin, vody nebo např. olíznutím kontaminovaného povrchu vlastního těla (rtů apod.). Dalším nebezpečím je zevní ozáření radioaktivními látkami, které se usadily na povrchu kontaminovaného území.

Cvičení IZS s tematikou „špinavé bomby“ v kraji Vysočina

V roce 2004 Výbor pro civilní nouzové plánování (jeden z výborů Bezpečnostní rady státu) schválil Katalogový soubor – Typová činnost složek IZS při společném zásahu při uskutečněném a ověřeném použití radiologické zbraně s označením STČ - 01/IZS.

- rok 2005 – první taktické cvičení IZS s tematikou „špinavé bomby“ Jihlava
- rok 2010 - druhé taktické cvičení IZS s tematikou „špinavé bomby“ Třebíč

Cíle cvičení:

- ověřit postup a taktiku složek IZS při společném zásahu při záchranných pracích podle zpracované typové činnosti s tématem cvičení „Uskutečněné a ověřené použití radiologické zbraně“ STČ - 01/IZS.
- ověření znalostí ovládání měřicí techniky na radioaktivní látky. Zjištění stavu schopnosti spolupráce zasahujících složek IZS.
- ověřit spojení mezi složkami IZS.
- ověřit možnost hromadné dekontaminace osob a techniky za použití prostředku stanice dekontaminace osob (SDO II) a stanice dekontaminace techniky (SDT).

Mezinárodní cvičení INEX 4

Co jsou cvičení INEX?

Jsou to mezinárodní cvičení organizovaná Organizací pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (její Agenturou pro jadernou energii), OECD, NEA.

Cvičení INEX 1 až INEX 3 byla zaměřena na řešení opatření havarijní odezvy v časně fázi havárie jaderných zařízení (INEX 3, ČR v roce 2005).

Cvičení INEX 4:

zaměřeno na procvičení činností na kriminální (teroristický čin) při kterém byla proti obyvatelstvu použita „špinavá bomba“ a bylo zahájeno po skončení první fáze činnosti zasahujících složek IZS na místě.

Hlavní oblasti, kterými se cvičení INEX 4 zabývalo:

- přijímání rozhodnutí o strategii odezvy (optimalizace, ekonomické a sociální faktory, zavedení ochranných opatření a doba jejich trvání, mezinárodní komunikace a koordinace),
- ochrana veřejného zdraví (včetně informování veřejnosti, komunikace s veřejností a médií) schopnost monitorovat a vyhodnocovat situaci,
- ochrana a bezpečnost obyvatelstva a infrastruktury (včetně kontroly pohybu, řízení pohybu),
- plánování obnovy (včetně čištění, dekontaminace, nakládání s radioaktivními odpady).

Způsob provedení cvičení a místo konání:

taktické štábní jednodenní cvičení za řízení moderátora, sídlo kraje Vysočina, Žižkova 57, Jihlava.

Scénář cvičení zpracovala firma AB merit – nuclear science and software na základě objednávky Státního úřadu pro jadernou bezpečnost.

Cvičící:

krizový štáb SÚJB	8 osob
krizový štáb kraje Vysočina	19 osob
krizový štáb ORP Pelhřimov	14 osob

Pozorovatelé:

SÚJB, ČEZ a.s., krajské úřady JČK, PaK	10 osob
--	---------

Tým moderátora:	3 osoby
------------------------	---------

Cvičení INEX 4 řídil moderátor na základě zpracovaného scénáře. Cvičícím byly rozehrávány postupně níže uvedené situace. Krizové štáby pracovaly v jednom prostoru na vyčleněných pracovištích. Za řízení vedoucích krizových štábů byla navrhována a přijímána škála ochranných opatření ke zmírnění následků mimořádné události. Čas na přípravu byl 25 min. Po této lhůtě vždy jeden zástupce cvičícího štábu doložil všem účastníkům cvičení navrhované postupy a opatření KŠ včetně požadavků na součinnost.

Rozehra cvičení – co předcházelo

Policie ČR zatkla několik členů zahraniční teroristické skupiny, kteří byli obviněni ze spáchání závažných trestných činů spojených s hrozbou použití radiologických zbraní. Po zveřejnění této informace byl anonymně, pravděpodobně z oblasti kraje Vysočina, vznesen požadavek na propuštění zadržených teroristů pod pohrůžkou ohrožení životů a zdraví obyvatelstva nebo provedení teroristického útoku na území České republiky. Česká republika požadavek odmítla a zpřísnila bezpečnostní opatření na území státu s důrazem na kraje Vysočina, Pardubický kraj, Jihomoravský kraj a Jihočeský kraj. Byla zvýšena ochrana vybraných objektů kritické infrastruktury a byly zahájeny přípravy k informování obyvatelstva.

V ranních hodinách dne 23. 3. 2011 bylo oznámeno na linku 158 Policie ČR, že teroristická organizace disponuje radioaktivními látkami. Anonym se představil jako mluvčí teroristické skupiny operující toho času na území České republiky a hrozil použitím radioaktivních látek na území ČR jako první z nátlakových prostředků ke splnění požadavků spojených s propuštěním zadržených členů teroristické skupiny. Orgány krizového řízení ČR provedly odpovídající bezpečnostní opatření.

Reakce krizových štábů na navozenou situaci

Situace 1 - vstup moderátora

- Pelhřimov, kulturní akce na náměstí, na náměstí se nachází asi 1000 osob;
- exploze na náměstí, všude je dým a prach. Exploze dodávkového automobilu, následně požár stánků s občerstvením, zraněné osoby, panika, spontánní útěk osob z prostoru Masarykova náměstí;
- existuje podezření na přítomnost radioaktivních látek (dále jen „RA“ látek);
- asi 20 osob bylo zraněno, z toho 12 těžce;
- na místo se dostavily složky IZS:
 - jednotka Hasičského záchranného sboru ČR (HZS);
 - zdravotnická záchranná služba (ZZS);
 - Policie ČR;
- na místě začalo třídění zraněných osob a byl zahájený převoz do nemocnic, resp. na ošetření;
- příslušníci HZS zjistili měřením na místě zvýšenou radiaci - dávkový příkon vyšší jak 10 $\mu\text{Gy/h}$ – na více místech směrem k epicentru exploze;
- velitel jednotky HZS převzal funkci velitele zásahu (VZ);
- VZ informoval operační a informační středisko kraje (KOPIS):
 - zjištění zvýšené radiace;
 - odhadovaný počet zraněných cca 20-30, z toho někteří těžce;
 - odhadovaný počet osob, které mohly být kontaminovány: stovky až 1000
- VZ zřídil velitelské stanoviště a vytvořil štáb velitele zásahu;
- velitel ustanovil lékaře ZZS vedoucím lékařem zásahu;

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- všechny zasahující osoby IZS byly informovány o existenci zvýšené radiace/riziku ozáření a kontaminace. Je nevyhnutelné používat ochranné prostředky;
- v okruhu 50 m od epicentra exploze byla vytyčená "nebezpečná zóna" (hrozí dávkový příkon nad 1 mGy/h);
- na okrajích vstupů na Masarykovo náměstí v Pelhřimově resp. na konci ulice Růžová byla vytyčená "bezpečnostní zóna" (hrozí resp. je dávkový příkon nad 10 µGy/h nebo plošná aktivita povrchů nad 10 Bq/cm²);
- na základě měření METEO podmínek a na základě měření kontaminace v ulicích v okolí Masarykova náměstí byla návětrná strana identifikována v okolí kostela, vyhlídkové věže, v oblasti ulice Solní, J.K.Tyla, Městského divadla, případně na parkovišti za Solní ulicí;
- osoby v okolních budovách (byty, provozy firem, úřady) byly upozorněny, aby zavřely a utěsnily okna, aby dýchaly přes navlhčenou roušku a aby se připravily na možnou evakuaci;

Situace 2 - vstup moderátora

- výskyt RA látek na místě exploze a v okolí byl potvrzen;
- na linku 112 anonym oznámil, že k výbuchu se hlásí teroristická organizace a potvrdil použití RA látky;
- Masarykovo náměstí bylo vyprázdněné, osoby v okolních budovách (byty, provozy firem, úřady) byly ukryté (t.j. byly vyzvané, aby nevycházely ven), bylo rozvinuté dekontaminační místo pro zasahující složky IZS a zraněné (na parkovišti za Solní ulicí – v oblasti parkoviště mezi Solní a Děkanskou ulicí);
- bylo zřízeno třídící stanoviště zraněných na parkovišti za Solní ulicí, pokračovalo ošetřování a odvoz zraněných do nemocnic;
- cvičící dostali od moderátora k dispozici upřesněnou mapu radiční situace na Masarykově náměstí a v okolních ulicích;
- cvičící dostali k dispozici informaci o možné předpokládané plošné kontaminaci stěn budov a povrchu ulic;

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Činnost krizových štábů:

Poř. č.	Problematika o které bylo nutno rozhodnout	Jak se rozhodlo
1.	informování účastníků MU, informování médií, informování občanů Pelhřimova	<ul style="list-style-type: none"> ▪ vydání informace „Megafon 1“, mluvící sirény, ▪ zpracování a vydání tiskové zprávy (TZ 1) ke vzniklé situaci, tiskové mluvčí města, kraje, HZS, PČR, ZZS
2.	zřízení informační linky u HZS kraje	<ul style="list-style-type: none"> ▪ info linka obsazena personálem HZS, ochrana obyvatelstva ▪ použití rozšířeného souboru otázek z dokumentu EPA „Communicating Radiation Risks“
3.	preventivní zákaz požívání potravin	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ano, doporučeno požívat balené nebo konzervované - obsah relace „Megafon 1“
4.	preventivní zákaz požívání vody z vodovodu	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ne, doporučení konzumace balené vody - obsah relace „Megafon 1“
5.	informování nemocnic a zdravotnických zařízení o tom, že osoby, které ošetřily/ošetřují mohou být kontaminované RA látkami	<ul style="list-style-type: none"> ▪ informování nemocnic a zdr. zařízení o „Zásadách péče zdravotnických zařízení o ozářené nebo kontaminované osoby při radiační nehodě“ ▪ realizace Trauma plánu ▪ do nemocnice vysláno na pomoc dekontaminační družstvo HZS
6.	informování občanů, kteří se v čase exploze nebo potom nacházeli na Masarykově náměstí a v okolních budovách – jak a kde se mají dostavit přeměřit a zaevidovat, jak se mají chovat	<ul style="list-style-type: none"> ▪ stanovit dekontaminační místa (SDO II a SDT) pro občany ▪ stanovit shromaždiště osob z náměstí ▪ organizace psychologické podpory ▪ stanovit směr a místo vyvedení osob z náměstí ▪ zabezpečit vytyčení trasy vyvedení a regulaci pohybu osob ▪ omezení městské dopravy ▪ vydání relace „Megafon 2“ ▪ informace pro veřejnost se základními pokyny, jak se zachovat - informace „Radioaktivita 1“

7.	oznamovací povinnosti, vyžádání SaP (sil a prostředků) dle ústředního poplachového plánu	<ul style="list-style-type: none"> ▪ informování předsedy vlády, ministra vnitra a generálního ředitele HZS ▪ vyžádání ústřední koordinace záchranných a likvidačních prací MV, ▪ vyžádání SaP AČR dle Směrnice NGŠ k nasazování sil a prostředků AČR v součinnosti se složkami
8.	vyhlášení krizového stavu se stanovením krizových opatření k překonání krizové situace	<ul style="list-style-type: none"> ▪ rozhodnutí hejtmana kraje o vyhlášení stavu nebezpečí pro katastrální území města Pelhřimov

Situace 3 - vstup moderátora

- bylo provedeno podrobné měření kontaminace povrchů ulic a stěn budov a dávkových příkonů v zasažené oblasti, speciálními jednotkami (monitorovacími skupinami) SÚJB a SÚRO;
- byl potvrzený výskyt kontaminace radionuklidem Cs-137, nebyla zjištěná žádná přítomnost transuranů (alfa) anebo Sr-90 (beta);
- trosky na náměstí jsou kontaminované nebo potenciálně kontaminované, zboží ze stánků na náměstí je kontaminováno nebo potenciálně kontaminováno, stejně obchody, firemní prostory, byty v okolí místa exploze jsou potenciálně kontaminovány;
- byl proveden odběr vzorků z kanalizace z řeky Bělá s negativním výsledkem (nezjištěna přítomnost RA látek);
- evakuovaní obyvatelé z okolí Masarykova náměstí jsou shromážděni v kulturním domě MÁJ (dále jen „KD MÁJ“) na ulici Legií v Pelhřimově;
- cvičící dostali od moderátora k dispozici upřesněnou mapu radiační situace na Masarykově náměstí a v okolních ulicích;
- cvičící dostali k dispozici informaci o odhadované celkové aktivitě na povrchu stěn budov a povrchu ulic (suma Bq), resp. informaci o odhadované celkové aktivitě Cs-137 v rozbušce;

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Činnost krizových štábů:

Poř. č.	Problematika o které bylo nutno rozhodnout	Jak se rozhodlo
1.	další informování účastníků MU, informování médií, informování občanů Pelhřimova,	<ul style="list-style-type: none"> ▪ vydání TZ 2 ke vzniklé situaci ▪ tvorba relace pro živé vystoupení hejtmána a starosty v Radiu Vysočina ▪ vydání informace pro veřejnost s dalšími pokyny, jak se zachovat - Radioaktivita 2
2.	preventivní zákaz požívání potravin a vody, v okolí Masarykova náměstí z důvodu kontaminace;	<ul style="list-style-type: none"> ▪ vydání Nařízení KHS – mimořádná opatření k ochraně veřejného zdraví
3.	zahájení dekontaminace osob u KD MÁJ	<ul style="list-style-type: none"> ▪ rozvinutí SDO II ▪ uzavření místa dekontaminace a koordinace provozu ▪ evidence a zjišťování totožnosti osob, příprava evidenčních listů ▪ ochrana majetku dekontaminovaných osob ▪ ochrana zdraví příslušníky ZZS, ČČK ▪ umístění dekontaminovaných osob v KD MÁJ ▪ logistické zabezpečení
4.	dekontaminace prostranství, ulic, povrchů budov, bytů a jiných prostorů) jaké metody aplikovat	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zřídit mobilní stanoviště KŠ města v prostoru ulice Děkánská – kontejner nouzového přežití (HZS) ▪ zjištění meteorologické situace (lze očekávat brzký déšť ?) ▪ zpracovat „Plán dekontaminace“, formu provedení (ulice, povrch budov), stanovit priority ▪ síly a prostředky pro dekontaminaci: <ul style="list-style-type: none"> - HZS ČR - Armáda ČR - Sbory dobrovolných hasičů
5.	jímání kontaminovaných roztoků po dekontaminaci	<ul style="list-style-type: none"> ▪ dle doporučení SÚJB posoudit technologické možnosti jímání kont. roztoku a riziko volného vypuštění (za předpokladu dostatečného naředění kontamin. látek).

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

6.	postup při návratu evakuovaných obyvatel do domovů na Masarykově náměstí a v okolí, měření bytů a jejich vybavení	<ul style="list-style-type: none"> ▪ vytyčit trasy, které byly dekontaminovány ▪ rozhodnout o potřebě měření a způsobu zajištění nebo stanovit, že na základě vývoje a výsledků měření radiační situace (venkovní, namátkově vybrané vnitřní prostory) nejsou další měření v bytech nezbytná ▪ vydání „Pokynů pro ochranu zdraví po styku s radioaktivním materiálem“
7.	dekontaminace dopravních prostředků z náměstí resp. přilehlých ulic, zásahových vozidel, která zasahovala krátce po explozi a odvezla těžce zraněné	<ul style="list-style-type: none"> ▪ rozhodnout o potřebě a způsobu provedení dekontaminace vozidel IZS ▪ stanovit dekontaminační místa vozidel ▪ síly a prostředky pro dekontaminaci: <ul style="list-style-type: none"> - HZS ČR - Armáda ČR - Sbory dobrovolných hasičů
8.	informování nemocnic a zdravotnických zařízení o tom, že automobily a technika mohou být kontaminovány RA látkami	<ul style="list-style-type: none"> ▪ informovat ředitele nemocnice a dalších potenciálně dotčených zdrav. zařízení nebo organizací (přepravci, ČČK aj.) a stanovit postup dekontaminace
9.	pokračovat v informování občanů, kteří se v čase exploze nebo potom nacházeli na Masarykově náměstí a v okolních budovách – jak a kde se mají dostavit přeměřit a jak se mají chovat	<ul style="list-style-type: none"> ▪ vydání informace pro veřejnost s dalšími pokyny, jak se zachovat (Radioaktivita 3)
10.	jak zacházet s domácími zvířaty (psi, kočky) z postižené oblasti	<ul style="list-style-type: none"> ▪ vydání doporučení KVS k dekontaminaci a způsobu evakuace zvířat

Situace 04/ vstup moderátora

- jsou realizována opatření směřující postupně k návratu do normálního režimu života ve městě;
- byla vykonaná dekontaminace povrchů ulic, případně budov na a v okolí Masarykova náměstí;
- měření bylo potvrzeno nezávadnost pitné vody ve vodovodní soustavě města Pelhřimov;

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- byla vytvořena místa (na mobilní laboratoře), kde občanům provedou měření předmětů denní potřeby, potravin, a podobně;
- občané byli informováni o vytvoření monitorovacích skupin, které vyhledávají kontaminované předměty nebo místa a na které se mohou občané obrátit se žádostí o vykonání odborných měření;
- pokračuje činnost vyčleněných dekontaminačních jednotek na zřízených stanovištích;

Činnost krizových štábů:

Poř. č.	Problematika o které bylo nutno rozhodnout	Jak se rozhodlo
1.	další informování účastníků MU, informování médií, informování občanů Pelhřimova,	<ul style="list-style-type: none"> ▪ tisková konference v Pelhřimově ▪ vydání TZ 3 ke vzniklé situaci
2.	sběr kontaminovaných předmětů určených k likvidaci	<ul style="list-style-type: none"> ▪ uložení do obalů HZS a AČR, dočasné úložiště, přeprava (laboratoře SÚJCHBO) ▪ střežení obalů PČR
3.	stanovit postupy a doporučení pro praktické lékaře v případě, že se na ně občané budou obracet se zdravotními problémy	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zveřejnit doporučené postupy pro praktické lékaře „Poškození ionizujícím zářením a kontaminace radionuklidy“
4.	pokračuje informování občanů – jak postupovat při čištění domovů, oděvů, a podobně – jak se mají občané při návratu do domovů chovat;	<ul style="list-style-type: none"> ▪ vydání informace pro veřejnost s dalšími pokyny, jak se zachovat při ochraně zdraví (Radioaktivita 4)
5.	monitorování v dlouhodobém výhledu	<ul style="list-style-type: none"> ▪ na základě doporučení SÚJB zpracovat Plán monitorování kontaminované oblasti ▪ ustanovit monitorovací centra pro potřeby občanů

Situace 05/ vstup moderátora

- pokračuje obnova zasažené oblasti;
- byla ukončena všechna režimová opatření realizovaná na zasaženém místě, byla ukončena dekontaminace a obnova zasažené městské zástavby v Pelhřimově;

- na specializovaných, na to určených, pracovištích v rámci ČR pokračuje měření vnitřní kontaminace osob, které byly kontaminovány v době útoku nebo se podílely na záchranných pracích nebo na odstraňování následků útoku;
- ČR přijala pomoc v oblasti speciálních měření od ostatních zemí (speciálně zařízené monitorovací skupiny/mobilní laboratoře);
- závěr cvičení;

Poznatky kraje Vysočina ze cvičení INEX

Přínosy cvičení:

- cvičící organizace všech stupňů měly jmenovány a připraveny krizové štáby schopné řešit MU v případě řešení mimořádné události spojené s rozptýlením RA látky;
- do plánování cvičení a jeho vykonání včetně pozorovatelů bylo zapojeno celkem 75 osob;
- během plánovacího procesu byly ujasněny jednotlivé kompetence cvičících plynoucích z „běžné“ i krizové legislativy;
- v období plánování byly „objeveny“ některé návody a postupy, které dosud nebyly známé především v oblasti ochrany zdraví v případě ionizujícího záření;
- vývoj řešené situace ukázal na nutnost v případě takovéto situace vyslat zástupce SÚJB do KŠ kraje;
- v období plánování byly zpracovány vzorové dokumenty, které byly zařazeny do tzv. „předurčené dokumentace“ činnosti KŠ kraje a města v oblasti ochrany před ionizujícím zářením;
- v období plánování byly zpracovány vzorové dokumenty řešící informovanost obyvatelstva a médií různými formami dle časového odstupu a vývoje situace;
- celkově byla procvičena provázanost a posloupanost řešení situace a činností od místa události po vertikální a horizontální úrovni na ústřední úroveň;
- ČR má vytvořeny potřebné instituce s materiálním vybavením a legislativu umožňující rychlou a efektivní činnost organizace havarijní odezvy na použití radiologické zbraně včetně přijetí zahraniční pomoci;

Nové výzvy a příležitosti:

- navrhovaná novela zákona č. 18/1997 Sb., o mírovém využívání jaderné energie a ionizujícího záření (atomový zákon) a o změně a doplnění některých zákonů;

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- pořízení kontejnerů na převoz kapalných kontaminovaných odpadů – výhled GŘ HZS;
- pořízení kontejnerů na převoz tuhých kontaminovaných odpadů;
- novela Katalogového souboru – Typová činnost složek IZS při společném zásahu při uskutečněném a ověřeném použití radiologické zbraně s označením STČ - 01/IZS, na základě zkušeností ze cvičení na území ČR od roku vydání 2004;
- zpracování Operačního plánu „Činnost orgánů krizového řízení a havarijní odezvy při řízení likvidačních prací po použití radiologické zbraně.

Závěr

Dwight David Eisenhower, třicátýčtvrtý prezident USA a za II. světové války vrchní velitel spojeneckých invazních jednotek do Evropy, o plánování v souvislosti s přípravou na bitvu řekl: "Plány jsou ničím; plánování je vším". I zpracování dokumentace cvičení jako byl INEX 4 je vlastně taková příprava na „bitvu“.

Proto kvalitní příprava tohoto procesu a vlastní realizace týmem odborníků je základem úspěšného zpracování plánu cvičení a jeho vrcholem především získání zkušeností a vědomostí v procesu plánování a realizace.

Obecně lze říci, že analýza předpokládaných krizových situací a hledání odezvy a řešení jejich možných následků zůstane jako cenné know-how ve vědomí krizových manažerů a potenciálních řešitelů předpokládaných situací. Nemohu souhlasit s některými názory, že plány musí být zpracovány tak dokonale, že podle nich může pracovat i problému neznalá osoba. V praxi to tak ani není možné. Vždy musí situaci řešit tým kompetentních odborníků, kteří se na zpracování těch či oněch plánů podíleli. Toto je jediná cesta ke zdárnému překonání mimořádné události nebo krizové situace.

Literatura

- [1] IAEA. Manual for First Responders to a Radiological Emergency. Vienna: EPR - First RESPONDERS, 2006.
- [2] MATĚJKA, J.: Zajištění chemické a radiační bezpečnosti, Časopis 112 – odborný časopis požární ochrany, integrovaného záchranného systému a ochrany obyvatelstva, 2011, 4, X. ročník, p. 15 –17, MV- generální ředitelství HZS ČR, Praha, 2011, ISSN 1213–7057.
- [3] Výbor pro civilní nouzové plánování. STČ - 01/IZS - Typová činnost složek IZS při společném zásahu při uskutečněném a ověřeném použití radiologické zbraně. Praha: Ministerstvo vnitra – generální ředitelství HZS ČR, 2003.

- [4] Zákon č. 20/1966 Sb., Národního shromáždění, o péči o zdraví lidu.
- [5] Zákon č. 18/1997 Sb., Parlamentu České republiky, o mírovém využívání jaderné energie a ionizujícího záření (atomový zákon) a o změně a doplnění některých zákonů.
- [6] Zákon č. 123/2000 Sb., Parlamentu České republiky, o zdravotnických prostředcích.
- [7] Zákon č. 239/2000 Sb., Parlamentu České republiky, o integrovaném záchranném systému, ve znění pozdější předpisů.
- [8] Zákon č. 240/2000 Sb., Parlamentu České republiky, o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon), ve znění pozdější předpisů.
- [9] Zákon č. 258/2000 Sb., Parlamentu České republiky, o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů.
- [10] Zákon č. 59/2006 Sb., Parlamentu České republiky, o prevenci závažných havárií způsobených vybranými nebezpečnými chemickými látkami nebo chemickými přípravky a o změně zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 320/2002 Sb., o změně a zrušení některých zákonů v souvislosti s ukončením činnosti okresních úřadů ve znění pozdějších předpisů (zákon o prevenci závažných havárií).

Kontaktní údaje na autora

Ing. Jan Murárik
vedoucí oddělení krizového řízení a bezpečnosti
Krajský úřad kraje Vysočina
Žižkova 57, 587 33 Jihlava
tel.: 564 602 131
e-mail: murarik.j@kr-vysocina.cz

„Jednotná úroveň informačních systémů operačního řízení a modernizace technologií pro příjem tísňového volání základních složek integrovaného záchranného systému“ (dále jen „standardizace operačních středisek IZS“) v podmínkách ČR a kraje Vysočina.

NĚMEC JIŘÍ

Základní informace

Gestor projektu:

Ministerstvo vnitra – Generální ředitelství hasičského záchranného sboru České republiky

Subjekty zapojené do přípravy projektu:

Ministerstvo vnitra – Generální ředitelství hasičského záchranného sboru České republiky

Ministerstvo zdravotnictví

Hasičské záchranné sbory krajů

Policejní prezídium České republiky

Krajská ředitelství policie

Zdravotnické záchranné služby krajů (ZZS krajů)

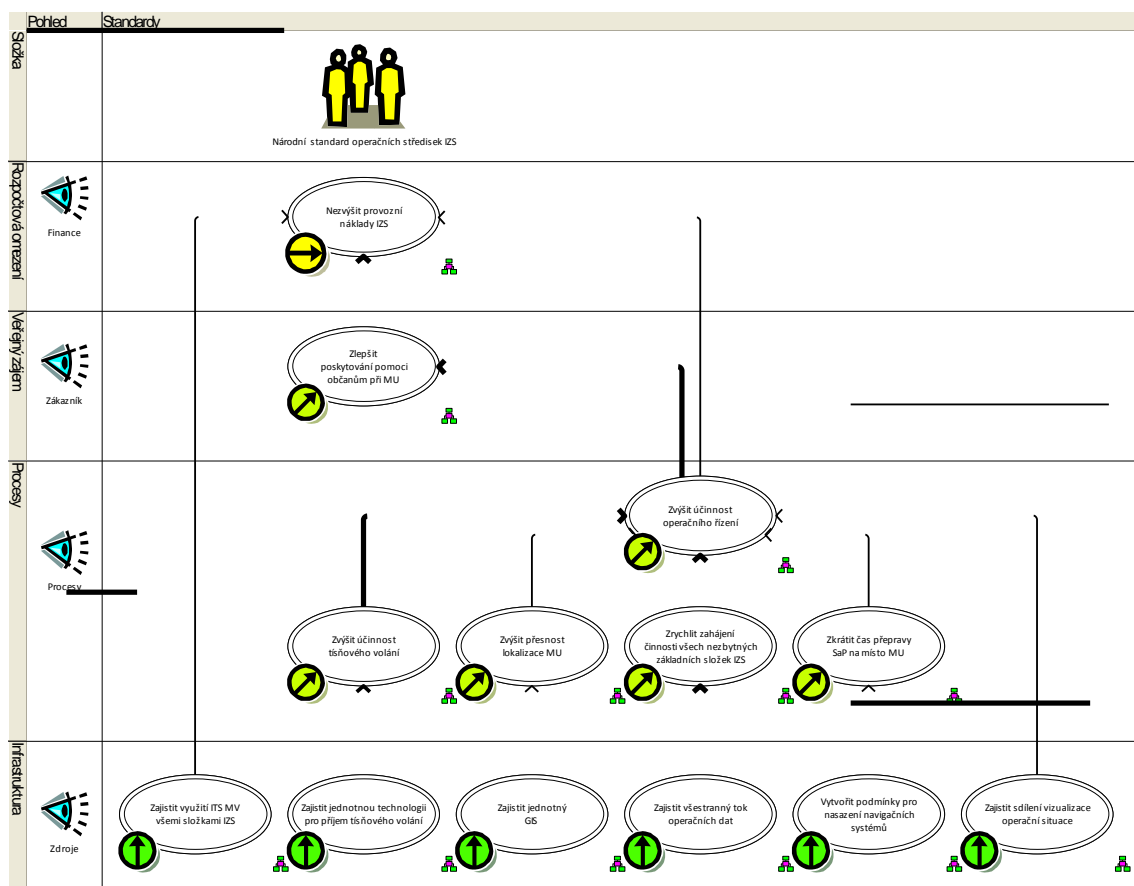
Kraje České republiky

Dotační titul projektu

Integrovaný operační program – prioritá 3 – Zvýšení kvality a dostupnosti veřejných služeb, oblast intervence 3.4 – Služby v oblasti prevence a řešení rizik

Cíle projektu

Hlavním přínosem tohoto projektu je přínos pro zákazníka/občana a to v podobě snížení následků mimořádných událostí v případě událostí IZS (zásah dvou a více základních složek IZS). Toho bude dosaženo dostupností tísňových volání, přesnějším určením místa mimořádné události, zkrácení času pro zahájení řešení události v podobě vyslání odpovídajícího počtu sil a prostředků a rychlejší přeprava na místo události nasazením inteligentních navigačních systémů. Jedním z hlavních cílů je provoz a využití jednotných geografických informačních systémů u všech složek.

Kauzální model pro dosažení stanovených cílů.

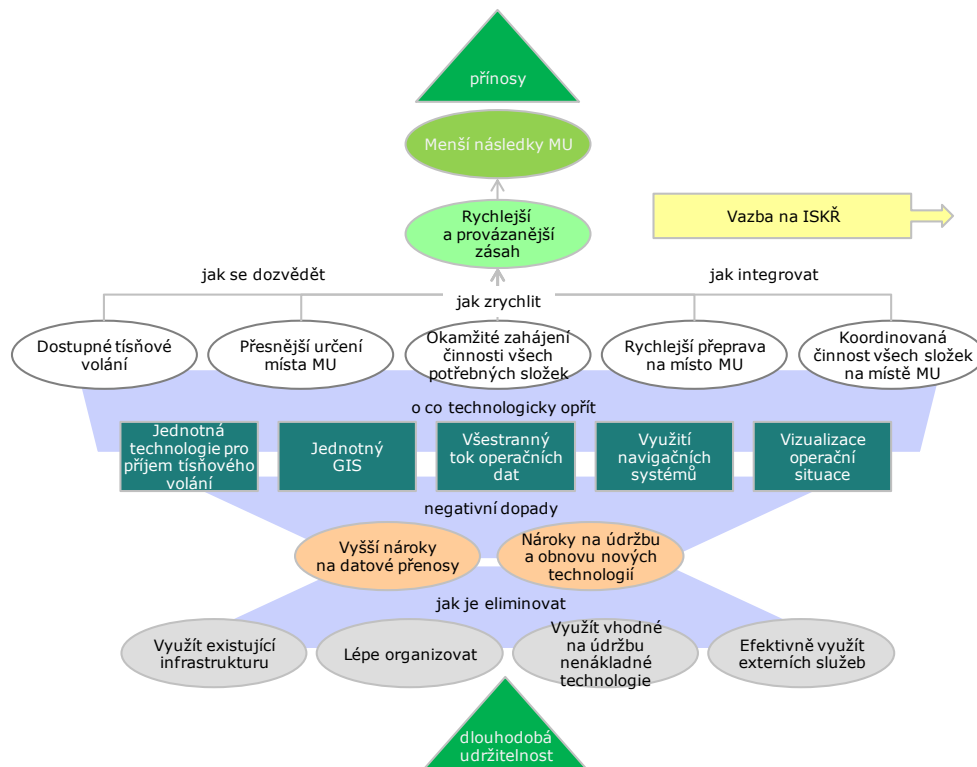
INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Klíčovým cílem projektu je cíl ze zákaznické perspektivy, který naplňuje smysl projektu – **Zlepšit poskytování pomoci občanům při MU**. Aby tento cíl sledující veřejný zájem byl dlouhodobě udržitelný, musí být současně splněn cíl ve finanční perspektivě **Nezvýšit provozní náklady IZS** – tedy aby realizace projektu respektovala budoucí rozpočtová omezení.

Zlepšení pomoci občanům při MU je podmíněno zvýšením účinnosti dvou klíčových procesů – tísňového volání a operačního řízení. Zlepšení procesu tísňového volání deklaruje cíl **Zvýšit účinnost tísňového volání**. Výsledná účinnost procesu operačního řízení je měřena cílem **Zvýšit účinnost operačního řízení**. Tento cíl je opřen o zlepšení tísňového volání a další tři cíle, které jsou zaměřeny na přesnost určení místa MU – cíl **Zvýšit přesnost lokalizace MU**, na schopnost co nejdříve zahájit společnou činnost všech nezbytných složek IZS – cíl **Zrychlit zahájení činnosti všech nezbytných složek IZS** a na tom, aby potřebné složky byly včas na místě MU – cíl **Zkrátit čas přepravy SaP na místo MU**.

Projektem vytváříme jednotnou úroveň informačních systémů operačního řízení a modernizujeme technologie pro příjem tísňového volání základních složek integrovaného záchranného systému. Základním cílem tohoto projektu je prokazatelné snížení následků MU – méně mrtvých, zraněných, menší škody na majetku a vyšší uchráněná hodnota při těchto událostech, a to tam, kde při MU zasahuje současně více složek IZS. Typickými příklady takových zásahů jsou např. požáry a dopravní nehody. Závažnost následků MU je nepřímo úměrná času od jejího vzniku do zahájení zásahu potřebné složky IZS.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Logika stanovených cílů

Realizací projektu – zavedením národního standardu operačních středisek IZS nesmí dojít ke zvýšení provozních nákladů jednotlivých složek. Aplikací nových technologií nesmí dojít ani ke zvýšení nákladů na údržbu a obnovu zařízení ani na nákup služeb. To je podmínkou udržitelnosti projektu. Kritické budoucí provozní náklady jsou generovány potřebným počtem pracovníků operačního řízení (mzdové náklady), počtem operačních středisek (režijní náklady) a dále náklady na údržbu a obnovu ICT, na externí služby a na telekomunikační služby.

Primární cílovou skupinou projektu jsou občané ČR a cizinci pobývající na území ČR, kteří byli postiženi MU. Realizací projektu dojde zlepšením spolupráce složek IZS ke zkrácení reakčního času pro poskytnutí pomoci občanům při společných zásazích složek IZS a tím ke snížení následků těchto MU. Měřitelně dojde ke snížení následků u dvou typových společných zásahů složek IZS – u požárů a dopravních nehod. Ty dnes z hlediska počtu tvoří 98% všech společných zásahů a téměř stejný podíl mají i z hlediska následků⁹⁴. Graf uvádí dvě nejtýpější události, kdy je nejčastější

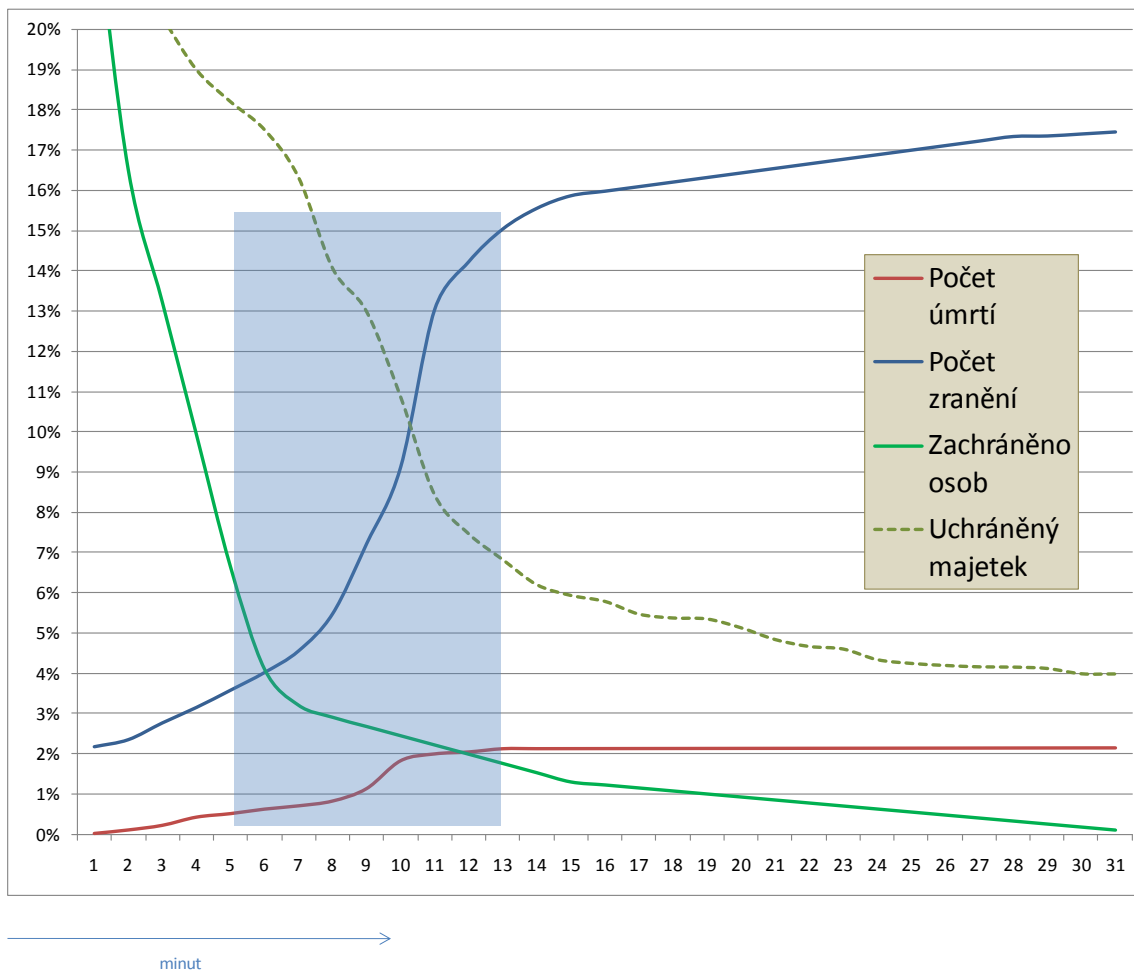
⁹⁴ Podrobněji data viz HZS ČR – Statistické sledování událostí.

⁹⁴ Rozbor uveden v samostatném dokumentu Závislost následků požárů na čase dojezdu jednotek PO (podkladový materiál k Usnesení vlády č. 4 k plošnému rozmístění SaP jednotek PO).

⁹⁴ Modře podbarvená je oblast ideální rychlosti zásahu s ohledem na minimalizaci následků mimořádné události.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

spolupráce složek IZS – požár a dopravní nehoda. I u ostatních společných zásahů dojde k významnému zlepšení, které však není možné s ohledem na různorodost zásahů typizovat.

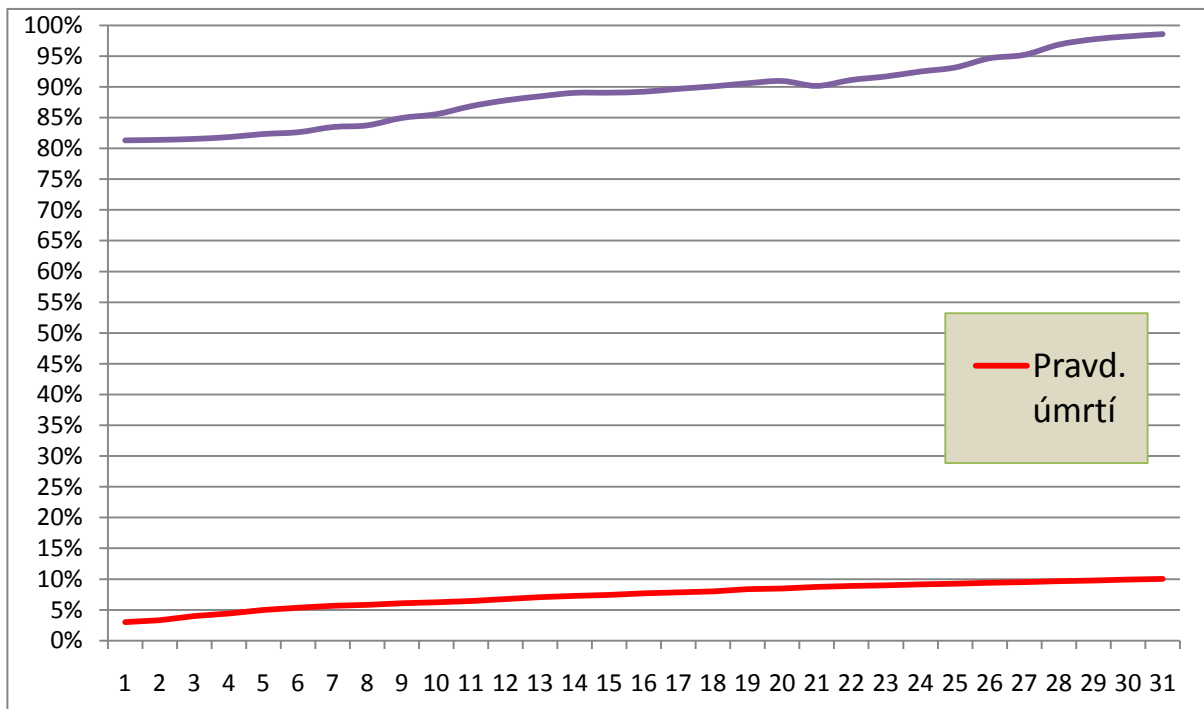

Vazba mezi zkrácením reakčního času a snížením následků (u požárů)

Zákazník	Název	Váha	Typ	Jednotka měření	Žádoucí trend	Složka IZS	Hodnota AS-IS	Hodnota TO-BE
Cíl 02	Zlepšit poskytování pomoci občanům při MU							
KPI 021	Uchráněná hodnota při požárech	0,1	Výsledkový	mil. Kč	zvýšit	všechny	13 510	14 483
KPI 022	Mrtví při požárech	0,3	Výsledkový	počet	snížit	všechny	127	122
KPI 023	Zranění při požárech	0,1	Výsledkový	počet	snížit	všechny	850	827
KPI 024	Mrtví při dopravních nehodách	0,4	Výsledkový	počet	snížit	všechny	748	693
KPI 025	Zranění při dopravních nehodách	0,1	Výsledkový	počet	snížit	všechny	13 289	13 105

Cíle a ukazatele v perspektivě – veřejný zájem

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Vazba mezi zkrácením reakčního času a snížením následků u dopravních nehod

Uvedené ukazatele zobrazují pouze přímo měřitelné, tedy metodicky podložené ukazatele. Faktické přínosy jsou výrazně vyšší z hlediska celospolečenských dopadů (např. uchráněné životy při jiných typech událostí, uchráněné životní prostředí). Pro vykazování cílů (mrtví a zranění při dopravních nehodách) byly použity statistiky HZS ČR, týkající se výhradně společných událostí složek IZS a nezahrnují statistické údaje PČR, která eviduje jako smrtelný následek i úmrtí do 24 hodin. Tyto údaje jsou z oblasti cca 20 000 nejvážnějších nehod, u kterých zasahoval HZS ČR. Všechny ukazatele jsou výsledkové – mají přímý dopad na primární cílovou skupinu.

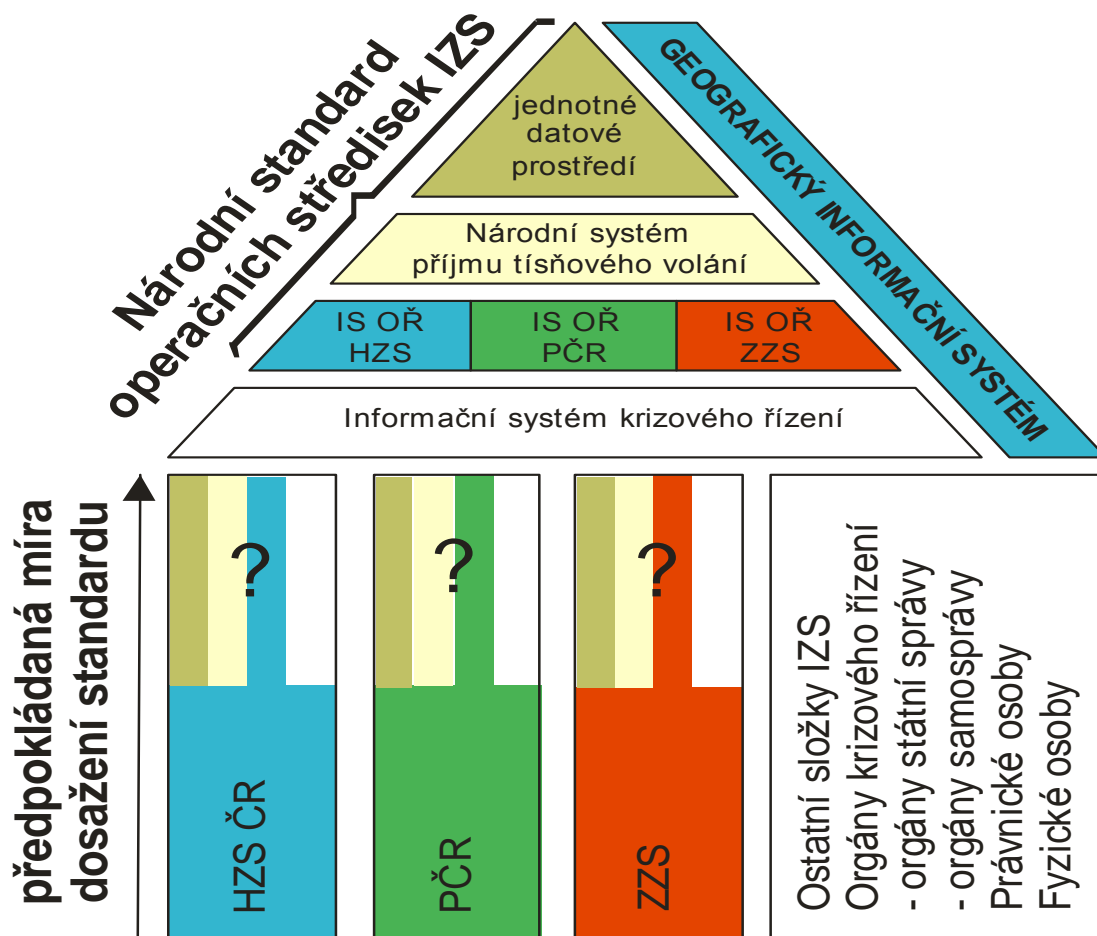
Podstata projektu

Projekt směřuje do operačních středisek základních složek integrovaného záchranného systému (HZS krajů, ZZS krajů, krajská PČR), která jsou určena pro komunikaci s občanem v tísni a pro rychlé nasazení sil a prostředků. Projektem bude nastaven a budován jednotný koncept operačních středisek základních složek IZS pomocí nasazení moderních informačních a komunikačních technologií, bude

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

zajištěna vyšší úroveň interoperability (spolupráce) složek IZS, bude dosaženo jednotné úrovně informačních systémů operačního řízení a dojde k modernizaci technologií pro příjem tísňového volání na linky 150, 155, 158 i 112.

Ideové řešení

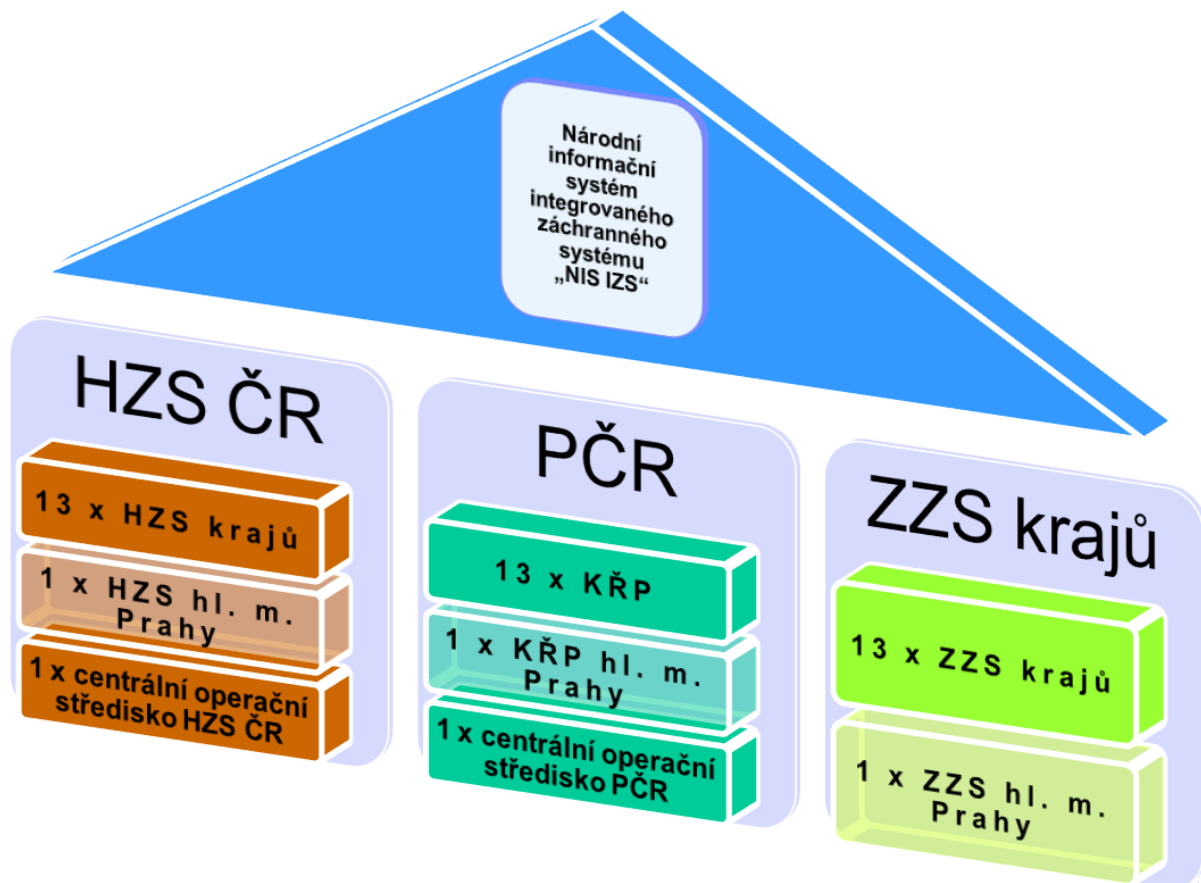

1. Národní systém příjmu tísňového volání
2. Jednotné datové prostředí „integrační platforma“
3. Jednotný geografický informační systém „GIS“

Národní systém příjmu tísňového volání (dále jen „NSPTV“)

- Zkrácení času příjmu tísňového volání
- Zkvalitnění informací pro vytěžení informací od volajícího z tísňového hovoru
- Bezpečnější a spolehlivější technologie pro zajištění nepřetržité funkcionality
- Zavedení automatické lokalizace polohy volajícího při tísňovém volání z mobilních sítí (splnění požadavku Evropské unie), řešení lokalizace VoIP (Voice over Internet protokol)
- Jednotný přístup k lokalizaci volajícího z pevných sítí plnohodnotným využitím INFO 45
- Zkrácení času potřebného pro předání informací jiným složkám IZS do operačního řízení
- Snížení nákladů na vývoj a údržbu separátních technologií pro příjem tísňového volání
- Zajištění společného vyjednávání s telefonními operátory

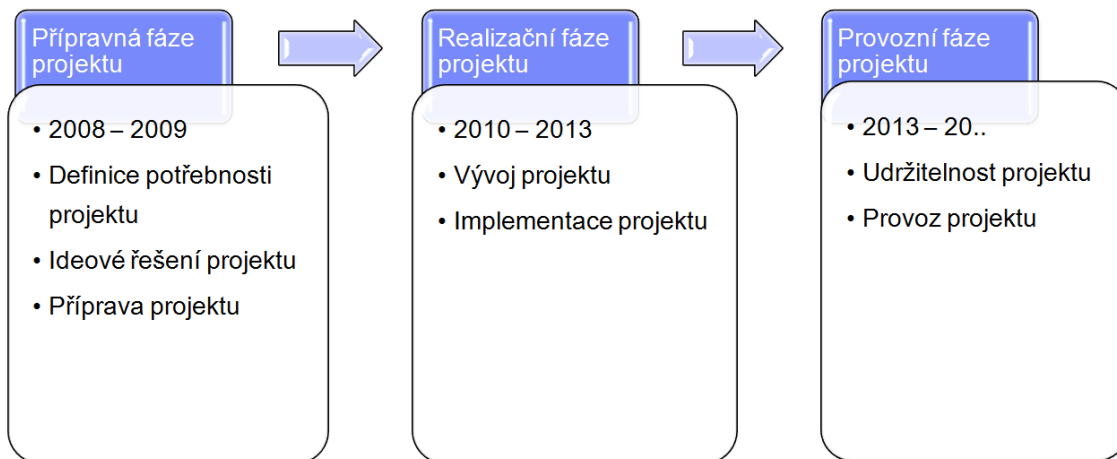
Struktura a počet dílčích projektů

- 1 x „Střežové“ řešení projektu
- 41 x krajské standardizované projekty
- 3 x centrální řešení pro složky IZS

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

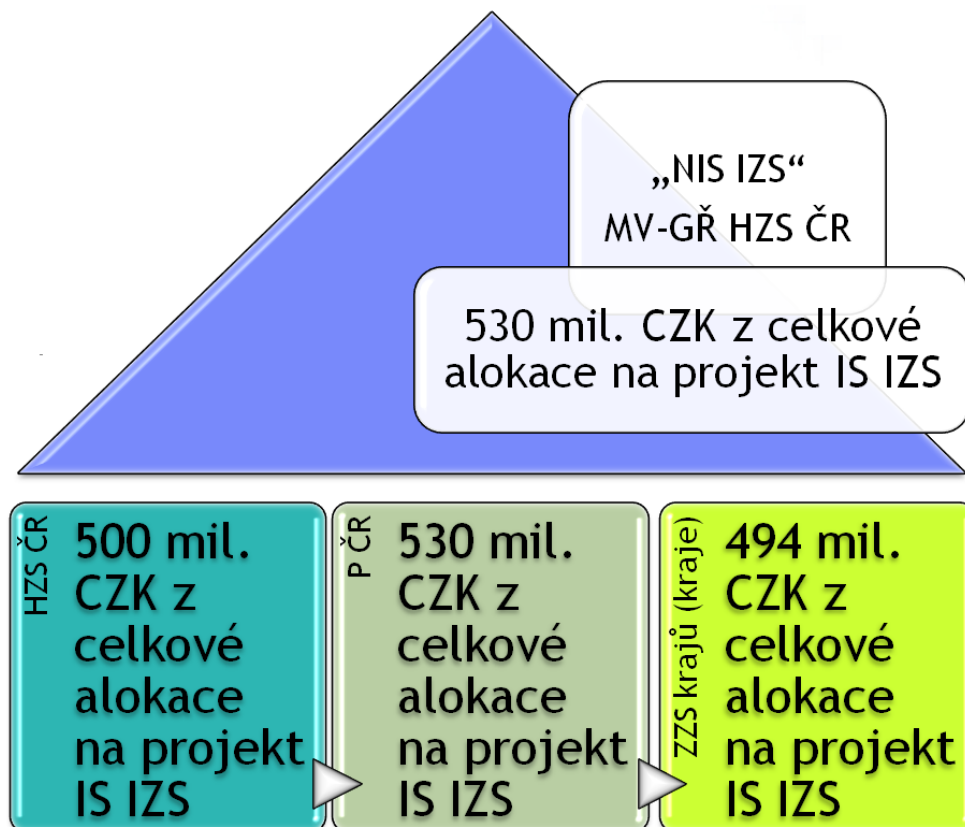
Etapizace projektu

Rozpočet projektu

Celková alokace projektu – dle výzvy č. 11 činí 2.054.000 000,- Kč

Ve struktuře až 85% podpora ze strukturálních fondů Evropské unie a min. 15% kofinanční podíl žadatelů (národní financované).

Analýza interoperability – standardy A, B, C

Standard A – jde o společné standardy všech složek IZS v ČR, které jsou pro dané subjekty závazné a to jak v rámci jednotlivých technologií budovaných v rámci střešového projektu tak při realizaci jednotlivých krajských standardizovaných projektů.

Přehled cílů

Finance (rozpočtová omezení)

- Nezvýšit provozní náklady operačního řízení složek IZS

Veřejný zájem

- Zlepšit poskytování pomoci občanům při mimořádných událostech
- Zajistit reakci na rozsáhlé mimořádné události /povodně, větrné smrtě, hromadné dopravní nehody, rozsáhlé požáry)

Procesy

- Zvýšit účinnost operačního řízení, jednotnost ve vykazování statistik v NSPTV
- Zvýšit účinnost nasazování sil a prostředků
- Zvýšit přehled o operační situaci
- Zkrátit přepravní časy sil a prostředků
- Zajistit interoperabilitu na úrovni krajů a složek
- Jednotné postupy při příjmu a odbavování tísňového volání

Infrastruktura a zdroje

- Podpora přesunu sil a prostředků na místo události
- Podpora nasazování sil a prostředků
- Zajištění účinného komunikačního prostředí
- Zajištění zálohování operačních středisek
- Zajištění provozu operátorských pracovišť
- Jednotné nahrávání a přístupu k záznamů v NSPTV

Standard B – standard společný pro příslušnou složku IZS, který zaručuje shodnou úroveň veřejné služby poskytované touto složkou a vzájemnou interoperabilitu uvnitř této složky.

Přehled cílů

Informační a komunikační technologie

- Využití jednotného GIS a služeb GIS - pořízené střešovým projektem
- Využití integrační platformy uvnitř složky – pořízené střešovým projektem
- SLA (Service Level Agreement – úroveň poskytovaných služeb
- Společné číselníky v informačním systému operačního řízení složky
- Povinná data poskytovaná dalším složkám IZS
- Jednotné telefonní a komunikační prostředí
- Jednotná vybavenost sil a prostředků dané složky v ČR
- Jednotné nahrávání a přístup k záznamům dané složky

Organizační

- Jednotné vykazování a výklad statistik
- Jednotné postupy složky IZS při řešení mimořádné události (implementace typových činností IZS do informačních systémů operačního řízení).
- Jednotnost v poskytování informací zasahujícím silám a prostředkům
- Jednotnost typových/účelových pracovišť operačního řízení ve složce IZS
- Jednotný výkon služby na operačních střediscích dané složky
- Systemizace početních stavů obsluh operačních středisek dané složky

Standard C – standard pro příslušný kraj a složku, který řeší lokální specifika a je potřebný z hlediska dosažení cílů projektu. Standard je definován krajským projektem, který schvaluje věcný gestor (GŘ HZS ČR).

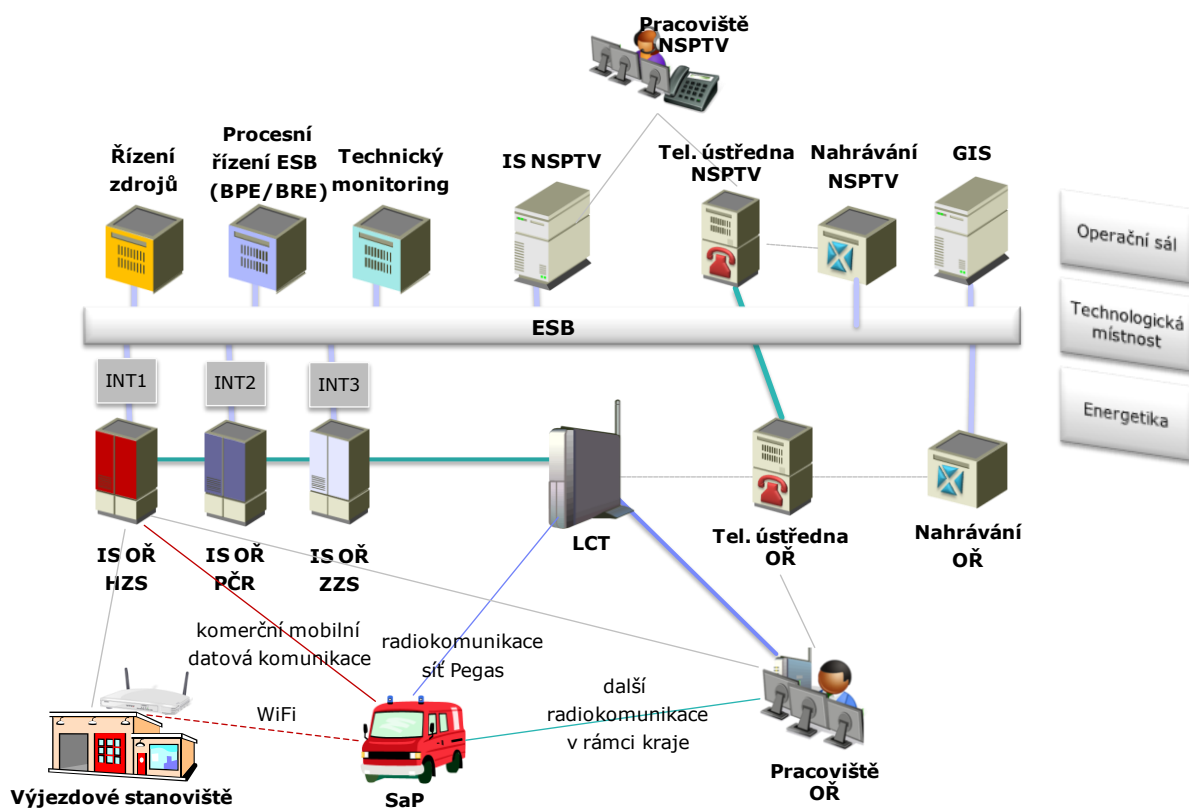
- Odstranění odchylek a dosažení standardu mezi jednotlivými kraji dané složky při:
- Řešení mimořádné události
- Zajištění komutace vůči NSPTV
- Zajištění komunikace v rámci složky IZS
- Zajištění komunikace se stanice/výjezdovými stanovišti složky IZS
- Zajištění rádiové komunikace s nasazenými silami a prostředky
- Vybavenost operačního střediska složky hardwarovými i softwarovými prostředky

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- Vybavenost sil a prostředků inteligentními navigačními prostředky
- Jednotným informačním systémem operačního řízení
- Implementace nových služeb informačních systémů pro dosažení cílů (konfigurovatelné scénáře, nástroje pro práci s poplachovým plánem IZS, vyžadování součinnosti, portál pro správu dat)
- Jednotná integrace rádiových prostředků
- Zajištění provozu pracovišť operačního řízení popř. hybridních pracovišť (NSPTV/OŘ)

Stavební

- Požadavky na prostory operačních středisek dané složky
- Požadavky na prostory technologických místností
- Energetika, zálohování UPS a rozvody

Blokové schéma

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Související projekt

Integrovaná telekomunikační ITS NGN – projekt MV, jehož cílem je zajistit datovou konektivitu všech operačních středisek všech složek IZS ve všech krajích. Gestorem projektu je Ministerstvo vnitra. V roce 2010 proběhla rekognoskace všech lokalit s objekty operačních středisek základních složek IZS, na základě této rekognoskace bude v roce 2011 vypsána soutěž na dodavatele těchto konektivit se zakončením na straně složek IZS. Nerealizace tohoto projektu je významným rizikem projektu Jednotná úroveň informačních systémů operačního řízení a modernizace technologií pro příjem tísňového volání základních složek integrovaného záchranného systému.

Aktuální rizikové faktory vývoje a možnosti projektování krizového řízení

NOVÁK JAROMÍR

Abstrakt

Vývojové tendence širokého i blízkého okolí věcí, jevů a procesů probíhajících ve společnosti v sobě zahrnují parametry progresu i deprese a také hrozeb a rizik. Faktory vývoje jsou do značné míry determinanty naší udržitelné existence. Vyžadují si pozornost jak z pohledu řízení obecného, tak z pohledu řízení krizového. Faktorů vývoje je mnoho, jsou často nezřetelné, až postupným či skokovým vývojem se projeví. O zásadních faktorech vývoje, majících vliv na krizové řízení, bude v příspěvku pojednáno. Projektování krizového řízení můžeme pojmout jako proces realizace cílů a úkolů s využitím zdrojů (lidských, finančních, materiálových, informačních) v časovém rámci k naplnění funkcí krizového řízení. Zjednodušeně řečeno - takřka každá činnost krizového manažera je projektem, byť i malým - má cíl, je jedinečná, zahrnuje zdroje a realizuje se v rámci organizace. O vybraných zdrojových problémech projektování bude v příspěvku také pojednáno.

Klíčová slova

Riziko, hrozba, krizové řízení, faktory vývoje, projektování.

1 Úvod

Všechny věci, jevy a procesy kolem nás mají své příčiny a důsledky. Přinášejí klady a zápory, jsou řízené i chaotické, ovlivnitelné i neovlivnitelné. Je přirozenou vlastností člověka věci, jevy a procesy pochopit a ovládnout, řídit. Každé řízení, má-li být komplexní, v sobě nutně obsahuje i jistou míru krizového řízení. Podstatou krizového řízení je zabezpečit kladné výstupy a zejména eliminovat výstupy záporné. Krizové řízení chápeme jako proces i systém, který má své okolí, prostředí. Poznávání prostředí je nutné k realizaci funkcí krizového řízení.

2 Řízení a jeho souvislosti

Řízení je zejména rozhodování. Rozhodování je hlavní povinnost i pravomoc orgánů řízení v jakékoliv oblasti práce i horizontu řízení. Není to však jen záležitost lidí profesně označovaných jako řídicí pracovníci. Rozhoduje se každý člověk. Také

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

každý člověk by měl zvažovat důsledky svých rozhodnutí. Důsledky svých rozhodnutí nenese jen člověk sám, ale také jeho okolí, jeho bližní. Čím výše je člověk postaven na hierarchickém výtahu k moci různého typu, tím více budou důsledky jeho rozhodování ovlivňovat věci, jevy a procesy ve společnosti, živé i neživé objektivní realitě.

Abychom mohli zvládnout vývoj, rozvíjet či udržovat kladné, žádoucí a potřebné, a také potlačit v nejvyšší možné míře negativní faktory, musíme problémy otevřeně a nepředpojatě poznávat, popisovat a hledat konsensuální způsoby řešení – řídit.

Položme si kardinální otázku: Řídíme? Nebo se nám řízení vymklo z rukou a místo toho jen předstíráme, že řídíme? Místo předcházení problémům, řešení jejich příčin, spíše odstraňujeme nedostatky a to spíše špatně, než dobře.

Žítí a řízení dnes připomíná jízdu rychlým a nespolehlivým automobilem v temném, neznámém, nebezpečném a dlouhém tunelu, kdy sice si přejeme vyjet z něj, ale nevíme, co nás pak čeká. Spíše spoléháme na to, že to vše dopadne dobře a že případné další problémy bude následně za nás řešit někdo jiný nebo se nějak vyřeší sami.

Zdá se, že politické a ekonomické elity různé úrovně řízení do jisté míry rezignovaly na své funkce a povinnosti uvnitř i vně organizací, které řídí a za něž nesou odpovědnost.

Mění se spousta věcí, kterým nerozumíme (někdy neumíme, někdy nechceme), takže bychom spíše měli zpomalit, rozhlédnout se, pokusit získat rovnováhu, nadhled a perspektivu co dál, tedy komplexně a komplementárně porozumět problémům a řešit je.

Současné společenské uspořádání neodpovídá potřebám vývoje a může vést ke společenské katastrofě.

Otázkou na výsost důležitou je, kdo řídí tento svět? Je to samopohyb, který je proporční či disproporční, harmonický či disharmonický? Je obecně prospěšný? Komu a čemu prospívá a komu a čemu škodí? Jaký je kardinální vztah člověka, společnosti a jejich umělých výtvorů, přírody jako rozhodujících činitelů vývoje? Kdo a co jsou subjekty a objekty řízení? To jsou zřejmě hlavní otázky, které je třeba řešit.

Kdo tyto otázky může řešit? Z hlediska teorie systémů existuje subjekt řízení a objekt řízení. Kdo je (či má být) v obecném slova smyslu subjektem řízení? Zřejmě by to měl být stát. Stále více se ukazuje, že tomu tak není, že jeho role přebírají zejména nadnárodní společnosti, které jsou institucionalizovanou silou peněz a růstu. A jelikož dle zákonů volného trhu jde o přežití, musí mezi nimi docházet ke konkurenci a nikoliv ke spolupráci, jak to objektivní realita vyžaduje. Totéž se týká států, zemí, regionů a koneckonců i lidí.

Subjekty řízení, kterými jsou nadnárodní společnosti a v jejich závěsu stát, jsou nám nabízena řešení problémů, spočívající v neustálém tvrzení o všespasitelnosti volného (či v lepším případě sociálně modifikovaného) trhu, globální ekonomiky, hospodářského růstu, konzumu věcí a služeb, demokracie a lidských práv.

Nejširším a nejobecnějším cílem řízení je zachování důstojné a harmonické existence všech systémů a podsystémů, zejména důstojné existence člověka. Tedy řízení by mělo směřovat k udržení a rozvoji žití.

3 Společenské a soukromé zisky a ztráty

Smyslem kultivace člověka a také jejím produktem v širším smyslu je kultura jakožto soustava lidských výtvorů materiální a duševní povahy, které nabývají určité kvality hodnot životních, spotřebních, materiálových, technických, technologických, ekonomických, etických, estetických, právních, politických, jejichž hlavní společenskou funkcí je vytváření, udržení a rozvoj podmínek pro život člověka. Jde o dialektickou jednotu přírody, společnosti, člověka a techniky. Řečeno z hlediska teorie systémů jde o cílové chování systému, jehož hlavními podsystémy jsou člověk, společnost, příroda, věda, technologie, technika.

V různých úvahách jsou prezentovány charakteristiky stavu společnosti a jejího vývoje. Od velkého optimismu až po beznaděj. V posledních letech jsou předkládány spíše scénáře negativní povahy, kdy je společnost líčena jako společnost krizí všech hodnot, jako střet civilizací, jako střet kultur, jako střet peněz, jako střet materiálních statků, jako střet hodnot, jako střet bezvýchodnosti a beznaděje, jako střet bohatého severu a chudého jihu, či bohatého západu a chudého východu.

Svět, zejména jeho materiálně vyspělejší část čelí souběhu krizí dosud nepoznaných. V krizi je člověk, jeho hodnotová orientace, strach z chudoby, obavy o bezpečnost, obavy o zdraví atd. V krizi je rodina, jejíž je člověk součástí, jsme stále sobečtější a ponoření do sebe, mnoho se míváme a málo setkáváme, mnoho chceme brát a málo dávat. V krizi je ekonomika, neboť tržní systém selhává a stává se ve svém celku brzdou společenského rozvoje. V krizi je politika jakožto každodenní péče o blaho lidí. Lživost politiky je nebývalá, politika je ve vleku byznysu, zejména nadnárodního, ve vleku násilí a destrukce hodnot. Obdobně toto platí pro řadu firem a nejen v naší republice. Lidé ztrácejí důvěru v manažery jakéhokoliv druhu. Bezmoc, beznaděj a strach – co z toho může časem vzejít? Tyto faktory se pak přenáší i do myšlení a jednání lidí, organizací i států.

Světový pohyb lidí, financí, materiálních statků, informační procesy a zrychlování a relativizace času, jakožto zdrojů existence, a také řízení, prožívá radikální a rychlé proměny. Protože jen člověk je schopen významného myšlení a tvoření, bude on tyto

změny prožívat a na ně reagovat. Jak? To je kardinální otázka s mnoha podotázkami a málo odpověďmi.

Má současná společnost (civilizace) nějakou vizi? Obávám se, že nemá. Z historie víme, že vývoj praxe společnosti byl poznáván a na tomto základě byly tvořeny teorie se svými principy a zákony. I vědy o člověku se takto vytvářely. Později, tak jak je to žádoucí, teorie začala předcházet praxi a napomáhala tak jejímu rozvoji. Zdá se, že společenský pohyb se jakoby vrací. Přes velice rychlý vývoj ve vědách přírodních i technických se jeví zaostávání věd společenských. Tyto se spíše dodatečně snaží popsat probíhající procesy a dost dobře nejsou schopny vytvořit teorie co dál.

Avšak i vědy přírodní a technické si uvědomují, že vývoj není zdaleka vždy jen pokrokový a že je dialektickou jednotou i rozporem progresu a degresu.

Společnost sama je velkým složitým systémem se značně stochastickým chováním. Proto její poznatelnost jakožto nutná podmínka jejího řízení či samořízení je omezená. Ve společnosti existuje nesmírné množství podsystémů a prvků různého typu.

4 Faktory rizik a hrozeb

Rizik a hrozeb je celá řada. Obklopují nás, žijeme s nimi a někdy i uprostřed nich. Jsou různě definovány, různě pojmenovány. Mají velký či malý vliv. Mají svůj potenciál, který se může (ale také nemusí) realizovat s různou mírou pravděpodobnosti.

Za nejvážnější rizika a hrozby bychom mohli považovat zejména následující z nich:

Planetární podmínky udržující nebo ohrožující existenci civilizace. Ohrožení zdraví obyvatelstva planety a života planety vůbec. Zmenšování prostoru jako základní filozofické kategorie i jako podmínky existence lidstva. Urychlování času a zkracování intervalů pro probíhající procesy. Proměny psychické a fyzické integrity individua, společnosti a přírody. Omezenost zdrojů vody, půdy, potravin a některých surovin. Snižování kvality ovzduší a půdy v důsledku škodlivin, které se do nich dostávají. Rostoucí vzájemná globální i individuální závislost lidí a prostředí. Růst improvizace rozhodování jakožto důsledek nekvalifikovaných rozhodnutí (vyšší obtížnost předvídání). Růst konkurence v mnoha oblastech života a to i tam, kde je to škodlivé. Značný růst nákladů na odstraňování škodlivých důsledků civilizační produkce. Selhávání tržních mechanismů. Růst nebezpečnosti, násilí a militarizace.

Velmi vysokou roli (lze konstatovat, že rozhodující) ve vývoji lidské civilizace hraje věda, technika a technologie (dále jen technika). Zřejmě na této roli závisí budoucnost žití.

Z analýzy vývoje systému člověk – technika, lze vyvodit tři možné vývojové tendence:

Za prvé, tento systém se bude rozvíjet mnohem dokonaleji a rychleji v harmonické součinnosti subsystémů a prvků (jak člověka, tak techniky). To proto, že se podaří vyřešit vazby a chování tak, aby kultivace člověka byla adekvátní společenským potřebám. Funkce techniky podpoří člověka v jeho rozvoji. A člověk bude schopen svými intelektuálními schopnostmi potenciál techniky využívat. To předpokládá změny v oblasti rozumové, citové a volní. Objevit a zavést nové metody, prostředky a formy. Důsledky kultivace člověka a společnosti budou příznivé.

Za druhé, rozvoj techniky bude tak rychlý a prudce se měnící, že v systému dojde k nestabilitě a silnému narušení rovnováhy, role a funkce člověka se dostanou do závislosti na funkcích techniky. To ve svých důsledcích bude znamenat, že člověk bude objektem působení techniky s možnými degradačními účinky. Důsledky budou nepříznivé.

Za třetí, vlivem okolností vývoje světa, techniky a technologií bude člověk svojí psychikou méně ochoten a schopen využívat potenciál techniky v rámci systému. To vytvoří buď jeho silnou závislost, nebo rezignaci na technice a kultivace lidského potenciálu poklesne či bude degradovat. Důsledky budou rovněž nepříznivé.

5 Atributy projektování krizového řízení

Projektování krizového řízení můžeme pojmut jako proces realizace cílů a úkolů s využitím zdrojů v časovém rámci k naplnění funkcí krizového řízení. K atributům projektování krizového řízení zejména patří: principy projektování, přístupy k projektování, metodiky projektování, metody projektování, řízení projektování.

5.1 Principy projektování krizového řízení

Principy vyjadřují nejobecnější požadavky na činnost při projektování, stanoví zásadní orientaci tím, že odráží objektivní zákonitosti a tak působí na kvalitu projektování.

Princip cílovosti vychází z nutnosti, potřeb a možností řešení problému, stanovit určitý budoucí stav, kterého je třeba dosáhnout. Podle tohoto principu systém hlavního cílů a dílčích cílů projektování krizového řízení představuje kriteriální funkci. Stanovení cílů musí vycházet z budoucích potřeb a hodnot. Jde o stanovení a uspořádání cílů podle úrovně, obsahu a časových parametrů. Stálé, průběžné sledování plnění cílů a sladování procesu při jejich naplňování a provádění potřebných korekcí.

Princip komplexnosti ve všestranném postižení všech faktorů v jejich proporcích, vlivech a konkrétním vývoji.

Princip systémovosti vyjadřuje přístup k projektování jakožto systému, tedy jednotě parametrů, času, funkce a informace. Vyžaduje chápání projektování krizového řízení jako uspořádaného souboru prvků vzájemně spojených k funkčnímu účelu a přihlížení k objektivním podmínkám (okolí) za kterých se krizové řízení realizuje k dosažení stanoveného cíle v určitém čase.

Princip hierarchičnosti vyjadřuje uspořádání, posloupnost funkcí krizového řízení ve vertikální rovině, rozlišení jejich významnosti. Umožňuje stanovit rozhodující stránky krizového řízení a jejich vliv na ostatní, stanovit rozhodující faktory, rozlišit podstatné. Jde také o správné rozložení úkolů na různých stupních hierarchie řízení, o vymezení kompetencí řídicích a výkonných orgánů, jejich vzájemného vztahu, odpovědnosti a výměny informací. S tím také souvisí stanovení míry centralizace a decentralizace funkcí jednotlivých složek systému, podílejících se na krizovém řízení.

Princip adaptivnosti spočívá v možnosti přizpůsobování v důsledku vnitřních i vnějších vlivů.

Princip komplementarity vyžaduje sledování jak vlivy, zásahy a opatření vyvolávají změny, jak napomáhají či naopak narušují plnění stanovených cílů, jak ovlivňují proporcionalitu. Při projektování krizového řízení existuje celá řada omezení obsahových, časových, finančních, materiálních a dalších. Omezení jsou dána jak vlivy subjektivní povahy, která jsou dána úrovní tvůrců, tak vlivy objektivní povahy, která lze jen s obtížemi měnit, či je nelze měnit vůbec.

Princip efektivnosti je založen na komplexním pojetí efektivnosti. Efektivnost zde lze chápat jako respektovaný a vzájemně úzce spjatý vztah mezi užitečností a vynaloženým úsilím. Efektivnost v širším pojetí se vztahuje k nové úrovni krizového řízení, ve vyšší kvalitě. V užším pojetí pak jde o použití takových metod, forem a postupů při práci na projektování, které minimalizují vynaložené úsilí, náklady.

5.2 Přístupy k projektování

Projektování krizového řízení je podmíněno složitou strukturou objektivních podmínek a subjektivních faktorů. Změny obecného charakteru vyvolávají změny charakteru zvláštního a naopak. Za základní, určující faktory lze považovat:

- potřeby a možnosti celospolečenského řádu
- potřeby a možnosti konkrétní problémové reality
- perspektivnost vývoje problému a předvídání jeho charakteru
- normativní akty - zákony, vyhlášky, normy, příkazy

Je možné využívat některé přístupy při řešení projektování krizového řízení, např.: systémový přístup, cílově optimalizační přístup, heuristický přístup, funkční přístup a empiricko-intuitivní přístup.

5.2.1 Systémový přístup

Tento přístup vychází z teorie systémů a umožňuje řešit problémy spojené s projektováním krizového řízení. Lze vydělit následující hlavní podsystémy (viz následující stránka).

Uvedené podsystémy jsou vzájemně propojeny, pronikají se, ovlivňují, jsou rozdílné a mohou být obsaženy v sobě navzájem.

Jednotlivými podsystémy mohou být:

- obsah a rozsah projektování
- organizační
- informační
- časový
- finanční
- materiálový
- personální
- projektování a korekce krizového řízení

5.2.2 Cílově optimalizační přístup

Je úzce spjat s cílovostí a optimalizací. Jeho podstata spočívá v tom, že možné stavy a vztahy v systému krizového řízení jsou chápány jako důsledek určité cílové funkce systému.

Tento přístup využívá do značné míry i exaktních metod, např. statistiky, síťové analýzy, hodnotové analýzy, dynamického programování apod.

Systém krizového řízení je složen z podsystémů a prvků, které mají své vlastní, dílčí cíle, své chování, své kritériální funkce.

Cíl je vždy spojen s budoucím stavem krizového řízení. Stanovení cílů má svá kritéria, protože zpravidla půjde o výběr z množiny cílů, jejich variant a optimalizace.

5.2.3 Heuristický přístup

Tento přístup využívá logiky a obecného rozumu. Je nástrojem k modelování tvořivých činností a využití těchto modelů v tvořivých procesech. Využití heuristického přístupu při projektování krizového řízení umožňuje na základě psychologických a logických podmínek zvýšit efektivnost myšlenkových postupů.

Heuristické přístupy se uplatňují všude tam, kde je obtížná formalizace exaktními metodami. Jde o použití metod, které optimalizují řešení úloh projektování krizového řízení. Psychologické poznatky potvrzují, že člověk většinu problémových situací řeší bez použití algoritmů řešení.

Využití heuristického přístupu spočívá ve třech složkách: Za prvé v analýze podmínek, spočívající v rozboru jednotlivých prvků, jejich charakteristických znaků a vztahů mezi nimi na různých úrovních. Za druhé je to analýza cílů jednotlivých prvků a za třetí porovnání cílů s dosahovanými výsledky řešení.

Je to postup, cyklus, který postupně (opakováním) umožňuje výběr varianty řešení, optimalizaci mezi podmínkami a cíli k dosažení optimálního řešení.

5.2.4 Funkční přístup

Je přístupem umožňujícím zaměřit se na funkce krizového řízení jako celku i jeho jednotlivých složek. Významem funkčního přístupu pro projektování krizového řízení je poznávat jak co nejlépe zajistit funkce krizového řízení.

Krizové řízení má svoji hlavní funkci a také funkce vedlejší, které doplňují a pomáhají naplňovat funkci hlavní. Tyto funkce se mohou projevovat pozitivně, negativně či neúčinně.

Při projektování krizového řízení je třeba zvažovat, jak který faktor působí, jak se podílí na plnění funkcí. Cílem je dosáhnout potlačení či odstranění negativních a neúčinných funkcí.

5.2.5 Empiricko intuitivní přístup

Je založen na zkušenostech, intuici a pragmatičnosti a má své místo v krizovém řízení zejména tam, kde problematika je velice složitá ve své obtížné předvídatelnosti. Tento přístup je ve složitosti objektivní reality často nejvýznamnější či dokonce jedině možný.

Uvedené přístupy nejsou jediné. Přístupy se navzájem prolínají, doplňují a ovlivňují.

5.3 Metodiky a metody projektování

Metodiky projektování krizového řízení vyjadřují postupy při projektování, stanovuje kdo, kdy a co řeší, za co zodpovídá, s kým spolupracuje. Má svoji obecnou a speciální část dle řešení konkrétních problémů. Protože řešení problémů bude zpravidla kolektivní, je třeba především zahrnout vzájemné součinnostní vazby.

Metody projektování jsou ve vztahu s metodikou projektování a v různých etapách projektování se budou používat různé metody projektování. Metody používané při projektování krizového řízení budou rázu obecného a speciálního. Kromě těch základních, jako je analýza, syntéza, dedukce, indukce a analogie lze doporučit i další metody, jako: brainstorming, následná destrukce, šestislovný graf, porovnávání funkcí, dynamické programování, síťová analýza, SWOT analýza,

metoda logického rámce, metody analýzy rizik, benchmarking. Spektrum metod je široké a jsou vyvíjeny další.

6 Závěr

Smyslem příspěvku je poukázat na některé faktory současnosti, které determinují obecné i krizové řízení a připomenout některé nástroje, které jsou v teorii i praxi krizového řízení a jeho projektování využitelné a které by mohly napomoci ke zlepšení práce a kvality krizového řízení.

Literatura

- [1] Kuta, F., Soukup, M. *Řízení v období vědeckotechnické revoluce*. Svoboda, Praha 1973
- [2] Massie, J. L. *Essentials of management*. Prentice-hall of India, New Delhi 1973
- [3] Nosek, V. a kol. *Malá encyklopedie vědeckého řízení*. Naše vojsko, Praha 1976
- [4] Novák, J. *Projektování výuky*, VVŠ PV, Vyškov 1991
- [5] Vlček, J. a kol. *Systémové řízení*, Institut řízení, Praha 1976
- [6] Vlček, R. a kol. *Hodnotová analýza*, SNTL, Praha 1973

Kontaktní údaje na autora

Doc. Ing. Jaromír Novák, CSc.
Univerzita Palackého v Olomouci
Fakulta tělesné kultury, Katedra aplikovaných pohybových aktivit
E-mail: jarminov@seznam.cz

Výchova k odolnosti v extrémně náročných situacích

PADRNOS JAROSLAV

Abstrakt

Život člověka, jeho zdraví i majetek, životní prostředí jsou ohroženy nebezpečím z mimořádných událostí. Kompetencí ochrany života, zdraví, majetku lze nabýt koncepčním vzděláváním - výchovou k odolnosti v extrémně náročných situacích.

Klíčová slova

Mimořádná událost, extrémně náročná situace, kompetence, výchova k odolnosti.

1. Úvod

Pomineme-li specifika všech vzdělávacích koncepcí, esencí zůstává, dle mého názoru, jejich společný jmenovatel, jímž je příprava člověka pro jeho plnohodnotný život ve společnosti a pro společnost.

Příprava pro život ve společnosti a pro společnost znamená též přípravu pro situace, které se vymykají normálu, které mohou být svým charakterem enormně náročné, jimž a jejichž působení se člověk nemůže zcela vyhnout a plně je eliminovat. Je zřejmé, jestliže škola a ostatní školské i jiné vzdělávací instituce a organizace připravují děti, mládež a v mnohých směrech i dospělé na život (individuální i společenský) za běžných okolností a podmínek, že je nezbytné, aby je vzdělávaly i v přípravě na zvládnutí extrémně náročných situací, které se v různých formách a intenzitě vyskytují a vyskytovat mohou a zajisté i vyskytovat budou.

Nejpovolanější institucí pro výchovu a vzdělávání v širším slova smyslu je škola a ostatní školské instituce. Položme si otázku: Jaké jsou klady a jaké zápory současné koncepce vzdělávání především dětí a mládeže v přípravě na zvládnutí extrémně náročných situací, jež vznikají v důsledku vzniku mimořádných událostí? Zároveň si na tuto otázku můžeme bez jakýchkoliv rozpaků odpovědět: Žádné klady ani žádné zápory; to z toho důvodu, že v současnosti žádná takováto ucelená koncepce vzdělávání neexistuje.

Autor tohoto pojednání se v letech 2008 – 2009 účastnil jako spoluředitel grantového projektu Grantové agentury Akademie věd České republiky „Právně politické otázky boje s terorismem a demokracie: srovnávací pohled“. V rámci uvedeného projektu se

jako právník zabýval problematikou normativně právního zajištění bezpečnosti obyvatel České republiky proti terorismu, jako pedagog potom na základě zjištěných výsledků v následujících letech (do současnosti), nyní již i s pověřením MŠMT ČR pracuje na přípravě nástinu koncepce výchovy k ochraně a obraně obyvatelstva pro mimořádné události.

Při posuzování rozpracování koncepce ochrany obyvatelstva proti nebezpečí terorismu bylo třeba se zabývat v první řadě samotným extrémně sociálně patologickým fenoménem extremismu a následně zjišťováním, zda terorismus je bezpečnostním rizikem pro Českou republiku. Ochrana obyvatelstva proti mimořádným událostem však není pouze jeho ochranou proti hrozbě terorismu, ale též preventivní ochranou proti ostatním druhům a formám mimořádných událostí a ochranou proti následkům vzniklým v důsledku těchto mimořádných událostí. Následně bylo třeba provést analýzu zákonného a jiného normativního zajištění ochrany obyvatelstva proti mimořádným událostem, názorů mladé generace (vysokoškolských studentů) na efektivnost jejich připravenosti na mimořádné události, vyhodnotit zjištěný stav a zabývat se návrhy na jeho optimalizaci.

2. Mimořádné události

Pojem mimořádné události je definován zákonem č.239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů, § 2 písm. b) jako škodlivé působení sil a jevů vyvolaných činností člověka, přírodními vlivy, a také jako havárie, které ohrožují život, zdraví, majetek nebo životní prostředí a vyžadují provedení záchranných a likvidačních prací;

2.1 Mimořádné události vyvolané lidskou činností

Mimořádné události vyvolané lidskou činností jsou mimořádnými událostmi vznikajícími buď důsledkem lidské činnosti, ať již záměrně škodlivé (terorismus) či v důsledku jiných příčin, též vis maior, majících za následek ohrožení života, zdraví, majetku nebo životního prostředí.

Terorismus

Terorismus je pojmem nikterak novým a neznámým.

Přestože se lidstvo dosud neshodlo na jednotné definici terorismu, snaha o jeho definici a o sjednocení boje proti němu provází mezinárodní právo od doby po skončení I. světové války.

Období dvacátých a třicátých let 20. století jsou lety zrodu prvních mezinárodně právních instrumentů boje proti terorismu. V roce 1925 ve Washingtonu a v Ottavě

byla přijata rezoluce o zločinnosti agresivní války a o organizování mezinárodní represe, v roce 1935 došlo k vypracování Plánu světového trestního zákoníku, jehož výsledkem bylo pojmové upřesnění terorismu. V roce 1937 byla z iniciativy Francie přijata Úmluva o předcházení a trestání terorismu a v témž roce byla též přijata Úmluva o předcházení a potlačování terorismu.

V roce 1954 vypracovala komise OSN pro mezinárodní právo návrh Kodexu zločinů proti míru a bezpečnosti lidstva, v roce 1972 byl z iniciativy tehdejší generálního tajemníka Valného shromáždění OSN K. Waldheima v přímé reakci na atentát na olympijských hrách v Mnichově zařazen na zasedání Valného shromáždění problém boje proti terorismu pod názvem „Opatření k prevenci terorismu a jiných forem násilí, jež ohrožují nebo ničí nevinné lidské životy nebo ohrožují základní lidské svobody“. Bezprostřední reakcí mezinárodního společenství na synchronizované teroristické útoky z 11. září 2001 v New Yorku, Washingtonu, D. C. a Pensylvánii byla rezoluce Rady bezpečnosti k boji proti mezinárodnímu terorismu č. 1371/2001, přijatá 28. září 2001.

Řadu opatření právního charakteru od sedmdesátých let 20. století přijala též Evropská rada Evropské unie. Závěrem ještě uvádíme, že v roce 2001 země Evropské unie formulovaly definici terorismu s použitím kombinace tří prvků: způsobu provedení činu, charakteru činu, záměru pachatele.

Terorismus a teroristické útoky v České republice

Problematikou terorismu jako bezpečnostní hrozby současnosti se zabývá z různých pohledů vědních oborů jak společenských, přírodních a technických i věd o člověku se zabývá množství autorů. Již tato skutečnost sama o sobě svědčí o závažnosti sledované problematiky. Nejvíce ucelenou práci o terorismu v České republice podal odborné veřejnosti Miroslav Mareš. Zabývá se též definicemi terorismu, jeho typologií, strategií, taktikou a zbraněmi terorismu, jeho jednotlivými směry (terorismus ultralevicový, ultrapravicový, etnický a teritoriální, náboženský, satanistický, ekologický, kriminální, psychopatologický, single-issue a další varianty terorismu); ve své rozsáhlé práci charakterizuje protiteroristickou politiku v ČR.

M. Mareš na rozsáhlém dokumentačním materiálu spolehlivě dokládá skutečnost, že na území České republiky jsou vybudovány teroristické struktury, jsou zveřejňována teroristická pro-hlášení i výzvy k terorismu. Na území našeho státu pobývali příslušníci nebo sympatizanti různých teroristických organizací. M. Mareš souhlasně s jinými autory jednoznačně konstatuje, že terorismus je jednou z nejvážnějších bezpečnostních hrozeb současnosti. Ačkoliv je Česká republika dosud ušetřena masivního teroristického útoku, neznamená to, že by se teroristické útoky na našem území neodehrály. Ani před masivním teroristickým útokem neexistuje jakákoliv

záruka bezpečnosti. V devadesátých letech (do konce roku 1998) si teroristické útoky na našem území vyžádaly více jak stovku lidských životů.

2.2 Mimořádné události přírodního charakteru

Mimořádnými událostmi přírodního charakteru rozumíme živelné pohromy vzniklé v důsledku působení přírodních sil. Takovými mimořádnými událostmi jsou například povodně, záplavy, zemětřesení, sesuvy půdy z rozličných příčin v důsledku působení přírodních sil, vichřice, požáry způsobené přírodními silami.

Ačkoliv živelné pohromy jsou přirozeným doprovodným jevem života na Zemi a jako takové součástí symbiosy soužití člověka s přírodou, v posledních desetiletích je zřejmé, že jejich četnost a razance rostou. Není a ani nemůže být naší ambicí pokoušet se o analýzu příčin těchto mimořádných jevů. Je však naší snahou dokumentovat výše uvedené tvrzení o výskytu živelných pohrom, a to na území České republiky.

Úvodem lze konstatovat, že živelné pohromy si za poslední dvě desetiletí vyžádaly více jak 100 lidských životů, to jest přibližně tolik lidských životů, jako si za stejné období vyžádaly teroristické útoky na našem území.

Můžeme konstatovat, že bohužel za poslední léta neuplynul ani jeden rok, aniž by území našeho státu nepostihla živelná pohroma; v posledních čtyřech letech se přitom jednalo o šest živelných pohrom. V letech 2007 a 2008 se jednalo o pohromy způsobené ve třech případech vichřicemi, v loňském a letošním roce povodněmi, z toho v letošním roce se jedná o dvě povodně rozsáhlého charakteru, přičemž k živelným pohromám letošního roku můžeme přičíst sněhovou kalamitu.

Povodně si krom nejvyšší daně vybraly též vysokou daň na majetku státu, obcí i občanů. Povodeň z června 2009 je uváděna co do počtu ztrát lidských životů a způsobené škody jako třetí a povodeň ze srpna 2010 je co do způsobené škody uváděna první nejničivější v novodobé historii českého státu.

3 Normativně právní zajištění ochrany obyvatelstva proti hrozbě mimořádných událostí

Právo na ochranu života a zdraví je jedním ze základních práv garantovaných ústavním pořádkem České republiky. Právo na život je chráněno i řadou mezinárodních dokumentů; z nich jmenujeme „Všeobecnou deklaraci lidských práv“. Článek 3 Deklarace uvádí, že „každý má právo na život, svobodu a osobní bezpečnost“.

Připravuje stát koncepčně občany a ostatní osoby pobývající na území České republiky na chování a jednání pro případ mimořádných událostí, je-li zřejmo, že od existence i kvality takové-to přípravy může v případě výskytu těchto mimořádných událostí záviset možnost záchrany jejich životů, zdraví, majetku i ochrana životního prostředí a kdy je nezpochybnitelné, že míra efektivity ochrany by přímo úměrně byla odvislá též od jejich relevantních znalostí, dovedností a návyků, na jejich fyzickém i psychickém tréninku jako nezbytném výchozím podkladu je-jich zkušeností? Jsou pro tuto nezbytnou přípravu vytvořeny odpovídající zákonné a z nich derivované právní a materiální, materiálně technické a organizační podmínky?

Odpověď na tuto velice závažnou otázku jsme hledali v další části studie, v níž jsme se zabývali československou zákonnou právní úpravou ochrany obyvatelstva v minulosti a českou zákonnou právní úpravou v současnosti.

Za doby samostatné existence československého státu při jalo Národní shromáždění celkem čtyři zákony o branné výchově. Každý z těchto zákonů byl reflexí mezinárodně politických vztahů a každý z nich sledoval základní cíl, a to přípravu obyvatelstva na obranu státu při respektování jeho spojeneckých závazků a přípravu na svou vlastní obranu.

Chronologicky uspořádáno se jednalo o zákony o branné výchově č. 184/1937 Sb. z. a n., č. 92/1951, 87/1952, Sb., o reorganizaci branné výchovy a o zákon č. 73/1973 Sb. První z nich byl přijat již v období první republiky jako funkční sou-část formálně právních opatření k zabezpečení obrany republiky proti hrozícímu nebezpečí agrese ze strany nacistického Německa ve značně složitém vnitropolitickém klima, další tři v období výrazně změněných mezinárodně politických poměrů a vztahů po druhé světové válce. Nejpropracovanějšími byly zákon č. 184/1937 sb. z. a n. a zákon č 73/1973 Sb. Zákony kladly důraz na propracovanou koncepci celoživotní přípravy pro ochranu, řečeno dnešní terminologií, proti mimořádným událostem, s akcentem kladeným na přípravu obrany státu. Zákon č. 73/1973 Sb. byl však ideologicky v intencích tehdejší československé politiky determinované především okupací Československa státy Varšavské smlouvy zatížen normalizační ideologií. Snad proto byl, dle našeho názoru nepřilíš promyšleně, bez dalšího v roce 1991 zrušen. V pří-činné souvislosti je třeba si položit jednoduchou otázku: Nebyly snad obdobně ideologicky zatíženy všechny, nejvíce však společenskovední obory? A přesto nebyly zrušeny; byly oproštěny od karikujícího ideologického nánosu a dále rozvíjeny již na svobodném vědeckém základě. O bytostné potřebě biodromálně koncepčně pojatého vzdělávání v přípravě obyvatelstva České republiky na mimořádné události, a to včetně přípravy na případnou obranu státu, svědčí i rozsáhlý materiál „Koncepce ochrany obyvatelstva“ do roku 2013 s výhledem do roku 2020 zpracovaná Ministerstvem vnitra – generálním ředitelstvím Hasičského záchranného sboru České republiky v roce 2008, schválená usnesením vlády České republiky č. 163 25. února

2008. Z harmonogramu realizace opatření ochrany obyvatelstva uložených jednotlivým resortům uvádíme ty, které jsou uloženy ministerstvu vnitra za součinnosti ministerstva školství: „Vytvořit Program výchovy a vzdělávání obyvatelstva k jeho bezpečnosti a ochraně při mimořádných událostech a krizových situacích“, „Na základě výsledků pilotního projektu navrhnout začlenění tematiky ochrana člověka za mimořádných událostí“ do studijních programů pedagogických fakult“.

Ochrana obyvatelstva proti mimořádným událostem je koncipována především zákony č. 239/2001, Sb., o integrovaném záchranném systému a č. 240/2001 Sb., o krizovém řízení. Jedná se zákony tvořící páteř ochrany obyvatelstva při mimořádných událostech, které jsou v praxi prověřovány zejména při mimořádných událostech přírodního charakteru. Klady spočívají právě v integrovaném přístupu státních i samo-správních orgánů a institucí jak při plánování, řízení, tak provádění záchranných a likvidačních prací. Jejich stínem je však absence v přístupu k obyvatelstvu jako k aktivnímu (nikoliv pasivnímu) subjektu (nikoliv objektu) ochranných a obranných opatření. Aktivní příprava obyvatelstva na mimořádné události je samozřejmou součástí ochranných a obranných koncepcí mnohých evropských i mimoevropských států. Demonstrativně uvádíme Francii. Francie vědoma si celospolečenské potřeby zvýšení efektivity komplexní přípravy země na ochranu a obranu, přistoupila k přijetí zákona o modernizaci civilní bezpečnosti. Tento zákon je obdobou našeho zákona o integrovaném záchranném systému. Francouzský systém ochrany civilistů koncepčně počítá s aktivní účastí civilního obyvatelstva na přípravě k ochraně a obraně proti mimořádným událostem, přičemž součástí této ochrany je povinná příprava školní mládeže.

4 Výzkum názorů vysokoškolských studentů

Výzkum názorů vysokoškolských studentů České republiky na problematiku bezpečnosti státu a na připravenost obyvatelstva k jeho ochraně a obraně pro případ vzniku mimořádných událostí autor realizoval v roce 2009 na vzorku posluchačů některých soukromých brněnských vysokých škol a začlenil je do části práce nazvané „K ochraně a obraně obyvatel a státu celoživotní výchovou“. Cílem výzkumu bylo zjištění názoru mladé generace, spec. vysokoškolských studentů, na problematiku vnímání bezpečnostních rizik státu, jejich branného vědomí a zároveň na ověření si praktické efektivity záchranného integrovaného systému při plnění jeho úkolů v oblasti přípravy ochrany obyvatelstva pro případ vzniku mimořádných událostí včetně ohrožení bezpečnosti státu. Výsledky výzkumu potvrdily všech šest položených hypotéz. Z nich uvádíme následující:

1. Signifikantní část vysokoškolských studentů dokáže vcelku reálně posoudit určitá přinejmenším potenciální bezpečnostní rizika České republiky.
2. Signifikantní část vysokoškolských studentů vnímá mezi-národní terorismus jako bezpečnostní hrozbu pro bezpečnost občanů České republiky.
4. Signifikantní část vysokoškolských studentů se domnívá, že občané mají právo být státem připravováni na svou ochranu a na svou obranu pro případ ohrožení bezpečnosti státu.
5. Signifikantní část vysokoškolských studentů pocituje nedostatky v přípravě občanů na ochranu a obranu civilního obyvatelstva pro případ ohrožení bezpečnosti státu.
6. Signifikantní část vysokoškolských studentů si není vědoma svých občanských povinností v případě ohrožení bezpečnosti státu.

5 Navrhovaná opatření k optimalizaci zjištěného stavu

V rovině legislativní vidíme jako potřebné přijmout zákon o výchově k ochraně obyvatelstva pro mimořádné události. (Název zákona není limitující.) Zákon by byl funkční (organickou) součástí již vzniklé legislativy a tvořil by legislativní základ pro celoživotní vzdělávání v uvedeném oboru. Návrh zákona i v paragrafovém znění autor této studie již vytvořil. Dále je třeba bezodkladně pracovat na příslušné školské vzdělávací koncepci, přičemž lze konstatovat, že nástin koncepce již autor studie ve spolupráci s kolegy

PhDr. Vladimírem Pechánkem vypracoval a zapracoval do školského kurikula v rozsahu Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. Nyní v nejbližší době je třeba tento nástin koncepce podrobit odborné expertize na Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy a dle výsledků této expertizy bude na odborné pedagogické veřejnosti jej rozpracovat v systém.

Použitá literatura a prameny

- [1] Carr, C.: Dějiny terorismu (Dějiny války proti civilistům). Práh, Praha 2007
- [2] David, V., Malach, M.: Fenomén mezinárodního terorismu. Linde Praha a.s., Praha 2005
- [3] Frank, L.: Sekuritizace a sekuritizační pohyb v České společnosti; percepce bezpečnosti a bezpečnostních hrozeb a rizik, in: Zborník príspevkov z medzinarodnej vedeckej konferencie "Bezpečnostná veda a bezpečnostné vzdelava- nie". Liptovský Mikuláš, Vojenská akadémia M. R. Štefánika, 2006
- [4] Mareš, M.: Terorismus v ČR. Centrum strategických studií, o.s., 2005
- [5] Padnos, J.: K problematice normativně právního zajištění bezpečnosti civilních osob proti hrozbě terorismu. In: Blahož, J. (ed.) Lidská práva

a právní politika boje proti terorismu, Vysoká škola aplikovaného práva, a.r.o. Praha, 2008, I. vydání, str. 415 - 460

- [6] Ministerstvo vnitra-generální ředitelství Hasičského záchranného sboru České republiky: Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2013 s výhledem do roku 2020 schválená usnesením vlády č. 165 ze dne 25. února 2008
- [7] Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
- [8] Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
- [9] Ústavní zákon č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje Listina základních práv a svobod jako ústavní zákon Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky
- [10] Zákon č. 184/1937 Sb. z. a n., o branné výchově
- [11] Zákon č. 92/1951, o branné výchově
- [12] Zákon č. 87/1952, Sb., o branné výchově
- [13] Zákon o reorganizaci branné výchovy a
- [14] Zákon č. 73/1973 Sb., o branné výchově
- [15] Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému
- [16] Zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon)
- [17] Nařízení vlády č. 462/2000 Sb., k provedení § 27 odst. 8 a § 28 odst. 5 zákona č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon)
- [18] Zákon Francouzské republiky O modernizaci civilní bezpečnosti (LOI n° 2004-811 du 13 août 2004 de modernisation de la sécurité civile)
- [19] Internetový zdroj „Magazín České noviny.cz“
- [20] 5. ročník Mezinárodní vědecké konference bezpečnostního managementu, pořádaném mezinárodním sdružením ASIS, Praha 16. dubna 2008

Kontakt na autora

JUDr. et PhDr. Jaroslav Padrnos, CSc.

Advokátní kancelář JUDr. Jaroslava Padrnose, CSc. a JUDr. Jany Jakoubkové

Banskobystrická 68, 621 00 Brno

621 00 Brno, Banskobystrická 68

jureal@seznam.cz

arpad@qmail.cz

Ochrana před povodněmi

SVOBODA BOHUSLAV

ČÍPKOVÁ DANA

DOLEŽEL LUDVÍK

HRADIL JAROSLAV

ANOTACE

Článek poskytuje základní informace o ochraně před povodněmi na území městské části, která je v systému ochrany obyvatelstva koncovým prvkem. Prezentuje postupy, jak jsou protipovodňová opatření v rámci prevence postupně realizována.

Klíčová slova

Koncový prvek, městská část, mimořádná událost, osobní nebo věcná pomoc, přirozená povodeň, přírodní pohroma, protipovodňová opatření, provozní havárie, průlomová vlna, stav bdělosti, stav pohotovosti, stav ohrožení, stupeň povodňové aktivity, štábní nácvik, vlastníci nemovitostí, vodní dílo, záložní krizové pracoviště, záplavové území, zvláštní povodeň, živelní pohroma.

SUMMARY

The paper provides basic information about flood protection on a city district, which is final element in system of civilian protection. It shows advances of flood protection in step by step realization.

Index words

Final element, city district, emergency incident, individual or material aid, natural flood, natural disaster, flood protection, industrial accident, break wave, watchfulness, standby state, state of emergency, degree of flood activity, staff exercise, landlord, waterwork, reserve crisis work place, flooded area, unnatural disaster, natural disaster.

ÚVOD

V ochraně před povodněmi je potřebné na jedné straně respektovat přírodní charakter extrémních hydrologických jevů, které nelze vyloučit (viz historie meteorologických pozorování) a na straně druhé uznat fakt, že na území městské části se jedná o jednu z nejzávažnějších mimořádných událostí ohrožující jak životy obyvatel, tak i jejich majetek.

Pro stanovení postupu, jak řešit ochranu před povodněmi, se vycházelo z právních dokumentů a z poznatků získaných vyhodnocením zvýšených průtoků vody na řece Svitavě v letech 1997 až 2007 s přihlédnutím k povodňové události v části povodí Dyje v roce 2002.

Přírodní nebo zvláštní povodeň na řece Svitavě na území městské části je nejen jednou z nejzávažnějších mimořádných událostí, ale také jedinou, na níž se lze předem připravit. Proto byl položen důraz na prevenci s cílem částečně eliminovat tuto přírodní pohromu na základě nutných nákladů, vyváženosti protipovodňových opatření a analýzy pravděpodobnosti jejího vzniku.

1. ZÁKLADNÍ ÚDAJE O POVODNI

Na řece Svitavě, která je současně hraniční řekou s dalšími městskými částmi, může vzniknout s větší pravděpodobností přirozená povodeň nebo s menší pravděpodobností i povodeň zvláštní. Základní údaje jsou uvedeny v následujících tabulkách.

Tab. 1

PŘIROZENÁ POVODĚŇ	
Průtok vody – normální stav	2,5 až 3,5 m ³ s ⁻¹
Průtok vody – zvýšený stav [Q ₁₀₀]	181 m ³ s ⁻¹
Záplavové území → délka	~ 2 500 m
→ šířka	~ 750 m
→ hloubka vody	0,5 až 2,0 m
Předpokládaná doba trvání povodně	2 až 3 dny
Předpokládaný návrat do normálního stavu	5 až 7 dní
Plánovaná evakuace osob	3 550

Tab. 2

ZVLÁŠTNÍ POVODĚŇ		
Vodní dílo	BOSKOVICE	LETOVICE
Čas postupu povodňové vlny	8,30 hod.	12,30 hod.
Čas postupu kulminace od protržení hráze do profilu Maloměřického jezu	16,10 hod.	20,10 hod.
Čas od začátku vzniku poruchy po opadnutí povodně v profilu Maloměřického jezu	22,50 hod.	31,10 hod.
Hloubka rozlivu na území městské části	0,5 až 1,5 m	0,5 až 2,0 m
Rychlost proudící vody	2,2 ms ⁻¹	
Postupová rychlost kulminace	Ø 0,8 m ⁻¹	Ø 0,9 m ⁻¹
Maximální průtok u hráze	1 329 m ³ s ⁻¹	4 718 m ³ s ⁻¹
Maximální průtok na území městské části	203 m ³ s ⁻¹	258 m ³ s ⁻¹
Předpokládaný návrat do normálního stavu	7 až 14 dní	

V případě zničení nebo poškození vodního díla (dále jen VD) Boskovice nebo Letovice může dojít k vážnému narušení záplavového území městské části s nepředvídatelnými ekologickými dopady na životní prostředí, životy a majetek občanů. Průlomovou vlnou může být záplavové území poškozeno minimálně v rozsahu jako v případě stoleté povodně. Z porovnání maximálních průtoků se dá však předpokládat, že s největší pravděpodobností by byl průběh zvláštní povodně z VD Letovice, jako by to byla přirozená tisíciletá povodeň (dále jen Q_{1000}) a z VD Boskovice s největší pravděpodobností bude odpovídat přirozené dvěstileté povodni (dále jen Q_{200}).

Uvedené údaje byly získány od Povodí Moravy, s.p. Brno v průběhu zpracování Plánu činnosti orgánů Městské části Brno-sever při vzniku mimořádné události.

2. VAROVÁNÍ A VYROZUMĚNÍ

V Plánu činnosti orgánů městské části při vzniku mimořádné události jsou uvedeny takové události, které na základě pravděpodobnosti možného výskytu vyžadovaly provedení analýzy a plánování řízení pro případ jejich výskytu.

Na základě podkladů z výpisů havarijních plánů města Brna, Jihomoravského kraje a konkrétní situace na území městské části bylo do tohoto plánu zařazeno celkem 21 typů přírodních živelních pohrom a provozních havárií.

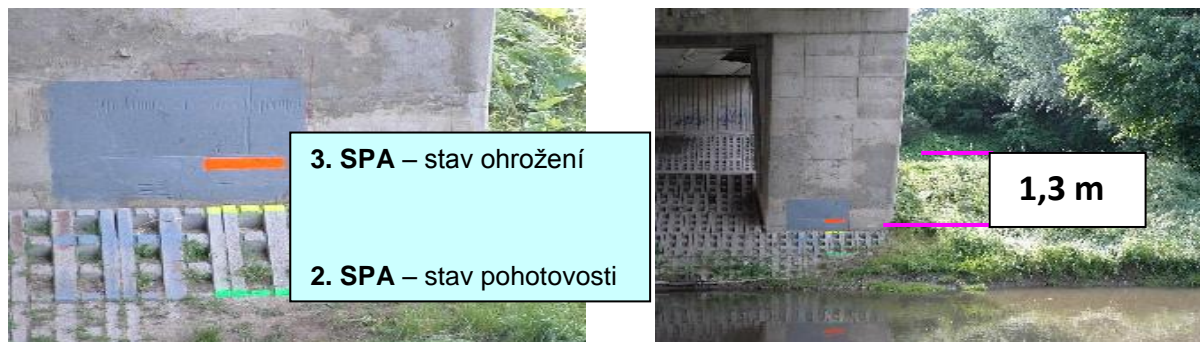
Zákon o Integrovaném záchranném systému ukládá orgánům obce (městská část v tomto případě plní úkoly jako obec) zajistit varování osob před hrozícím nebezpečím. Ochranu před povodněmi je možno v této souvislosti chápat ve dvou rovinách. **První** je modernizace jednotného systému varování a vyrozumění (dále jen

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

JSVV). Na území městské části je instalováno 12 ks sirén. Postupně je prováděna obměna rotačních sirén za elektronické (tzv. mluvící). Finanční náklady jsou z 50 % kryty dotacemi od státu a 50 % z rozpočtu městské části. Úplná obměna bude dokončena v roce 2011. Záplavové území je plně pokryto elektronickými sirénami, které byly postupně doplněny modulem, který umožňuje jejich spuštění z mobilního telefonu (varovné signály, verbální informace, přímý hlasový vstup) a digitálně řízeným FM rádiem s trvalým naladěním na požadovanou frekvenci. Tím je zajištěno nejen varování, ale i vyrozumění. Přímým vstupem bude možno informovat občany v záplavovém území o konkrétní situaci a přijímaných opatřeních povodňovou komisí městské části. **Druhou** jsou poskytované informace občanům o hrozícím nebezpečí v místě jejich trvalého bydliště, které jsou a budou předávány prostřednictvím:

- INTERNETU (www.sever.brno.cz – Ochrana obyvatelstva)
- Informačního bulletinu SEVERNÍK (měsíčník městské části)
- Vytvořených pomocných profilů stupňů povodňové aktivity (dále jen SPA) obr. 1
- Zpracovaných individuálních povodňových plánů
- Informačního a poradenského střediska úřadu (Oddělení ochrany obyvatelstva).

Obr. 1

Most Provazníkova

Jez Husovice – malá vodní elektrárna

Pracovníci oddělení mají zájem poskytnout konkrétní informace o jednotlivých místech hrozícího nebezpečí žákům základních a středních škol dislokovaných na území městské části, ale zájem vedení škol o tuto problematiku je minimální.

Poskytované informace se netýkají pouze ochrany před povodněmi, ale pokrývají celou šíři pravděpodobných pohrom uvedených v plánu činnosti orgánů městské části. Umožňují občanovi chránit sebe, poskytnout pomoc bližním a odpovídajícím způsobem se orientovat při vzniku mimořádné události (krizového stavu).

Při realizaci těchto úkolů bylo hojně využito odborné rady či technické pomoci pracovníků Hasičského záchranného sboru Jihomoravského kraje (dále jen HZS JmK), Povodí Moravy, s.p., Univerzity obrany, České protipovodňové asociace a Redakční rady SEVERNÍKU.

3. PROTIPOVODŇOVÁ OPATŘENÍ

Připravovaná konkrétní protipovodňová opatření je možno rovněž rozdělit do dvou rovin. **První** jsou individuální povodňové plány vlastníků nemovitostí v záplavovém území, v němž je dislokováno 744 nemovitostí. Doporučeným dopisem s formulářem povodňového plánu bylo osloveno 548 vlastníků, z nichž řada vlastní několik nemovitostí. Byli požádáni o jejich zpracování a předložení k potvrzení souladu s Povodňovým plánem Městské části Brno-sever. V současné době je ve 529 případech soulad potvrzen. V jeho průběhu byla projednána konkrétní protipovodňová opatření, získány informace o zdravotně postižených občanech, potřebě či nabídce pomoci, počtu osob vyžadujících evakuaci nebo provádějících samoevakuaci. V 11 případech jsou vlastníci nemovitostí nedostupní (odstěhoval se, na uvedené adrese neznámý, fiktivní adresa apod.). 34 vlastníků, kteří dopisy převzali, ale povodňové plány nezpracovali, bylo předáno na Odbor vodního, lesního hospodářství

a zemědělství Magistrátu města Brna k dalšímu řízení. K dnešnímu dni, přes všechna provedená opatření, 8 vlastníků individuální plány neodevzdalo. Postupná realizace tohoto úkolu byla zahájena v roce 2003. V důsledku častých změn vlastníků bylo nutno dopisy poslat několikrát. V současné době je uzavřeno 96,53 % individuálních povodňových plánů.

Druhou jsou konkrétní protipovodňová opatření, přijímaná Úřadem městské části Brno-sever (Oddělení ochrany obyvatelstva) ve prospěch všech vlastníků nemovitostí v záplavovém území.

Na základě provedeného geodetického zaměření břehu řeky Svitavy byl břeh rozdělen do tří částí (tab.3) podle toho, jak velkou vodu je schopen převést, aniž by

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

vyběžila. V návaznosti na toto rozdělení bylo stanoveno pořadí protipovodňových opatření.

Tab. 3

Pořadí	I.	II.	III.
Délka	1020 m	607 m	904 m
Břeh převede	Q ₂₀	Q ₅₀	Q ₁₀₀

Podle předpokládané výšky vodní hladiny při stoleté přirozené povodni (dále jen Q₁₀₀) byly navrženy jednotlivé varianty provedení protipovodňových opatření a provedena kalkulace potřeby materiálu včetně lidských zdrojů. Na tyto činnosti pak navazovalo posouzení finančních možností a v důsledku toho byl nákup materiálu rozložen do dvou let. S tím souvisel i návrh na zvýšení odolnosti fólie ve výzkumném ústavu před její výrobou. Pro Jednotku požární ochrany (JPO) SDH Husovice byl zakoupen záchranný člun s přivěsným motorem. JPO SHD Soběšice již záchranný člun vlastní. Tím byla materiální stránka protipovodňových opatření zajištěna včetně dostatečné zálohy i pro případ pomoci jiným postiženým. V roce 2007 byla například v průběhu jarních záplav poskytnuta materiální pomoc cestou HZS JmK ve prospěch záchranářů v Břeclavi.

Každé pořadí je rozděleno na konkrétní místa plnění protipovodňových opatření s uvedením potřeby materiálu, způsobu provedení, lidských zdrojů a časové posloupnosti.

V návaznosti na toto rozložení je materiál uložen v jednom stálém odolném úkrytu, který je zařízen jako chráněné pracoviště krizového řízení (obr.2). V případě potřeby by byl odtud materiál dopraven na jednotlivá místa podle předpokládaného vývoje situace na řece.

Obr. 2

Lidské zdroje k plnění konkrétních úkolů jsou zabezpečeny pracovníky úřadu, příslušníky JPO SDH Husovice a Soběšice, občany nabízejícími pomoc prostřednictvím povodňových plánů a zaměstnanci smluvní firmy s potřebnou technikou. V záloze je pak možnost získání dalších zdrojů na základě výzvy starosty k osobní nebo věcné pomoci. Schématické vyjádření toho, co bylo napsáno, je uvedeno v **PŘÍLOZE 1**.

Zpracovaná řídicí dokumentace a získané informace se postupně převádějí do digitální podoby tak, aby jednotlivé prvky řídicí skupiny měly současný přístup ke všem informacím.

Samostatnou kapitolu pak tvoří odborná příprava vyčleněných pracovníků do řídicí skupiny formou štábního nácviku.

K postupné realizaci těchto úkolů napomohly dobré kontakty s pracovníky HZS JmK, Povodí Moravy, s.p. a Univerzity obrany, zejména při geodetickém zaměření ohrožených úseků řeky Svitavy.

ZÁVĚR

Cílem přijímaných opatření orgánů Městské části Brno-sever při přípravě na mimořádné události a jejich řešení je ochrana životů, zdraví a majetku občanů s důrazem na ochranu před povodněmi. Bezprostřední pomoc občanovi může poskytnout Úřad městské části Brno-sever, zaměstnavatelé a složky Integrovaného záchranného systému. **Důležitým předpokladem** systému ochrany obyvatelstva, a to nejen před povodněmi, však musí být **informovaný a připravený občan**. Proto všechna přijímaná opatření v rámci preventivní přípravy na možné mimořádné události jsou směřována k tomu, aby tohoto cíle bylo dosaženo.

LITERATURA

- [1] Brázdil, R. a kol. *Meteorologická pozorování v Brně v první polovině 19. století* Vydal Archiv města Brna, 2005, ISBN 80-86736-00-8.
- [2] Svoboda, Bohuslav a kol. *Zámysl ochrany obyvatelstva Městské části Brno-sever*. Úřad Městské části Brno-sever, 2007 (*interní dokument*).
- [3] Svoboda, Bohuslav a kol. *Plán činnosti orgánů Městské části Brno-sever při vzniku mimořádné události*. Úřad Městské části Brno-sever, 2008 (*interní dokument*).

Kontaktní adresy:

Ing. Bohuslav Svoboda, CSc., Úřad městské části Brno-sever, Bratislavská 70, 601 47 BRNO

☎ 545 542 286, E-mail: svoboda.bohuslav@sever.brno.cz

Bc. Dana Čípková, Úřad městské části Brno-sever, Bratislavská 70, 601 47 BRNO

☎ 545 542 271, E-mail: cipkova.dana@sever.brno.cz

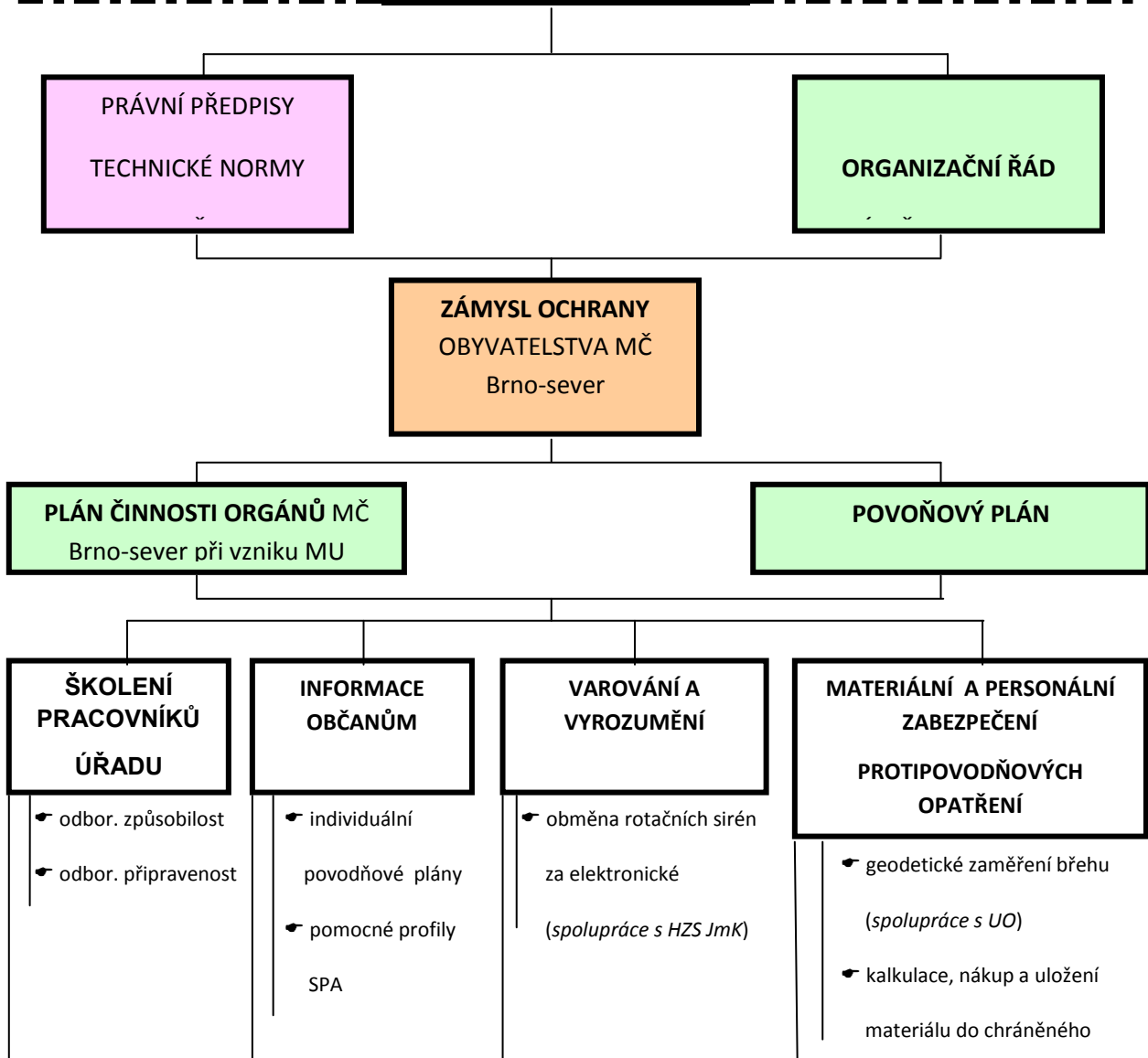
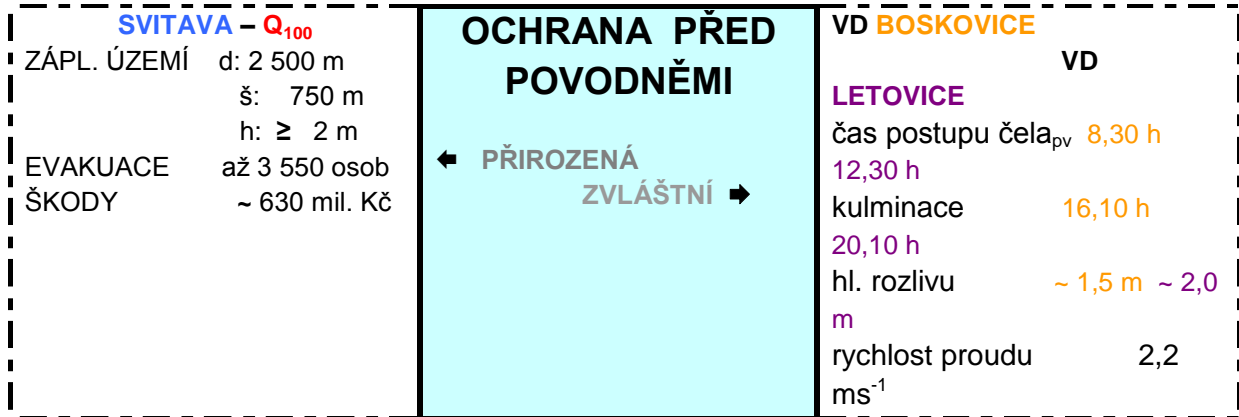
Ing. Ludvík Doležel, Úřad městské části Brno-sever, Bratislavská 70, 601 47 BRNO

☎ 545 542 286, E-mail: dolezel.ludvik@sever.brno.cz

Ing. Jaroslav Hradil, Úřad městské části Brno-sever, Bratislavská 70, 601 47 BRNO

☎ 545 542 112, E-mail: hradil.jaroslav@sever.brno.cz

PŘÍLOHA 1

DŮRAZ JE POLOŽEN NA PREVENCI, PROTOŽE SPRÁVNÁ TECHNICKÁ A ORGANIZAČNÍ OPATŘENÍ DOKÁŽÍ ELIMINOVAT 60 % I VÍCE KRUTÝCH DOPADŮ TĚCHTO MIMOŘÁDNÝCH UDÁLOSTÍ

Simulace zásahů při mimořádných událostech na JE Dukovany

ŠVANDA JAN

MACHEK JINDŘICH

Abstrakt

Příspěvek popisuje využití souboru simulačních nástrojů a nástrojů virtuální reality pro podporu zásahových činností při mimořádných událostech na Jaderné elektrárně Dukovany. Modulární software RaCon je určen pro simulaci radiační situace v okolí JE a predikci následků pro obyvatelstvo i zasahující týmy provádějící monitorování a neodkladná ochranná opatření. Ve virtuálním modelu areálu Jaderné elektrárny Dukovany lze provádět nácvik zásahů složek IZS v rámci havarijních cvičení. V průběhu nastalé mimořádné situace lze soubor těchto nástrojů využít k optimalizaci zásahů a omezení expozice obyvatelstva i zasahujících osob.

Klíčová slova

Simulace radiačních havárií, radiologické dopady na obyvatelstvo, podpora krizového managementu a zásahových týmů, virtuální realita, 3D model elektrárny Dukovany.

Úvod

Od havárie na čtvrtém bloku jaderné elektrárny Černobyl uplynulo 26. dubna 25 let. Hned po této havárii se rozběhla obrovská vlna výzkumných projektů, zaměřených na vyhodnocování průběhu a následků radiačních havárií. S postupem času jich ubývalo s ohledem na časté námitky, že taková havárie už se nemůže opakovat. Zemětřesení v Japonsku a následná vlna tsunami zapříčinily havárii na čtyřech blocích jaderné elektrárny Fukushima – Daiichi. Znovu se projeví problémy a nejasnosti při řešení radiační havárie způsobené složitou situací po vlně tsunami, ale také neurčitými informacemi a zpravodajstvím některých institucí a hlavně médií. Potvrdilo se, že radiační havárie představují složitý problém, jehož řešení vyžaduje řadu znalostí, které nejsou pro společnost a také média běžné. Nepřesné a někdy mylné informace vedou často jen k matení lidí, nehledě na cílenou demagogii některých protijaderných aktivistů.

Radiační havárie a vůbec radioaktivní záření představuje pro většinu lidí vzhledem k neznalosti fyziky nepochopitelný problém. Ale i lidé vzdělaní a lidé z oboru, kteří se

touto problematikou neustále nezabývají často tápou. Je to způsobeno vlastnostmi radioaktivních látek a vůbec radioaktivity, které se vymykají našemu běžnému chápání. Radioaktivitu není možné vnímat žádnými našimi smysly. Pro její detekci, měření a vyhodnocení je třeba vždy zprostředkujících přístrojů. Obtížně pochopitelný je i pojem poločasu radioaktivního rozpadu, který se pro různé radioizotopy pohybuje od zlomků sekundy až po miliardy roků a také často složité řetězce radioaktivních rozpadů. K tomu přistupují ještě tři typy radioaktivního záření alfa, beta a gama. Zatím co gama záření dominuje v následcích na obyvatelstvo při externím ozáření ať už z radioaktivního mraku nebo z kontaminovaného povrchu, alfa a beta záření mají převážný dopad při vnitřním ozáření po vdechnutí nebo požití radioaktivních látek. Těžko pochopitelný je i rozsah aktivit, se kterými se můžeme běžně setkat. Pohybuje se totiž od jednotek Bq (Bequerel) až po 10^{18} Bq (1 Bq představuje 1 rozpad za 1 sekundu). Při popisu řádu se můžeme setkat s běžnými označeními kilo, mega, giga ale i méně běžnými tera, peta a exa. Podobná situace je i při popisu velikostí dávky ozáření člověka která se může pohybovat od 10^{-8} Sv až po jednotky Sv (Sievert) (1 Sv představuje pro beta a gama záření energii 1 Joule v 1 kg látky). Měřené veličiny pak jsou doprovázeny zkratkami mili, mikro a nano. Záměna jednotek pravděpodobně vedla i k miliónkrát větším hodnotám uváděným oficiálními zdroji o situaci kolem jaderné elektrárny Fukušima. Dávky, při kterých je třeba zahájit opatření na ochranu obyvatelstva, jsou v desítkách mSv. Přirozené radiační pozadí je v Japonsku v desítkách nSv/hod.

Vlastní vyhodnocení radiačního ohrožení obyvatelstva představuje značně složitý multidisciplinární problém. Šíření radioaktivních látek při jejich úniku do atmosféry výrazně závisí na meteorologické situaci, rychlosti a směru větru, ale i na rozptylových podmínkách. Velikost následné radioaktivní kontaminace povrchu je nejvýrazněji ovlivňována atmosférickými srážkami. Následky na obyvatelstvo jsou ovlivněny také radiohygienickými dopady uniklých radioaktivních látek. U jaderných havárií mají nejvýznamnější dopad především izotopy jódu, cesia a plutonia. Významnou roli hraje i správné vyhodnocení cest externího a interního ozáření.

System pro vyhodnocení radiačních následků RaCon

Softwarový systém RaCon, vyvinutý v ÚJV Řež, rozšiřuje řadu pokročilých nástrojů pro podporu rozhodování krizového managementu v případě úniku radioaktivních látek do atmosféry. Vyhodnocuje jejich šíření, dispersi, kontaminaci území a radiologické následky. Sestává z programových modulů a souborů vstupních a výstupních databází. Základní metody pro výpočet transportu a disperse radioaktivních látek v atmosféře reflektují omezené množství dostupných meteorologických dat.

Použitý model transportu a disperze radioaktivních látek a následné radiační expozice obyvatelstva je navržen pro hodnocení na lokální a částečně regionální úrovni, tedy pro oblast kde se předpokládá zavedení neodkladných ochranných opatření. Programový systém je zaměřen na včasnou predikci a rychlé vyhodnocení radiační situace a radiologických následků. Program má následující rysy: Výpočet za proměnných meteorologických podmínek, lokalizaci databází na jaderná zařízení v České republice a zahrnutí české legislativy o radiační ochraně.

Prostředek je zaměřen zejména na návrh neodkladných opatření na ochranu obyvatelstva v souladu s Vyhláškou SÚJB 307/2002 Sb. v časně fázi radiačních havárií. Poskytuje rychlou predikci časového průběhu radiologické situace po reálném nebo možném úniku radioaktivních látek. Předpovídá velikost kontaminovaného území a vyhodnocuje radiační dávky na obyvatelstvo. Při použití v případě radiační havárie na JE v ČR prostředek současně s výpočtem vytváří také seznam ohrožených sídel v okolí JE a navrhuje pro ně neodkladná opatření na ochranu obyvatelstva na základě směrných hodnot zásahových úrovní uvedených ve zmíněné vyhlášce. Podporuje rovněž činnost mobilních zásahových týmů pod radioaktivním oblakem respektive na kontaminovaném území, umožňuje optimalizaci jejich akcí a přispívá k minimalizaci ohrožení členů týmů.

Specializované moduly programu jsou určeny k simulaci následujících činností, které řídí havarijní štáby JE respektive krizové štáby krajů, na jejichž území se nacházejí zóny havarijního plánování JE:

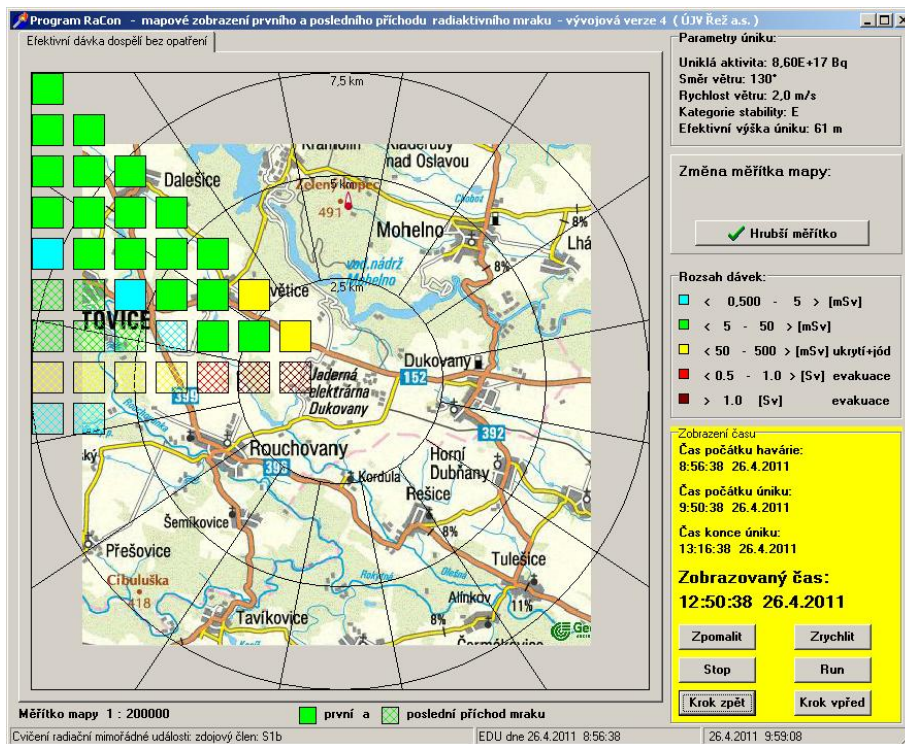
- Simulace a podpora radiačního průzkumu okolí JE,
- simulace a podpora evakuace zaměstnanců JE,
- simulace a podpora evakuace školských zařízení v okolí JE.

RaCon umožňuje simulovat a vyhodnocovat radiační havárie buď pro zdrojové členy z databáze předem napočtených zdrojových členů pomocí speciálních kódů nebo podle vlastního zadání. V tom případě je třeba pro jednotlivé izotopy nebo skupiny fyzikálně a chemicky podobných izotopů zadat množství uniklých radionuklidů buď ve frakcích inventáře aktivní zóny reaktoru nebo celkové množství uniklé aktivity v Bequerelech, časový průběh úniku, zastoupení jednotlivých forem jódů, výšku úniku a tepelnou vydatnost úniku. Všechny tyto údaje mohou být rozčleněny do několika fází podle průběhu mimořádné radiační události.

Výpočty mohou být prováděny jako prognóza podle předpovědi počasí a s ohledem na měnící se meteorologické podmínky nebo zpětně podle skutečně naměřených meteorologických údajů. Každý soubor meteorologických údajů musí obsahovat časové vymezení, směr a rychlost větru, rozptylové podmínky dané kategorií stability atmosféry a množství atmosférických srážek. Při výpočtu transportu a disperse

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

radioaktivních látek v atmosféře se pomocí objemových aktivit jednotlivých radionuklidů v přízemní vrstvě atmosféry počítá usazování na zemském povrchu suchým spadem nebo vymýváním atmosférickými srážkami.

Obr. 1 Zasažené území při postupu radioaktivního mraku

Plošná kontaminace terénu jednotlivými radionuklidy se používá k výpočtu dávky z externího ozáření, objemová aktivita v radioaktivním mraku se používá k výpočtu externího ozáření od mraku a interního ozáření od inhalovaných radioaktivních látek. Počítají se efektivní dávky na dospělé a kritickou skupinu dětí od 2 do 7 let a ekvivalentní dávky na štítnou žlázu pro obě skupiny. Přitom je možné do výpočtu dávky zahrnout ochranná opatření ukrytí, jódové profylaxe a evakuace.

Nejdůležitějším výstupem pro krizový management je přehledné zpracování zasažených sídel v okolí jaderné elektrárny Dukovany, ve kterých efektivní dávka překročí směrnou hodnotu 5 mSv pro zahájení opatření na ochranu obyvatel a ekvivalentní dávka na štítnou žlázu překročí směrnou hodnotu 50 mSv. Pro každé zasažené sídlo je uveden: návrh ochranných opatření v souladu s vyhláškou SÚJB 307/2002 Sb, obdržená dávka bez přijatých ochranných opatření, dávka po provedení opatření a další údaje.

Užitečným pomocníkem při řízení havarijních akcí je animace průchodu radioaktivního mraku s možnostmi zastavení, zrychlení nebo krokování v čase.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Program RaCon zasažená sídla - vývojová verze 3 (ÚJV Řež a.s.)

Přehled zasažených sídel s dávkou na obyvatele > 5 mSv [dávkou v jednotkách mSv] a návrh opatření:

Název sídla	Návrh opatření	Počet obyvatel	První radioak. mrak	Dávka bez opatření	Dávka po opatřeních	Odvrácená dávka	Vzdál. [km]	Poslední rad. mrak
Bacice	ukrytí + jód, evakuace?	231	26.04.2011 10:29	79,2	79,4	-0,2	9	26.04.2011 12:01
Dalesice	ukrytí + jód	492	26.04.2011 12:06	48,5	0,6	47,9	7	26.04.2011 13:34
Slavetice	ukrytí + jód	255	26.04.2011 11:56	27,6	0,3	27,3	4	26.04.2011 13:13
Křihov	bez opatření	244	26.04.2011 10:29	23,6	23,5	0,1	9	26.04.2011 12:13
Válec	ukrytí + jód	583	26.04.2011 12:24	22,6	0,3	22,3	11	26.04.2011 13:57
Třebenice	ukrytí + jód	401	26.04.2011 12:23	18,7	0,2	18,5	13	26.04.2011 14:15
Mysláborice	bez opatření	664	26.04.2011 10:48	15,4	15,4	-0,0	12	26.04.2011 12:28
Zárubice	bez opatření	125	26.04.2011 11:52	13,8	12,7	1,2	13	26.04.2011 12:47
Racice	bez opatření	77	26.04.2011 10:29	13,8	10,6	3,2	10	26.04.2011 12:17
Lipník	bez opatření	331	26.04.2011 11:49	12,2	11,6	0,5	16	26.04.2011 13:18
Výčapy	bez opatření	719	26.04.2011 11:58	11,4	11,4	0,0	21	26.04.2011 13:18
Slavíčky	ukrytí + jód	226	26.04.2011 12:28	10,8	0,1	10,7	17	26.04.2011 14:33
Ostasov	bez opatření	140	26.04.2011 11:54	10,5	10,3	0,2	19	26.04.2011 13:32
Mikulovice	bez opatření	234	26.04.2011 12:15	10,2	10,2	0,0	24	26.04.2011 13:44

Přehled zasažených sídel s dávkou na štítu. Žlázu > 50 mSv [dávkou v jednotkách mSv] a návrh opatření:

Název sídla	Návrh opatření	Počet obyvatel	První radioak. mrak	Dávka bez opatření	Dávka po opatřeních	Odvrácená dávka	Vzdál. [km]	Poslední rad. mrak
Bacice	ukrytí + jód, evakuace?	231	26.04.2011 10:29	850,1	850,3	-0,2	9	26.04.2011 12:01
Dalesice	ukrytí + jód, evakuace?	492	26.04.2011 12:06	522,7	4,0	518,7	7	26.04.2011 13:34
Slavetice	ukrytí + jód	255	26.04.2011 11:56	297,2	2,3	294,9	4	26.04.2011 13:13
Křihov	bez opatření	244	26.04.2011 10:35	257,4	257,4	0,0	9	26.04.2011 12:10
Válec	ukrytí + jód	583	26.04.2011 12:24	244,1	1,9	242,2	11	26.04.2011 13:57
Třebenice	ukrytí + jód	401	26.04.2011 12:23	201,9	1,6	200,4	13	26.04.2011 14:15
Mysláborice	bez opatření	664	26.04.2011 10:48	166,8	166,8	-0,0	12	26.04.2011 12:28
Zárubice	bez opatření	125	26.04.2011 11:52	151,7	138,8	12,9	13	26.04.2011 12:47
Racice	bez opatření	77	26.04.2011 10:29	150,9	116,5	34,4	10	26.04.2011 12:17

Upozornění: Dávky po opatřeních a odvrácené dávky jsou počítané pro následující ochranná opatření:
 Ukrytí v 26.4.2011 10:56:38 Jódové tablety v 26.4.2011 10:56:38 Evakuace ne

Seřazení zasažených sídel
 podle velikosti dávky
 podle počtu obyvatel
 podle příchodu radioaktivního mraku

Zobrazení vypočtených dávek
 Dospělí obyvatelé
 Děti ve věku 2 až 7 let

Tisk tabulek v textové formě

Zasažená sídla radioaktivní dávky na dospělé EDU dne 26.4.2011 8:56:38 26.4.2011 10:04:50

Obr. 2 Přehled zasažených sídel, dávky na obyvatele a návrh opatření

Speciální programové moduly umožňují podporu havarijních zásahových týmů provádějící různé akce v zasažené lokalitě především monitorujících okamžitou radiační situaci. Při výběru monitorovacích tras je možné vycházet z předem stanovených monitorovacích tras daných havarijním plánem nebo stanovit monitorovací trasu podle vlastního výběru s ohledem na radiační situaci, meteorologickou situaci, silniční dostupnost a naléhavost vzhledem k ohrožení obyvatelstva. Výstupem jsou dávkové příkony podél trasy, časový nárůst obdržené dávky, dávka v otevřeném terénu, dávka při pobytu ve vozidle a dávka při použití ochranné masky.

Další programový modul umožňuje podporu krizového štábu při evakuaci škol. Výstupem programu je seznam škol, které je třeba evakuovat, návrh evakuační trasy pro danou školu, počet žáků které je třeba evakuovat, výpočet efektivní dávky obdržené při evakuaci dětmi i pracovníky evakuačních vozidel. Obdobné informace lze získat i pro případ evakuace zaměstnanců elektrárny.

3D model JE Dukovany a jeho využití v oblasti krizového řízení

3D modelu JE Dukovany byl vyvinut v rámci projektu MO „Pokročilé metody a nástroje systému velení a řízení za krizových situací a simulační prostředky pro

přípravu a výcvik příslušných specialistů“. Pokročilé simulační technologie jsou v současnosti schopny nahradit značnou část výcviku zásahových jednotek, včetně krizového managementu na různých úrovních řízení, a to s příznivým poměrem cena/výkon. Používání 3D virtuálního modelu JE Dukovany tak umožňuje zvýšit efektivitu přípravy a výcviku členů organizace havarijní odezvy.

V první fázi, při tvorbě 3D modelu JE Dukovany, byl hlavní zřetel kladen na maximálně realistické digitální zpracování prostorového uspořádání areálu JE Dukovany. Výsledný model lze úspěšně využít zejména při výuce nových nastupujících pracovníků nebo při zacvičování externích zásahových složek, jejichž členové nejsou běžně obeznámeni s areálem JE, stejně jako laické veřejnosti. Při využití 3D modelu je možné přiblížit i ta místa JE Dukovany, která pro veřejnost nejsou z provozních důvodů a z důvodu zajištění bezpečnosti návštěvníků běžně dostupná.

Pro zvýšení kvality a efektivity v oblasti přípravy členů organizace havarijní odezvy byl rovněž vyvinut softwarový modul pro simulaci migračních procesů kontaminantů v atmosféře, který lze využít jako nadstavbu 3D modelu JE Dukovany. Rozhodujícími proměnnými pro simulaci jsou místo úniku, velikost úniku, druh nebezpečné látky, v případě úniku radioaktivních látek jejich radionuklidové složení, aktuální meteorologické podmínky a jejich prognóza.

Pro využití při výcviku pracovníků organizace havarijní odezvy JE Dukovany byl v ÚJV Řež dále zpracován převodník výsledků modelu migračních procesů kontaminantů do prohlížeče Halden Viewer, který byl vyvinut v rámci programu OECD ve spolupracující organizaci IFE Halden, Norsko. Využití a prezentace výsledků prostřednictvím tohoto prohlížeče přispívá ke zjednodušení rozhodování při stanovení strategie zásahu v prostorech s modelovým únikem radioaktivních látek.

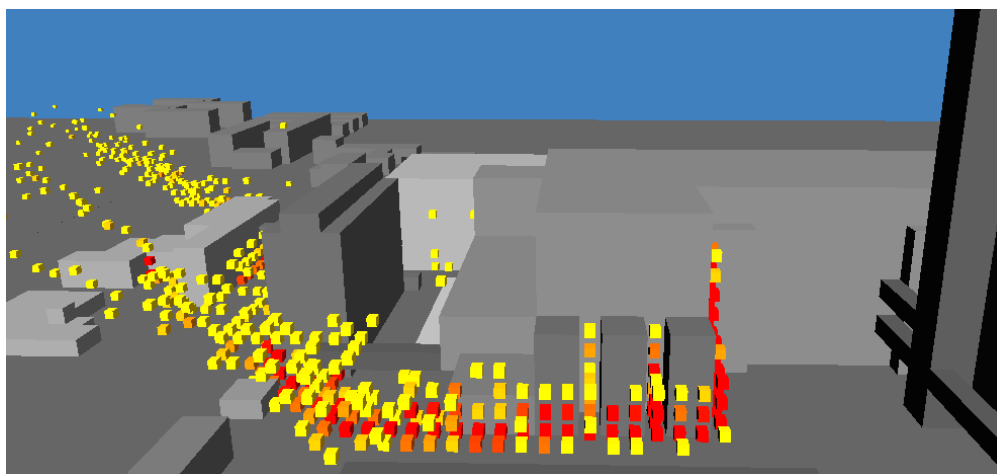
V průběhu dlouhodobého výcviku lze postupně vytvořit sadu typických, modelových situací, jejichž výsledky by šlo aproximovaně využít i v případě řešení reálné mimořádné události.

Základem pro konstrukci 3D modelu byly 2D dispoziční podklady (základní mapa závodu) a fotografie jednotlivých budov v areálu JE Dukovany. Budovy byly modelovány co nejjednodušeji tak, aby výsledný soubor ve formátu VRML nebyl příliš velký a přitom bylo dosaženo maximální shody se skutečností. Z důvodu používání tohoto modelu spolu s další aplikací – výpočty šíření radioaktivních látek v životním prostředí, znázorněním radiačního pole – jsme byli nuceni použít zjednodušené textury pro volné plochy v areálu (vozovky, trávníky, obloha bez mraků a páry nad chladícími věžemi, objekty bez stínů apod.). Přes tato zjednodušení je dosaženo dostatečné shody mezi modelem a reálnou situací pro potřeby deklarovaného využití.

Příklad je demonstrován na Obr. 3, který ukazuje část modelu areálu elektrárny z nadhledu.

Obr. 3 – Pohled na část 3D modelu areálu EDU z nadhledu

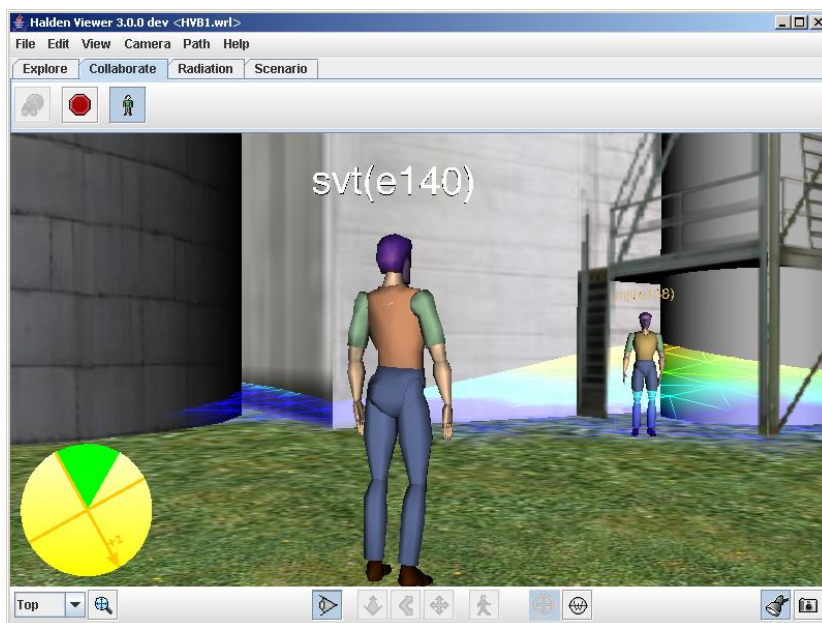
Obr. 4 Prezentace výpočtu šíření kontaminantů
ve zjednodušeném modelu JE Dukovany

Protože vlastní výpočty by na 3D modelu trvaly neúměrně dlouho a vyžadovaly by vysoce výkonnou počítačovou techniku, byl pomocí aplikace Editor zpracován zjednodušený „pravouhlý“ model JE Dukovany, kde veškeré výpočty probíhají s objemovými jednotkami o velikosti 5x5x5 m. Jejich zmenšení by sice přineslo přesnější výpočty, avšak za cenu nárůstu výpočetního času a požadavků na výkon výpočetní techniky, naopak jejich zvětšení by se již nepříznivě odrazilo na přesnosti výsledků.

Pro zvýšení užité hodnoty 3D modelu pro přípravu a výcvik členů organizace havarijní odezvy JE Dukovany bylo využito specifických schopností prohlížeče

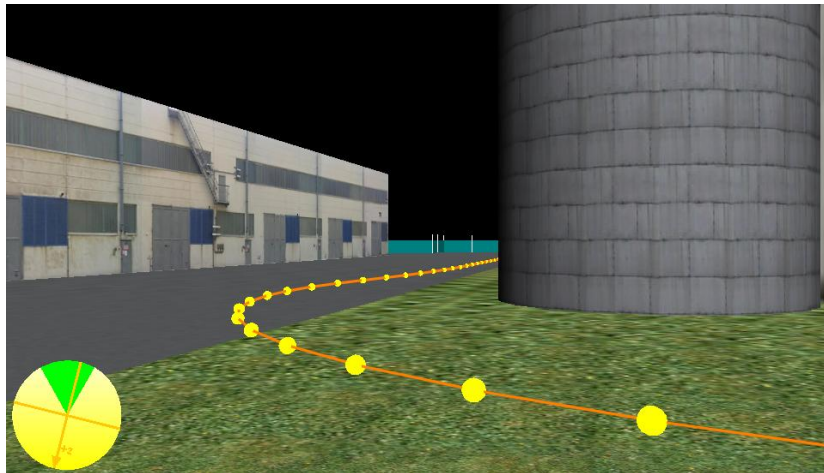
Halden Viewer. Vypočtená data šíření kontaminantů v atmosféře z binárního výsledného souboru Kalkulátoru jsou převedena programem Transfor do podoby vstupního textového souboru pro Halden Viewer a do podoby *.wrl souboru, který lze následně vložit do virtuálního modelu příslušného objektu. Takto zpracovaná data lze pomocí Halden Vieweru vhodně prezentovat jako zobrazení radičního pole a vyhodnocovat aktuální obdrženou dávku a celkový dávkový příkon, který „avatar“ (postava ve virtuálním světě) obdrží při svém pohybu. Toto radiční pole může být ve stávající verzi prohlížeče pouze statické, o možnosti použití časově závislých radičních polí ve vyšších verzích prohlížeče Halden Viewer se jedná s jeho autory.

Uživatel má v Halden Viewer možnost nastavit vzhled radičního pole, jeho viditelnost, styl vykreslování, průhlednost, způsob prezentace radičního pole (barevné odlišení jednotlivých úrovní radiace, limity a způsob distribuce pole – lineární, logaritmický nebo exponenciální) a další parametry dle potřeb uživatele (Obr. 5).

Obr. 5 Znárodnění radičního pole a pohled na dvojici záchranář – zraněný ve virtuálním modelu Dukovany NPP

Halden Viewer umožňuje pracovat ve virtuálním prostředí s informacemi o radičním poli a v síťové verzi umožňuje spolupráci mezi jednotlivými „avatary“. Proto je velice vhodný pro řešení úloh „společný postup při činnostech v prostředí ohroženém radiací“ (Obr. 5).

Obr. 6 Záznam trasy záchranáře

Různé trasy pohybu po areálu při záchraně zraněného je možno opakovaně zaznamenat (Obr. 6) a při následném vyhodnocování postupu zjistit, která z tras je optimální.

Stanovení optimální trasy pohybu po areálu představuje hlavní výsledek při vyhodnocování postupu jednotlivých avatarů. Umožňuje již během nácviku možné situace pracovníkům (účastníkům cvičení s využitím virtuálního modelu EDU) zlepšit pochopení dopadů na zdraví v případě úniku radioaktivní látky a na základě dostupných informací o rozložení simulovaného radiačního pole umožňuje optimalizovat postup při nacvičované záchranné akci.

Závěr

Závěrem je třeba zdůraznit, že i když je programový systém pro hodnocení radiační situace a radiologických následků RaCon velmi sofistikovaný, vychází z mnoha zjednodušujících modelů pro výpočet transportu a disperse v atmosféře, ze zjednodušeného, časově a prostorově zprůměrovaného zahrnutí meteorologických dat do výpočtů jakož i modelového přístupu k chování obyvatel eventuelně příslušníků zásahových týmů. Reálné hodnoty se mohou od předpovídaných a počítaných lišit a proto nejvěrohodnějšími ukazateli pro rozhodování krizového managementu jsou reálné měřené hodnoty v daném místě a daném čase. Tyto měřené hodnoty pak mohou být zpětně použity k upřesněným modelovým výpočtům a předpovědím.

Virtuální model JE Dukovany vyvinutý představuje unikátní produkt, který umožní jak pracovníkům v oblasti krizového řízení, tak i dalším uživatelům seznámit se podrobně s areálem JE bez nutnosti fyzického pohybu po areálu. Již to samotné představuje zvýšení efektivity výcviku a bezpečnosti dotyčných osob.

Model může sloužit i k nácviku řešení havarijních situací spojených s únikem radioaktivity do životního prostředí. Zejména umožňuje optimalizaci pohybu zasahujících osob po areálu. Na základě vyhodnocení dávek obdržených virtuálními osobami ve virtuálním modelu (avataři) je možno navrhnout pro přesun osob z místa A do místa B nejvhodnější trasu s minimálními radiologickými dopady na zdraví přesunujících se osob.

Literatura

- [1] Švanda J., Husťáková H., Fišer V., RaCon – programový prostředek predikující radiační následky havárií různých typů jako nástroj pro podporu krizového managementu a provádění radiačního monitorování, *Bezpečnost jaderné energie*, 16(54), 2008 č. 11/12, str. 337 – 344.
- [2] Machek, J., Fišer, V., Svatek, J., Horák, R., Husťáková, H.: Analýza zdrojů a potřeb krizového managementu v oblasti řízení procesu, zpráva ÚJV 12365T, ÚJV Řež, Prosinec 2005
- [3] Michael N. Louka, Morten A. Gustavsen, Svein-Tore Edvardsen, Asle Olsen, Grete Rindahl: The Halden Viewer: A Tool for Virtual Walkthrough, Radiation Visualisation, and Dose Evaluation, paper No. C1.4 on Enlarged Halden Programme Group Meeting, Lillehammer, Norway, 16th-21st October 2005
- [4] Machek J., Mach O., Husťáková H., Svatek J.: Podklady pro simulační nástroje havarijní připravenosti, výzkumná zpráva ÚJV 12747T, ÚJV Řež, únor 2007
- [5] Svatek J., Machek J., Mach O., Tschiesche J., Mičkal V.: Metodika použití 3D modelu JE pro plánování a nácvik zásahů při radiační havárii, zpráva ÚJV Z 2113T, ÚJV Řež, prosinec 2007

Kontaktní údaje na autory

RNDr. Jan Švanda – Ústav jaderného výzkumu Řež a.s., oddělení Diagnostiky a radiační bezpečnosti, e-mail svn@ujv.cz, tel. 266172166

Ing. Jindřich Machek, CSc. – Ústav jaderného výzkumu Řež a.s., oddělení Diagnostiky a radiační bezpečnosti, e-mail mji@ujv.cz, tel. 266173626

Úloha Policejní akademie České republiky v Praze z hlediska vzdělávání odborníků veřejné správy v oblasti bezpečnostního managementu.

TARČÁNI ONDREJ

NOVÁKOVÁ JAROSLAVA

Abstrakt

Policejní akademie České republiky v Praze se řadí mezi vysoké školy univerzitního typu, a to zejména díky jejímu vnitřnímu rozdělení na dvě fakulty: Fakultu bezpečnostně právní a Fakultu bezpečnostního managementu. Příspěvek poukazuje na předměty vyučované především na druhé zmíněné fakultě s ohledem na jejich vazbu s požadavky kladenými ze stran institucí a orgánů veřejné správy.

Klíčová slova

Policejní akademie České republiky v Praze, vysokoškolské vzdělávání, výzkum, bezpečnost.

Postavení Policejní akademie České republiky v Praze ve vysokoškolském vzdělání České republiky

Vysoké školy jako nejvyšší článek vzdělávací soustavy jsou vrcholnými centry vzdělanosti, nezávislého poznání a tvůrčí činnosti a mají klíčovou úlohu ve vědeckém, kulturním, sociálním a ekonomickém rozvoji společnosti. Dle vysokoškolského zákona⁹⁵:

- uchovávají a rozhojňují dosažené poznání a podle svého typu a zaměření pěstují činnost vědeckou, výzkumnou, vývojovou a inovační, uměleckou nebo další tvůrčí činnost,
- umožňují v souladu s demokratickými principy přístup k vysokoškolskému vzdělání, získání odpovídající profesní kvalifikace a přípravu pro výzkumnou práci a další náročné odborné činnosti,
- poskytují další formy vzdělávání a umožňují získávat, rozšiřovat, prohlubovat nebo obnovovat znalosti z různých oblastí poznání a kultury a podílejí se tak

⁹⁵ § 1 zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách).

na celoživotním vzdělávání,

- hrají aktivní roli ve veřejné diskusi o společenských a etických otázkách, při pěstování kulturní rozmanitosti a vzájemného porozumění, při utváření občanské společnosti a přípravě mladých lidí pro život v ní,
- přispívají k rozvoji na národní a regionální úrovni a spolupracují s různými stupni státní správy a samosprávy, s podnikovou a kulturní sférou,
- rozvíjejí mezinárodní a zvláště evropskou spolupráci jako podstatný rozměr svých činností, podporují společné projekty s obdobnými institucemi v zahraničí, vzájemné uznávání studia a diplomů, výměnu akademických pracovníků a studentů.

Policejní akademie České republiky v Praze (dále jen „PA ČR“) je státní vysoká škola univerzitního typu, vůči které vykonává Ministerstvo vnitra ČR působnosti podle zákona o vysokých školách⁹⁶. Byla zřízena zákonem Federálního shromáždění v roce 1992 a svoji činnost zahájila dne 1. 10. 1992.

Na základě rozhodnutí ministra vnitra ČR ze dne 17. 3. 2008, se souhlasem akreditační komise, byly dle ustanovení § 95 odst. 7 písm. f) a § 105 zák. č. 111/1998 Sb. o vysokých školách, ve znění pozdějších předpisů, zřízeny:

- **Fakulta bezpečnostně právní (FBP) a**
- **Fakulta bezpečnostního managementu (FBM).**

Hlavním posláním PA ČR je vysokoškolská příprava specialistů pro vybrané policejní a další bezpečnostní činnosti, integrovaný záchranný systém a pro výkon řídicích funkcí v policejní praxi a ve státní správě. Zajišťuje vysokoškolskou přípravu zejména těch odborníků, jejichž kvalifikaci nelze zajistit na jiných vysokých školách.

Cíl a obsah vzdělávání na Policejní akademie České republiky v Praze

PA ČR uskutečňuje v prezenční nebo kombinované formě bakalářský, magisterský a doktorský studijní program. Studium v každém studijním programu je ukončeno soubornou státní zkouškou z vybraných předmětů a obhajobou bakalářské, diplomové nebo disertační práce. Standardní doba studia u bakalářských studijních programů je 3 roky.

Studijní programy dalšího vzdělávání, koncipované jako diverzifikovaný systém studijních forem (krátkodobých a dlouhodobých), jsou permanentně inovovány

⁹⁶ § 95 zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách).

v návaznosti na měnící se potřeby občanské společnosti, na aktuální i dlouhodobá bezpečnostní rizika, na problematiku Evropské unie a na kvalifikační potřeby policistů a zaměstnanců resortu ministerstva vnitra.

Studenti na PA ČR jsou nejen z řad policistů ve služebním poměru, ale rovněž i z řad zaměstnanců ministerstva vnitra a ostatních resortů, jejichž složky též uskutečňují ochranu práva. Škola je otevřena i civilním uchazečům, kteří po dosažení středoškolského vzdělání mají zájem studovat na vysoké škole s problematikou bezpečnostně právní a s problematikou krizového řízení.

Absolventi PA ČR se mohou uplatnit v odpovídajících stupních řídicích funkcí a specializovaných profesí v resortu ministerstva vnitra, Policie ČR, v obecních a městských policiích, ve Vojenské policii, Celní správě, Bezpečnostní informační službě, Vězeňské službě, ale i v soukromých bezpečnostních službách. Civilní absolventi se po ukončení studia mohou ucházet o přijetí do služebního poměru u Policie ČR nebo se uplatní jako řídicí pracovníci a specialisté při zajišťování bezpečnosti ve veřejném a soukromém sektoru bezpečnostních služeb, v průmyslu, peněžnictví a v jiných hospodářských oborech. Uplatnění nacházejí také jako pracovníci úřadů státní správy a místní samosprávy.

Studijní programy a přijímací řízení

Všechny studijní programy a obory jsou od 1. dubna 2008 akreditovány podle fakult. Fakulta bezpečnostně právní má akreditovány tyto studijní obory a programy:

BAKALÁŘSKÉ STUDIJNÍ PROGRAMY

A. Bezpečnostně právní studia (realizuje FBP)

- a) Studijní obor Bezpečnostně právní studia;
- b) Studijní obor Policejní činnosti výhradně pro příslušníky PČR z pořádkové, dopravní, cizinecké policie a Služby kriminální policie a vyšetřování;
- c) Studijní obor Kriminalistika a další forenzní činnosti výhradně pro příslušníky z PČR - kriminalistické experty, pracovníky Kriminalistického ústavu Praha, odborů kriminalistické techniky a expertíz a policejních komisařů pověřených vyšetřováním.

B. Veřejná správa (realizuje FBM)

Studijní obor Bezpečnostní management ve veřejné správě.

NAVAZUJÍCÍ MAGISTERSKÝ PROGRAM

- 1) **BEZPEČNOSTNĚ PRÁVNÍ STUDIA**, obor Policejní management a kriminalistika - realizuje Fakulta BP, prezenční studium, kombinované studium;

- 2) **VEŘEJNÁ SPRÁVA**, obor Bezpečnostní management ve veřejné správě - realizuje Fakulta BM, prezenční studium, kombinované studium.

DOKTORSKÝ PROGRAM

Bezpečnostně právní studia

Je realizován jako univerzitní s ingerencí obou fakult, prezenční a kombinované studium.

Přijímací řízení na Policejní akademii České republiky v Praze

Organizace přijímacího řízení je věcí PA ČR v Praze jako celku (univerzity). Výuka a vědeckovýzkumná činnost je organizována prostřednictvím odborných kateder, zejména právního, profesně bezpečnostního, ekonomického a společenskovedního zaměření.

Přijímací zkouška pro bakalářský studijní program obsahuje:

- znalostní test - zkoumá průřezové znalosti a vědomosti z oblasti středoškolského učiva a je doplněn o otázky vztahující se ke specifice studia na PA ČR (právní disciplíny, kriminalistika, kriminologie, policejně bezpečnostní problematika, psychologie);
- jazykový test - uchazeč prokáže dovednost čtení s porozuměním autentickému cizojazyčnému textu (AJ, FJ, NJ, RJ) všeobecného charakteru. V rámci daného textu také kompetenci lexikální a stupeň praktického zvládnutí gramatických jevů.

Přijímací zkouška pro magisterský studijní program obsahuje test logického myšlení, který spočívá v řešení názorných úloh vyžadujících logický úsudek a kritické myšlení. Uvedené testy pro magisterský program jsou písemné. Na každou otázku odpovídají uchazeči označením správné varianty z několika možných odpovědí. Významným hlediskem pro přijetí jsou výsledky dosažené v předchozím bakalářském studiu.

Přijímací zkouška pro doktorský studijní program obsahuje:

- přijímací zkouška z vybraných předmětů studijního oboru "Bezpečnostně právní studia" obsahuje studovanou problematiku těchto předmětů v rozsahu

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

předmětové magisterské zkoušky a zkoušku z cizího jazyka. Jedná se o následující předměty:

- a) teorie práva a ústavní právo
 - b) správní právo
 - c) trestní právo hmotné a trestní právo procesní
 - d) psychologie
 - e) kriminologie
 - f) management a informatika
 - g) kriminalistika
 - h) bezpečnostní služby
- při ústní přijímací zkoušce budou komplexně zhodnocena tato hlediska:
- způsobilost uchazeče náležitě zdůvodnit výběr zvoleného tématu disertační práce a způsoby jejího zpracování;
 - znalosti prokázané při ústní zkoušce z předmětů management, trestní právo, kriminalistika, cizí jazyk;
 - výsledky předchozího magisterského studia;
 - eventuální předchozí vědeckovýzkumné a publikační aktivita uchazeče;
 - nakolik směřování uchazeče koresponduje s výzkumnými záměry PA ČR a resortu Ministerstva vnitra a Policie ČR.

Bezpečnost a krizové řízení u vysokoškolského vzdělávání v České republice

Ochrana životů, zdraví a majetkových hodnot je spolu se zajištěním svrchovanosti, územní celistvosti a ochranou demokratických základů České republiky základní povinností státu. Zahrnuje soubor činností a postupů s cílem minimalizace negativních dopadů možných mimořádných událostí na zdraví a životy lidí a jejich životní podmínky.⁹⁷

Vzdělávání pracovníků veřejné správy (dále jen „VS“) v oblasti krizového řízení a bezpečnosti je v návaznosti na transformaci VS a vstup České republiky

⁹⁷ Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2006 s výhledem do roku 2015 schválená usnesením vlády ČR č. 417 ze dne 22. dubna 2002.

do Evropské unie (dále jen „EU“) velmi důležitým krokem. Je naléhavá potřeba zabezpečit podmínky pro řešení možných mimořádných událostí získáním odborných znalostí, technickou a technologickou připraveností na zvládnání mimořádných událostí a krizových situací a rovněž tvorbou nebo aktualizací legislativy v kontinuitě s harmonizací vzájemné spolupráce mezi zeměmi EU.

K tomuto byla přijata **Koncepce vzdělávání v oblasti krizového řízení** (dále jen „Koncepce“), kterou usnesením č. 211 schválila Bezpečnostní rada státu dne 25. září 2001.

Cílem Koncepce je⁹⁸:

- systémové řešení přípravy osob v předmětné oblasti;
- stanovení cílových skupin včetně přístupu členů těchto skupin ke vzdělávání;
- stanovení způsobů a zásad pro zpracování rámcových vzdělávacích programů pro jednotlivé cílové skupiny;
- určit jaké typy vzdělávacích programů musí absolvovat jednotlivé cílové skupiny a kým musí být akreditovány k získání daného stupně odborné způsobilosti pro výkon funkcí ve veřejné správě
- umožnit získávání a prohlubování kvalifikace a její zvyšování v oblasti potřebné pro činnost profesionálních pracovníků a osob dotčených oblastí krizového řízení;
- zabezpečit přístup členů všech cílových skupin v oblasti krizového řízení k získání a prodloužení odborné způsobilosti nebo požadované odborné připravenosti v uvedené oblasti;
- realizovat koordinaci a výkon státní správy v oblasti činností spojených se vzděláváním v krizovém řízení v odpovědnosti MV ČR ve spolupráci s dalšími zainteresovanými ústředními správními úřady.

Obsahová náplň rámcových vzdělávacích programů bude vycházet a respektovat následující kategorizaci a rámcové určení vzdělávacích modulů⁹⁹:

- **MODUL A; průřez problematikou krizového řízení;**
- **MODUL B; úvod do problematiky krizového řízení;**

⁹⁸ Koncepce vzdělávání v oblasti krizového řízení ze dne 25.září 2001.

⁹⁹ Koncepce vzdělávání v oblasti krizového řízení ze dne 25.září 2001.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- MODUL C; **krizové řízení při nevojenských krizových situacích;**
- MODUL D; **obrana státu;**
- MODUL E; **ochrana obyvatelstva;**
- MODUL F; **ochrana ekonomiky;**
- MODUL G; **vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek;**
- MODUL H; **hospodářská opatření pro krizové stavy;**
- MODUL I; **integrováný záchranný systém;**
- MODUL J; **krizové řízení v oblasti zdravotnictví;**

Bezpečnostní rada státu (dále jen „BRS“) dále projednala dne 16. listopadu 2006 materiál **Vzdělávání odborníků v oblasti bezpečnostní politiky** a svým usnesením č. 156 pověřila ministra vnitra a informatiky spolu s ministrem obrany (vychází se z původního zadání) ve spolupráci s ministrem zahraničních věcí, ministryní školství, mládeže a tělovýchovy, ministrem zdravotnictví a předsedou Správy státních hmotných rezerv zpracovat **návrh společného minima pro potřeby vzdělávání odborníků** v oblasti bezpečnostní politiky.

[1] **Cílem** návrhu společného minima pro potřeby vzdělávání odborníků v oblasti bezpečnosti je vytvoření společného vědomostního základu pro vysokoškolské vzdělávání pracovníků působících v rámci širšího spektra bezpečnostního systému státu, zejména v rámci VS.

Východiska společného studijního minima jsou následující:

- Bezpečnost je komplexní, zahrnuje všechny rozlišované druhy bezpečnosti (tj. vnitřní, vnější, jadernou, ekologickou, pracovní atd.). Je vnímána jako soubor opatření pro ochranu a rozvoj chráněných zájmů. Prioritně se soustřeďuje na bezpečnost člověka.
- Řízení bezpečnosti v území vychází z analýzy rizik s ohledem na určené chráněné zájmy. Jedná se o strategické proaktivní řízení, které komplexním pojetím rizik a zahrnutím principu předběžné opatrnosti je vyšším typem řízení než řízení rizik, na kterém je založena většina dosavadních norem a standardů používaných v praxi.
- Bezpečnostní systém státu, území a organizace je systém managementu bezpečnosti státu, území a organizace, jehož úkolem je zajistit bezpečnostní

situaci (tj. růst úrovně bezpečnosti a udržitelný rozvoj s ohledem na chráněné zájmy).

- Na úseku bezpečnosti a udržitelného rozvoje mají z hlediska současného poznání a současných koncepcí sofistikovaných bezpečnostních systémů úkoly všichni zúčastnění (tedy veřejná správa, výkonné složky, právnické a fyzické osoby, apod.).

Cíle, obsah vzdělávání a výzkum u katedry krizového řízení Policejní akademie České republiky v Praze

Katedra krizového řízení je jedním z pracovišť Fakulty bezpečnostního managementu Policejní akademie České republiky v Praze. Zabývá se vzdělávací a výzkumnou činností ve dvou oblastech, a to:

A. První a hlavní oblastí je výuka zaměřená na **krizové řízení**. Mezi vyučované obory patří především: Analýza rizika (státní závěrečná zkouška), Metody a nástroje řízení bezpečnosti (státní závěrečná zkouška), Nebezpečné látky a průmyslové nehody (státní závěrečná zkouška), Řízení bezpečnosti území (státní závěrečná zkouška), Ekonomika při řešení krizových situací (státní postupová zkouška), Řízení bezpečnosti a rizika (státní závěrečná zkouška), Územní, nouzové a krizové plánování (státní závěrečná zkouška), Rizikové inženýrství (státní závěrečná zkouška), Případové studie a modelování scénářů pohrom, Přírodovědný základ oboru aj.

B. Druhou oblastí je výuka v oblasti **soukromých bezpečnostních služeb**. Mezi vyučované obory patří zejména: Nestátní bezpečnostní služby I a II (státní závěrečná zkouška), Činnost soukromých bezpečnostních služeb, Privátní bezpečnost zemí Evropské unie. Vzdělávací činnost realizuje ve všech akreditovaných studijních programech napříč celou univerzitou.

V roce 2002 byl na PA ČR vytvořen nový bakalářský studijní program Veřejná správa s oborem Krizový management ve státní správě a územní samosprávě¹⁰⁰. Koncepce vycházela z podkladů BRS a obor byl členěn na tři základní bloky, a to: blok analýzy rizik, metody a nástroje řešení krizových situací a ekonomika při řešení krizových situací. V roce 2008 došlo k úpravě koncepce se zaměřením zejména na problematiku bezpečnosti. Nově akreditovaný bakalářský studijní program Veřejná správa má v současné době obor Bezpečnostní management ve veřejné správě. Tento postihuje celou problematiku krizového řízení i obecně bezpečnosti.

¹⁰⁰ ŠESTÁK, B. Závěrečná výzkumná zpráva – Krizové řízení ve veřejné a státní správě a Policii ČR (dílní výzkumný úkol 2/2 výzkumného záměru PA ČR v Praze na léta 2004-2010 „Nové úkoly krizového managementu z pohledu událostí roku 2002“. Praha : PA ČR, 2010. 120 s.

Bakalářský stupeň vysokoškolského studia je zaměřen na osvojení teoretických znalostí a praktických dovedností. Teoretická část klade důraz na osvojení základních systémových znalostí a dovedností v oblastech řízení bezpečnosti, analýzy rizika a metod a nástrojů řízení bezpečnosti. Absolvent disponuje¹⁰¹:

- znalostí obecných principů organizace a fungování veřejné správy;
- znalostí právních předpisů a organizačních norem;
- znalostmi systému řízení bezpečnosti státu, procesu analýzy rizika metod a nástrojů používaných k řešení krizových situací;
- schopností implementovat preventivní opatření odezvy a obnovy;
- ekonomickými znalostmi z oblasti financování prevence, odezvy a obnovy;
- znalostmi z oblasti ochrany obyvatelstva;
- schopnostmi orientovat se v problémových situacích na příslušné úrovni řízení;
- znalostí metodiky zpracování krizových plánů.

Magisterský studijní program veřejná správa se studijním oborem Bezpečnostní management ve veřejné správě byl vytvořen v roce 2008 jako navazující na bakalářský studijní program. Absolvent disponuje:¹⁰²

- dovedností analyzovat a hodnotit rizika na daném území;
- dovedností připravit a řídit obnovu na postiženém území;
- schopností identifikovat živelní a jiné pohromy, modelovat scénáře a postupy na jejich řešení ve variantním provedení;
- dovedností připravit podklady pro zásah záchranných složek;
- znalostmi bezpečnostní legislativy;
- schopností posoudit vývojové trendy bezpečnosti na území a stanovit jim odpovídající způsoby ochrany obyvatelstva;
- znalostmi pro ochranu kritické infrastruktury;
- dovedností zpracovat plánovací dokumentaci;
- znalostmi v oblasti mezinárodního a evropského práva
- znalostí základních právních a organizačních norem.

¹⁰¹ ŠESTÁK, B. Závěrečná výzkumná zpráva – Krizové řízení ve veřejné a státní správě a Policii ČR (dílčí výzkumný úkol 2/2 výzkumného záměru PA ČR v Praze na léta 2004-2010 „Nové úkoly krizového managementu z pohledu událostí roku 2002“. Praha : PA ČR, 2010. s. 106-107

¹⁰² Tamtéž. s. 109-110.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

V následujícím schématu jsou uvedeny veškeré předměty vyučované na katedře krizového řízení.

Bakalářský program "Veřejná správa"

Úvod do bezpečnosti a krizového řízení

[Analýza rizika](#)

Metody a nástroje řízení bezpečnosti

[Řízení bezpečnosti území](#)

[Ochrana kritické infrastruktury](#)

[Přírodovědný základ oboru](#)

[Ochrana obyvatel](#)

[Nebezpečné látky a průmyslové nehody](#)

[Bezpečnostní dokumentace](#)

[Integrovaný záchranný systém](#)

[Ekonomika při řešení krizových situací](#)

[Nestátní bezpečnostní služby](#)

Bakalářský program "Bezpečnostně právní studia"

[Nebezpečné látky a průmyslové havárie](#)

[Teorie a praxe krizového řízení](#)

[Základy teorie a praxe krizového řízení](#)

[Činnost soukromých bezpečnostních služeb](#)

[Privátní bezpečnost zemí EU](#)

[Nestátní bezpečnostní služby I,II](#)

Magisterský program "Veřejná správa"

[Řízení bezpečnosti a rizika](#)

[Obnova území](#)

[Případové studie a modelování scénářů pohrom](#)

[Územní, nouzové a krizové plánování](#)

[Rizikové inženýrství](#)

[Bezpečnostní management - zvláštní část](#)

[Metodiky pro řízení bezpečnosti území](#)

[Matematické minimum pro rizikové inženýrství](#)

Magisterský program "Bezpečnostně právní studia"

[Krizové řízení](#)

PA ČR zaujímá v rámci systému terciárního vzdělávání v ČR specifické postavení. Zaměřuje se na přípravu odborníků, kteří budou po absolvování školy řídícími

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

pracovníky a specialisty Policie ČR a ostatních bezpečnostních sborů. Prosadit se v rozvinuté konkurenci zejména znamená¹⁰³:

- Soustavně evaluovat a promyšleně inovovat dosavadní studijní programy s přihlédnutím ke změnám bezpečnostní situace, k výskytům nových bezpečnostních rizik, k procesům europeizace a internacionalizace;
- Modernizovat a inovovat formy výuky s cílem dosáhnout větší efektivity a racionality vzdělávacího procesu;
- Prosadit širší využívání aktivizujících forem výuky se záměrem docílit užšího sepětí výuky s praxí bezpečnostních sborů;
- Usilovat o větší flexibilitu vzdělávacích programů;
- Programy celoživotního vzdělávání cíleně rozvíjet v návaznosti na systém celoživotního vzdělávání příslušníků a zaměstnanců Policie ČR, ostatních bezpečnostních sborů a resortu ministerstva vnitra;
- Ve vědeckovýzkumné činnosti více reflektovat naléhavé potřeby policejní a bezpečnostní oblasti, dosáhnout významného postavení v rámci nově koncipovaného bezpečnostního výzkumu, jehož garantem je MV.

Pokud se jedná o **oblast zahraničních aktivit**, PA ČR se zapojuje do mezinárodních projektů, jako jsou:

- CEPOL (Evropská policejní akademie);
- MEPA (Středoevropská policejní akademie);
- AEPC (Asociace evropských policejních akademií).

Zahraniční mobility akademických pracovníků a studentů se uskutečňují přednostně v rámci programu **ERASMUS**, finančně podporovaného z prostředků Evropské unie. Cílem je zvýšit počty studentů a pedagogů PA ČR, vyjíždějících na dlouhodobý studijní pobyt na zahraniční univerzity, jakož i počty zahraničních studentů, studujících na PA ČR. V rámci mezinárodní spolupráce se vzdělávacími institucemi v zahraničí dochází především k výměně informací a zkušeností v oblasti vzdělávání, výměna vědeckých informací, vytváření podmínek pro osobní kontakty pedagogů a studentů akademie s pedagogy a studenty partnerských organizací. Jedná se především o následující zahraniční partnery:

¹⁰³ [Dlouhodobý záměr rozvoje Policejní akademie České republiky v Praze na období 2009 – 2013.](#)

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- Akadémia Polícieho zboru v Bratislave (Slovenská republika);
- Žilinská univerzita v Žiline (Slovenská republika);
- University of Central Lancashire (Velká Británie);
- Ruhr -Universität Bochum (Spolková republika Německo);
- Mykolas Romeris University (Litevská republika);
- Police College (Maďarská republika).

V rámci celoživotního vzdělávání se pořádají kurzy, které reagují na potřeby praxe a umožňují zvyšování kvalifikace. Jedná se např. o dlouhodobé kurzy Hospodářská kriminalita a Kvalifikační kurz kriminalistických expertů. V souladu s požadavky Policie ČR se realizuje vzdělávací program pro vrcholový management Metody, nástroje a techniky managementu. Akademičtí pracovníci katedry krizového řízení přednáší na zvolená témata v rámci Instruktažně metodických zaměstnání v Benešově, uskutečňují vzdělávání zaměstnanců Ministerstva vnitra apod.

Výzkum v oblasti bezpečnosti a krizového řízení na Policejní akademie ČR v Praze

Dlouhodobý záměr rozvoje PA ČR v Praze navazuje na Dlouhodobý záměr vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové a další tvůrčí činnosti do roku 2008. Vychází ve své koncepci zejména z následujících dokumentů¹⁰⁴:

- Úmluva o uznávání kvalifikací ve vysokém školství v Evropském regionu, Lisabon 1997;
- Společná deklarace o harmonizaci výstavby evropského systému vysokého školství, Sorbona 1999;
- Společná deklarace evropských ministrů vzdělávání, Bologna 1999;
- Dohoda mezi Policejní akademií ČR v Praze a Policejním prezídiem ČR, Praha 2008.

Co se týká **vědeckovýzkumné činnosti katedry krizového řízení**, tato je zaměřena do oblasti krizového řízení jak ve výzkumné činnosti zabezpečované v rámci PA ČR v Praze, tak v projektech organizovaných Ministerstvem vnitra ČR v rámci bezpečnostního výzkumu ČR. Vedle přímé účasti akademických pracovníků katedry na těchto výzkumných projektech se tyto pracovníci spoluúčastní i na hodnocení

¹⁰⁴ [Dlouhodobý záměr rozvoje Policejní akademie České republiky v Praze na období 2009 – 2013.](#)

a výběru projektů bezpečnostního výzkumu a dalších výzkumných aktivit v oblasti bezpečnosti a krizového řízení v rámci výběrových komisí při Ministerstvu vnitra ČR. V rámci vědeckovýzkumného úkolu byla vybudovaná vědeckopedagogická laboratoř, ve které jsou za pomoci programu **TerEx a RISKAN** řešeny úlohy související s činností pracoviště. **TerEx** – Modelovací nástroj pro rychlý odhad následků havárií a teroristických nebo vojenských útoků. Obsahuje moduly Mapa, Havarijní události, Nebezpečné látky a Havarijní moduly. **RISKAN – Nástroj pro analýzu rizik**, umožňuje identifikace aktiv a jejich ohodnocení, identifikace hrozeb a ohodnocení jejich pravděpodobnosti apod.

V následujícím textu jsou ve stručnosti zmíněny především ty předměty, v jejichž rámci byly studenti zapojováni do vědeckovýzkumné činnosti katedry. Jedná se o následující¹⁰⁵:

- **Bezpečnostní management – zvláštní část** (specializovaný předmět, jehož cílem je zajistit specifické znalosti nutné pro zajištění integrální bezpečnosti území, s ohledem na oblast vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku. Důraz je přitom kladen na roli a úkoly Policie České republiky a dalších orgánů veřejné správy v této oblasti (úkoly spojené s krizovým řízením, prevence krizových situací)). Studentům byly zadávány seminární práce týkající se obecné činnosti P ČR a MV a navazující problematiky plnění úkolů z hlediska zapojení těchto subjektů do systému „nouzového“ a krizového řízení.
- **Ochrana kritické infrastruktury** (cílem předmětu je poznání materiální a technické základny České republiky nutné zajištění integrální bezpečnosti a pro krizové řízení. Speciální zaměření je na kritické infrastruktury a kritické technologie a jejich ochranu.

Aspekty, které jsou především sledovány:

1. Materiálně technická základna ČR.
2. Metody ke stanovení kritických prvků / infrastruktur / technologií.
3. Koncepce a právní úprava ochrany kritické infrastruktury.
4. Kritická infrastruktura ČR a její parametry.

¹⁰⁵ SOUČEK, V. Závěrečná výzkumná zpráva. Dílčí výzkumný úkol 2/1 výzkumného záměru PA ČR v Praze na léta 2009-2010 „Vývoj nových typů strategií řešení krizových situací v aktuální společenské situaci silami Policie České republiky“. Praha : PA ČR, 2010. s. 21-22.

5. Metody ochrany kritické infrastruktury.

6. Plány na ochranu kritické infrastruktury a možnosti využití havarijní a krizové dokumentace.

7. Kontrolní seznamy pro kritickou infrastrukturu zaměřené na potřeby veřejné správy.

8. Vývoj a předpokládané trendy v ochraně kritické infrastruktury.

- **Případové studie a modelování scénářů** (cílem předmětu je zajistit dovednost pro zpracování podkladů pro rozhodování veřejné správy v oblasti zajištění bezpečnosti a udržitelného rozvoje území s ohledem na úkoly veřejné správy).

Závěr

Z předchozího textu je zřejmé, že katedra krizového řízení hraje velmi důležitou úlohu v rámci vzdělávání odborníků a respektuje v plném rozsahu požadavky praxe. Zaměřením jednotlivých předmětů napomáhá především k jasnému a ucelenému chápání a vnímání problematiky krizového řízení a bezpečnosti. Rovněž poskytuje dostatečný prostor pro zapojení se do různých projektů v rámci vědeckovýzkumné činnosti, jejichž cílem je provádět analýzu a následné vyhodnocování zjištěných údajů vztahujících se k aktuálním bezpečnostním otázkám.

Literatura

- [1] Dlouhodobý záměr rozvoje Policejní akademie České republiky v Praze na období 2009 – 2013
- [2] Koncepce vzdělávání v oblasti krizového řízení - aktualizace ve vazbě na reformu veřejné správy a s ní související legislativní normy nově upravující přípravu a vzdělávání státních a ostatních zaměstnanců ve správních úřadech a úředníků územních samosprávných celků
- [3] ŠESTÁK, B. Závěrečná výzkumná zpráva – Krizové řízení ve veřejné a státní správě a Policii ČR (dílčí výzkumný úkol 2/2 výzkumného záměru PA ČR v Praze na léta 2004-2010 „Nové úkoly krizového managementu z pohledu událostí roku 2002“. Praha : PA ČR, 2010. 120 s.
- [4] SOUČEK, V. Závěrečná výzkumná zpráva. Dílčí výzkumný úkol 2/1 výzkumného záměru PA ČR v Praze na léta 2009-2010 „Vývoj nových typů

strategií řešení krizových situací v aktuální společenské situaci silami Policie České republiky“. Praha : PA ČR, 2010. 103 s.

[5] Návrh společného minima pro potřeby vzdělávání odborníků v oblasti bezpečnosti

[6] Zákon č. 111/2008 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách)

[7] www.polac.cz

[8] www.mvcr.cz

Kontaktní údaje na autory

Ing. Ondřej Tarčáni, Mgr. Jaroslava Nováková

Pracovníci katedry krizového řízení Fakulty bezpečnostního managementu

Policejní akademie České republiky v Praze

Kontakt: „kkriz@polac.cz“

Zranitelná místa kritické infrastruktury společnosti

VIČAR DUŠAN

MIKA OTAKAR J.

Abstrakt

Příspěvek charakterizuje hlavní objekty politického, ekonomického nebo kulturního charakteru, které se mohou stát cílem teroristického napadení a dokumentuje závažnost jakýchkoliv výpadků kritické infrastruktury, které mohou v případě dostatečného rozsahu a potřebné hloubky silně ovlivnit veřejné mínění a efektivní fungování společnosti. Pozornost je dále věnována souboru opatření, které mají eliminovat ty nejzávažnější dopady ohrožení kritické infrastruktury.

Klíčová slova

Kritická infrastruktura; definice kritické infrastruktury; oblasti, prvky a subjekty kritické infrastruktury; hrozby a rizika; terorismus; zranitelnost kritické infrastruktury; ochrana kritické infrastruktury.

Úvod

Dnes již nikdo nepochybuje, že vážné narušení funkcí určitých objektů by mělo za následek výrazně negativní dopady na bezpečnost státu, jeho ekonomiku, veřejnou správu a zabezpečení základních životních potřeb obyvatelstva. Celkový soubor objektů tohoto významu (na úrovni státu, příp. též na úrovni evropské či mezinárodní) a jejich funkcí, označujeme pojmem kritická infrastruktura.

Zajistit základní životní potřeby obyvatelstva a jeho bezpečnost je jedním z hlavních úkolů státu. Z něj ovšem pro stát vyplývá i nutnost zabezpečit ochranu kritické infrastruktury, která je pro zajištění tohoto úkolu nezbytná.

Co se týká ohrožení kritické infrastruktury v úvahu přicházejí veškeré hrozby antropogenního, přírodního, příp. kombinovaného původu, ať už jsou charakteru mimořádných událostí, nebo krizových situací nevojenských, případně i vojenských, pokud směřují vůči objektům kritické infrastruktury nebo jejich funkcím. Z prováděných analýz bezpečnostního prostředí vyplývá, že rozsáhlý konvenční vojenský útok proti územím členských zemí NATO a EU bude i v dlouhodobějším horizontu málo pravděpodobný. Případnou hrozbu nasazení masivní vojenské síly proti ČR bude možné identifikovat s dostatečným časovým předstihem, ve kterém

mohou být přijímána příslušná opatření k přijetí k posílení její obranyschopnosti. Nicméně v důsledku souběžného a vzájemně se podporujícího působení řady negativním trendů se bezpečnostní situace v globalizovaném světě znepřehlednila a vyústila v jen těžko předvídatelné hrozby různého typu. V souvislosti s tímto konstatováním je nezbytné nadále rozvíjet schopnosti zjišťování hrozeb a vyhodnocování možných rizik ohrožujících zájmy ČR a její obyvatele. Jednou z těchto hrozeb je i terorismus.

Terorismus se stal významným bezpečnostním fenoménem druhé půle 20. století a zvláště v počátku nového tisíciletí se nechvalně proslavil svými brutálními útoky 11. září 2001 ve Spojených státech amerických. Všeobecně panuje shoda v tom, že se terorismus (jeho kořeny, akce, projevy, následky) nepodaří vymýtit v časovém horizontu několika desetiletí.

Zranitelná místa kritické infrastruktury

Útoky teroristů mohou být namířeny na lidské životy, materiální hodnoty, na pocit bezpečí panující ve veřejnosti. Teroristé cílevědomě útočí na vybrané cíle (zpravidla zranitelná místa) a úměrně svým zájmům volí příslušné prostředky a metody.

Usnesením Bezpečnostní rady státu č. 30 ze dne 30. července 2007 byly stanoveny následující oblasti krizové infrastruktury:

- ♦ Energetika – elektřina, plyn, teplo, ropa.
- ♦ Vodní hospodářství – pitná a odpadní voda.
- ♦ Potravinářství a zemědělství – produkce potravin, zemědělská výroba.
- ♦ Zdravotní péče – lékařská péče a ochrana veřejného zdraví, léčiva.
- ♦ Doprava – silniční, železniční, letecká, vodní.
- ♦ Komunikační a informační systémy – telekomunikace, satelitní komunikace, rozhlas, televize, internet.
- ♦ Bankovní a finanční sektor – veřejné finance, banky, pojišťovny, kapitálový trh.
- ♦ Nouzové služby – Hasičský záchranný sbor, Policie České republiky, Armáda České republiky, předpovědní, varovná a hlásná služba (Státní úřad pro jadernou bezpečnost, Český hydrometeorologický ústav).
- ♦ Veřejná správa – justice, vězeňství, sociální ochrana a zabezpečení.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

V Š P
J
Vysoká škola
polytechnická
Jihlava

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Charakteristika potenciálních teroristických cílů může být tedy velmi různorodá. Při hodnocení potenciálně zranitelných míst (cílů) se vychází ze studie z roku 2002 [1], která byla následně dále upřesněna a rozšířena.

Objekty politického, ekonomického nebo kulturního charakteru

Objekty politického, ekonomického nebo kulturního charakteru, které mohou být cílem teroristického napadení, jsou následující:

- *zastupitelské úřady nebo firmy USA, Izraele, Velké Británie, objekty Židovské obce,*
- *sídla ústředních orgánů státní správy jako ministerstva, Vláda České republiky, Parlament České republiky, další vládní a centrální správní úřady, apod.,*
- *objekty Ministerstva obrany České republiky, Armády České republiky; útok na vojenské zařízení a jednotky,*
- *útoky na zájmy České republiky v zahraničí jako jednotky Armády České republiky v zahraničí, zastupitelské úřady České republiky, kulturní střediska České republiky, zastoupení firem České republiky v zahraničí,*
- *Rádio Svobodná Evropa.*

Objekty infrastrukturního typu

Objekty infrastrukturního typu, případně i další objekty, útok na něž může vyvolat komplikace v dopravě, zásobování, atd.:

- *metro v jeho nejširším pojetí,*
- *letecká, silniční a železniční doprava (autobusová a železniční nádraží, železniční trať, dálnice, silniční a železniční tunely, vzletové a přistávací dráhy, letištní haly, centrální dispečerská pracoviště pro jednotlivé druhy dopravy),*
- *významné dopravní uzly a křižovatky (mosty, mimoúrovňové křižovatky),*
- *ropovody, plynovody a jiné produktovody,*
- *velkokapacitní zásobníky pohonných hmot,*
- *telekomunikační infrastruktura,*
- *rozvody, rozvodny a transformátory elektrické energie,*
- *rozvody vody.*

Relativně nová problematika ochrany tzv. kritické infrastruktury společnosti se začala v nedávné době intenzivně diskutovat a následně řešit. Začínají se přijímat bezpečnostní, ochranná a jiná opatření ke zvýšení odolnosti hlavních prvků kritické infrastruktury nejen proti jejich technickému selhání, ale ke zvýšení odolnosti proti úmyslnému napadení a poškození, případně vyřazení. Teprve v poslední době bylo přijato nařízení vlády ke „krizovému zákonu“, které se problematikou kritické infrastruktury podrobně zabývá [2].

Významným problémem, který je nutno v této souvislosti vzpomenout je otázka hodnocení odolnosti prvků kritické infrastruktury, které souvisí s rozsahem přijímaných preventivních opatření a samotnou efektivností ochrany atakovaných prvků kritické infrastruktury [3].

V mezinárodním měřítku může dojít k tzv. kybernetickému terorismu (kyberterorismu). Jeho podstatou je aplikace a využití informačních a komunikačních technologií pro teroristické cíle různými skupinami globálního terorismu. Zakládá se na možnosti během několika milisekund napadnout rozsáhlé komunikační sítě a narušit jejich funkci, případně je vyřadit z činnosti. Je charakterizován velkou plošností a zaměřením na celou společnost nikoliv na jednotlivé cíle [1].

Technické a technologické objekty

Technické a technologické objekty, které se po zasažení stanou zdrojem dalších ničivých dopadů na obyvatelstvo je možno vymezit následovně:

- *sklady, kde jsou skladovány hořlavé, výbušné, toxické a jiné nebezpečné chemické látky, které jsou umístěny v chemických, petrochemických a jiných provozech a skladech; čerpací stanice pohonných hmot, atd.,*
- *jaderné elektrárny,*
- *koordinovaná destrukce vodních nádrží, přehrad a jiných vodních děl.*

Útoky mířené na osoby

Teroristický útok, jehož cílem je usmrcení co největšího počtu osob by směřoval na:

- *veřejná shromáždění, kde se nachází větší množství účelově shromážděných osob, jako jsou předvolební mítinky, protestní akce, demonstrace a jiná velká shromáždění lidí,*
- *veřejná místa, kde se nachází obvykle větší množství osob, jako příklady mohou sloužit: vlaková nádraží, autobusová nádraží, letištní haly, metro, restaurace, hotely, divadla, kina, multikina, sportovní stadiony, diskotéky,*

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

supermarkety a velké obchodní domy, školy, pošty, bankovní a finanční ústavy, kulturní domy, apod.,

- *veřejná místa, kde se trvale zdržuje větší počet osob, případně turistů, jako příklad může sloužit v Praze Staroměstské náměstí, Václavské náměstí, Karlův most, Hradčany, apod.,*
- *zvláště zranitelné jsou zimní stadiony, velké sportovní haly, velká sportovní hřiště, kde probíhají různé sportovní a kulturní akce, kde jsou shromážděny zpravidla tisíce diváků, jejichž rychlá a bezpečná evakuace je velmi problematická,*
- *výstaviště a zábavní parky.*

Preventivní ochranná opatření

Majitelé objektů (shromažďovacích míst), pořadatelé a organizátoři různých akcí musí zabezpečit následující soubor opatření:

- *předem zpracovat dostatečné podrobné a názorné evakuační plány,*
- *zabezpečit připravenost pořadatelů a organizátorů k provedení rychlé evakuace,*
- *zabezpečit možnost rychlého a jednoznačného vyhlášení signálu nebo výzvy pro evakuaci,*
- *veřejně vystavit jasné a jednoduché evakuační plány, včetně barevných grafických orientačních schémat,*
- *zabezpečit značené evakuační cesty, které vedou k nejbližšímu evakuačnímu východu,*
- *zabezpečit celý prostor dostatečným počtem přenosných hasicích přístrojů,*
- *zabezpečit zřízení vodních hydrantů a pravidelně kontrolovat jejich funkčnost,*
- *zabezpečit zřízení evakuačních výtahů podle příslušné legislativní normy,*
- *zabezpečit trvalý a spolehlivý dohled (ochranu) nad funkčností vzduchotechniky,*
- *věnovat vysokou a stálou pozornost podezřelým osobám a jejich činnosti,*
- *věnovat vysokou a stálou pozornost podezřelým předmětům, jako jsou opuštěné a volně ležící balíky, tašky, kufry a jiná zavazadla, která nemají majitele,*

- *procvičit a prověřit součinnost minimálně se zástupci hasičského záchranného sboru, zdravotnické záchranné služby a Policie ČR s cílem sladění činností jednotlivých složek IZS na možné a očekávané mimořádné události.*

Je zřejmé, že se výše vyjmenovaným „bezpečnostním otázkám“ zpravidla v současné době nevěnuje plná pozornost. Výjimky tvoří nejvýznamnější akce typu mistrovství světa a jiné vrcholné politické, sportovní a kulturní akce mezinárodního nebo národního rozsahu.

Na výše uvedených veřejných místech je potřeba doporučit značnou obezřetnost a bdělost všech přítomných osob, především pak organizátorů, pořádkového a technického personálu. Pořadatelé takových shromáždění by měli mít předem zabezpečenou možnost varování účastníků a možnost vydání jasných signálů nebo pokynů v případě chemického teroristického napadení.

CBRN terorismus

Zvláštním druhem terorismu je pak CBRN terorismus. Zkratka CBRN je původem z anglicky psaného Chemical, Biological, Radiological and Nuclear, tedy v češtině chemický, biologický, radiologický a jaderný. Opatření boje proti terorismu vedeného prostředky CBRN, na rozdíl od praxe bezpečnostních složek, vyžadují přechod od přijímání rozhodnutí založených na detailní analýze možností protivníka k přístupu založeném na analýze rizik. Za účelem stanovení priorit se řada zemí pustila do rozsáhlých konzultací, které vedly k vytvoření analýzy rizik v oblasti prostředků CBRN. Závěry této analýzy využívá zpravodajská služba, protiteroristické jednotky, vědecké agentury a instituce, i záchranné týmy, které řeší skutečné události.

Analýza rizik plynoucích z tohoto druhu terorismu vypracovaná např. v Kanadě zkoumá několik charakteristických scénářů, které zahrnují tři oblasti ohrožení (chemické, biologické a jaderné/radiologické) a následující cílové skupiny [4] :

- městské obyvatelstvo, osoby v uzavřených prostorách,
- důležitá infrastruktura,
- potraviny, spotřební výrobky a vodní zdroje,
- zemědělství (živočišná a rostlinná výroba).

Za reprezentativní scénáře vybrané pro analýzu rizik je pak možno považovat:

- útok vedený biologickými prostředky v městském prostředí,
- útok vedený chemickými prostředky v městském prostředí,
- útok vedený chemickými prostředky na potraviny a vodní zdroje,

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- útok vedený biologickými prostředky na potraviny a vodní zdroje,
- útok vedený biologickými prostředky na živočišnou výrobu a životní prostředí,
- útok vedený biologickými prostředky na rostlinnou výrobu a životní prostředí,
- havárie jaderného reaktoru s dopadem na obyvatele a životní prostředí.

Analýza každého scénáře obsahuje dva kroky. Nejdříve se analyzuje relativní technická proveditelnost s ohledem na dostupnost materiálu, možnosti rozmístění, technické vybavení, odborné znalosti. Výsledkem je vyhodnocení na škále od vysokého stupně proveditelnosti, přes střední, nízký a velmi nízký stupeň. Dále se hodnotí dopad s ohledem na potenciální množství usmrčených či raněných, intenzitu protipatření, hospodářské ztráty, narušení akceschopnosti či kapacit včetně důležité infrastruktury, služeb nebo poničení krajiny. Výsledná škála zahrnuje dopad katastrofický, vážný, střední a nízký. Podrobná rozpracovanost uvedených scénářů možných teroristických útoků ovšem neposkytuje žádné záruky, že se skutečnému útoku podaří zamezit. Rizika vyplývající z velké míry neurčitosti této hrozby podtrhují naléhavost potřeby mít k dispozici konsolidované prostředky a kapacity k reakci na hrozbu a zajištění dostatečné přípravy záchranných týmů.

Závěr

Byť na základě dosavadních zkušeností můžeme konstatovat, že největší hrozby pro prvky krizové infrastruktury na teritoriu České republiky představují rozsáhlé živelní pohromy jakými jsou povodně a záplavy, sněhové kalamity a vichřice. Nelze však vyloučit cílevědomé negativní působení osob formou kriminálních činů či teroristických aktů. Právo na život a jeho ochranu je jedním ze základních lidských práv, což je deklarováno i v Ústavě České republiky. Stát na sebe bere značný díl odpovědnosti za ochranu obyvatelstva, proto musí vytvářet efektivní ochranné mechanismy i proti terorismu jako jedné z hrozeb ohrožující zájmy ČR a její obyvatele [5].

Literatura

- [1] Veverka I.: *Klasifikace možných cílů teroristických útoků, charakteristika těchto cílů z hlediska zranitelnosti a ohrožení při použití různých technologií a z hlediska dopadů a následků*, Odborná studie, Pardubice 2002.
- [2] Nařízení vlády č. 432/2010 Sb., o kriteriích pro určení prvků kritické infrastruktury.

- [3] Programový projekt MV „ Hrozby ohrožující kritickou infrastrukturu“ (číslo projektu VD20062008A03), Institut strategické podpory, a.s., Brno, 2008.
- [4] Countering Terrorism. Final Report – Part I, RTO/SAS-049 Specialist Team. Brusel, 2003.
- [5] Mika O., Patočka J.: Ochrana před chemickým terorismem, Jihočeská universita v Českých Budějovicích, ISBN 978-80-7040-934, České Budějovice 2007.

Kontaktní údaje na autory

Prof. Ing. Dušan Vičar, CSc.
Ředitel Ústavu krizového řízení
Fakulta logistiky a krizového řízení
Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Studentské náměstí 1532
686 01 Uherské Hradiště
Tel:+420 576 038 072
www.flkr.utb.cz
e-mail: vicar@flkr.utb.cz

Ing. Otakar J. Mika, CSc.
Vysoké učení technické v Brně
Fakulta chemická
Purkyňova 118
612 00 Brno
Tel:+420 541 149 438
www.fch.vutbr.cz
e-mail: mika@fch.vutbr.cz

Největší hromadná havárie na dálnici D1

VYSTRČIL MILOŠ

Abstrakt

Obsahem první části článku je popis a analýza využití zákona č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a zákona č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení při řešení závažné mimořádné události, která není krizovým stavem. V článku je popsána a analyzována působnost, připravenost a pravomoci složek IZS, státních orgánů a orgánů územních samosprávných celků při přípravě na mimořádné události a při provádění záchranných a likvidačních prací při mimořádné události.

Ve druhé části článek popisuje a analyzuje způsob řízení a fungování složek IZS od okamžiku registrace největší hromadné havárie na dálnici D1 (20.3. 2008) až do plného zprůjezdnění dálnice D1.

Součástí textu je i popis kroků, zkušeností a doporučení, které vyplynuly z konkrétní činnosti složek IZS a dalších orgánů a subjektů při řešení závažné mimořádné události, kterou byla největší hromadná havárie na dálnici D1.

Abstract

The content of the first part of the article focuses on description and analysis of utilization of the Act No. 239/2000 Coll., On the Integrated Rescue System and the Act No. 240/2000 Coll., On Crisis Management in addressing serious extraordinary event resolution, which is not a crisis situation. The article describes and analyses competence, preparedness, and implementation powers of the Integrated Rescue System (hereinafter referred to as "IRS"), the state authorities, the authorities of the local governments in preparing for extraordinary events, and addressing rescue and liquidation operations of the extraordinary event.

The second part of the article describes and analyses the management and operation of the IRS from the moment of the largest mass accident on the D1 Motorway registration (20. 3. 2008) to the full reopening of the Motorway D1.

The text includes also a description of the steps, experience and recommendations that resulted from the concrete operation of IRS and other authorities and entities in addressing mass accident on the Motorway D1 extraordinary event.

Klíčová slova

Integrovaný záchranný systém (IZS), složky IZS, mimořádná událost, záchranné práce, likvidační práce, krajské operační a informační středisko (KOPIS), hejtman, velitel zásahu.

Keywords

Integrated Rescue System (IRS), IRS Components, extraordinary event, rescue operations, liquidation operations, Regional Operations and Information Centre (KOPIS), president, officer in charge.

Úvod

Zatímco v době válečných konfliktů nebo v době teprve se rozvíjející Evropy byly největším nebezpečím pro životy “evropských” občanů epidemie, válečné střety nebo těžko překonatelné životní podmínky a nedostatek potravin, je tomu v dnešní globalizované civilizované Evropě z hlediska přímého ohrožení našich životů, zdraví, majetku nebo životního prostředí poněkud jinak.

Dnes jsou to zejména tzv. “mimořádné události” (§ 2 zákona č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů), které nejčastěji ohrožují naše bezpečí nebo prostředí, ve kterém žijeme. Člověku tak nezbylo nic jiného, než si nová existující ohrožení definovat a následně zavést a zprovoznit pro svoji ochranu důmyslný a propracovaný systém.

Prvním cílem tohoto článku je nejprve obecně vysvětlit nastavení systému ochrany životů, zdraví, majetku a životního prostředí v České republice a následně na konkrétním příkladě ukázat jeho uplatnění v praxi.

Protože autor tohoto článku měl ve své dřívější pozici hejtmána Kraje Vysočina unikátní možnost se přímo podílet na organizaci záchranných prací i následných likvidačních pracích pravděpodobně největší hromadné havárie na dálnici D1, je snad přirozeným druhým cílem tohoto článku nejen celý průběh záchranných a likvidačních prací vysvětlit a popsat, ale i jednotlivé kroky analyzovat a získat tak pro budoucí činnost záchranného systému další poznatky a poučení.

Třetím cílem článku je potom poukázat ještě na jeden prvek, který je při záchranných pracích, které vyžadují spolupráci více složek IZS a dalších orgánů a subjektů nesmírně důležitý. Ještě více, než ve kterémkoliv jiném oboru je pro úspěch řešení libovolné závažné mimořádné události důležitá vzájemná důvěra a respekt. Platí to jak o záchranných týmech jednotlivých složek IZS, tak o práci lidí v krizových štábech. Vůdcovské či jiné ambice nikdy nesmí narušit nebo dokonce rozbít

týmového ducha a ochotu spolupracovat a v případě potřeby kdykoliv pomoci nebo zaskočit za druhého.

Materiál a metody

Základními výchozími materiály kromě desítek článků a stovek fotografií, které se všechny vztahují spíše k popisu konkrétní aplikace obecných pravidel řešení mimořádných událostí, jsou **dvě obecně závazné české zákonné normy**.

Tyto dvě normy – zákony obsahují i základní vymezení pojmů a procesů, které se používají a uplatňují při řešení mimořádných událostí a krizovém řízení a je tedy žádoucí se s nimi blíže seznámit.

První zákonnou normou je již výše zmíněný **zákon č. 239/2000 Sb.**, o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů. Tento zákon vymezuje integrovaný záchranný systém, stanoví složky integrovaného záchranného systému a jejich působnost, pokud tak nestanoví zvláštní právní předpis, působnost a pravomoc státních orgánů a orgánů územních samosprávných celků, práva a povinnosti právnických a fyzických osob při přípravě na mimořádné události a při záchranných a likvidačních pracích a při ochraně obyvatelstva před a po dobu vyhlášení stavu nebezpečí, nouzového stavu, stavu ohrožení státu a válečného stavu (dále jen "krizové stavy").

Kromě jiného zákon č. 239/2000 Sb.:

- Definuje integrovaný záchranný systém (IZS) jako koordinovaný postup jeho složek při přípravě na mimořádné události a při provádění záchranných a likvidačních prací a vymezuje možnosti jeho použití.
- Definuje mimořádnou událost jako škodlivé působení sil a jevů vyvolaných činnostmi člověka, přírodními vlivy, a také havárie, které ohrožují život, zdraví, majetek nebo životní prostředí a vyžadují provedení záchranných a likvidačních prací.
- Nazývá záchrannými pracemi činnost k odvrácení nebo omezení bezprostředního působení rizik vzniklých mimořádnou událostí, zejména ve vztahu k ohrožení života, zdraví, majetku nebo životního prostředí, a vedoucí k přerušení jejich příčin.
- Nazývá likvidačními pracemi činnosti k odstranění následků způsobených mimořádnou událostí.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- Nazývá základními složkami integrovaného záchranného systému Hasičský záchranný sbor České republiky, zdravotnickou záchrannou službu a Policii České republiky.
- Nazývá ostatními složkami integrovaného záchranného systému vyčleněné síly a prostředky ozbrojených sil, ostatní ozbrojené bezpečnostní sbory, ostatní záchranné sbory, orgány ochrany veřejného zdraví, havarijní, pohotovostní, odborné a jiné služby, zařízení civilní ochrany, neziskové organizace a sdružení občanů, která lze využít k záchranným a likvidačním pracím. Ostatní složky integrovaného záchranného systému poskytují při záchranných a likvidačních pracích plánovanou pomoc na vyžádání.
- Stanovuje operační střediska hasičského záchranného sboru kraje (KOPIS) stálými orgány pro koordinaci složek integrovaného záchranného systému.
- Stanovuje, že hejtman koordinuje záchranné a likvidační práce při řešení mimořádné události vzniklé na území kraje, pokud přesahuje území jednoho správního obvodu obce s rozšířenou působností a velitel zásahu vyhlásil nejvyšší stupeň poplachu nebo jej o to požádal. Pro koordinaci záchranných a likvidačních prací může hejtman použít krizový štáb kraje zřízený podle zvláštního právního předpisu.

Druhou zákonnou normou je **zákon č. 240/2000 Sb.**, o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon). Tento zákon stanoví působnost a pravomoci státních orgánů a orgánů územních samosprávných celků a práva a povinnosti právnických a fyzických osob při přípravě na krizové situace, které nesouvisí se zajišťováním obrany České republiky před vnějším napadením, a při jejich řešení a při ochraně kritické infrastruktury a odpovědnost za porušení těchto povinností.

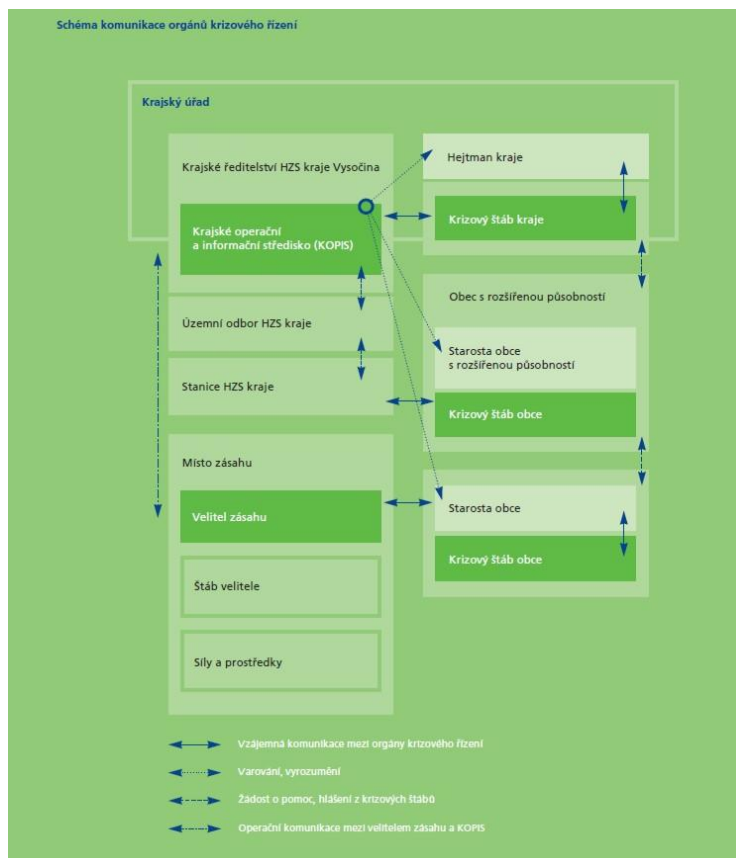
Kromě jiného zákon č. 240/2010:

- Nazývá krizovou situací mimořádnou událost podle zákona o integrovaném záchranném systému, při které došlo k narušení kritické infrastruktury nebo vzniklo jiné nebezpečí, při nichž je vyhlášen stav nebezpečí, nouzový stav nebo stav ohrožení státu (dále jen „krizový stav“).
- Umožňuje hejtmanovi zřídit a řídit orgán krizového řízení – krizový štáb kraje.

Způsob komunikace orgánů krizového řízení pro řešení mimořádné události na krajské úrovni popisuje schéma z níže uvedeného obrázku 1.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Obr. 1: Schéma komunikace orgánů krizového řízení

Zdroj: Vysočina bezpečný region, Kraj Vysočina 2008

Hromadná havárie na dálnici D1 jako konkrétní příklad řešení mimořádné události

Dne 20. 3. 2008 v 10:01 hod. nastala velmi složitá dopravní situace na jedné z nejméně frekventovaných dopravních tepen České republiky - na dálnici D1. Na dvou místech v úsecích dálnice od 100. do 130. km došlo k hromadným dopravním nehodám vozidel (na obou polovinách dálnice). Následkem havárií bylo 30 zraněných osob, z toho 6 těžce, celkem přes 200 havarovaných vozidel a neprůjezdná dálnice D1 v obou směrech, na Prahu i na Brno. V místě nehody bylo soustředěno značné množství osob, které musely havarovaná vozidla opustit. V té době bylo poměrně chladné zimní počasí doprovázené sněhovými vánicemi. V důsledku neprůjezdnosti dálnice se tvořily na dálničním tělese dlouhé kolony jak osobních, tak i těžkých nákladních vozidel (kamionů). Místo nehody a charakter události dokumentují níže uvedené obrázky 2 a 3.

Obr. 2: Místo nehody

Zdroj: HZS Kraje Vysočina

Obr. 3: Fotografie situace z místa nehody

Zdroj: MF Dnes 2008

Po ohlášení této mimořádné události byly aktivovány základní složky IZS a naplno byla zahájena činnost IZS směřující k záchraně lidských životů, zdraví a majetku. Krajské operační a informační středisko Hasičského záchranného sboru Kraje Vysočina oznámilo tuto skutečnost hejtmanovi Kraje Vysočina. Na jeho pokyn za účelem odpry řešení této mimořádně složité události KOPIS svolal Krizový štáb Kraje Vysočina, konkrétně především pracovní skupinu „Doprava“.

Ve 12:00 hod. byla po předcházející intenzivní zejména telefonické komunikaci oficiálně zahájena činnost Krizového štábu Kraje Vysočina na pracovišti, které je umístěno u HZS Kraje Vysočina. V té době přibližně již 2 hodiny probíhaly záchranné a likvidační práce IZS na dálnici D1 pod vedením velitele zásahu.

Na prvním zasedání krizového štábu jednotliví zástupci základních složek IZS informovali o vzniklé situaci a o činnosti na místě havárie.

Následně došlo ze strany Krizového štábu Kraje Vysočina:

- K vyhodnocení aktuálního stavu a situace, posouzení dosavadní činnosti složek IZS na dálnici D1.
- K podpoře vzájemné informovanosti složek IZS a koordinace dalšího postupu provádění záchranných a likvidačních prací.
- K přijetí informace, že z důvodu velkého počtu zraněných bylo Zdravotnickou záchrannou službou kraje Vysočina vyhlášeno „hromadné neštěstí“ (v 10:31

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

hodin) na 100. km – 26 zraněných, z toho 5 osob těžce, na 128. km - 4 zranění, z toho 1 osoba těžce.

- K potvrzení rozhodnutí o úplném uzavření dálnice mezi 91. a 134. km (Humpolec – Měřín) s předpokládanou dobou trvání uzavření 5 – 6 hodin.
- K rozhodnutí nepouštět kamionovou dopravu na odklonové trasy a kamiony ponechat na tělese dálnice, provoz osobních vozidel regulovat hlídkami Policie ČR a postupně je směřovat na odklonové trasy.
- K rozhodnutí o posílení logistického zabezpečení jak záchranářů, tak i dopravními nehodami postižených osob.
- K rozhodnutí, že silami a prostředky Krajské správy a údržby silnic Vysočiny bude nadále prioritně zajišťována sjízdnost odklonových tras na komunikacích kraje Vysočina, kde byl předpoklad zvýšeného provozu.
- K rozhodnutí, že skupina tiskových mluvčích (2x Kraj Vysočina a 1x HZS) bude v pravidelných intervalech podávat médiím a jejich prostřednictvím veřejnosti zprávy o vývoji situace.
- K rozhodnutí o zřízení informační linky na KOPIS HZS (oznámeno v médiích), na které budou k dispozici podrobné a ověřené informace.

Druhé jednání úplného krizového štábu probíhalo od 14:00 hod. Byl znovu hodnocen vývoj situace, postup záchranných prací (především stav a umístění zraněných osob), byla formulována další prognóza odstraňování havarovaných vozidel a předběžný časový výhled na uvolnění dálnice a její zprůjezdnění v obou směrech.

Rovněž byl hodnocen stav zabezpečení osob, které zůstaly v místě havárie a musely opustit vozidla a také osob, které zůstaly ve vozidlech zablokovaných na dálnici D1. K záchranným pracím se ve zvýšené míře přidala humanitární pomoc (přístřeší, nápoje, PHM apod.) a likvidační práce.

Pokud posuzujeme řešení hromadné havárie na dálnici D1 z pozice dvou základních materiálů tj. zákona 239/2000 Sb. a zákona 240/2000 Sb., je zřejmé, že se jednalo o situaci, která spadala do režimu zákona č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému.

Nejednalo se tedy ještě o krizovou situaci vyžadující krizové řízení podle zákona č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení (krizový zákon), ale o řešení mimořádné události v rámci havarijního systému. Platí však, že orgán krizového řízení - krizový štáb - zřízený podle ustanovení § 14, odst. 2, písm. b) zákona 240/2000 Sb., je možné

využít pro koordinaci záchranných a likvidačních prací i v případech mimo krizové stavy, pokud tak rozhodne hejtman, což se v tomto případě stalo.

Hejtman tak rozhodl proto, že se zcela jednoznačně jednalo o závažnou mimořádnou událost a záchranné a likvidační práce s ní spojené vyžadovaly náročnější a komplexní koordinaci činnosti složek IZS.

Zároveň však přitom na výkon záchranných a likvidačních prací postačovala běžná činnost IZS a správních úřadů a nebylo nezbytné omezovat v širším měřítku jiné subjekty (bezprostředně nezúčastněné na mimořádné události) na jejich právech a svobodách. Využití krizového štábu, který je připraven na řešení krizových situací, pro takto rozsáhlou a komplikovanou mimořádnou událost se ukázalo být velmi dobrým řešením.

Výsledky a diskuse

KOPIS a krizový štáb

KOPIS HZS přijalo první tísňové volání na Telefonní centrum tísňového volání v 10:01 hodin jako hromadnou dopravní nehodu cca 15 vozidel na 100. km dálnice D1 ve směru na Prahu, tuto událost bezprostředně předalo všem základním složkám IZS. V 10:02 hod byl vyhlášen poplach prvním jednotkám PO. V dalším průběhu bylo přijato dalších 8 tísňových volání, které upřesňovaly rozsah dopravní nehody. Na KOPIS byli ve službě 3 operační technici na příjmu tísňového volání a 3 operační důstojníci. Výkon směny operativně posílil vedoucí KOPIS a zajistil svolání na základě žádosti řídicího důstojníka a v dohodě s hejtmanem kraje Krizového štábu Kraje Vysočina. Krizový štáb byl svolán na 12:00 hodin.

Z důvodu velkého mediálního zájmu a ke snížení zátěže obsluhy KOPIS byla zřízena linka pro média, kterou obsluhovala tisková mluvčí HZS kraje Vysočina. Následně byla zřízena i speciální telefonní linka pro veřejnost, kterou využilo 20 osob. V rámci KOPIS bylo telefonními linkami provoláno během hromadné dopravní nehody 1 hodina a 58 minut a v rámci digitální radiové sítě Pegas cca 2 hodiny a 40 minut, což je až trojnásobný nárůst vůči průměrnému dni.

Z důvodu usnadnění radiové komunikace velitele zásahu na 100. km byl do místa zásahu vyslán spojař.

Pro získání celkového přehledu o situaci byl využit vrtulník ZZS a byl proveden průzkumný let s příslušníkem odboru operačního řízení HZS kraje Vysočina na jeho palubě. Přibližně bylo odhadnuto cca 20 tisíc osob uvězněných v kolonách na dálnici D1. Byl dán požadavek na Policii ČR k uzavření dálnice D1 v úseku 91 - 134 km v obou směrech a k postupnému uvolňování dálnice od autobusů a osobních vozidel i za cenu odstraňování středních dělicích pásů. Nákladní

automobily byly drženy na dálnici z důvodu snížení dopravní zátěže objízdných komunikací.

V důsledku nepřízně počasí bylo zajištěno týlové zabezpečení pro bezprostředně postižené osoby a zasahující složky IZS.

Mediální skupina nepřetržitě monitorovala situaci a zajišťovala tiskové zprávy k aktuální situaci.

KOPIS a krizový štáb po celou dobu řešení mimořádné události komunikovaly s OPIS MV GŘ HZS ČR. V průběhu řešení mimořádné události zasedání krajského krizového štábu osobně ve 14:15 hodin navštívili ministr vnitra a generální ředitel HZS.

Pro případ nedostatku PHM uvězněných osobních automobilů a pro případ zvýšení dodávky humanitární pomoci byla ve spolupráci s OPIS MV GŘ HZS ČR aktivována část zásob za skladů humanitární pomoci – kanystry na PHM, várnice. Uvedený materiál byl předsunut na stanici Velké Meziříčí.

Po dohodě se ZZS byl na KOPIS předán i celkový seznam zraněných osob s uvedením cílové nemocnice.

Pro případ potřeby nebo problémů na vyprošťovací technice, která pracovala na dálnici D1 při odklizení havarovaných vozidel byly předsunuty na stanice Humpolec a Jihlava VYA-S3 (AV 14) T-815. HZS kraje Vysočina tímto vytvořil zálohy pro vyprošťování vozidel o počtu – stanice Jihlava 1 x AV20, 1 x AV14 a stanice Humpolec 1 x AV14 T-815. Společnosti, které vyprošťování prováděly – firma PRETOL HB s.r.o. a JEREŠ Transport a.s. po celou dobu zásahu disponovaly pouze vlastní technikou. Snahou bylo co nejrychlejší zprůjezdnění dálnice i z důvodu meteorologické předpovědi na nejbližší hodiny, kdy bylo hlášeno opětovné zhoršení klimatických podmínek přibližně od půlnoci, což se naštěstí nepotvrdilo.

Činnost krizového štábu byla ukončena 21. března 2008 v 9:00 hod.

Policie České republiky

Na řešení mimořádné události se podílelo cca 80 policistů, 30 osobních vozidel a 9 speciálních vyšetřovacích vozidel. Do akce nasadila letecká služba Policie ČR 3 vrtulníky, které byly využity pro monitoring dění na dálnici. Velkou zatěžkávací zkouškou úspěšně prošel Operační odbor Střediska Jmk – pracoviště Jihlava, kde již došlo k integraci všech okresů kraje Vysočina.

Konečná čísla hovoří o poškození 2 autobusů, 98 nákladních vozidel a 131 osobních automobilů – celkem 231 vozidel. Celkem policisté zadokumentovali 93 dopravních nehod se škodou přesahující 27,5 milionů korun.

Zdravotnická záchranná služba

K likvidaci následků hromadné havárie na D1 bylo celkem nasazeno:

LZZS Jihlava, LZZS Praha, LZZS Brno (tento vrtulník nezasahoval, pro nepřízeň počasí neproletěl, vrátil se zpět na základnu), 8 vozidel rychlé lékařské pomoci, 2 vozidla zdravotní pomoci, 5 vozidel dopravní zdravotní služby a ČČK.

Celkem zasahovalo 39 zdravotních záchranářů (z toho 9 lékařů).

V 10:31 hodin bylo vyhlášeno lékařem ZZS kraje Vysočina hromadné neštěstí, ukončeno bylo ve 12:37 hodin (celkem 2 hodiny a 6 minut) s tím, že všichni zranění byli ošetřeni a transportováni do nemocnic.

Celkem 30 osob bylo zraněno, z toho 6 těžce. Posádka LZZS Praha, která i přes velmi nestabilní klimatické podmínky prolétla na stým km dálnice D1, transportovala nejhůře poraněného pacienta na urgentní příjem FN Brno Bohunice. Další pacienti byli v rychlém sledu odvezeni do nemocnic Brno Bohunice, Jihlava a Pelhřimov.

Jednotky požární ochrany

Zásah byl evidován jako dvě události, kterých se přímo zúčastnilo 47 hasičů na úseku 100. km směr Praha (následně i směr Brno) a 17 hasičů na 127. km směr Brno, celkem 64 hasičů. V rámci operačního a strategického vedení události se do akce zapojilo 15 příslušníků (obsluha KOPIS, zajištění týlových potřeb, účast ve štábu atd.) a do pohotovosti na stanicích bylo zařazeno dalších cca 15 příslušníků. Celkový počet byl 94 hasičů.

Řešení události bylo celokrajské s využitím prostředků HZS Středočeského kraje a skladu pohotovostních zásob HZS ČR.

Shrnutí

Uvedená událost se svým rozsahem řadí k největším, ne-li vůbec největší hromadné nehodě v rámci ČR. Celkově lze vlastní mimořádnou událost lze rozdělit do několika etap.

První etapou je činnost složek IZS při záchranných a vyprošťovacích pracích.

V druhé etapě došlo poskytnutí humanitární pomoci (nápoje, přístřeší atd.) a postupnému vyvedení osobních vozidel a autobusů. V této době byly řešeny i požadavky na přednostní uvolnění vozidel ZZS, vězeňské služby atd. i za cenu např. rozebrání středových svodidel. Policie ČR v této době také zahájila vyšetřování dopravních nehod.

Ve třetí etapě byly dokončeno vyšetřování dopravních nehod a odstraněna havarovaná vozidla s následným plným zprůjezdněním dálnice D1.

Z hlediska časového je samostatným prvkem činnost KOPIS, krizového štábu a práce mediální skupiny, které probíhaly po celou dobu zásahu.

Již v průběhu události, ale zejména po jejím ukončení byl celý postup řešení mimořádné události podroben důkladnému posouzení a rozboru. Zatímco média a veřejnost posuzovaly spíše vnější obraz, který o svém fungování jednotlivé složky IZS a všichni zainteresovaní vytvářeli, odborníci na oblast řešení mimořádných událostí a krizových situací zase posuzovali schopnost KOPIS, krizového štábu a složek IZS využít platné legislativy pro správnou organizaci a řízení celého zásahu.

Z reakcí v době zásahu i vyjádření odborníků po zásahu vyplývá, že byla zvládnuta, jak komunikace s veřejností, tak vlastní organizace a řízení celé akce.

Vlastní akce potom přinesla pro činnost IZS a jeho složek celou řadu poznatků a závěrů, které již byly částečně dříve zmíněny a jsou stručně shrnuty a vyhodnoceny v závěrečné části tohoto článku.

Závěr

Analýza řešení mimořádné události na dálnici D1 přinesla některé obecné a některé konkrétní poznatky, charakteristiky a závěry, které lze z hlediska analytického rozdělit do čtyř skupin.

Silné stránky

- Nedošlo k žádnému smrtelnému zranění,
- nenastal výskyt havárie s nebezpečnou látkou, ani požárem,
- kvalitní spolupráce složek IZS na místě zásahu i v rámci krizového štábu hejtmana,
- velmi dobrá činnost krizového štábu hejtmana,
- vyslání řídicích důstojníků Územního odboru HZS na místo události,
- soustavná práce s médii, plná informovanost na místě (pomocí ředitele Územního odboru HZS a řídicího důstojníka) i v rámci štábu,
- okamžitý odklon medií od operačního řízení,
- zřízení veřejné informační linky,
- okamžité využití spojaře na pohotovosti pro podporu velitele zásahu na místě,

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- vybavení předurčených jednotek na dálnici vozidly RZA (Velké Meziříčí, Jihlava, Humpolec),
- vybavení vozidel širším spektrem vyprošťovací techniky (těžké sady horší mobilita při přesunu, ale zase větší výkon),
- povolání týlových prostředků na místo události (týlový kontejner, autobus), uvedená podpora působila příznivě i na psychiku postižených osob,
- použití osvětlovacího balónu – po soumraku vydatný zdroj světla, k dispozici byly dva osvětlovací balóny,
- aktivace humanitárních zásob HZS ČR,
- využití vrtulníku LZS pro získání rychlé informací o situaci,
- ponechání nákladních vozidel na dálnici a postupné uvolňování osobních vozidel a autobusů i za cenu rozebrání středových svodidel,
- velmi dobrá spolupráce složek IZS, zvláště pak hasičů a policie při uzavření úseku na 91. – 134. km dálnice v obou směrech a řešení objízdných tras,
- efektivní koordinace zdravotnických záchranných činností,
- rychlá likvidace následků hromadného neštěstí ze strany složek IZS,
- vysoká profesionalita, předvídatost a akceschopnost obsluh operačních středisek složek IZS, zejména na počátku hromadného neštěstí,
- kvalitní spolupráce s ostatními ZZS, zejména LZS Praha, DZS Humpolec a OS ČČK Jihlava,
- dostatečné vybavení sanitních vozidel zdravotnickými prostředky a materiálem,
- účast firmy PRETOL HB s.r.o. a JEREŠ Transport a.s., které byly díky vybavení, počtu techniky a personálu schopny zvládnout odtah vozidel a jejich umístění na vlastní odstavňovou plochu bez zbytečného prodloužení.

Slabé stránky

- Nepřízeň počasí způsobující komplikace v dopravě na objízdných trasách a na místě zásahu,
- nedisciplinovanost řidičů, neznalost a nerespektování uvolňování pruhu pro průjezd vozidel s právem v přednosti v jízdě a pro vozidla SSÚD; díky těmto skutečnostem byl příjezd posilových jednotek opožděný,
- nedostatečná síť informačních tabulí podél dálnice D1, nečitelná pro cizince,

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- zastaralost autobusu v majetku HZS kraje Vysočina a jeho nevybavení světelným a zvukovým výstražným zařízením,
- spojení zasahujících posádek ZZS se zdravotním operačním střediskem,
- spojení posádek ZZS na místě zásahu, navzájem mezi sebou a v rámci IZS,
- přetížení všech mobilních operátorů.

Příležitosti

- Vznik vlastního krajského policejního ředitelství,
- zlepšení vybavení dálnice telematickými prvky (proměnné informační tabule, meteohlášky, kamery apod.), umožnění rychlejší regulace dopravy, zlepšení aktuální informovanosti řidičů,
- zlepšení kvality dálnice D1 a objízdných tras,
- vznik lépe vybaveného společného operačního střediska pro všechny složky IZS,
- lepší materiální a logistické vybavení složek IZS.

Ohrožení

- Zhoršující se stav dálnice D1,
- narůstající nekázeň řidičů, podcenění preventivní přípravy na možné mimořádné události,
- nárůst hustoty provozu, zejména kamionové dopravy,
- nejasnosti spojené s činností odtahových služeb,
- oslabení možnosti jednotného a kordinovaného řízení složek IZS,
- nedostatečné využití možností médií, elektronické komunikace a informačních technologií,
- zhoršující se stav objízdných tras a jejich údržba.

Program pro budoucnost

Hromadná havárie na dálnici D1 jednoznačně prokázala životaschopnost a správnost nastavení fungování IZS v ČR. Zároveň odhalila i drobné nedostatky a především potom poukázala na nebezpečí, která zejména v souvislosti se špatnou kvalitou komunikací, zvyšováním hustoty silničního provozu a neodpovědnosti nebo špatného vybavení řidičů mohou účastníky silničního provozu potkat.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Z havárie vyplývají tři základní budoucí směry posilování bezpečnosti silničního provozu:

- Zdůraznění prevence – tj. všestranné, trvalé a důsledné výchovy účastníků silničního provozu. Naprosto zásadním způsobem je především nutné zvýšit disciplínu všech účastníků silničního provozu, zejména pak v době vzniku a řešení mimořádné události.
- Posílení kvality možností koordinace a komunikace všech složek IZS včetně intenzivního zapojení představitelů veřejné správy a posílení jejich profesionální materiální i odborné připravenosti.
- Zlepšení kvality dopravní infrastruktury včetně posilování informačních systémů a systémů varování.

Literatura

- [1] Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému ve znění pozdějších předpisů
- [2] Zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení ve znění pozdějších předpisů (krizový zákon)

Kontaktní údaje na autory

RNDr. Miloš Vystrčil

Katedra veřejné správy a regionálního rozvoje

Vysoká škola polytechnická Jihlava

Tolstého 16

vystrcil@vspj.cz, +420 606 767 544

Společnost a její ochrana

ZAHRADNÍČEK PAVEL

Abstrakt

Diskusní příspěvek je úvodním referátem konference ZÁSAH 2011.

V příspěvku jsou charakterizovány společenské procesy na počátku 21. století, bezpečnostní prostředí (antropogenní i přírodní) v zahraničí i v ČR. Je zde uvedena úloha státu při zajišťování bezpečnosti. Zdůrazněno je pojetí konference a její jedinečnost. Obsah vystoupení je orientován na úlohu, místo a charakteristiku periodických konferencí ZÁSAH v rámci vysokoškolských konferenčních aktivit v ČR. V závěru jsou vydefinovány obecné dlouhodobé cíle konferencí ZÁSAH a předpokládané přínosy pro bezpečnostní teorii a praxi.

Klíčová slova

Bezpečnostní prostředí, hrozby, rizika, globalizace, tempo doby, vzdělanostní společnost EU, bezpečnost a ochrana ČR, Konference ZÁSAH v Jihlavě.

Preambule

Společnost České republiky a jejích jednotlivých regionů je účastníkem vývojových procesů 21. století, které jsou sice různě modifikovány konkrétním prostředím ČR, ale jejich příčiny a podstata se nemění. Přínosy i negativa těchto vývojových trendů významně ovlivňují vnitřní procesy českého státu. Státní i nestátní instituce musí být připraveny na řešení důsledků tohoto vývoje, včetně otázek bezpečnostních.

1. Společenské procesy na počátku 21. století.

Žijeme na počátku 21. století - na počátku formování tzv. **informační společnosti**. Informační společnost je charakterizována, mimo jiné, podstatným využíváním digitálního zpracování, uchování a přenosu informací. Ze zpracování informací se stává významná ekonomická aktivita, která jednak postupuje tradičními ekonomickými či společenskými aktivitami a jednak vytváří zcela nové příležitosti a činnosti, které podstatně ovlivňují charakter společnosti. Informační a komunikační technologie umožnily vznik nové průmyslové revoluce s dopady, které mění způsob spolupráce ve společnosti, způsob života i hledání nových možností uplatnění

lidského potenciálu ve výrobě, spotřebě, kultuře i využití volného času. Vyhledávání, zpracovávání, uchovávání i předávání informací se stává prakticky nezávislé na časových, prostorových či kvantitativních omezeních. Nové příležitosti, které mění se charakter společnosti poskytuje, přináší nové a širší možnosti uplatnění. Přesto, že zaměstnanost v tradičních sektorech ekonomiky, tj. zemědělství a průmyslu, trvale klesá, dochází k přesunu nových příležitostí do oblasti práce s informacemi (znalostní sektor) a do jisté míry i služeb obecně. Společnost, ve které budou informační infrastruktura, nástroje a služby obecně dostupné, umožní rovnoprávnější a vyváženější vnitřní uzpůsobení i lepší podmínky pro rozvíjení a posilování individuálních schopností jejích obyvatel.

Změny ve struktuře i organizaci společnosti, které informační společnost přináší, budou dočasně vytvářet řadu rizikových faktorů, jejichž zvládnutí nemusí být jednoduché bez politické linie, zaměřené na přijetí užití nových technologií a zvládnutí důsledků těchto změn širokou veřejností. Panuje obecná shoda v názoru, že mnohé základní problémy, které bude třeba řešit, jsou problémy nikoli technologické, ale spadají do oblasti vhodné regulace, řešení sociálních aspektů a obecně do kategorie řešení problémů týkajících se více lidí než techniky či nových trhů.

Evropská komise schválila tzv. **Akční plán**, který obsahoval vytyčení základních opatření pro realizaci výše naznačeného na úrovni Evropské unie. Tento plán se stal podkladem pro vypracovávání politického programu EU s ohledem na budování informační společnosti.

Obsahoval čtyři proudy činností:

- regulatorní rámec,
- sítě, základní služby, aplikace a obsah,
- sociální, společenské a kulturní aspekty,
- propagace.

Výkonné informační a komunikační technologie v současné době významně podmiňují inovace ve všech oblastech vědy a techniky. Nové koncepty datových a hlasových služeb umožňují skutečně **globální** komunikaci, internet se stal zdrojem nebývalého množství informací a stále více dat je získáno také přímo z reálného světa prostřednictvím různých senzorů, snímáním obrazu či zvuku. Možnost sdílet, zpracovávat a využívat takové množství informací působí revoluční změny v životě společnosti.

Globalizace je svojí podstatou spontánním hospodářským procesem, je současně civilizační výzvou a fenoménem tohoto století. Je nastartována ekonomickými aktivitami a procesy, které jsou umožněny zejména pokrokem informačních a komunikačních technologií. Svět se stává vzájemně propojeným celkem, země se „zmenšuje“. Vzdálené skutečnosti ovlivňují člověka ve větší míře a příměji než v minulosti.

Mezi **klady globalizace** se uvádí:

- Růst objemu globálně obchodovatelného zboží.
- Rychlost a komplexnost přímých investičních toků (přímých investic).
- Ekonomický růst původně rozvojových zemí (zejména Jižní Korea, Tchaj-wan, Malajsie, Hongkong), které jsou dnes zeměmi s vyspělými ekonomikami. Globalizace povzbuzuje rozvoj dalších zemí, které se do globalizačních procesů zapojily později a které postupně začínají představovat ekonomické hráče globálního významu (Čína, Brazílie, Indie) ale i země menšího významu (Indonésie, Filipíny, Mexiko).
- Vznik poměrně homogenní střední třídy odborných elit
- V oblasti mocensko-politické organizace vznikají nové útvary nadnárodního charakteru nebo se posiluje význam organizací starších (Evropská unie, NAFTA, ASEAN aj.).
- Vzniká kultura tzv. „druhé moderny“ nebo postmoderny, která působením masmédií je otevřená navenek, otevřená vlivům působícím globálně, na rozdíl od kultury „první moderny“ (národní, národně dostředivé), uzavřené do sebe.

K **záporům globalizace** se počítá:

- V ekonomické oblasti je to nekontrolovaný transfer finančního kapitálu, který je několikanásobně vyšší než objem obchodovatelného zboží. To představuje riziko ekonomických kolapsů, k nimž několikrát došlo (Mexiko, jihovýchodní a východní Asie, Brazílie, Argentina).
- Roste nerovnost v přístupu k celkovému společenskému růstu. Získávají pouze ti, kdo mají lepší předpoklady k růstu, zejména díky flexibilnějšímu postoji svých vlád schopných zajistit předpoklady pro vstup zahraničních investorů (rozvíjení infrastruktury, lépe zajištěné právní podmínky ochrany vlastnictví, odstranění korupce, politická stabilita, sociální koherence atd.). Avšak vzhledem k rozdílné úrovni zemí se v těchto souvislostech uplatňuje sociální darwinismus (v rozvojových zemích např. díky nedostatku vzdělání velké části populace, v rozvinutých zemích mj. v postavení těch, kdo ztratili práci).

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- Třebaže globální spotřeba roste, mimo spotřební explozi zůstává 20 % populace v nejchudších částech světa, tj. asi 1,2 mld. lidí. V některých zemích této kategorie spotřeba dokonce klesá.
- Roste nebo neklesá nezaměstnanost v rozvinutých průmyslových zemích. Příčina tkví v stálých technických inovacích a tedy zvyšování produktivity, ve stále lepších metodách výrobního, obchodního a finančních managementu, v neposlední řadě působí i přesuny výroby a služeb do zemí s různými komparativními výhodami (např. rezervace letenek ze Spojených států a dalších zemí se obstarává v Indii).
- Globalizace oslabuje roli národního státu. Státy, zejména malé a střední a především státy méně rozvinuté, ztrácejí vliv na chod ekonomiky a jsou stále více odkázány na libovůli nadnárodních společností a na rozhodování mezinárodních a světových organizací (Mezinárodní měnový fond, Světová banka, Světová obchodní organizace).
- Země s méně přísnými požadavky na ochranu životního prostředí a s významnými zásobami přírodních zdrojů (lesní bohatství, nerostné suroviny, energetické zdroje apod.) jsou cílem aktivit nadnárodních společností, které těží z komparativních výhod nízkých nákladů na ochranu životního prostředí, z nízkých cen přírodních zdrojů atd., třebaže cena řady nerostných surovin v posledních několika málo letech v důsledku růstu poptávky stoupá.
- Tlak globálních trhů, určovaný praktikami nadnárodních společností, vede v zemích periferie a semiperiferie k destrukci tradičních zemědělských struktur zemědělské výroby, nahrazuje diverzitu zemědělské produkce monokulturami nebo plodinami využitelnými komerčně. Tyto často rychlé a radikální změny působí na sociální strukturu a soudržnost v zemích s tradičními venkovskými společnostmi. Zvyšuje se závislost těchto zemí na zahraničních trzích.
- Kulturní invaze zprostředkovaná globalizací a jejími nositeli v oblasti informací vede k růstu kulturních antagonismů. Vlivem médií a informačních technologií vzniká ve společnostech technologicky zprostředkované „druhé“ prostředí. V důsledku synergického působení globalizačních procesů dochází k prudkým společenským změnám a národní a kulturní společenství jsou vystavována globalizačním kulturním a sociálním šokům.
- Chybí pocit sounáležitosti.
- Globální svět se prezentuje jako svět člověku cizí, vybízí jej, aby na své bytí, na jeho smysl, zapomněl. Průvodním jevem je to, že se uvolňují stále častěji

síly ničivé, agresivita, násilí, teror. V globálním světě je vytvořen širší prostor k uplatnění sil dobra i zla.

- Každé historicky významné období spojené se vznikem velké kultury je obdobím jasného vymezení toho, co je zakázáno, a toho, co je požadováno jako nejvyšší cíl – toto postmoderní kultuře chybí. Hranice a meze jsou nejasné, takže si ani neuvědomíme, že jsou překračovány.
- Člověk zaujetím pro vše, co je nové a mimo něj, zapomíná na sebe, přestává si klást otázku, co je smyslem života. Zapomínání na sebe je doprovázeno překračováním nejrůznějších tabu, v mylné představě heroické vzpoury – ovšem ve skutečnosti se jedná o touhu po uspokojování rozkoše bez omezení.
- Projevují se tendence k vytváření jediného životního stylu, globalizace formuje hodnotové vzorce člověka, unifikuje ho; problémy se řeší dle nabízených vzorců chování.
- Vznikají ale i postoje nonkonformní, které jsou projevem bezradnosti a směřují k destrukci a terorismu.
- Rozvoj masmédií je jedním z projevů globalizace, bez médií se moderní člověk nemůže obejít – možnost svobodné volby je značně omezená. Globalizace je masmediálně prezentovaným procesem.
- Tradiční společenství založené na vzájemné důvěře se rozpadlo. Mluvíme o definitivním konci důvěry v epoše globalizace.
- Důsledkem globalizace je na individuální úrovni ztráta ontologické jistoty – tedy vjemu, že vnější svět je takový, jaký se nám jeví. Tato jistota se zhroutila.
- Globální ekonomika je ve značné míře anonymní, proto nemůže být založena na personální důvěře. To vede také k oslabení národní identity, k oslabení důvěry v dosavadní instituce.
- Globální rizika jsou rizika řádově vyšší než v minulých dobách, což vede k vyšší nejistotě, nedůvěře a existenciálnímu neklidu.

Jaká je na tyto globalizační jevy reakce Evropy?

Evropská rada v březnu 2000 přijala v Lisabonu tzv. **Lisabonskou strategii** s cílem vytvořit z Evropské unie „...**nejdynamičtější a nejkonkurenceschopnější ekonomiku světa založenou na znalostech, schopnou udržitelného hospodářského růstu, vytváření více kvalitních pracovních příležitostí**“

a zachovávající sociální soudržnost“. K dosažení tohoto cíle se EU rozhodla zaměřit na tyto oblasti:

- **Ekonomika a společnost založená na znalostech**: opatření pro vytváření informační společnosti, výzkum a technologický rozvoj, strukturální reformy pro zvýšení konkurenceschopnosti, inovace a dokončení vnitřního trhu.
- **Modernizace evropského sociálního modelu**: investice do lidí a omezení vylučování ze společnosti.
- **Zdravá ekonomická perspektiva a příznivý růstový výhled ekonomiky**: makroekonomická opatření.

Bývalý nizozemský ministerský předseda Wim Kok vedl mezi dubnem a listopadem 2004 tým, který zrevidoval Lisabonskou strategii a prezentoval zprávu, udávající reformám nový impuls a modifikuje je.. Evropská komise na základě této zprávy vyhlásila, že sociální aspekt a aspekt životního prostředí nebudou nadále prioritou s tím, že se těžiště Lisabonské strategie přesouvá do ekonomického rozvoje Evropské Unie. Česká republika přijala v září 2005 Národní Lisabonský program 2005 - 2008 (Národní program reformy České republiky) pro plnění revidované Lisabonské strategie.

Koncept vzdělanostní společnosti však patří k osám evropské politiky. K projektům patřícím ke společnosti vzdělání jsou připojeny i další státy stojící mimo Evropskou unii. Vedle **formálního vzdělávání se rozvíjí a rozšiřuje neformální a informální vzdělávání v rámci celoživotního vzdělávání**. Zvláště disponibilní vědění, navazující na vzdělanost získanou v rámci vzdělávacího systému, je masově rozvíjeno dalším profesním vzděláváním. Ekonomika společnosti je takto protkávána systémem vzdělávacích zařízení, poskytujících znalosti, dovednosti a kompetence „šité na míru“ konkrétním potřebám výroby a služeb. Tím dochází k nárůstu lidského kapitálu. Společnost vědění je spojena s nárůstem komplexity vzdělávacího systému ve všech složkách naplňujících cíle celoživotního učení. Toto „zahušťování“ vzdělávacích institucí a institutů v rámci jedné společnosti je provázáno dalším procesem, který lze považovat pro utváření evropské vzdělanostní krajiny za klíčový. Jedná se o stírání hranic mezi vzdělávacími systémy jednotlivých zemí, vytváření jejich kompatibility a srůstání v jeden systém.

Tempo doby

Sociolog a futurista Zygmunt Bauman (profesor ve Varšavě a Leedsu) v knize „Tekuté časy - život ve věku nejistoty“ píše (volná interpretace): „.....**pevná fáze modernity přešla ve fázi tekutou, nastal tedy stav, kdy sociální formy nadále nemohou udržet stejný tvar po delší časové období, protože se rozpadají**

a rozpouštějí rychleji, než stačí být ustaveny. Dlouhodobé myšlení, plánování a ednání zkolabovaly a sociální struktury, v nichž by se toto myšlení, plánování a jednání mohly vepsat pro časy budoucí, ztratily svoji sílu či úplně vymizely“.

Baumanovy úvahy reagují na rychlé tempo změn a neočekávaných výsledků globálního, ale i regionálního snažení. Všimá si, že v národních podmínkách je účinnost bezpečnostního úsilí úspěšnější a větší, než tomu je v globálním rozměru, k němuž svět, vzhledem k udržitelnému rozvoji, směřuje. Zvyšující se četnost krizových událostí ve světě je evidentní. Z jiného pohledu současně s rozvojem „moderního“ způsobu života do stále většího počtu lokalit ve světě roste **strach o bezpečnost**. Strach, který nabývá zvláštních rozměrů a paradoxů. Strach má svůj individuální i kolektivní rozměr, **spočívá v obavě z nebezpečí ztráty životní úrovně, sociálních i existenčních jistot, které jsou bez státních a stále se zeslabujících záruk zdrojem nebezpečí.**

Střet civilizací

Profesor Samuel Huntington ve svém díle „Střet civilizací - boj kultur a proměna světového řádu“ konstatuje, že..... **globální aktivity budou formovány především kulturními rozdíly a propuknou-li války, budou se týkat celých civilizací.** Válka je však poslední formou prosazování zájmů. Mezi konflikty nízkého významu (etnické šarvátky atd.) a válkou existuje velké spektrum hrozeb a z nich vyplývajících konkrétních bezpečnostních rizik.

2. Bezpečnost a ochrana české společnosti

Uvažujeme-li o bezpečnostní budoucnosti České republiky a jejích regionů, je třeba vnímat světový (globální) vývoj především v souvislostech politických, ekonomických, sociálních a bezpečnostních. Bezpečnost České republiky je institucionálně zabezpečena členstvím v NATO a Evropské unii. Česká republika chce, v souladu se svojí bezpečnostní strategií, v rámci svých možností přispět k politické a ekonomické stabilitě zejména Evropské unie, funkčnímu českému státu, ochraně životního prostředí, volnému pohybu v schengenském prostoru, **a bezpečnostní stabilitě v Evropě i ve světě.**

Ochranu české společnosti tedy vnímáme jako systémový přístup k hrozbám, přičemž obecným cílem je nedopustit změnu stavu k horšímu. Tuto ochranu lze vnímat také jako soubor opatření (legislativních, organizačních, technických a dalších), které přijímá stát (instituce) k ochraně svých občanů, v Evropě zpravidla ve smyslu Listiny základních lidských práv a svobod.

Obecně a principiálně jde o snahu státu udržet:

- Trvale udržitelný rozvoj společnosti
- Ochranu kritické infrastruktury státu
- Enviromentální bezpečnost

Bezpečností v klasickém slova smyslu zpravidla rozumíme – stav systému (státu, energetiky, životního prostředí atd.), při kterém je přijatelná pravděpodobnost vzniku újmy na chráněných zájmech.

Bezpečnostní věda (securitologie) se zabývá ohrožením a riziky všeho druhu pro daný systém z hlediska plnění jeho funkcí. Bezpečnostní věda rozpracování obecnou teorii bezpečnosti systémů, analyticky vyhledává rizika a zpracovává koncepce odstraňující nebo snižující rizika systému.

Které procesy z praxe si vynucují řešit bezpečnostní problémy:

- Složitost a provázanost všech systémů ve společnosti (společnostech)
- Sociální struktury společnosti (ekonomická, náboženská, etnická, atd)
- Skutečnost, že socioekonomický gradient na světové ose sever-jih se zvětšuje
- Technologický vývoj obecně a v oblasti zbraňových systémů zvláště
- Technologický posun v oblasti zbraňových systémů není doprovázen posunem v oblasti mravní, duchovní a právního vědomí
- Tendence mocensky vnucovat hodnotový systém jedné kultury kultuře jiné, či celosvětově
- Technologické systémy civilizace jako takové (chemický průmysl, jaderné elektrárny, dopravní systémy ..)
- Dopad průmyslových činností (zejména havarií) na přírodní prostředí
- Přírodní katastrofy
- Extremismus (politický, etnický, atd.)
- Terorismus (klasický, moderní)
- Demokratický politický systém nemá účinné pojistky proti vlastnímu katastrofickému vývoji (retardaci či destrukci)
- Prorůstání organizovaného zločinu politickým systémem až k případné dílčí privatizaci státu organizovaným zločinem
- Stírání hranic mezi světem organizovaného zločinu a politického establishmentu

- Stírání hranic mezi černou, šedou a normální ekonomikou
- V současnosti pravděpodobně tradiční forma politické demokracie stále méně vyhovuje společnosti směřující ke společnosti informační, postmoderní, postindustriální atd.
- Reálná forma demokracie je nahrazována proklamativní demokracií. Je evidentní rozpor mezi politickými rituály a rozhodováním ve velmi úzkých grémiích.
- Odcizování občana politickému procesu v důsledku civilizačních procesů, globalizace aj.
- Moc a rozhodování se realizují prostřednictvím peněz a mediální manipulace.
- Ve vyspělých demokraciích narůstá ztráta důvěry a politický establishment, všeobecně je přijímána myšlenka krize civilizace.

Bezpečnostní komunita (věřejná správa, odborníci, školství,..) se proto musí zabývat zkoumáním bezpečnosti systémů a jejich součástí, objektivně platných bezpečnostních zákonů a zákonitostmi přípravy a vedení bezpečnostních operací (činností). Musíme zkoumat zákonitosti a principy výstavby, organizace, přípravy a řízení činnosti všech druhů bezpečnostních sil (organizací, specialistů, atd.), určených k zajištění bezpečnosti.

3. Stát, veřejná správa a příprava odborníků pro oblast bezpečnosti.

Stát je instituce (organizační systém) disponující mocí vládnout, soudit a vytvářet zákony společnosti (státu). Stát je vymezen státní mocí, státním lidem a státním územím. Svrchovaný stát není podřízen žádné jiné (státní) moci a to jak vnější, tak vnitřní. Stát zahrnuje státní aparát (byrokracii), soudy, ozbrojené síly, a bezpečnostní sbory.

Ústava České republiky, je ústavním zákonem České národní rady z 16.prosince1992, publikovaný ve Sbírce zákonů pod č. 1/1993 Sb. Tímto zákonem byl položen základ pro rozpracování bezpečnostních problémů ve formě nižších legislativních norem, např. tzv. „krizových zákonů“. Současný bezpečnostní systém České republiky je institucionálním nástrojem pro tvorbu a realizaci bezpečnostní politiky ČR všeho druhu. Cílem činnosti bezpečnostního systému je zajišťování bezpečnosti ČR, ochraňování a prosazování životních, strategických i dalších významných zájmů ČR. Jeho základní funkcí je řízení a koordinace činnosti jednotlivých prvků při zajišťování bezpečnostních zájmů ČR a v době přímé hrozby nebo při vzniku krizové situace. Bezpečnostní systém je tvořen příslušnými prvky

zákonodárné, výkonné a soudní moci, územní samosprávy, ale i právníckými a fyzickými osobami, které mají odpovědnost za zajištění bezpečnosti ČR. Tyto prvky disponují příslušnými kompetencemi, stanovenými zákony. Jsou centrálně řízeny a koordinovány, případně na jednotlivých úrovních působí i samostatně v rozsahu své působnosti. Musejí adekvátně a operativně reagovat na vzniklou krizovou situaci a být schopny koncepčně a dlouhodobě reagovat na měnící se bezpečnostní prostředí.

Bezpečnostní specialisté hrají v bezpečnostním systému našeho státu nezastupitelnou roli, která vyplývá ze specifík bezpečnostních hrozeb a jejich rizik. Tyto problémy musí řešit v součinnosti všichni zainteresovaní.

V těchto souvislostech je konference ZÁSAH 2011 koncipována jako mezirezortní a interdisciplinární fórum pro svobodnou diskusi řídicích pracovníků veřejné správy, záchranných a bezpečnostních složek **územně samosprávných celků ČR**, akademických pracovníků a odborníků z praxe. Akademická půda **regionální a veřejnoprávní** Vysoké školy polytechnické Jihlava je k tomu příležitostí.

Periodické konference ZÁSAH by měly periodicky přinášet nejen soubor cenných aktuálních poznatků z praxe, ale zejména navrhopvat a nabízet možná **praktická** řešení stávajících problémů. Rovněž se očekává, že bude formulovat doporučení pro **teoretické práce** odborníků z oblasti krizového řízení, ochrany obyvatelstva a bezpečnosti v regionech ČR.

Závěr

V diskusním příspěvku jsem naznačil charakter současné doby, dílčím způsobem popsal řadu typických jevů, trendů a některých názorů. Realitou je, že nás každodenně tyto skutečnosti v krajích (regionech) a celé ČR ovlivňují přímo nebo zprostředkovaně, ať si tuto skutečnost uvědomujeme či nikoliv. Zdůrazněny byly exaktní (vědecké) přístupy ve zkoumání a při řešení bezpečnostních otázek a bylo vymezeno pojetí vědy - securitologie.

Všechny výše uvedené myšlenky směřují k tomu, abychom na konferenci ZÁSAH 2011 vnímali konkrétně řešené (diskutované) problémy na pozadí jevů současné doby a dílčím způsobem se tak sjednotili na jejich chápání. Pak můžeme jevy a bezpečnostní problémy všeho druhu věcně popsat a následně řešit.

Literatura

- [1] HUNTINGTON, S.P. *Střet civilizací - boj kultur o přeměnu civilizačního řádu*. Praha: Rybka Publishers, 2001. ISBN 80-86182-49-5.
- [2] BAUMAN, Z. *Tekuté časy, život ve věku nejistoty*. Praha: Academia, 2008. ISBN-978-80-200-1656-0.
- [3] BALABÁN, M. a kol. *Kapitoly o bezpečnosti*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1440-3.
- [4] *Sborník příspěvků z mezinárodní konference „Ochrana obyvatelstva“*. Ostrava: Sdružení požárního a bezpečnostního inženýrství VŠB-TU, 2010. ISBN-978-80-7385-080-7.
- [5] *Bezpečnostní strategie České republiky*. Praha: 2003. Dostupné z [www: http://www.mzvcr.cz](http://www.mzvcr.cz)

Society and its security

Abstract

This discussion paper is an opening paper of conference ZASAH 2011.

Social processes at the beginning of 21st century as well as security environment (anthropogenic and impersonal) both abroad and in the Czech Republic are characterised in the paper. A state function upon security assurance is presented. Conception and inimitability of the conference is emphasized. Content of the speech is oriented on composition, designation and characteristics of periodical conferences ZASAH in the framework of university conferencial activities in the Czech Republic. General and long-term aims of the conference ZASAH and anticipated contributions for security theory and use are defined.

Key words

Security environment, threats, hazards, globalization, tempo of the era, intellectual society of the EU, security and safeness of the Czech Republic, Conference ZASAH in Jihlava.

Kontaktní údaje na autora

Doc. Ing. Pavel Zahradníček, CSc.
Vysoká škola polytechnická Jihlava
Katedra veřejné správy a regionálního rozvoje
e-mail: zahradnicek@vspj.cz

Vysoká škola polytechnická v Jihlavě a její koncept realizace bezpečnostních studií.

ZAHRADNÍČEK PAVEL

Abstrakt

V diskusním příspěvku jsou popsány možné přístupy k přípravě vysokoškolských studentů v oblasti krizového řízení a ochrany obyvatelstva ve VŠP Jihlava.

Úvod tvoří popis společnosti a její bezpečnostních potřeb. Je popsána úloha a místo vysokých škol v bezpečnostním vzdělávání. Východiskem pro koncipování bezpečnostních studií je bezpečnostní věda, přičemž předmětem zkoumání obecně může být řízení bezpečnostních systémů nebo poznatky ze společenských či přírodních věd v oblastech, souvisejících s řešením mimořádných událostí. Diskusní příspěvek předkládá odborné veřejnosti možný přístup VŠP / Katedry veřejné správy a regionálního rozvoje k řešení tohoto edukačního úkolu.

Klíčová slova

Hrozby, rizika, bezpečnost státu, ochrana společnosti, securitologie, bezpečnostní studia, implementace bezpečnostní problematiky do studijních programů.

Úvod

V současné době v důsledku globální bezpečnostní situace se o bezpečnosti hodně mluví a píše. Ti, kdož jsou zodpovědní za správu lidské společnosti, pod tlakem argumentů a vědeckých prognóz, si začínají plně uvědomovat svoji zodpovědnost.

Je evidentní, že rozvoj lidské společnosti **generuje nové zdroje hrozeb a z toho vyplývajících rizik**. Rovněž narůstají rizika, která již existují. Původ nežádoucích sil a jevů lze nalézt buď v přírodě a nebo v lidské činnosti.

Příklady rizik :

Vojenská rizika

(bezprostředně ČR nehrozí, AČR se však podílí na řešení vojenských rizik v rámci operací NATO)

Proliferační rizika

(projevují se snahou řady státních i nestátních subjektů získat a zneužít ZHN a prostředky jejich dopravy na cíl, průmyslovou špionáží,)

Destabilizační rizika

(vyplývají z etnických, náboženských, kulturních a ekonomických rozporů mezi státními i nestátními subjekty. Zpravidla jsou doprovázeny terorizmem, masovou a násilnou činností a migrací,)

Globalizační rizika

(nezákonné finanční transfery, organizovaný zločin, ohrožení státní infrastruktury, klimatické změny, ekologické katastrofy....)

Mimořádně rychlý vědecko – technický pokrok, obrovský nárůst informací a jejich snadná dostupnost, vytváří stav, kdy **správa věcí veřejných (stát, -ty) nezvládne uvedený proces**, což může vést v extrému až ke konci lidského druhu – zkáze civilizace. Jedním z základních cílů současné rozvinuté společnosti je přežití - a to formou udržitelného rozvoje.

Jistě se shodneme - Musíme chránit **hodnoty a prostředí, na nichž je postavena naše společnost a potažmo euroatlantická civilizace** - viz. „Listina základních lidských práv a svobod“, jakožto součást „Ústavy České republiky“.

Rozvoj společnosti je možný pouze ve stabilních poměrech. Tady je třeba vidět **úlohu a místo bezpečnostní vědy a bezpečnostních studií**. V současnosti se intenzivně rozpracovávají bezpečnostní problémy formou bezpečnostních výzkumů , např. v oblasti :

- ⇒ bezpečnosti informací
- ⇒ bezpečnosti dopravy
- ⇒ bezpečných technologií výroby (JEZ, chem . provozy ..)
- ⇒ osobní bezpečnosti
- ⇒ **bezpečnosti státu, atd.**

Vyjímečné, rozumějte prosím **prioritní postavení , má oblast - bezpečnost státu**. Stát tj. námi zvolená forma uspořádání společnosti je oním institutem , který je ve smyslu zákonů této země povinen vytvářet podmínky pro důstojný život náš i příštích generací , zejména musí hledat soulad mezi uspokojováním našich potřeb a

podmínkami okolní reality.

Stát (ČR) ve své Bezpečnostní strategii kategorizuje své bezpečnostní zájmy jako:

- životní
- strategické
- další důležité zájmy.
- V tomto kontextu a rámci pojednám o edukaci v oblasti bezpečnosti .

1. Securitologie jako základ pro bezpečnostní studia

Bezpečností zpravidla rozumíme – stav systému (státu, energetiky, životního prostředí atd.), při kterém je přijatelná pravděpodobnost vzniku újmy na chráněných zájmech. Obecné zákony bezpečnosti patří do kategorie zákonů společenských. Bezpečnost (její standard) je určena politikou států a je realizována určenými prostředky.

Bezpečnostní věda se tedy musí zabývat zkoumáním bezpečnosti systémů a jejich součástí, objektivně platných zákonů a zákonitostí přípravy a vedení bezpečnostních operací ve spojení s obecnými zákony bezpečnosti. Bezpečnostní věda dále zkoumá zákonitosti a principy výstavby, organizace, přípravy a řízení činnosti všech druhů bezpečnostních sil (organizací , specialistů, atd.), určených k zajištění bezpečnosti.

Výsledkem je souhrn teorií a poznatků, shromažďovaných specifickou poznávací činností a souhrn metod k jejich získávání.

Posláním bezpečnostní vědy, vedle zkoumání bezpečnostních systémů i zkoumání podstatných jevů a vztahů bezpečnostních operací, jej jejich správnou aplikací umožňovat optimalizaci současného a budoucího stavu bezpečnosti a výstavby bezpečnostních sborů státu.

Předmět zkoumání bezpečnostní vědy- vymezení oblastí

- **bezpečnostní prostředí** (politické, ekonomické , sociální , průmyslové, životní atd.) a zákonitosti jeho vývoje, formy jeho vývoje, bezpečnostní sbory a bezpečnostní specialisté jako účelová bezpečnostní soustava, určená k vedení bezpečnostních operací a činností
- **zákony a principy** jejich výstavby, organizace řízení a činnosti bezpečnostních systémů a specialistů v přípravě a vedení bezpečnostních operací. Způsoby, formy a podmínky činnosti těchto sil a prostředků.
- **projektování, využití a rozdělování sil a prostředků** společnosti, určených ve prospěch bezpečnosti.

Bezpečnostní věda využívá poznatků jiných vědních oborů a klade na jejich zkoumání specifické požadavky. Je vědou interdisciplinárního charakteru.

Definovaný předmět zkoumání bezpečnostní vědy svou strukturou je určující pro stanovení a vnitřní klasifikaci jejího obsahu.

Klasifikace bezpečnostní vědy – securitologie (varianta)

Lze konstatovat, že předmět bezpečnostní vědy je v řadě odborných prací definován s řadou odlišností v jejím obsahu. Proto se na základě analýzy jeví jako vhodné uspořádat bezpečnostní vědu podle předmětu zkoumání na **hlavní a hraniční součásti**.

Hlavní součásti bezpečnostní vědy v tomto pojetí zahrnují:

- a) **Obecnou teorii bezpečnosti** jako souhrn poznatků, ovlivňujících všechny následující součásti bezpečnostní vědy a zajišťujících její interdisciplinaritu.
- b) **Teorii bezpečnostních operací** jako souhrn teorií, zásad, analýz a poznatků o bezpečnostních operacích, dále způsobech a formách činnosti bezpečnostních sil všeho druhu.
- c) **Teorii výstavby bezpečnostních sborů** jako souhrn poznatků, zásad a teorií o organizačních strukturách, speciálním materiálu a technice, výzbroji a personálu.
- d) **Teorii řízení (velení) a informatiky** jako souhrn poznatků, zásad a teorií o řízení činnosti bezpečnostních sil.
- e) **Teorii bezpečnostního vzdělávání, výcviku a výchovy** jako souhrn poznatků, zásad a teorií o přípravě lidského činitele pro potřeby bezpečnostních sborů a sil.
- f) **Teorii logistiky a bezpečnostní infrastruktury** jako souhrn poznatků, zásad a teorií o využití a rozdělení prostředků ze společenských zdrojů, umožňujících a udržujících funkční schopnost bezpečnostních sborů a sil.
- g) **Metodologii bezpečnostní vědy** jako souhrn poznatků, zásad, teorií a metod zkoumání bezpečnostní reality a prognózování dalšího vývoje bezpečnostních sborů a sil.

Vedle uvedených hlavních součástí bezpečnostní vědy existují další její součásti, které jsou hraniční s dalšími vědními obory a disciplinami, aplikují poznatky těchto oborů a disciplin v bezpečnostní vědě a prokazují její interdisciplinární charakter.

Hraniční součásti bezpečnostní vědy.

- a) **Bezpečnostně – sociální teorie**, jako souhrn poznatků a zásad z historie, práva a legislativy, pedagogiky, psychologie, sociologie a žurnalistiky v bezpečnosti.
- b) **Bezpečnostně – speciální teorie**, jako souhrn poznatků a zásad geografie, navigace, lékařských věd, ekonomiky, finanční vědy, právní vědy, meteorologie atd. v bezpečnosti.
- c) **Bezpečnostně – technická teorie**, jako souhrn poznatků a zásad chemie, informatiky, kybernetiky a elektroniky, zbraňových systémů, výbušnin, techniky, stavitelství a dalších v bezpečnosti.

Vzhledem k tomu, že v obecné rovině jsou předmětem zkoumání jiných věd a provádí se převážně aplikace jejich poznatků pro potřeby bezpečnostních sborů, rozvíjejí se a směřují v potřebném rozsahu do bezpečnostní vědy.

Cíl bezpečnostní vědy, ve smyslu výše uvedeného, je – vědecky zkoumat problematiku bezpečnosti a pomocí vědecky zdůvodněných výsledků zkoumání zabránit retardaci chráněných hodnot (systémů), popřípadě i jejich zničení. Vědecky zdůvodňovat řešení mimořádných událostí a z nich vyplývajících krizí všeho druhu a tak zabezpečit standardní funkce státu a jeho součástí.

Jinými slovy lze říci, že bezpečnostní věda se zabývá ohrožením a riziky pro existenci systémů a naplňování jejich funkcí. Bezpečnostní věda rozpracovává obecnou teorii bezpečnosti systému, analyticky vykládá rizika a zpracovává koncepce, odstraňující či snižující bezpečnostní rizika.

Pro naplňování stanoveného cíle je nezbytné popsat interakci bezpečnostní vědy s vnějším vědním prostředím i praxí a přispět tak k systémovému chápání bezpečnostní vědy. Lze konstatovat, že přes podněty na vstupech a reakce na výstupech je možno charakterizovat bezpečnostní vědu jako relativně „izolovaný“, ale otevřený systém.

Akcentované oblasti bezpečnostní vědy, a z hlediska potřeb státu nejdůležitější, jsou:

- teorie bezpečnostních událostí
- teorie řízení (velení) bezpečnostních operací všeho druhu, rozsahu a úrovně
- bezpečnostní informatika
- technika a materiál pro bezpečnostní operace
- bezpečnostní logistika

Jejich zkoumání, vzhledem ke specifčnosti, přináleží především odborníkům bezpečnostních institucí a vysokých škol. Mnohé z Vás jistě napadla i otázka , proč o tom všem hovořím ?

Totíž – ***fundamentem pedagogické (edukační) činnosti je právě věda – v našem případě bezpečnostní věda-securitologie. Její poznatky vyučujeme.***

Je naprosto evidentní , že bezpečnostní věda a její rozvoj je dobrá cesta, vedoucí ke zvýšení bezpečnosti společnosti , prostřednictvím kvalifikovaných rozhodnutí těch orgánů a nástrojů veřejné správy , kteří z pověření společnosti za problematiku bezpečnosti zodpovídají..

Výše uvedené pojetí naznačuje , jak koncipovat bezpečnostní studia.

2. Stát a bezpečnostní studia

Bezpečnostní věda v novém, moderním konceptu musí zahrnovat teorii i praxi bezpečnostní problematiky společnosti a tudíž musí **zahrnovat vědy:**

- o vnější bezpečnosti státu (vojenské a další),
- vědy o vnitřní bezpečnosti státu (policejní, záchranářské, ochranného charakteru a další).

Tyto by se mohly mohly **dále dělit dle předmětu zkoumání** (ekonomické - včetně managementu , lékařské , technické , atd.) . Bezpečnostní věda je tedy takto pojata jako **základní** bezpečnostní vědecká disciplína . Vojenské , policejní , záchranářské a ochranné bezpečnostní vědy jako vědy **aplikované**.

Při absenci bezpečnostní vědy, založené na solidních metodologických základech, bezpečnostní teorii, praxi a edukaci v oblasti bezpečnosti, je nebezpečí nahodilého rozhodování o bezpečnostních otázkách značné a exaktní řešení je téměř nemožné.

Co hlavního k problému přípravy odborníků v oblasti bezpečnosti učinil stát?

- 1) Schválil SPOLEČNÉ MINIMUM pro potřeby vzdělávání odborníků v oblasti bezpečnosti (schváleno usnesením BRS ze dne 3. července 2007 č. 32)

- 2) Přijal USNESENÍ BEZPEČNOSTNÍ RADY STÁTU ze dne 3. července 2007 č. 32 k Návrhu společného minima pro potřeby vzdělávání odborníků v oblasti bezpečnosti

Tyto **dokumenty jsou závazné pro státní školy (tj. vojenské a policejní) , ale současně jsou doporučujícím a inspirativním materiálem pro veřejnoprávní školy a školy soukromé.**

Dovolte mi krátce charakterizovat **obsah** „Společného minima“ pro potřeby vzdělávání odborníků v oblasti bezpečnosti .

Dokument zahrnuje problematiku :

- Krizový management
- Analýza rizik
- Bezpečnostní politika a prevence kriminality
- Ochrana obyvatelstva
- Ekonomika krizových situací
- Aplikované informatika
- Veřejné právo a základní související předpisy
- Anglický jazyk.

Pozn.

K této kostře bezpečnostních okruhů mohou být připraveny další odborné okruhy (volitelné předměty) , které mohou podporovat nebo rozšiřovat studovanou problematiku.

Z výše uvedeného je zřejmé, že vysoké školy musí (by měly) na státem akcentovanou problematiku reagovat. Je i jejich vlastním ekonomickým zájmem bezpečnostní vědu a bezpečnostní studia realizovat, neboť tato problematika vytváří do budoucnosti potřebný a současně lukrativní studijní prostor.

3. Realizace bezpečnostních studií ve VŠP Jihlava

Základní charakteristika VŠPJ – profil

Vysoká škola polytechnická Jihlava (VŠPJ) byla zřízena zákonem č. 375/2004 Sb. ze dne 3.6.2004 jako první **veřejná vysoká škola neuniverzitního typu** .

VŠPJ uskutečňuje akreditované studijní programy bakalářského typu a programy celoživotního vzdělávání.

Obecným cílem studia v akreditovaných studijních programech je poskytnout zájemcům možnost získat profesně orientované vzdělání s výrazně praktickými výstupy. Po složení státní závěrečné zkoušky a obhajobě bakalářské práce získává absolvent **diplom a titul bakaláře (Bc.)** i možnost dalšího studia v navazujících magisterských programech, nebo vzhledem k dobrému jazykovému vybavení možnost studia v zahraničí.

Studium v akreditovaném studijním **programu "Ekonomika a management"** je prezenční a trvá 3 roku. V současné době jsou akreditovány studijní obory:

- "Finance a řízení" a "Cestovní ruch"

Studium v akreditovaném studijním **programu "Ošetřovatelství"** je prezenční a trvá 3 roku. V současné době jsou akreditovány studijní obory:

- "Všeobecná sestra" a "Porodní asistentka."

Studium v akreditovaném studijním **programu "Elektrotechnika a informatika"** je prezenční a trvá 3 roky.

- Akreditovány jsou studijní obory "Počítačové systémy", "Aplikovaná informatika",

VŠPJ dále uskutečňuje **programy celoživotního vzdělávání**.

Realizaci bezpečnostních studií lze řešit třemi cestami :

- A. **Vytvořením samostatného oboru "Bezpečnostní management"**, který by zahrnoval bezpečnostní okruhy – viz. Usnesení BRS č. 32/2007.

Tato cesta se po analýze personálního zabezpečení, finanční náročnosti, potřeby bezpečnostních specialist v kraji Vysočina ukázala jako neschůdná.

- B. **Implementace bezpečnostních předmětů do stávajících oborů.**

Touto cestou se VŠPJ vydala v roce 2010.

V rámci jednotlivých oborů budou vyučovány tyto předměty:

- ❖ **Strategický management** s tematy - Krizový management a Analýza a řízení rizik (povinný předmět)
- ❖ **Informační podpora krizového řízení** (povinně volitelný předmět)
- ❖ **Krizová připravenost zdravotnictví** (povinně volitelný předmět)

- ❖ **Bezpečnost system státu** (volitelný předmět)
- ❖ **Veřejná správa a krizové řízení** (volitelný předmět)
- ❖ **Ochrana obyvatelstva** (volitelný předmět)
- ❖ **Průmyslové havarie a regionální bezpečnost** (volitelný předmět)

Profilové katedry , vypisující předměty pro daný semestr, provedou (nakombinují) nabídku tak , aby studentům umožnila bezpečnostní problematiku studovat.

Tento koncept se ukázal jako přijatelný a školou realizovatelný kompromis mezi potřebami veřejné správy kraje Vysočina, velkým zájmem studentů o bezpečnostní předměty a možnostmi školy. Současně umožňuje naplnit kriteria dotačního “ Programu rozvoje vysokých škol “ a dosáhnout na finance pro rozvoj předmětů v jednotlivých studijních oborech. Možná bude i inspirací pro jiné vysoké školy.

Faktem také je , že tento koncept vyžadoval značné organizační úsilí a dobrou vůli všech zainteresovaných ve fázi projednávání implementace bezpečnostních předmětů do studia ve VŠPJ.

Závěr

Diskusní příspěvek ukazuje možný přístup k realizaci bezpečnostních studií . Základem výuky však vždy musí být pěstování příslušného vědního oboru pedagogy- specialisty.

Jednotný koncept bezpečnostní vědy v ČR neexistuje. Bezpečnostní studia (předměty) jsou tudíž ve většině vysokých škol koncipovány nesystémově, prostě dle konkrétních možností.

Pouze Univerzita obrany, Policejní akademie ČR, VŠB-TU Ostrava , UTB Zlín JČU České Budějovice a některé další VŠ vychází z jistého systémového konceptu bezpečnostní vědy. Také z toho přístupu plynoucí nabídka studijních program , oborů a předmětů je solidní.

VŠP Jihlava v souladu se svými možnostmi zvolila variant implementace bezpečnostních předmětů do studijních oborů , je to cesta všeobecně schůdná a je to cesta inspirativní.

Literatura

- [1] KRČ.M. a kol. *Metodologie vědy a vědeckého poznání*. Univerzita obrany: Brno, 2005. ISBN 80-7231-004-6.
- [2] FAJKUS.B. *Filosofie a metodologie vědy*. Academia: Praha, 2005. ISBN-80-200-1304-0.
- [3] *SPOLEČNÉ MINIMUM pro potřeby vzdělávání odborníků v oblasti bezpečnosti* (schváleno usnesením BRS ze dne 3. července 2007 č. 32)
- [4] *USNESENÍ BEZPEČNOSTNÍ RADY STÁTU* ze dne 3. července 2007 č. 32 k Návrhu společného minima pro potřeby vzdělávání odborníku v oblasti bezpečnosti

College of Polytechnics Jihlava and its security studies realization concept.

Abstract

In this discussion paper there are described possible approaches to college students preparation in the sphere of crisis management and civil protection at CoP Jihlava.

The preface consists of society characterization with its security needs. Composition and designation of colleges within security education is depicted. The resource to conceive security studies is a security science whereas the subject of inquiry in general can be the management of security systems or findings from social and natural sciences in the areas coherent with solving emergency situations. The discussion paper proposes a possible approach of CoP / Department of Public Administration and Regional Development to solving this educational task.

Key words

Threats, hazards, state security, security of the society, securitology, security sciences, implementation of security problems into study programs.

Kontaktní údaje na autora/autory

Doc. Ing. Pavel Zahradníček, CSc.
Vysoká škola polytechnická Jihlava
Katedra veřejné správy a regionálního rozvoje
e-mail: zahradnicek@vspj.cz